RAGIP PAŞA
2275

تدقیقات وتألیفات اسلامیه
نشریاتندن
عدد
۲

ازمیرلی
اسماعیل حقی
۱۷۲۰

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RACIP P. ŞA K. T. LIĞI
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2275

الجواب السدید فی بیان دین التوحید

« وكذلك جعلناكم امةً وسطاً لتكونوا شهداء على الناس »

فورمه
۲۵۵

قومیسیون مخصوص ایله افتا وتدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتلری
طرفندن تدقیق اولندقدن صوکره طبع اولونمشدر

R-Y
2626

۱۳۳۹ - ۱۳۴۱

انقره — « علی شکری » مطبعه‌سی

افادهٔ مخصوصه

اخیراً انكلتره‌ده «كلیات ادیان جمعیتی» عنوانی آلتنده تشكل ایدن برجمعیت علمیه ادیان حقنده مهم اثرلردن بركتبخانه ترتیب ایتمك اوزره ریاست تحریریه‌سنه مستر «آرتور بوت وود» نامنده بر ذاتی تعیین ایلمش ورئیس موسی الیه‌اسبق شیخ الاسلام حیدری زاده ابراهیم افندی‌یه برمكتوب كوندرمش، مشارالیهدن اسلام حقنده براثر طلب ایتمش ایدی. مكتوبده مسلمانلغی، صحیح الاعتقاد اولمقله برابر حیات عصریه‌نك احتیاجات ومسائلی نظر اعتباره آلان بر مسلمانك قلبنده وفكرنده یشادیغی كبی طانیمق، اسلامك صوت حقیقیسنی ایشیتمك ایستدیكنی، عنعنهٔ دینیهٔ اصلیه‌یه تماميله رعایت شرطیله اوتوز بیك كلمه داخلنده براثر میدانه كتیرلمسنی بیان ایتمش وبو آرزوسنك حصولی ضمننده بروجه آتی درت سؤال ترتیب ایلمش ایدی.

١ — حضرت پیغمبرك دینی نه‌در ؟

٢ — بو دین فكر وحیاته نه‌لر بخش ایدییور ؟

٣ — زمانمزك مزاحم متنوعه‌سنی ناصل تداوی ایدییور ؟

٤ — دنیایی کرك دها ایی ، کرك دها فنا بر صورتده تقلیب ایدن قوای سیاسیه ومعنویه‌یه نه دییور ؟

آنغلیقان کلیساسی مطبعهٔ دینیه‌سی باش محرری مستر آرتور بوت وود أخیراً یازمش اولدیغی مکتوبده بوأثرك اللی بیك کلمه‌یه‌قدر چیقه بیله‌جکنی بیان ایدییور ، سؤاللرك اهمیت سیاسیه ودینیه‌سنی ، خصوصا صوك ایکی سؤالك اهمیت مخصوصه وسیاسیه‌سنی تقدیر ایلیور ایدی. بو مکتوبده ، اوچنجی سؤالده‌کی مزاحم ایله عمله اختلالی شکلنده کوریلان سیاسی ، اجتماعی ، صناعی انتظامسزلغی ، تعبیر آخرله ، اوروپا حیات اجتماعیه‌سنی زیر وزبر ایدن قاپیتالیزم ، سوسیالیزم ، بولشه‌ویزم کبی جریان اجتماعیلرك حاصل ایتدیکی اغتشاشاتی قصد ایتدیکنی ایضاح ایدییور . بو سؤال ایله مسلمانك ناصل هیئت اجتماعیه تشکیل ایدرك بو مزاحمی ناصل تداوی ایتدیکنی ، سؤال اخیر ایله‌ده اسلامك بوکونکی عالم حقنده نه دیدیکنی اوکرنمك ایستیور ایدی .

بونك اوزرینه حیدری زاده ابراهیم افندی بوأثرك یازلمسنی ملفی دارالحکمه‌یه حواله ایتمش ایدی . اثر مذکورك صورت ترتیب وتحریری حقنده‌دور ودراز مذاکره‌لردن صوکره اك نهایت اعضادن درت ذات طرفندن آیری آیری رساله‌لر یازلمش ومقام مشیخته تقدیم ایدلمش ایدی. رساله مقام عالیجه تدقیق اولندقدن صوکره ایچلرندن ازمیرلی اسماعیل حقی بکك اثری قبول ایدلمش ودیکر ذواتك سعیلری بیهوده اولمامق ایچون آنلردنده بعض مباحث آلنمسی تنسیب ایدلمش ، بوبابده برده قومیسیون تشکل ایتمش ایدی .

بو قومیسیون اودرت اثری آیری آیری تدقیق ایده‌رك ینه

ازمیرلی اسماعیل حقی بکك اثرینی قبول ایتمش ، دیکرلرینك یازدقلری رساله‌لردن پك آز اقوال آله‌رق مطلوب اولان رساله‌یی میدانه کتیرمش ایدی .

ازمیرلی اسماعیل حقی بك بیوك ملت مجلسی حکومتی شرعیه واوقاف وکالتی طرفندن تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتی اعضالغنه تعیین قیلنمغله استانبولدن انفکاك ایتمش وبو مناسبتله رساله استانبولده قالمش ایدی .

اخیراً بیوك ملت مجلسی طرفندن شرعیه واوقاف وکالت جلیله‌سنه انتخاب اولونجه کیفیتدن خبردار اولدم . بویله مهم برسوألی جوابسز برقمغی شان اسلامیته لایق کورمدیکم جهتله درحال مسوده‌لر ایله تبییض اولنان قسملری استانبولدن جلب ایدوب یکیدن تدقیقنه افتا وتدقیق هیئتلرینی مأمور ایتدم . هرایکی هیئت اجتماع ایدوب بواثری تدقیق ایدرك پك جزئی بر تعدیل ایله تماماً قبول ایلدی . اثر مذکورك طبعی ایله ساحهٔ انتشاره وضعی طرف داعیانه‌مدن تنسیب اولوندی .

« الجواب السدید فی بیان دین التوحید » نامنی آلان بواثر حیات عصریه‌یه توفیقاً ونقول دینیه‌یه استناداً قلمه آلنمشدر . برنجی سوألك جوابنده دین اسلامك ماهیت علویه‌سی ، احکام عمومیهٔ اسلامیه مختصراً بیان اولندقدن صوکره احکام اعتقادیه « دین توحید » عنوانی آلتنده ، احکام فقهیه « دین مصالحت ، دین حق معدلت » عنوانلری آلتنده توضیح اولنمش وبومیانده محاسن شرایع ، حقوق ووظائف قسما ذکر ایدلمش و« دین فضیلت » عنوانی آلتنده فردی واجتماعی اخلاق وآداب اسلامیه وبالخاصه آداب معاشرت اسلامیه وسوائق

ومؤيدات اخلاقيه تثبيت قيلنمش، بونلرجه احكام اسلاميه‌نك اعتقاده، عمله ووجدانه تعلق ايدن قسملری تلخيص اولنمشدر. بوندن صوكره «دين فطری وعمومی» عنوانی آلتنده دين محمدينك فطرت بشره موافق، سعادت بشری كافل اولديغی آيريجه بيان اولنه‌رق برنجی سؤالك جوابنه نهايت ويرلمشدر.

ايكنجی سؤالك جوابنده دين مبين احمدينك فكری؛ اراده‌يی حجردن قورتاروب استقلال ايله حق وخيره توجيه ايتديكی، فكر وحياته بخش ايلديكی انتظام وسربستی ايله مدنيت فاضله‌نك اساسنی تأسيس قيلديغی؛ وارلق، حيات حقنده‌كی نقطه‌نظری ايضاح اولونمشدر.

اوچنجی سؤالك جوابنده عمله اختلالی شكلنده كوريلان سياسی، اجتماعی، صناعی انتظامسزلغك اسبابی، عوامل ومؤثراتی تحليل اولنمش، طبقات اجتماعيه آره‌سنده ضروری الحصول اولان تفاوتك رفع ايديله‌ميه‌جكی، دين اسلامك وضع ايتديكی قوانين مواسات وتناصر عمومی موجبنجه تفاوتك ويرديكی المی تخفيف ايتديكی بيان ايدلمش؛ دين اسلامك توصيه ايلديكی طرز حيات ايله مجادلات واغتشاشات اجتماعيه‌نك رفع اولنه‌جغی، اسلامك بوتون انقلابات سياسيه واجتماعيه‌نك عوامل ومؤثراتی اولان اقانيم ثلثه تحكمدن تحكم اقتصادی ايله تحكم روحانی‌يی رفع، تحكم سياسی‌يی ده عادلانه برصورتده تعديل ايلديكی ايضاح، حق ملكك مشروعيتی اثبات اولونمش، بوسببله احكام اراضی ومعادن، احكام وراثت ووصايت، اموال بيت المال ذكر قلنمشدر.

دردنجی سؤالك جوابنده اول باول مسلمانلقده سياسی قوتك انجق حكومت عادله قوتی، معنوی قوتك انجق ارشاد وتبليغ قوتی اولديغی بيان اولنمش؛

بو مناسبتله سياست عادله‌دن عبارت اولان سياست اسلاميه ايله دولت اسلاميه‌نك ماهيت عاليه‌سی توضيح واسلامك على الاطلاق قوای سياسيه ومعنويه حقنده مقصد ونيتی، حكمت ومصلحته كوره حكم ايتديكی تصريح ايدلمش، اك نهايت بو كونكی احوال عالم حقنده تحسين ويا تقبيح ايتديكی جهتلرله افعال وحركات بشريه‌يه وجهه استقامت كوستريله‌رك سؤاللرك جوابلرينه ختام ويرلمشدر.

في ١ رجب ١٣٤١ في ١٧ شباط ٣٣٩

شرعيه واوقاف وكيلی

محمد وهبی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد خاتم الانبياء والمرسلين وعلى آله وصحبه اجمعين .

١ — برنجی سؤالك جوابی

حضرت پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمزك دینی دین اسلامدر. بوائر وجیزده دین اسلام بروجه آتی مختلف عنوانلر آلتنده ایضاح اولنه‌جقدر : دین اسلامك ماهیت علویه‌سی — احكام عمومیهٔ اسلامیه — دین توحید — دین مصلحت — دین حق و معدلت — دین فضیلت — دین فطری و عمومی .

١ — دین اسلامك ماهیت علویه‌سی

دین اسلام ، عقائده ، اعماله ، اخلاقه متعلق و ارباب عقولك محمود اولان اختیارلریله خیر وسعادته سائق در ، حضرت محمد علیه الصلاة والسلامك نامنه تبلیغ بیوردیغی احكام شرعیه‌دن متشكل بر قانون الٰهی در كه ظاهری و باطنی احوال بشری اصلاحه خادم وانتظام عالمی

خللدن وقایه ایچون رعایتی لازم اولان الك عالی اصول وفروعی احتوا ایدن بر دین حقدر . نته‌كیم [ان الدين عند الله الاسلام] نظم جلیلنده عند الٰهیده دینك انجق اسلام اولدیغی تصریح اولونمشدر .

دین اسلام : بر دین یقین وبرهان ، بر دین علم وعرفان ، بر دین حكمت وحقیقت ، بر دین عقل وفكر تدر ؛ تمامیله عقلی اصلاحه راجعدر ، عقلی لوثیات اوهامدن تطهیر ، ظنونه اتباعدن منع ایدر ؛ جهلی الك بیوك دشمن بیلیر ؛ نافع علومی ترویج ایدر ؛ منتسبلرینك ذات وصفاتی انوار معارفله تزیین ، عقائد حقه‌یی تلقین ، تفكری وتحری حقیقتی امر ، خرافات واساطیری تقبیح ایلر ؛ بتون احكام الٰهیه‌ده عقله خطاب ایدر بر دین توحید ، بر دین تنزیهدر .

دین اسلام : عقائدی تعلیمدن صوكره تمامیله اعمالی اصلاحه راجعدر . خیراته مسارعتی توصیه ایدر ؛ سعی وعملی امر ، كسلی وعطالتی نهی ، حرج و مشقتی منع ایلر ؛ بشرك مصالحنه رعایت ایدر بر دین حكمت ومصلحتدر .

دین اسلام : بر دین مشورت ، بر دین حریت ومساوات ، بر دین نظام وعمران ، بر دین یسر واعتدالدر . مشورتی خصائص مؤمنیندن عد ایدر ؛ عدالتی بغض وعداوت ایدیلان بر قوم حقنده بیله امر ایلر ؛ عدالتی بتون ناسه تشمیل ایدر ؛ بر ساعت عدالتی قرق سنه عبادت قدر طوتار ؛ هركسی حقوقده مساوی كورر بر دین حق ومعدلتدر .

دین اسلام بر دین احسان ، بر دین وفاق واتحاد ، بر دین تعاون وتناصردر ؛ تمامیله قلبی اصلاحه راجعدر ؛ قولده ، فعلده بذل مروتی ، كف لسانی ، غمومی ازاله ایده‌جك بر سوز سویله‌مكی ، مالی وجوه

يره ، صنوف خيره بذلی توصيه‌ايدر ، نفسی مكارم خصال ايله تأديب ، اخلاقی محاسن وكمالات ايله تهذيب ايلر بر دين فضيلتدر .

دين مبين احمدی ناسی مجبول اولديغی امور فطريه‌يه سوق ايدر بر دين فطری ؛ بتون بشری خير وسعادته ، بر دائرهٔ وحدت واخوته دعوت ايلر بر دين عمومی‌در .

٢ — احكام عموميهٔ اسلاميه

دين مبين اسلام اوچ اساس متينه مبتنيدر : احكام اعتقاديه ، احكام عمليه ، احكام خلقيه .

١ — احكام اعتقاديه ، اعتقاده متعلق اولان قضايادر كه الهيات ، نبويات ، سمعيات قسملرينه منقسمدر . سمعياتدن ماعداسنده براهين عقليه طلب اولنور وبونلر لاجل الاعتماد ادلهٔ نقليه ايله تأييد ايديلير . بعث بعد الموت كبی سمعياتده ادلهٔ نقليه‌يه استناد اولنورسه‌ده عقل تحرئ امكان ايله مكلف طوتيلور . احكام اعتقاديه‌نك تفصيلاتی كتب عقائد تكفل ايدر .

٢ — احكام عمليه : مكلفينك اعمال وافعالنه متعلق اولان ، افعال اختياريهٔ بشريه‌نك نظر باريده‌كی قيمتنی ارائه ايدن قضايادر كه عبادات ، معاملات ، عقوبات قسملرينه آيريلير .

اصول عبادات ؛ صلاة ، زكات ، صوم ، حج ، جهاددر .

اصول معاملات ؛ معاوضات ماليه ايله مناكحات ، مخاصمات ، امانات ، تركاتدر . اصول عقوبات وزواجر ، قصاص ايله حدود شرعيه

دركه سرقت ، زنا ، قذف ، شرب مسكر ، قطع طريقده واجب اولان زواجردر . احكام عمليه كتب فقهيه‌ده مبسوطاً مبيندر .

٣ — احكام قلبيه ويا وجدانيه ، ملكات قلبيه‌يه ، آداب واخلاقه متعلق اولان قضايادر كه كرك افرادك وكرك افراددن متشكل اولان جمعيتك تزكيهٔ نفسنه ، تصفيهٔ وجدانته ، اعلای روحنه ، اعتلای قدرينه خدمت ايدن فضائلی ، قيصه‌سی اخلاق حميده‌يی ارائه ايدر ؛ تا كه آنكله تحليهٔ نفس ايدلسون . بونلرك اضدادی بولنان رذائلی ، اخلاق ذميمه‌يی ده كوسترر ؛ تا كه آندن تخليهٔ نفس ايدلسون .

٣ — دين توحيد

توحيد باری اساسنه مستند اولان دين مبين اسلامك اصول اعتقاديه‌سی ؛ الله تعالی‌يه ، ملائكه‌يه ، كتب منزله‌يه ، انبيای عظامه ، يوم آخره ، قدره ايماندن عبارتدر . نته‌كيم رسول اكرم صلی الله عليه وسلم افنديمز «ايمان نه‌در» سؤالنه جواباً : « [ان تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره] بيورمشلردر .

١ — ايمان بالله

١ — ايمان ، محققين علمايه كوره : دين اسلامده وحدانيت الٰهيه ، موجوديت ملائكه كبی مؤمن به اولان شيلری اذعان وقلباً تصديقدر . بوصورتده حقيقت ايمان امر وجدانی اولوب قلباً تصديقدن عبارت اولمغله مؤمن به اولان اموری لساناً تصديق ديمك اولان

اقرار لسانی حقیقت ایماندن خارجدر، آنجق دنیاده احکام اسلامیه‌نك اجراسی ایچون شرط لازمدر .

چونکه تصدیق قلبی کبی عندالله معلوم اولوب بشر ایچون اطلاعی قابل اولمیان امور خفیهٔ باطنه‌یه ترتب ایده‌جك احکامی اجراده آنك علائم ودلائل ظاهره‌سنه اعتبار اولنور . او دلائلك وجودیله امور خفیه‌نك وجودینه حکم اولنور؛ بو خصوصات بودین یسرك اساساتندن اولمغله تصدیق جنانی‌یه دلیل اولان اقرار لسانی بولونجه اقرار مذکوری ایشیدن مسلمانلر ، اقرار ایدن ذاتك تصدیق جنانیسنه حکم ایدرك آنك حقنده احکام اسلامیه‌یی اجرا ایتملری لازم اولور . حتی بر آدمك حقیقةً اقرار لسانیسی معلوم اولمایوب‌ده جماعتله نماز قیلار ایکن کورلمش اولسه شعائر اسلامیه‌دن جماعتله نماز قیلماسی دلیل تصدیق جنانی وحکماً اقرار لسانی عد اولنه‌رق بو آدمك ایمانه حکم اولنور. شوقدر وارکه اشبو شرط اقرار وقت اختیارده معتبر اولوب وقت اکراه واضطرارده ساقطدر . [الامن اکره وقلبه مطمئن بالایمان] نظم جلیلی بوکا شاهددر . علامت تصدیق اولان اقرار لسانی ایله زنار باغلامق ، پوته طاپمق کبی امارهٔ تکذیبك اجتماعنده حظر واباحه دلیللری تعارض ایتدیکی جهتله دلیل حظر [امارهٔ تکذیب] دلیل اباحه‌یه [علامت تصدیقه] ترجیح اولنه‌رق بو ایکی اماره‌یی جمع ایدن شخصك تکذیب وکفریله حکم اولنور . خلاصه ، تصدیق جنانی واقرار لسانی بینی بلامعارض جمع ایدن ذات عندالله وعندالناس مؤمندر . تصدیق جنانیسی بولنوب‌ده وقت اختیارده اقرار لسانیسی بولنمیان شخص عندالله مؤمن ، عندالناس

کافردر . اقرار لسانی بولنوب تصدیق جنانیسی بولونمیان شخص عندالناس مؤمن ، عندالله کافر ومنافقدر .

شوقدر وارکه، ایمانك تصدیق واقراردن مرکب بر امر ثنائی اولدیغنه واقرارك اضطرار زماننده ساقط بر رکن زائد بولندیغنه ذاهب اولان بر قسم ائمهٔ اهل سنته کوره تصدیق بولنوب‌ده بلااضطرار اقرار لسانیسی بولنمیان شخصك هم عندالله وهم عندالناس کافر اولمسی ایجاب ایدر؛ فقط عمل صالح هر ایکی قوله نظراً ایماندن جزء دکلدر. بناءً علیه مرتکب کبیره مؤمن فاسقدر .

ب — [الله] جل جلاله

دین اسلامده الله واله ، وجودی واجب اولان ذات اجل واعلا وغنی مطلقدرکه ذاتی وجودینی اقتضای تام ایله مقتضی و وجودنده کافی وباشقه‌سندن مستغنی‌در ، صفات وافعالنده اصلا بشقه‌سنه محتاج اولماز؛ نته‌کیم [فان الله غنی عن العالمین] نظم جلیلی بوکا دلالت ایدر .

خلق اجسام ، استحقاق عبادت کبی برچوق خواص عالیه ایله منفرد، هر کمال ایله متصف، کافهٔ نقائصدن منزه اولان بو ذات واجب الوجوده ایمان ایلمك هر مکلف ایچون بر فریضهٔ قطعیه‌در . شوقدر وارکه آکا ایمان ایتمك آنی معرفته متوقف اولمغله اول امرده نظر صحیح ایله آنی معرفت واجبدر. بناءً علیه مقلدك ایمانی صحیح ایسه‌ده واجب اولان نظر واستدلالی ترك ایتمکله کناهکار اولور. [فانظر الی آثار رحمة الله] و [قل انظروا ماذا فی السموات والارض] نظم جلیللری نظرك وجوبنی ارائه ایدر ، شوقدرکه ایمان باللهك متوقف اولدیغی معرفت، ذات اقدس الهی‌نی کنه وحقیقتیله معرفت

دکلدر . چونکه کنه وحقیقتیله معرفت، بشر ایچون واقع وحاصل اولمیوب آنجق ذات الوهیته مخصوصدر . [سبحانك ما عرفناك حق معرفتك [١] [تفکروا فی آلاء الله تعالی ولاتفکروا فی ذاته تعالی فانکم لن تقدروا قدره] [٢]. ذات پاك سبحانی‌یی معرفتله مراد، شان الوهیتنده واجب ، ممتنع وجائز اولان صفات عالیه‌سیله من وجه معروفدر. بوحالده ایمان بالله، واجب الوجود اولان ذات اقدس الهینك صفات واجبه ایله اتصافنك وجوبنی ، صفات جائزه ایله اتصافنك جوازینی اذعان وتصدیق ایلمکدن عبارت اولمش اولور .

الله ذوالجلال حضرتلرینك کندیسیله اتصافی واجب اولان صفات علیاسی شونلردر. وجود [٣] قدم، بقاء، مخالفة للحوادث، قیام بالذات، وحدانیت؛ [٤] حیات ، علم اراده ، قدرت، تکوین ، سمع، بصر، کلام [٥]

١ — وجود : الله عظیم الشان وجود صفتیله متصف بر موجود حقیقیدر . انظار انتباهمزی بدایعله ، اشعهٔ محاسن ایله تنویر ایدن شو کائنات ، شو مناظر لطیفه وجود اقدس الهینك اك واضح برهانیدر. شو معظم کائناتك وجودیله آنك مؤثر قدیمی اولان الله ذوالجلال حضرتلرینك وجودینه انتقالده شبهه ایدلمز .

---

[١] سنی حقیله بیله‌مدك ای معبود منزه !

[٢] جناب حقك نعمتلرینی دوشونیکز. ذات وحقیقتی حقنده اعمال فکر ایتمیکز ، چونکه بوکا لایقیله قادر اوله‌مزسکز.

[٣] صفت نفسیه .

[٤] اصول صفات سلبیه بونلردر .

[٥] صفات ثبوتیه‌ده بونلردر .

قرآن مبین وجود باری‌یی اثبات خصوصنده بك چوق یرلرده حکمت وغایه ، ابداع واختراع دلائلنی ارائه ایلمك صورتیله ارباب عقولی ارشاد ایدر . [ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار والفلك التی تجری فی البحر بما ینفع الناس وما انزل الله من السماء من ماء فاحیا به الارض بعد موتها وبث فیها من کل دابة وتصریف الریاح والسحاب المسخر بین السماء والارض لآیات لقوم یعقلون] و [افرأیتم ماتمنون. أأنتم تخلقونه ام نحن الخالقون] و [افرأیتم ماتحرثون أأنتم تزرعونه ام نحن الزارعون. لونشاء لجعلناه حطاماً فظلتم تفکهون] و [افرأیتم الماء الذی تشربون. أأنتم انزلتموه من المزن ام نحن المنزلون. لونشاء جعلناه اجاجا فلولا تشکرون . أفرأیتم النار التی تورون. أأنتم انشأتم شجرتها ام نحن المنشئون] آیات جلیله‌سی بو جمله‌دندر .

٢ — قدم: الله ذوالجلال حضرتلری وجودی عدم ایله مسبوق اولمامق معناسنه اولان قدم ایله متصفدر، قدیمدر، ازلیدر. وجودی عدم ایله مسبوق اولمق معناسنه اولان حدوث ایله متصف اولسیدی، اعیان و عوارض جمله‌سندن اولور ایدی، بر محدثه محتاج بولنوردی. بوحالده باشقه بر موجدك اثر قدرتی اولوب وجودنده غیریدن مستغنی اولماز ایدی؛ بناءً علیه واجب الوجود وغنی مطلق واله حق اولاماز ایدی .

٣ — بقا : حق جل وعلا حضرتلری بعد الوجود عدم طاری اولمامق معناسنه اولان بقا ایله متصف بر ذات باقی وابدیدر. بعد الوجود عدم طاری اولمق ووجودی زائل اولمق معناسنه فنا ایله متصف اولسه ایدی ، وجودی ذاتندن منفك اولوب ذاتنك مقتضاسی اولماز وبناءً علیه واجب الوجود اولامایه‌جغندن الوهیتله متصف اولاماردی . (هو الاول والآخر) نظم جلیلی بونك دلیلیدر .

٤ — مخالفة للحوادث : الله تعالى حضرتلری حوادثه عدم مشابهت معناسنه اولان مخالفة للحوادث صفتیله متصفدر . ساحۀ وجودی اشغال ایدن حوادث وممکناتدن هیچ برشیئه مشابه دکلدر . یوقسه اوده حوادث وممکنات جمله‌سندن اولوب وجودنده غیره محتاج اولور و بو جهتله واجب و غنی مطلق اولامازدی . (لیس کمثله شیء) نظم جلیلی مماثلتی بلیغ بر صورتده نفی ایدیور .

٥ — قیام بالذات : حق سبحانه وتعالی حضرتلری محل ومخصص کبی ماسوایه عدم افتقار معناسنه اولان قیام بالذات صفتیله متصفدر . بناءً علیه ذات احدیتی بذاته قائم وموجود اولوب غیریدن مستغنیدر . صفتک موصوفه ، متمکنک مکانه وممکن وحادثک مخصص وموجده افتقاری کبی نه موصوفه ، نه مکانه ، نه مخصص وموجده محتاج دکلدر . چونکه بو افتقارک وجوب وجوده ، غنای مطلقه یعنی الوهیته منافی اولدیغی امر جلیدر .

٦ — وحدانیت : وحدت یا وحدت عددیه اولورکه ، برلك دیمکدر ؛ یا وحدت لاشریکیه اولورکه ، اللهك نظیر و شریکی اولمامق دیمکدر . جناب حق وحدت عددیه ایله متصفدر . فقط هر جزء حقیقی بو معناجه وحدت ایله متصف اولدیغندن وحدت عددیه جمیع جزئیات حقیقیه بیننده مشترك اوصاف قبیلندن اولوب یالکز جناب حقه مختص دکلدر . فقط وحدت لاشریکیه الوهیتده خالقیت واستحقاق عبادت کبی خواص الوهیتده شریك و نظیری بولنمامق معناسنه اولمقله یالکز جناب حقك صفات مخصوصه‌سندندر . (ولم یکن له شریك فی الملك) نظم جلیلی شریك ونظیری کلیاً نفی ایدیور . بو صورتله توحید باری ، الله تعالینك برلکنه ، الوهیتده

وخواص الوهیتده آنك شریك ونظیری اولمادیغنه اعتقاد ایدوب انواع شرکدن اجتناب ایلمکدن عبارتدر .

توحیده منافی اولان شرکك انواعندن بریسی شرك استقلالدرکه ایکی الٰه مستقل اثباتیله اولور . شرك مجوس کبی .

ایکنجیسی : شرك تبعیضدرکه الله تعالینك آلهه‌دن ترکبنه قائل اولمقله اولور . تثلیث اعتقادی بو قبیلدندر .

اوچنجیسی : شرك تقریبدرکه الله تعالی‌یه تقریب وعندالله شفاعت ایتمك ایچون ، «حق تعالی» دن بشقه‌سنه ، هیاکل واصنامه عبادت ایتمکله اولور . جاهلیت اولانك شرکی کبی .

دردنجیسی : شرك تقلیددرکه مجرد غیره تبعاً «الله تعالی» دن باشقه‌سنه ، پتلره عبادت ایتمکله اولور . جاهلیۀ متأخره‌نك شرکی بو قبیلدندر .

بشنجیسی : شرك اسبابدرکه تأثیری اسباب ظاهره‌یه اسناد وطبیعت اشیانك بر مؤثر حقیقی اولدیغنه اعتقاد ایتمکله اولور . طبیعیون ایله اتباعلرینك شرکی کبی . فقط اسبابدن هیچ بریسنك آثاردن هیچ بر اثرده اصلا تأثیری اولمایوب آنجق آثار و اسبابده مؤثرك خلاق عالم اولان جناب الله اولدیغنه ؛ جناب حقك اسبابی خلق ایدنجه آنك عقبنده آثاری دخی خلق ایتمك ، مسبباتی اسبابه ربط ایلمك اوزره عادت الٰهیه‌سی جاری بولندیغنه ؛ بناءً علیه آثارك اشبو اسباب ظاهره اوزرینه ترتبی ترتب عادی اولدیغنه اعتقاد ایتمك توحیده منافی شرکدن معدود دکل ؛ بلکه توحید اعتقادیدر .

توحید باری حقنده (شهد الله انه لا الٰه الا هو والملئکة واولوا العلم) (والٰهکم الٰه واحد) (لوکان فیهما الهة الا الله لفسدتا) کبی بك چوق

نصوص قرآنیه وادلهٔ نقلیه وارد اولمقله برابر علماء اسلامیه طرفندن برهان تمانع وتوارد کبی پك چوق ادلهٔ عقلیه دخی بسط وتقریر ایدلمش ایسه‌ده بوراده اك مختصریله اکتفا اولونه‌جقدر. شویله‌که: جناب حقك الوهیت وخواص عالیه‌سنده شریکی اولسه ایدی اوده اله اوله‌جغی جهتله آلهك تعددی ولااقل ایکی آلهك وجودی لازم کلیردی. حالبوکه ایکی اله موجود اولسه آنلردن بری هر ایسته‌دیکنی یاپمغه ودیکرینه مخالفت ایتمکه یا قادر اولور ویا اولماز. اکر بری هر ایسته‌دیکنی یاپمغه ودیکرینه مخالفت ایتمکه قادر اولور ایسه یکری عاجز واولکنه قارشو مغلوب اولور. عاجز ومغلوبده ایسه الوهیت متصور اوله‌میه‌جغی جهتله یالکز قادرك الوهیتله انفرادی اقتضا ایدر. شاید بری هر ایسته‌دیکنی یاپمغه، دیکرینه مخالفت ایتمکه قادر اولماز ایسه عجزی تحقق ایده‌جکی جهتله آنك الوهیتی متصور اولمایوب دیکری اله منفرد اولور. الوهیت وخالقیتك الله ذوالجلاله اختصاصی (ولئن سألتهم من خلق السموات والارض وسخر الشمس والقمر لیقولن الله) نص جلیل قرآنیسی منطوقنجه ناسك اقرار واعتراف ایتملری جبلت بشریه‌ده متقرر امور فطریه‌دن اولمغله بوبابده اقامهٔ براهندن فطرت سلیمه انسانیه مستغنیدر. بناءً علیه بالجمله انبیای ذیشان حضراتی وبالخاصه نبیٔ ذیشانمز افندمز حضرتلری ناسی اولا توحید معبوده دعوت ایتدیلر (یاایها الناس اعبدوا ربکم) (ایاك نعبد) (ولایشرك بعبادة ربه احداً) نظم جلیللری بوحقیقتی ناطقدر. مع هذا توحید معبودیت توحید خالقیت ایله مسبوقدر.

٧ — حیات: الله عظیم الشان حضرتلری حیدر. حیات صفت جلیله‌سی ذات اقدسی ایله قائمدر. ذات بارینك علم ایله قدرت

واراده ایله اتصافنی مصحح اولان وهیچ بر شیئه تعلق بولنمیان بر صفت قدیمه‌دن عبارتدر. مخلوقاته مخصوص اولوب حس، حرکت واراده‌یی مقتضی اولان حیات فانیه وحادثه قبیلندن دکلدر. (وتوکل علی الحی الذی لایموت) نظم جلیلی بونك دلیلیدر.

٨ — علم: مبدع کائنات حضرتلری عالمدر. علم صفت ازلیه‌سیله متصفدر. کلیات وجزئیاتدن هیچ برشی علم ازلیسنك دائرهٔ احاطه‌سندن خارج قالماز. علم باری بالجمله واجبات ومستحیلات وممکناته تعلق ایلدیکندن بتون اشیا واحوال ذات الهیسنه معلوم ومنکشف اولور. بونکله هم کندی ذاتی وصفات قدیمه‌سنی، هم عموم اشیای سائره‌یی بیلیر. بتون کائناتده مشهود اولان نظام وانتظام، بدایع ومحاسن خالقك احاطهٔ عامیه‌سنه شهادت ایتمکده‌در (لایعزب عنه مثقال ذرةٍ فی السموات ولافی الارض) نظم جلیلی هیچ بر شیئك علم سبحانیدن خارج اولمدیغنی ارائه ایدر.

٩ — اراده: حق تعالی وتقدس حضرتلری مریددر. «فعال لمایشاء» در. اراده صفت ازلیه‌سی ذات احدیتیله قائمدر، آنجق ممکناته تعلق ایدوب واجب ایله مستحیله تعلق ایتمز؛ چونکه عبث اولور. شو ممکناتك بی‌نهایه انواع واصناف واقسامی، هله ذرهٔ عالمده باشقه برخاصهٔ فطریه‌نك تجلیسی صانع عالم حضرتلرینك اراده صفتیله اتصافنه اك بویوك بر برهاندر. (ان الله یفعل مایشاء)، (فعال لمایرید) نظم جلیللری مشیت وارادهٔ باری‌یه دلالت ایدر

آیات قرآنیه‌دن مستبان اولدیغی اوزره جناب حقك ایکی نوع اراده‌سی واردر. بری ارادهٔ تکوینیه وکونیه، دیکری ارادهٔ تشریعیه ودینیه‌در. (ان کان الله یریدان یغویکم) نظم جلیلنده کی اراده، ارادهٔ تکوینیه‌یه

(يريدالله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر) نظم كريمنده‌كى اراده ، ارادهٔ تشريعيه‌در .

ارادهٔ تكوينيه مراده تعلق ايدنجه مراد هرحالده واقع اولور . جناب حق بتون اكوانك وجودينى اراده ايتمشدر . ارادهٔ تكوينيه مشيت ديمكدر . ارادهٔ تشريعيه محبت ورضا ديمك اولمغله مرادك وقوعنى استلزام ايتمز . ارادهٔ الٓهيه ايكى صورتله منجلى اولديغندن قوانين الٓهيه‌ده ايكى نوعه منقسمدر . : قوانين تكوينيه ، قوانين تشريعيه . قوانين تكوينيه ، ارادهٔ تكوينيه ايله حصول بولديغندن بونلرك تأثيرات بشر ايله تحولى قابل دكلدر . قوانين تشريعيه ، ارادهٔ تشريعيه‌نك محصولى اولمغله بونلرك تطبيقنده ، حصولنده بشرك دخلى واردر . لشر تطبيقنى اهمال ايده‌جك اختيارده مالكدر . واضع قانون آنجق جناب حقدر . دين اسلام بوتون قوانين تكوينيه وتشريعيه‌يى واحد اولان الله تعالى‌نك امر وتدبيرينه ، خطابات الٓهيه‌سنه ارجاع ايدر .

۱۰ — قدرت : خلاق عالم حضرتلرى ذى قدرت وقوتدر ؛ قدرت صفت قديمه‌سيله متصفدر ، شائبهٔ عجزدن منزهدر . قدرت ، اراده صفتى كبى آنجق ممكناته تعلق ايدوب واجبات ومستحيلاته تعلق ايتمز . ايچنده يشاديغمز كائناتك عظمتى ، شعشعهٔ احتشامى شبهه يوق كه خالق حكيمك قدرت وقوتنه پك پارلاق بر حالده شهادت ايتمكدر . (وهو على كل شئ قدير) نظم جليلى موجبنجه جناب حق هر ممكنه قادردر .

۱۱ — تكوين : صانع عظيم الشان حضرتلرى كائناتك خالق ومكونيدر ؛ تكوين صفت ازليه‌سيله متصفدر . بو صفتده اراده وقدرتك تعلق ايتديكى ممكناته تعلق ايدوب واجبات ومستحيلاته تعلق ايتمز . مكوناتك وجودى ، شبهه يوق كه صانع ومكوننك تكوين صفتيله

انصافنه الك واضح بر دليلدر . خلق وترزيق ، تنعيم وتعذيب ، احيا واماته كبى بوتون افعال الٓهيه اشبو تكوين صفت جليله‌سنه راجعدر . آنجق بو رادده تكوين ايله مراد مبدأ التكوين يعنى ما به التكويندر . (الله خالق كل شئ) نظم جليلى بو حقيقتى خبر ويريور .

۱۳،۱۲ — سمع وبصر : فياض كريم حضرتلرى سميع وبصيردر . سمع وبصر صفتلريله متصفدر . آنجق موجوداته تعلق ايدن بو ايكى صفت ازليه‌سنك تعلقيله ايشيدلمك وكورلمك شانندن اولان شيلرك كافه‌سى يكديكرينه مزاحم اولمقسزين ذات حقه كمال انكشاف ايله منكشف اولور ؛ ذات الٓهينك ايشيدوب كورمسى حروف واصواته ، الوان انوارده ، كوزه وقولاغه احتياجدن منزهدر (وهو السميع البصير) نظم جليلى جناب حقك بو ايكى صفتله متصف اولديغنه دلالت ايدر . بناءً عليه مخلوقاتدن بر قسمنك متصف اولديغى حادث وآلت وهوايه محتاج اولان سمع وبصر ايله قابل قياس دكلدر . جناب حق سمع صفت جليله‌سيله بوتون ذوى الحياتك سسنى ايشيدير ، قوللرينك مقتضاى حكمته توافق ايدن دعالرينى قرين اجابت بيورر . نته كيم (اجيب دعوة الداع اذا دعان) نظم جليلى وارد اولمشدر .

۱٤ — كلام : خلاق حكيم حضرتلرى كلام ايله متكلمدر ؛ ذات عزتيله قائم بر صفت ازليه‌در . صفت علمك تعلق ايتديكى بالجمله ممكناته ، واجباته ، مستحيلاته تعلق ايدر . كلام سبحانيسى اصوات وحروفدن متشكل ، هوا ومخرج ايله قائم دكلدر . بو صفت جليله‌نك فيض تعلقيله كتب الٓهيه وجوده كلمشدر . (وكلم الله موسى تكليما) آيت كريمه‌سى جناب حقك كلام صفتيله متصف اولديغنه دلالت ايدر .

ایشته بیان اولنان اشبو صفات جلیله شان الٰهیده واجب اولدیغی کبی بونلرك ضدی اولان عدم ، حدوث ، فناء ، حادثاته مشابهت ، قیام بالغیر ، موت ، جهل ، عجز کبی متقابل صفتلر دخی شان اقدس الٰهیده ممتنعدر . ذات بارینك بونلر وامثالی صفات نقص ایله اتصافدن منزه اولدیغی جمیع عقلا بیننده مجمع علیهدر .

شان الٰهیده جائز اولان خصوصاته گلنجه آنلرده بروجه آتیدر:

١ — جناب اللهك دائرهٔ امکانده بولنان هرشیئی نه‌قدر غریب وبدیع، نه‌قدر خارق‌العاده اولورسه اولسون خلق وایجاد بیورمسی جائزدر . چونکه ممتنعات عقلیه‌دن اولمیان هرشیئك وجوده قابلیتی درکاردر ، الله تعالی حضرتلرینك قدرتی ایسه اتم واکملدر . ساحهٔ مشهوداتمزی تزیین ایدن بیکلرجه مصنوعات معظمهٔ الٰهیه بو حقیقتی اثباته کافیدر .

٢ — جناب حقك خیر وشری خلق ایتمسی جائزدر . چونکه بتون عوالم ، ذات بارینك قبضهٔ قدرتنده اولدیغندن کائناتده آندن باشقه متصرف وخالق یوقدر . بناءً علیه خیرك ده، شرك ده خالقی آنجق ذات اقدس الٰهیدر .

شبهه یوق که شری کسب ایتمك، شرایله اتصاف ایله‌مك قبیحدر . فقط شری یاراتمق بویله دکلدر. مثلا چیرکین برآدمی ماهر بر مصور، صنعتك بوتون اینجه‌لکلرینه رعایت ایدرك تصویر ایتدکده مقام تقدیرده، نه کوزل تصویر ایتمش! دینیلیر. بوحالده تصویر اولنان شیئك چیرکین اولمسی تصویرك ده چیرکین اولوب کوزل اولمامسنی مستلزم اولماز. مع‌هذا جناب حق حکیم مطلقدر . البته شری خلق ایتمسنده ده بر حکمت خفیه واردر . هرنه قدر بز حکم خفیهٔ الٰهیه‌نك کنهنه

واقف اوله‌ماز ایسه‌کده قدرت الٰهیه ایله میدان وجوده گلان هر نوع شئون کونیه‌ده، اعیان واشیاده ، بزلره ظاهر اولماسه دخی، بر جهت نفع واردر . بعض افراد حقنده مضر کوریلن بر حادثه‌نك ضمننده بر منفعت عمومیه‌نك مندرج اولمادیغی نصل ادعا اولنه‌بیلور ؟ بوحالده بر طاقم افعال واحوالك شر اولمسی بزلره نسبتله‌در . بز کندی اختیارمزله آنلری کسب ایدرز . الله تعالی حضرتلری ده آنلری بزم اختیارمزه کوره وجوده کتیرر . بناءً علیه بز کاسب ، الله تعالی حضرتلری خالقدر . یالکز ذات بارینك خیره رضاسی واردر ، شره رضاسی یوقدر . (والله لایحب الفساد) ، (ولایرضی لعباده الکفر) نظم جلیللری بو حقیقتك شاهدیدر .

٣ — جناب حقك قوللری حقنده اصلح اولانی ده ، اولمیانی ده خلق ایتمسی جائزدر . یوقسه بر قولنك حقنده اصلح ، منفعتنه اوفق اولان شیلری خلقه حاشا مجبور دکلدر .

٤ — جناب حقك دیله‌دیکی بر قولنده یا اهتدا ویاضلالتی خلق بیورمسی جائزدر . اللهدن باشقه انسانلری هدایت وسعادته ایصال ویا ضلالت وشقاوته القا ایده‌جك بر فاعل حقیقی یوقدر . آنجق شوراسی مسلمدر که جناب حقك بر قولنده ضلالت وشقاوتی خلق بیورمسی اوقولك سوء اختیارندن وارادهٔ جزئیه‌سنی سوء استعمال ایتمسندن منبعثدر . یوقسه، قول کندی قابلیتنی طریق ضلالت وشقاوته توجیه ایتمدکجه دست مشیت آنی طریق ضلالت وشقاوته جبراً سوق ایتمز . بوخصوصده جبر واکراه جاری دکلدر. (وما اصابك من سیئةٍ فمن نفسك) نظم جلیلی بوحقیقته شاهددر .

٥ — جناب حقك قوللرینی مقتضای حکمتنه کوره تنعیم وتعذیب

بیورمسی جائزدر . الله تعالی حضرتلری ارحم الراحمین‌در . مطیع اولان قوللرینی خلفاً تنعیم بیورر . بو خصوصده وعد الٓهی واردر . بو وعد سبحانیده تخلف جاری دکلدر . عاصی اولان قوللری حقنده ایسه وعید الٓهیسی واردر . آنلری ارتکاب ایتدکلری معاصیدن دولایی عقاب و تعذیب ایتمسی جائزدر . (یغفر لمن یشاء ویعذب من یشاء) نظم جلیلی منفرتی‌ده ، تعذیبی‌ده مشیت سبحانیه‌یه تعلیق ایدیور .

شوقدرکه ، کافر اولنلری وذات احدیته شریك اتخاذ ایدنلری بلاتوبه عفو ایتمیوب دیکر معصیتلری دیلرسه بلاتوبه لطف سبحانیسیله عفو ایدر . (ان الله لایغفر ان یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء) نظم جلیلی بوکا شاهددر .

برمؤمن عمداً بیوك بر معصیت ارتکاب ایتمکله او معصیتی استحلال واستخفاف ایتمدکجه دیندن چیقماز ، کفرده‌ده داخل اولماز . تصدیق واقراری باقی اولوب مجرد غلبهٔ شهوت ، یاخود عطالت وغفلت سائقه‌سیله بر کبیره‌یه جرأت ایتمك ، باخصوص عقاب قورقوسنه ، عفو رجاسنه ، توبه عزمنه مقارن اولونجه ایمانه منافی دکلدر . (یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم القصاص فی القتلی) آیت کریمه‌سی بوکا دلالت ایدر . بناءً علیه بویله بر معصیتی ارتکاب ایدن مؤمن فاسق نارده ابدی قالمایوب عاقبت جنته داخل اولور . (فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره) نظم جلیلی بوکا دلالت ایدر .

برمؤمن هم عذاب الٓهیدن خوف ایدر ، همده رحمت الٓهیه‌یه مظهریتی اومار . جناب حقك عقابندن امین اولمق‌ده ، رحمت الٓهیه‌دن قطع امید ایتمك‌ده جائز دکلدر ، بلکه کفردر (فلا یأمن مکر الله الا القوم الخاسرون) (لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون) نظم جلیللری بو حقیقتلری کوستریر .

٢ — ایمان بالملائکه

دین اسلامده ملائکهٔ کرامه ایمان بر فریضه‌در . ملائکهٔ کرام ، الله تعالینك معصوم ، مکرم قوللریدر . اللهدن قورقار ، اوامر الٓهیه‌یه کمالیله انقیاد ایدر ، عبادت باریدن استکبار ایتمزلر . (لا یعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون) نظم جلیلی بونی ارائه ایدر . ملائکهٔ کرامی جناب حق کندی حاجتی ایچون دکل ، بلکه رحمت اولمق اوزره ایجاد ؛ کندینه معاونت ایچون دکل ، بلکه خدمتی ایچون تخصیص ایلمشدر . الله تعالینك اذنی اولمقسزین سوز سویله‌مز ومجرد آنك امر الٓهیسی وجهله عمل ایدرلر . : (لا یسبقونه بالقول وهم بامره یعملون) نظم جلیلی بوکا شاهددر . ملکلر (وما یعلم جنود ربك الا هو) نص جلیلی منطوقنجه جنود بارینك اك بیوکیدر . جنود باریدن اولان ملکلردن بعضیسی سماواتده ، بعضیسی ارضده بولونور . بعضیسی جنت ایچون ؛ بعضیسی نار ایچون مأموردر . بعضیسی بنی آدمك اعمالنی کتب وتثبیت ایدرلر . نته‌کیم (کراماً کاتبین یعلمون ما تفعلون) نظم جلیلی وارد اولمشدر . بعضیسی دخی بعد الموت سؤاله ، دها سائر شیلره موکلدرلر . نوع بشر بونلری صورت اصلیه‌لریله کوره‌مز . چونکه کرك حسن لطافتلرندن ، کرك هیئتلرندن طولایی آنلری کورمکه طاقت بشریه کافی دکلدر .

ایمان بالملائکه ایمان بالوحیك اصلیدر. زیرا ملك وحی بر روح عاقل وعالم اولوب تبلیغه مأمور اولدیغی خصوصاتی اذن خدا ایله انبیایه افاضه ایلر. ملائکه اعتقادی اسلامده بر اصلدر. ملائکه‌یی انکار، نبوتی انکاری مستلزم اولور. بو ده یوم آخرتی انکاره مؤدی اولور.

٣ — کتب منزله‌یه ایمان

کتب منزله‌یه ایمان دخی بر فریضهٔ دینیه‌در. کتابلر الله تعالینك کلامیدر. طرف الهیدن پیغمبرلرینه واقع اولان خطابات الهیه‌در؛ بو خطاب بعضاً دوغریدن دوغری‌یه جناب حقدن ایشیتمك طریقیله، بعضاً تبلیغه واسطه اولان بر ملك طرفندن تبلیغ ایدلمکله اولور. جناب حقك انبیا اوزرینه انزال ایتدیکی بر طاقم صحف و کتابلری وار ایسه‌ده آنلرك اسملرینی و عددلرینی اللهدن باشقه کیمسه بیلمز. الله تعالی حضرتلرینك مؤمنینه تبشیر و کافرلره انذار ایچون بر قسم ذوات عالیه‌یی پیغمبر بعث ایدرك آنلره کتاب ارسال بیورمش اولدیغنی [فبعث الله النبیین مبشرین ومنذرین وانزل معهم الکتاب] آیت جلیله‌سی ناطقدر. بو کتب وصحفدن حضرت موسی‌یه توراتك، حضرت داووده زبورك، حضرت عیسی‌یه انجیلك، حضرت پیغمبره قرآنك انزالی ملك واسطه‌سیله تبلیغ اولنمق صورتیله‌در. تحریف وتبدیله اوغرامیان، انزال اولندیغی کبی محفوظ قالان آنجق قرآن معجز بیاندر.

کرك ملك وکرك نبی ایچون نظم قرآن ومعنای قرآنده تصرفه جواز یوقدر. کندیلرینه نا اصل واصل اولمش ایسه آنلر دخی

اولوجهله تبلیغه مأموردرلر. قرآن عظیم الشان، ذات الله ایله قائم کلام الله اولمغله مخلوق دکلدر. نظم لفظی واسطه‌سیله لسانلریمزله اوقونور، قولاقلریمزله ایشیدیلیر. نظم مخیل واسطه‌سیله قلوبده حفظ اولنور. نقوش وصور واشکال واسطه‌سیله مصحفلرده یازیلیر؛ فقط السنه‌یه، آذانه، قلوبه، مصاحفه اصلا حلول ایتمز؛ بز قرآنی اوقومامز ویازمامز، قرآنده مذکور اولان مخلوقین؛ آنلرك سوزلری مخلوق اولوب ذات باری ایله قائم صفت الهیه‌دن دکلدر.

نصوص قرآنیه ظواهره محمول اولوب اندن اهل باطنك ادعا ایتدیکی معانی‌یه عدول الحاددر. نصوصی انکار وآنی رد واستهزا کفردر.

٤ — پیغمبرلره ایمان

انبیا ومرسلین حضراتنه ایمان بر فریضهٔ دینیه‌در. بو ایمان انلرك حقنده واجب، ممتنع وجائز اولان اوصاف وعوارضی بیلوب تصدیق ایتمکله تحقق ایدر. شویله که: پیغمبران عظام حقنده امانت، فطانت، صدق، تبلیغ شریعت صفتلری واجب؛ بونلرك اضدادی اولان خیانت، غفلت، کذب، کتمان شریعت صفتلری مستحیل؛ منصب سعادتلرینه نقصان ایراث ایتمه‌ین عوارض واوصاف بشریه جائزدر.

١ — امانت: پیغمبران عظامك باطن وظاهرلرینك معصیت وخیانتدن پاك بولنمسی دیمکدر. بتون پیغمبران کبر وحسد وریا کبی آفات قلبیه‌دن تماماً منزه اولدقلری کبی معاصی ظاهره‌یی عمداً ارتکابدن دخی قطعیاً معصومدر.

ارشاد انام ایچون مبعوث اولان ذوات عالیه‌نك ارتكاب معصیتده بولنملری بعثلرنده‌کی حکمته منافی اولدیغندن اصلا جائز اولاماز .

٢ — فطانت : پیغمبران عظامك فطین و متیقظ اولوب غفلت ایله اتصافدن بری اولملریدر . پیغمبران عظام حضراتی صفت فطانتله متصف اولمسه‌لر امتلرینه قارشی اقامهٔ حجته قادر ، آنلری اقناع و ارشاده موفق اوله‌مازلر ؛ بو حال ایسه ارسال رسلده‌کی حکمت و مصلحته منافیدر . بناءً علیه آنلرك فطانتله اتصافلری واجب ؛ غفلتله ، عدم تیقظله اتصافلری مستحیلدر .

٣ — صدق — : پیغمبران عظامك هر خصوصده و هر وجهله صادق القول اولوب ارتكاب كذبدن بری اولملریدر . آنلرك ابرازینه موفق اولدقلری معجزات كندیلرینك صدقنی اثبات ایدن بر برهان الٰهیدر . ایشته آنلرك صدق ایله اتصافی ثابت و سوزینه اعتماد اولنمیان بر یلانجینك دعوت ناس ایچون بعث ایدلمسی حکمت و فائده‌دن خالی اولدیغندن ارتكاب كذبده بولنملرینی تصوره امكان یوقدر .

٤ — تبلیغ شریعت : پیغمبران عظامك طرف الٰهیدن تلقی بیوردقلری احکام دینیه و شرایع الٰهیه‌یی امتلرینه تماميله تبلیغ ایتملریدر . بو احکام و شرایعدن بر شیئی کتم ایتملری بعثلرنده‌کی حکمته منافی و حائز اولدقلری امانت صفتیله غیر قابل تألیفدر . بناءً علیه آنلرك كتمان شریعتده بولنملرینه اصلا احتمال یوقدر . خلاصه، جناب حق بر چوق ذواتی پیغمبر اوله‌رق بعث بیورمشدر . بونلردن بر قسمنك اسمی قرآن کریمده مسطور ایسه‌ده بر قسمی مذكور دکلدر . [منهم من قصصنا علیك و منهم من لم نقصص علیك] نظم جلیلی بونی خبر ویریور . بتون پیغمبران عظام معصوم، اوصاف جمیله ایله متصف و

شان نبوته منافی اولان عوارض و اوصافدن مصوندر . بتون خلائقدن افضلدر . (و كلا فضلنا علی العالمین) نظم جلیلی بوكا دلالت ایدر . انبیا آرالرنده ماهیت نبوت اعتباریله بر فرق یوقدر ؛ آنجق بعض مآثر و خصائص اعتباریله بینلرنده تفضیل واقعدر . بالخصوص پیغمبرمز اقدمز حضرتلریله حضرت ابراهیم ، حضرت موسی ، حضرت عیسی ، حضرت نوح علیه السلام اولو العزم اولوب سائر انبیادن افضلدرلر . هر برینك زماننه مخصوص معجزه‌لری واردر . [*] بوتون انبیای عظامی تصدیق و تبجیل ایتمك وظائف اسلامیه‌دندر .

بشرك رسله احتیاجی — : حیات باقیه‌ده‌کی سعادت و شقاوتی حیات فانیه‌ده‌کی اعمال قلبیه و بدنیه‌سنك ثمره‌سی اولان انسان ، بقای ابدیی ، آنده ظهوره کله‌جك اولان حالاتی ، یولی پك مظلم اولان و فطرت بشریه ایله کنهی ادراك اولنه‌میان حیات ابدیه عالمنده‌کی طریق فلاحی ، کیفیت نجاتی تجسس خصوصنده دائم روحاً متهیج بولنمقده‌در . کوز ایله كوردیكمز ، قولاق ایله ایشیتدیكمز امورده شاشیروب قالمش اولان عقل بو بابده كافی کورلمیور . عقلی استعمال ایچون بر دلیله احتیاج کوریلیور . عالم حس و تجربه‌ده شاشیروب قالان عقل ، نصل اولورده عالم غیبه موصل اولان وسائلك هیچ برینی ادراك ایدر ؟ بالده غائبه مطلع اوله‌جق بر علامت یوقدر ، حیاتمزك اوزرنده مقرر اولان حالاتك ، روحك بدندن مفارقتندن صوكرا وقوعی لابد اولان شئوناتك تفصیلنه نفوذ ایده‌جك بر قوت بزه موهوب دکلدر . افکار و افعالك مناطنه یقیناً

[*] معجزه : نبوت ادعاسنده بولنان ذواتك صادق اولدیغنی اظهار ایچون دعواده آندن ظهور ایدن افعال خارق العاده‌در . او شرطله كه بو امر خارق العاده‌نك منكرلری اجراسنه دعوت اولنان کیمسه مثلیله معارضه‌دن نكول ایتسون . هر معجزه خارقه‌در ، فقط هر خارقه معجزه دکلدر .

وصول ایچون بر اسلوب نظر یوقدر . عقل درجهٔ کمالی احراز ایتمک یکندن حیاتنده هر ضروری اولان شیئی بیله مز ؛ هیچ بر حقیقتك کنهنه ایرهمز . هرنقدر مابعدالطبیعی بر قوهٔ عالیه یه قارشی خصوصی احاطه ایدر ایسه ده نعوت باری یی احاطه ایده مز .

عقل نه قدر مستنیر اولورسه اولسون ، نه صاحبنی ، نه باشقه سنی طوغریدن طوغری یه هدایته ایصال خصوصنده کافی اوله ماز .

بو عالم کون بزم عندمزده مجهولدر ، بو حیات بزه نسبتله غایت مظلمدر ؛ بو عالم شهادت ایله او عالم غیب آره سنده کی اتصالی عقل ومحاکمه ، حس وتجربه شك وشبهه دن عاری اوله رق بوله میور ؛ معلومات حاضره یه نظراً بزی او عالم مستقبلك حقایقنی بیلمکه ایصال ایده میور .

جذب حق نظام حیاتی ، بقاده کی احتیاجه کوره بر استعداد ایله یاراتمشدر . معیشت دنیانك حسن تدبیری خصوصنده منهاج قویمی اوزره استقامتی محافظه یه عقل کافی دکلدر .

انسان آنجق حال اجتماعده یشایه بیلیر . هر فردك احتیاجی دیکرینك احتیاجنه بکزه مز . انسانلر آره سنده مواهب فهم وهمت وعزم خصوصنده تفاوت درکاردر . ارباب تقصیر ، طمع وشهوت سائقه سیله اوقداسنك الده بولنانك دیسنی الده ایتمك لذتنی تخیل ایدر . لذتنی سعی وعملده بولمازمیلکه انتقاع ایچون انواع حیل ودسایسی استنباط خصوصنده اعمال فکر ایتمه ده بولور . آرزو ایتدیکی شیئی اله کچیرمك وغورنده آرقه سنی دیار عدمه کوندرمکدن ده پروا ایتمز ؛ خاطرینه بر قور قوینی دفع ویا بر لذته وصول آرزوسی خطور ایتسه فکری آکا ابواب حیلدن بر باب کشاد ایدر ویا استعمال قوت ایچین آکا بر وسیله حاضرلار . آرتق تواهب قالقار

اونك یرینه تناهب قائم اولور . [*] محل وفاقه شقاق حلول ایدر . سیرت انسانیه ایچون قهر وحیله دن باشقه بر ضابطه قالماز . انسانك لذائذ حیوانیه ایچون منافسه سی ، غایهٔ مطلبی ظن ایتدیکی هر شیده افرادینك منازعه سی بر نقطه ده طورماز . قید معنویدن آزاده اولان انسان مقصدینه ایرمك ایچون منفور یوللره سلوك ایدر ، امنیتی تهدید ایلر . آرتق حیاتده بقاسی آنجق تعاونه تعلیق اولنان ، نظام اجتماعیلرینك مبناسی تعاون اولان انسان مصالح وامورنده هیچ بر وجهله استقامت بولاماز ، انسانك سعادت وشقاوتك منبعی اولان قوهٔ ذاکره ومخیله ومفکره نك تأثیری ایله شردن وارسته اولاماز . تذکرك قوت وضعفی وتخیلك حدت واعتدالی ، فکرك اعوجاج واستقامتی نافع ومضر اولان اعمالی تمییز خصوصنده پك زیاده تأثیری حائز اولور . امزجه نك ، معاشرتك ، نشأتك تذکر وتفکرده مدخل عظیمی واردر . ذکر وخیالی معتدل ، فکری صحیح اولان بر ذات ایله ، بو اوچ قوهٔ نفسیه ده طریق اعتدالدن انحراف ایدن بر کیمسه ، مثلا بر مسرفك حالنی مشاهده خصوصنده مختلف نتیجه لره واصل اولور . معتدل اولان ذات مسرفك مالنی نافع اولمیان یره صرف ایتدیکنی ملاحظه ایدرك بر الم تذکر ایدییور . آنکله مستفید اولدیغی لذتی ، ومالك باشقه سنك حقی تعلق ایتمکسزین الده ایدلدیکنی تخیل ایلیور . مفکره سی فکرینی ، جذب حقك هبه ایلدیکی قوای نفسیه یی مسخر قیلدیغی قوای کونیه یی استخدام ایله باشقه سنك حقی تعلق ایتمکسزین مال بریکدیرمکه وسیله اولان تشبثی طلبه توجیه ایدییور

حالبوکه طریق اعتدالدن منحرف اولان کیمسه مسرفده کی مالی ،

[*] تواهب یکدیکرینه هبه ایتمك ، تناهب بری برندن غارت ایتمك

آتیده‌کی لذتی تذکر ایدییور ، خیالی مستقبلده‌کی لذتی بیودییور ؛ اوقدر بیودییورکه فکرینه وجوه کسبدن طیب اولان جهتی اورتییور . تخیل ایتدیکی منفعت اوغورنده صاحبنك اللندن مالنی آشیرمق خصوصنده قوت وحیله استعمالنه سوق ایدییور . ایشته بونکله قوای موهوبه معطل اولیور ، امنیت عمومیه مختل اولیور ؛ بوکبی اعمال ایله راحته وصول نه اوکا ، نه ده باشقه‌سنه قولای اولمایور . آرتق انسان شره اولان استعدادی حسبیله ضرری نفعندن چوق اولان برحده واصل اولابیلیر ، طغیان ایده‌بیلیر .

اوت هرامتده ، هرزمان برطاقم کسان بولنورکه علمده‌کی نقصانلری ، قصورلری آنلری سواحل یقینك ماوراسنه آتار . آنلر حواس خمس تحتنه داخل اولمیان هرشیئدن شك وادیسنه دوشرلر ، حتی حواس خمسك مشتملاتندن اولان شیلرده بیله شك ایدرلر . بویله‌جه عقلی ، شئون عقلی ، اسرار ومکامن عقلی اونودیرلر . اوامر ونواهی یوزندن مطلق العنان اولمقده ، کرك التزام ، کرك اجتناب اولنمسی لابد ولایق اولان شیلره قولاق آصمامقده بر لذت طویارلر ؛ حقائقه قارشو کوزلرینی یومارلر ، قولاقلرینی طیقارلر . ایشته بوبر مرض قلبیدرکه آنی تداوی آنجق وحی علاجنه توقف ایدر . بوکا مبنی انسانی یاراتوب اکا بیان تعلیم ایدن ، امر انسانی قاعدهٔ ارشاد وتعلیم اوزره اقامه ایدن ، بری بریله آکلاشمق ایچون سوزی ، خبرلشمك ایچون یازی‌یی اوکره‌دن خلاق کریم ، حکمت باهره‌سی مقتضاسنجه محضا فضل وانعامیله بعض ذوات عالیه‌یی نفوس بشریه مراتبندن بر مرتبهٔ علیاده اصطفا ایدییور ؛ اخلاق فاضله ، صفات کامله اوزره یارادیور . اخلاقك اسرار ومکامننه ، علاجلرینك کیفیتنه ، درجهٔ اعتدالنه مطلع ،

قیلیور ؛ انوار سبحانیه‌سیله ارواح طیبه‌لری مستنیر اولیور . آنده فیوض سبحانیه منکشف اولیور ؛ عقله رهبر اولیور . حیاتده ضروری نوارایه دهپسنی ارائه ایدییور . سلوك ایده‌جکمز یوللری اضائه ایدییور ، بزده بوقندیل سبحانی ایله عقلك کوره‌مدیکی آفتلردن ، تهلکه‌لردن سالم اولیورز . بیلنمسی واجب اولان نعوت باری‌یی ، آکلاشلمسی لازم اولان حیات اخرایی ، دار آخرتده هرنوع اعماله جزا تقدیرینی ، محاسبهٔ اعمالی ، لذائذ وآلامك تفصیلاتنی بیلیورز ، مصالح عبادی ، علی ماهی علیه ، اوکرنیورز . شیمدی‌یه قدر بتون عقلای مشغول ایدن مبدأ ومعاد مسئله‌سنده هرکس بر درلو آکلایور ایدی . بوخصوصده واجب اولان اعتقادی مبدل یقین ایدن آنجق نور نبوتدر . سیرت نبویه‌یه اقتدا شرفی اولمسه بواعتقادی کیم احاطه ایدر؟

انسانك احتیاجی حیواناتك احتیاجی کبی محدود دکلدر . حیواناته حوایجی الهام اولندیغی کبی انسانه حوایجی الهام اولنه‌مامشدر . انسان ، فطرتی موجبنجه مجتمعاً یشامنه محکوم آریلر کبی ، بعض قارغه‌لر کبی اجتماع حالنده بولنملری ایچون موهوب اولان الهامدن محروم اولمغله تفرعات واحتیاجاتنی تنظیم ایچون فکرینك دلالتنه براقلمشدر . انسانك حیاتنده محتاج اولدیغی علومی ، عملده انقیادی ، حیات آخرتده‌کی غایه‌یه مؤدی اولان طریقه سلوکی خصوصلری غریزی دکلدر . افرادده تخالف بولندیغی کبی مراتب استعدادده دخی تخالف واردر . هرفرد هرحاله طبعی ایله مستعد دکلدر . انسان نور نبوتدن مستغنی اوله‌جق وجهله صلاح وهدایت خصوصنده قوهٔ کافیه‌یه مالك دکلدر . قوای بدنیه وذهنیاسنی اداره خصوصنده سعادت دارینه موصل اولان رسائلده بر رهبره محتاج اولیور . اورهبر تبلیغ ایتدیکی احکامی خالق کائنات حضرتلری

طرفندن تبليغ ايديور . اورهبرك كتيرديكى شيده اتقان واردر ؛ كشف حقائق واردر ؛ هدايت خلائق واردر ؛ عقلك بالاجمال بيلوب بالتفصيل معرفتندن عاجز قالديغى شيئى بيان واردر . رحمت ، مصلحت وحكمت واردر ؛ خلقه نافع ومضر اولان شيلره دلالت واردر . بناءً عليه ارسال رسل برضرورت اجتماعيه‌در . عقول بشرك الك بيوك احتياجاتندن اولوب برچوق حكم ومحسناتى جامعدر . ايشته بر رهبر حقيقت وهدايت اولان پيغمبران عظام حضراتى جانب الٓهيدن خلقه مبشر ومنذر اوله‌رق مبعوث اولمشلردر . بوذوات ممتازه‌نك خاتمى ايسه حضرت محمد المصطفى « صلى الله تعالى وعلى سائر الانبياء والمرسلين » حضرتلريدر .

انبياى عظامك حقوق ووظائفى

انبياى عظامك برطاقم وظائفى ، آكا مقابلده بر قسم حقوق واردر . باشليجه وظائف انبيا شونلردر :

١ — خبرى ، امرى رحمان جانبندن تبليغ ايتمك .

٢ — امر بالمعروف ايله طريق خيره دلالت ايتمك .

٣ — نهى عن المنكر ايله طريق شردن تحذير بيورمق .

٤ — ناسه آكلايه‌ميه‌جقلرى طرزده برشى بيان ايتميوب عقللرينه كوره قولاى بر بيان ايله خطاب ايله‌مك .

بو وظائف عاليه شويله تلخيص اولنه‌بيلور : عقول بشريه‌نك احتياجاتنى تعليم وتطمين ، قلب بشرى تصفيه وتنوير .

صنايع ، ارضده‌كى معادنى استخراج ، نباتاتى انما ، حيواناتى شخصاً

ونوعاً ابقا خصوصلرينى تعليم يعنى طرق معيشتى تفصيل ، وجوه كسبى تبيين ، بونلره موصل اولان علمى تعليم وتلقين وظائف انبيادن دكلدر . بونلره رسالتك دخلى وعظ عمومى ، اعتداله ارشاد جهتى ايله‌در .

فلكيات وطبيعيات حقنده وارد اولان نظم ايله مقصد ، عظمت خالقى تأمل وتفكره ، تكوين خصوصنده خالقك ابداع ايلديكى شيئه تشويق در . تا كه ، بونكله خالقك وجودينه يقين قوى حاصل اولسون ؛ معاش ومصلحت بشر تكمل ايتسون .

انبياى عظامك باشليجه حقوقى شونلردر :

١ — طرف الٓهيدن تلقى وتبليغ بيوردقلرى شيلره ايمان ايتمك .

٢ — امرلرينه امتثال ، نهى بيوردقلرى شيلردن اجتناب ايتمك . نته‌كيم قرآن جليلده : (وما آتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا) بيورلمشدر .

٣ — ذات نبوتلرينه اطاعت ، سنت سنيه‌لرينه اتباع ايتمك . نته‌كيم بر آيتده‌ده : (وما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله) بيورلمشدر .

٤ — كنديلرينه محبت ، رضالرينى تحصيله بذل مقدرت ايتمك . بو جهت انبياى عظامه نصرت ، سنتلرينى صيانت ، كنديلرينه مخالفتدن كمال هيبتله توقى ايله‌مك صورتيله حاصل اولور .

٥ — حقلرنده توقير واجلالده بولونمق .

انبياى عظام حيات معنويه‌يه نائل اولدقلرندن آنلرك حياتلرنده دنياده بولوندقلرى مدتجه تعظيم وتبجيل نصل واجب ايسه ؛ عالم آخرته ارتحاللرندن صوكراده اويله‌جه واجبدر .

بو وظيفه تعظيم وتبجيل پيغمبران عظامك اذكار جميله‌لرينى ، كمالات

مبارکلرینی واسما وسیرت شریفه‌لرینی ، آل واصحاب کراملریله اولان معامله‌لرینی استماع زماننده ایف اولنور .

احادیث نبویه‌یی کمال ادب وحرمتله اوقومق ، احادیث شریفه قرائت اولونان بر مجلسده رفع صوت ایتمامك بو تعظیم وتبجیل جمله‌سندندر .

٦ — انبیای عظام حقنده صلات وسلامدر . نته‌کیم قرآن کریمده (ان الله وملائکته یصلون علی النبی یاایها الذین آمنوا صلوا علیه وسلموا تسلیما) بیورلمشدر .

دین اسلام رسل کرامه اتباع دیمکدر

اهل اسلام بتون انبیای عظام حضراتنی تصدیق وهر برینك حقنده لازم کلان تبجیلاتی وظیفه عد ایدرلر ، پیغمبران عظامك سوزلرینی تحریف ویا مرادلرینه مخالف بر صورتده تفسیر ایتمزلر ، آنلره نازل اولان کتابلری وقرآن مبینی تصدیق ایدرلر . دین اسلام حضرت عیسی حقنده شو اعتقادی تلقین بیورمقده‌در :

جناب عیسی بشردر ، امر الهی ایله حضرت مریمه القا اولنمش بر مخلوقدر ، انبیای عظامدن بریدر .

شرف قدرینی اعلا ایچون کندیسنه روح الله دینیر ، حاشا نه اللهدر ، نه‌ده ابن اللهدر . کرك حضرت عیسی ، کرك ملائکهٔ مقربین الله تعالی حضرتلرینه عبودیته مباهاتدن استنکاف ایتمزلر .

معجزات محمدیه

پیغمبرمز علیه الصلواة والسلام افندمز حضرتلری مناهیج مختلفه ایله هر کسك استعدادینه کوره معجزه کتیرمشدر . شویله‌که :

١ — انسانلرك بر قسمی قصور نظرلرندن ، انحطاط فکرلرندن دولایی آنجق اوکارنده محسوس ومشاهد اولان بر شیئی ادراك ایدرلر. بونلر حوادث کونك جاری اولدیغی نوامیس و طبیعیاتدن بر شیئك تغییرینی قدرت بشر داخلنده کورمزلر . بوکیبلره معجزات حسیه لازمدر. ایشته حضرت پیغمبر بونلره معجزات حسیه اتیان ایتمشدر. معجزات حسیه‌نك افرادی تواتر ایله ثابت دکلسه‌ده بونلرك قدر مشترکی یعنی ذات رسالتپناهیدن بو قبیل خوارق عاده‌نك صدوری بالتواتر ثابتدر .

علمای اسلام امکان معجزه‌یی اول وآخر طریق عقلی ایله اثبات ایدرلر . نوامیس عمومیه‌نك واضعی اولان خالق عالم ، خوارق عادیه خاص اولان بر طاقم نوامیسی‌ده وضع ایده‌بیلیر . شوقدرکه بز آنی بیلمه‌یز. فقط اللهك فضلیله مختص قیلدیغی ذواتده آثارینی مشاهده ایده‌رز . ذاتاً قوانین طبیعیه‌نك ضروری اولمادیغی فلسفهٔ حاضره‌جه‌ده قبول اولنیور . معجزات حسیه ودعوای نبوت ، زماننده تحدی‌یه مقارن اولور .

٢ — انسانلرك بر قسمی فصحا وبلغادن ایدی . آنلره اویله کلام کتیرمك کرك ایدی‌که آنلری معارضه‌دن عاجز براقسون. ایشته

بونلرده‌ده معجز بیان اولان قرآن مبینی کتیردی . بو کلام قدسیت اقسام ، حسن تألیفی ایله، سلك مبانیسنده‌کی انتظام کلماتی ایله، فصاحت و بلاغتده عادت عربی تجاوز ایتمسیله بر معجزهٔ محمدیه‌در . قرآن مبینده آیات تحدی واردر . [فأتوا بسورة من مثله] ، [لا یأتون بمثله ولوکان بعضهم لبعض ظهیراً] آیات جلیله‌سی‌ده بو جمله‌دندر .

زمان تحدی او قدر اوزون سوردیکی حالده ینه بر نظیری کتیریله‌مدی. اون درت عصر کچدیکی حالده بو دعوی تکذیب اولنه‌مادی.

قرآن مبین، آداب واخلاقه عائد نیجه معارفی‌ده حاوی‌در . اعجاز قرآن الی الابد باقیدر ، باقی‌ده اوله‌جقدر .

قرآن مبین توحیده ، نبوت و معاده ، منکرینی رده ، احکام شرعیه‌یه ، کندیسندن حکمت وقدرت باری مقصود اولان علامات وقصصه عائد بر طاقم آیات بیناتی مشتملدر .

قرآن مبین باشلیجه اوچ اساسی محتویدر : توحید ، تذکیر ، احکام. توحید ایله احکام مقصود بالذاتدر. تذکیر ایسه توحید ایچون مقصوددر . قرآن مبین آمردر — زاجردر — ، طریقت مسلوکه‌در ؛ مثل مضروبدر ؛ لهمزه علیهمزه عائد اولان احکامی محتویدر . هر بر آیت تدبیر وتفکر اولنور . هپسی‌ده حق ایله باطل بینینی تفریق ایتمك صورتیله محکم ومثبتدر. معاش ومعاد اعتباریله ، فوز وسعادته منتهی بر یولدر ، هادیدر ، مبشردر؛ هر بر آیتی متماثل ومتوافقدر. بعض آیات جلیله‌سی دیکرینه متشبه اولمیه‌جق وجهله مبین وواضحدر. بعض آیات کریمه‌ده‌ده یکدیکرینه تشابه واردر .

۳ — بر قسم ذواتك نظرلری ایسه حضرت پیغمبرك کتیردیکی شیئه توجه ایتمش ایدی . بونلر ایچون اعمال و تبلیغات نبویه‌نك

عظمت وعلویتی رسالت جلیله‌سنی تصدیق ایچون کفایت ایتمشدر . بو قسمی ایضاح ایچون دعوت پیغمبری‌یی ذکر ایده‌لم :

پیغمبر ذیشانمز محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلری امت امیه آره‌سنده اولا جدی صکره‌ده عموجه‌سی النده فقیر و یتیم ، بونکله برابر خلقی کریم ، طبعی شریف اوله‌رق نشئت ایتدی . کندیلرنده ذلت یتیمانه ، مسکنت فقیرانه یوق ایدی ، کتاب وحکمته انتسابلری اولمیان بر قوم آره‌سنده یتیشن نبی ذیشان افندمز حضرتلری نزیه ، اوهام و خرافات ایله اتصاف ایتمه‌مش برامی ایدی ، فقیر وضعیف ایدی. فقط قومنه حجت وبرهان ایله مقابله‌ده قوی بولندی، نصیحت وزجر ایله آنلری طوتدی. نبی عالیشان علیه الصلاة والسلام کامل ، رفیع ، موحد ، صحیح الاعتقاد اولوب خیر اوزره مطبوع ایدی . قومی ایسه بالعکس ناقص ، وضیع ، مشرك ، فاسد الاعتقاد اولوب طریق شره منسلك ایدی .

حضرت پیغمبر ذیشان صغرسندن اعتباراً صفات کامله واخلاق فاضله صاحبی اوله‌رق یتیشنجه‌یه قدر بتپرستلکه بغض ایدر ایدی . خیانت وکذبدن او قدر اوزاق ایدی‌که قومی عندنده «الامین» لقبنی آلمش ایدی .

چوجقلرك ، خصوصاً یتیملرك ، قوملرینك ، اهللرینك بولندیغی اعتقاد اوزره بولنمه‌لری سنن جاریه‌دندر. یتیم، فقیر ، امی‌نك او کندی کندیسنی ارشاد ایده‌جك بر کتاب ، قارشوسنده کندیسنی تأدیب ایده‌جك براستاد ، آرقه‌سنده الندن طوته‌جق بر ظهیر بولنمدیغندن ابتداء نشأتندن زمان کهولتنه قدر ناسدن کوردیکی حالات وایشیتدیکی خرافات و اقربا و تعلقاتندن دیکلدیکی خیالات ایله متأثر اوله‌جغی

امور معتاده‌دندر . بناءً علیه ایش سنن معروفه اوزره جریان ایتمش اولسه ایدی ، نبی مکرم صلی الله علیه وسلم مبلغ رجاله بالغ اولوب فکر و نظری ایچون جولانگاه بولونجه‌یه قدر قومنك و اهلنك عقائد ومذاهبی اوزره بولنه‌جق ایدی . حال بوکه فخر المرسلین افندمز قومنه ، اهلنه عقائد و مذاهبده مخالف ایدی . بعثتدن اول شعرادن ، خطبادن معدود اولسه ایدی ، اوقور یازار بولنسه ایدی ، بر چوق زمانلر علما ایله حکما ایله اختلاط ایتمش وبو صورتله سن کماله بالغ اولمش اولسه ایدی ، انسان آنك قومنه اولان مخالفتنی ، بلکه وحی ونبوته مظهریتنه عطف ایتمیوب ، مجرد عقل راجح ایله ، نظر صحیح ایله ، فهم ثاقب ایله ، مخالفت ایتمش دیه‌بیلیردی . نبی ذیشانك قوت سلطانی ، سعهٔ مالی ، کتابتده براعتی ، خطابتده شهرتی یوق ایدی . نفوس عامه‌ده کندیسنه مهابت ومکانت قزاندیره‌جق هیچ برشیئه مالك دکل ایدی . بویله اولدیغی حالده وحید ، فرید اوله‌رق ، وزیری ، ظهیری بولنمیه‌رق بی محابا دعوت عامه‌یه قیام ایتدی .

نبی ذیشان بر فرد ایدی که اللهدن باشقه معین وناصری یوق ایدی . بر فرد ایدی که امم و ملوك اکا منقاد اولمش ایدی . بر ضعیف ایدی که جبابره‌یی ذلیل قیلمش ، قیصر وکسری تاجلری آنك اوکنده منکسر اولمش ایدی . بر امی ایدی که بتپرستلر آره‌سنده یتشدیکی حالده کتب سماویه‌یی اوقویانلره مرشد اولمش ، کتبمزی کوره‌نك حقائقنی آنلره تفهیم ایتمش ایدی .

نبی ذیشان حضرتلرینك دعوتی مدارك بشریه‌یی حیرتده براقیور ایدی . حکمده سلطان قاهر ، امر ونهیده عادل ، تربیهٔ ناسده حکیم ، مصالح ناسی رؤیته صوك درجه حریص اولوب امی اولدیغی

حالده کاتبلری یازدقلرینی ، اوقودقلرینی آکلامغه دعوت ایدییور ؛ مدارس علمدن بعید اولدیغی حالده علمایه ، بیلدکلریکزی تجربه ایدك ، دییور ایدی . منابع عرفاندن اوزاق اولدیغی حالده عرفایه یول کوستریور ، متوهمین آره‌سنده یتشدیکی حالده حکمانك اکریلکنی طوغرولدییور ، اصول شریعتی وضع ایدییور ، سعادت ایچون اویله بر طریق کوستریور ایدی که آکا سلوك ایدنلرك اصلا هلاك اولمسی احتمالی یوق ایدی .

دین مبین اسلام اول امرده دعوت ایله باشلادی . اکثر قریش طرفندن دعوت سنیه قبول اولنمدی ؛ عداوت اظهار اولندی ؛ بیوك ، کوچك تکذیبه قالقیشدی ؛ احباسی اعداسی میانه کیردی ؛ الك یقین اقرباسی اومبارك ذاتی ترك ایتدی . مقداری قلیل اولان اهل ایمان بیله اعداسندن درلو درلو اذا و جفالره مبتلا اولدیلر ؛ یوردلرندن جدا دوشدیلر ؛ قانلرینی آقیتدیلر ؛ ماللرینی فدا ایتدیلر . بو آقیدیلان قانلر صبر قایالرندن قاینامش عزم قایناقلری ایدی . اهل ایمانك حقدن باشقه ظهیری ، رشددن باشقه ناصری یوق ایدی . نبی ذیشان ادلهٔ قاطعه ایله ، آیات بینات ایله ، معجزات باهرات ایله خصمای دینك عقل و ادرا کدن بی بهره اولدقلرینی بی پروا میدانه قور ، اذالرینه صبر وتحمل کوستریر ایدی . بر مرتبه‌یه واردی که کرك نفسنی ، کرك اهل ایمانی اذا وجفالردن قورتارمق ، دین اسلامی مدافعه ایتمك ایچون اذن باری ایله جهاده قیام ایتدی . [١] غزوات جلیلهٔ پیغمبرینك هپسنده‌ده مشرکین ومنکرین سبب اولمشدی . کاه نقض عهدده بولنورلر ، کاه اهل ایمانه هجومه قالقیشیرلر ایدی . دین

[١] قال الله تعالی : اذن للذین یقاتلون بانهم ظلموا

اسلام تأیید آلهی‌یه، عون سبحانی‌یه مظهر اولدی. مغلوبینه رفق وملایمت گوستردی، مجامله‌ده بولندی؛ اهالرینی، مالارینی حمایه ایتدی؛ اموال مسلوبه‌یی صاحبلرینه ویردی؛ حقوقی غاصبلردن آلدی؛ ترافع زماننده مسلم ایله غیرمسلمی بر طوتدی. ناسه توحید باری‌یی، یوم آخری بیلدیردی. اتحاد کلمه‌یی امر ایتدی، امر عبادتی تلقین ایلدی. احکام عائله‌یی، احکام معاملاتی، احکام عقوباتی، آداب اجتماعیه‌یی تعلیم ایتدی. قیصه‌سی حق وخیری، عقل ونقلی تماماً تأمین ایده‌جك وجهله گتیردی. نته‌کیم دین مصلحت، دین حق ومعدلت، دین فضیلت بابلرنده ذکر اولنه‌جقدر. ایشته پیغمبرمزك تبلیغنه مأمور اولدیغی دین جلیل اسلام بوقدر معالی ومحاسنی جامع، سعادت حقیقیهٔ بشریه‌یی متکفل اولدیغی ومغلوبلره مجامله ایله معامله ایتدیکی ایچوندرکه محیر العقول برصورتده انتشار ایتمشدر.

اوت، دین مبین اسلام اویله بر سرعتله انتشار ایتدی که تاریخ عالمده بردها نظیری مشهود اولمامشدر. برکره دوشونه‌لی: جاهل برقوم آره‌سنده یتیشن برامی، آنجق علومك اقل قلیلنی بیله تحصیله مساعد اولمایان برقاچ آیدن فضله وطنندن آیریلمیور؛ مدت حیاتنده مملکتنده اهل معارفدن هیچ بریله کوروشمیور؛ شرایع وقوانین سالفه‌دن برشی تعلم ایتمیور؛ حال بویله ایکن بتون حکمت باهره‌یی، بتون خصال فاخره‌یی محتوی اولان، احوال بشریه‌یی اصلاح وتنظیمی ونفوس بشریه‌یی تطهیری کافل بولونان، هر نوع خیر ایله امر وهر نوع شردن منع ایدن، عمارات بلادی متکفل اولان بویله بر دین کمالات قرینی نشر وتبلیغه نه‌قدر خارق العاده برصورتده موفق اولیور.

کتاب وحکمتی تدوین، احکام شرایعی تعلیم وتلقین، مکارم

اخلاقی اتمام، نیجه ذواتی فضائل علمیه وعملیه ایله تزیین، عالمی ایمان وعمل صالح ایله ارشاد ایدن پیغمبر ذیشان، عجبا بوقوتی، بو حکمتی نره‌دن آلیور؟... بوقدر پارلاق موفقیته ناصل مظهر اولیور؟ واهب النعم، خالق القلم، علیم حکیم اولان فیاض ذوالجلالدن باشقه‌سی بوقوتی، بو حکمت وموفقیتی ویره‌بیلیرمی؟.. عنایت ربانیه‌نك نداسی اولمقسزین بو مظنهٔ عجزده اودولت، بو امیلکده اوعلم، بو عصر جاهلیتده اوارشاد بولنورمی؟

ایشته بز مسلمانلر بوحالی عنایت سبحانیه وقدرت صمدانیه‌نك اثری تلقی ایدیورز. «وماینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی» دیمکدن باشقه برچاره بوله‌میورز؛ باشقه برهان ایسته‌میورز. نبوت محمدیه‌یی انکار ایدنلر دین مبینك احکام عالیه‌سنی بیلسه‌لر، شارع حکیمك مقصدینی آکلاسه‌لر، شعائر دینی اقامه ایدرلر، دین مبینی محافظه ایلرلر. افهام فاسده، عقائد باطله صاحبنك تجاوزلرینه قارشو مدافعه‌یه چالیشیرلر.

رسول اکرم کمالات اخلاقیه وفطریه اعتباریله مجسم برمعجزه‌در. هر وجهله نمونهٔ امتثال ایدیله‌جك اولان سیر نبویه‌یه باقیلسون، کورولورکه ذات رسالت پناهی عموم بشرك وظائفی هم تبلیغ وتعلیم وهم ده نفسنده تطبیق خصوصلرینی جمع وظیفه‌سیله موظف بولنمشدر. نظریاتی ایله عملیاتی آره‌سنده، اقوالی ایله افعالی آره‌سنده ذره قدر تفاوت کوسترمه‌مش، وظائف عمومیه‌ده بیله امتدن فضله اوزرینه وظائف آلمش، تلقی ایتدیکی کافهٔ اوامر آلهیه‌یی هرکسدن اول دها زیاده‌سیله کندی نفسنده تطبیق واجراده موفقیت کوسترمشدر. امت مرحومه‌سنه صلات وصدقی، عفاف وصله‌یی امر ایتمش

آنلری ده تمامی تمامنه ایفا بیورمشدر. هر درلو جفایه صبر وثبات ایتمش، اقتضا ایدن فدا کارلغه هر صورتله تحمل ایلمش، جمیع احوالده خدایه وثوق تام کوسترمشدر. وقت هولناکده او مرتبه ثباتده بولنور، امانته اوقدر رعایت ایدردی که دشمنلری بیله شدت عداوتلری، طعن و تشنیعه اولان شدت تهالکلریله برابر ذات پاك رسالتلرینی ذم و قدحه بر طریق بولامازلردی. زهدی او مرتبه‌ده ایدی که کندیسنه کلن اموالی آز وجه کندیسی ایچون آیرمایوب بلکه انواع خیراته صرف ایدردی. ناسه حسن خلق ایله معاشرتی امر ایدر، کمال تواضع ایله متصف بولنور ایدی. نصارانك حضرت عیسی‌یی مدحلرنده اولان اطرایی سومز ایدی. بن اللهك قولی‌یم؛ بکا اللهك قولی، رسولی دییکز، دیر ایدی. خسته‌لری، ولو که اوزاق یرلرده اولسون زیارت ایدر؛ فقیرلرك دعوتنه اجابت ایدر؛ قاووشدیغی ذاته سلام ویرر؛ اصحابی ایله مصافحه ایدر. آنلره احب اسماسیله خطاب ایدر؛ اصحابیله، اهل بیتی ایله ملاطفه‌ده بولنوردی. اصحابی آره‌سنده آیاغنی اوزاتدیغی کورولمه‌مش ایدی. حضورنده بولنانلره اکرام ایدر، سوز بیتمه‌دکجه کیمسه‌نك سوزینی کسمز؛ اصلا عبث سویله‌مز ایدی. خلقی تألیف ایدر؛ الفته سبب اوله‌جق سوزلری سویلر؛ هر قومك اولوسنه اکرام ایدردی. کیمسه‌یی تنقید ایتمز، نفرتی موجب کلام صرف ایتمز، هیچ کیمسه‌نك حاجتنی رد ایلمز، ایسته‌نیلان شی موجود دکل ایسه قول لین ایله، وعد جمیل ایله سائلی تسلی ایدر ایدی.

نبی ذیشان حضرتلری هیچ بر کیمسه‌نك عیبنی یوزینه اورمز، کیمسه‌یی تعییب ایتمز ایدی. دائما ایی سوز سویله‌مك مقتضای فطرتی ایدی. کملکه عفو وصفح ایله مقابله ایدر ایدی. امر دنیاده، معصیت

اولمادقجه ایکی شیئدن اهون وآسان اولاننی اختیار ایدر ایدی. مرحمتی غالب، عفوی لطیف ایدی. ناسه رحیم، ضعفایه شفیق، غضبی بطی، لطفی سریع ایدی. مکارهه، خصوصا قریشك اذا ومکیدەلرینه قارشی صبر ایدر، غضبی آنجق رضای باری اوغورنده واقع اولور ایدی. وقار وسکینت لباسی؛ بر وخیر شعاری؛ تقوی سجیه‌سی؛ عدل سیرتی؛ صدق ووفا، طبیعتی؛ لطف واحسان، دأب وعادتی؛ حق، شریعتی ایدی. خیرخواه‌لق، عفت، شجاعت، حیا، حلم، مروت، تأنی، تعطف، رأفت، حسن ادب، اطاعت، خشیت، حسن معاشرت کبی فضائل خصائل محمدیه‌دن ایدی.

حضرت عائشه (رسول اکرمك اخلاقی قرآن کریمدن عبارت ایدی) دیدکدن صوکرا «قرآن مبین، رسول اکرمی (ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی)، (واصبر علی ما اصابك ان ذلك من عزم الامور)، (فاعف عنهم واصفح ان الله یحب المحسنین)؛ (ولیعفوا ولیصفحوا الا تحبون ان یغفر الله لکم)، (الذین ینفقون فی السراء والضراء والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین) و (یا ایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظن ان بعض الظن اثم ولا تجسسوا ولا یغتب بعضکم بعضا) آیت جلیله‌سیله تأدیب ایتدی» دیمشدر.

الحاصل رسول اکرم حضرتلرینك وجود سعادتلری کمالات اخلاقیه وفطریه اعتباریله مجسم بر معجزهٔ الهیه بولنمشدر.

آرتق بوندن باشقه نه معجزه آرانیلیر؟

خصائص محمدیه

رسول اکرم افندمزك برچوق خصائص نبویه‌لری واردر. از جمله:

١ — ذات رسالتپناهیلری خاتم الانبیادر. سلسلهٔ نبوت کندیلریله ختام بولمشدر. ارتق آندن صوکرا پیغمبر بعث اولنمیه‌جقدر. (ولکن رسول الله وخاتم النبیین) نظم جلیلی بوکا شاهددر.

٢ — ذات نبویلری کافهٔ ناسه مبعوثدر، رسالت سنیه‌لری یالکز برقومه، برجماعته، برعرقه مختص دکلدر. بتون بشریتی دین جلیل اسلامه دعوت ایتمش وبو خصوصده حکمداران آفاقه نامهٔ همایونلرینی کوندرمشدر.

(وما ارسلناك الا كافةً للناس) نظم جلیلی ده بوحقیقته شاهددر.

٣ — طرف الٰهیدن نشر وتبلیغه مأمور اولدیغی شریعت غرا قیامته قدر باقی وشرایع سالفه‌یی ناسخدر. معجزات سنیه‌لرینك الك معظمی اولان قرآن معالی بیان ایسه صون الٰهیده اولوب بشریتك صوك دم حیاتنه قدر تحریف وتبدیلدن محفوظدر. (انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون) نظم جلیلی بوکا دلالت ایدر.

٤ — جناب پیغمبرك علویت مرتبه‌سی معراج شریف ایله اظهار بیورلمشدر. شویله‌که برکیجه‌نك بعض اوقاتنده قدرت معظمهٔ الٰهیه ایله مکهٔ مکرمه‌دن مسجد اقصایه عزیمت وآندن جناب حقك دیله‌دیکی مقاماته عروج، بعده ینه اوکیجه‌ده خانهٔ سعادتلرینه عودت بیورمشدر.

ایشته بوکبی دها نیجه خصائص سنیهٔ نبویه واردرکه بونلر او نبی ذیشانك انبیای عظام آره‌سنده ممتاز وجمله‌دن افضل اولدیغنه شهادت ایدر. صلوات الله علی نبینا وعلیهم اجمعین.

٥ — ایمان بالیوم الآخر

دین اسلامده یوم آخرته ایمان دخی عقائد اصلیه‌دندر. اساساً

بعثه، یوم آخرته ایمان، ذات باری یه اعتقاده راجعدر. عنایت الٰهیه‌یی تکمیل ایچون بعث بعد الموته لزوم واردر. یوم آخرت، نفخهٔ اولادن نفخهٔ اخرایه وآندن اهل جنتك جنته واهل نارك جهنمه دخولنه قدر مرور اولان ایده‌جك زمان متسع وممتددر. نفخهٔ اولی، نفخهٔ اماته‌درکه آنکله آکثرین حصوله کلن صیحه اوزرینه اهل سما وارض هلاك اولوب مخلوقاتدن آنجق جناب حقك ایستدکلری قالیر. صوکره آنلرده هلاك اولور. (ونفخ فی الصور فصعق من فی السموات ومن فی الارض الا من شاء الله) نظم جلیلی بونی خبر ویریور. نفخهٔ اولی ایله موعود ساعت قائم اولور. ساعتك زمان وقوعی جناب اللهدن باشقه کیمسه ایچون معلوم اولمیان مغیباتدندر. شوقدرکه آنك وقوعندن مقدم بر طاقم اشراط وعلائم واردر. نفخهٔ ثانیه، نفخهٔ احیادرکه ولو آنی اولسون هرشیئك هلاکندن صوکرا وقت مقرری حلولتیله بو نفخه ایله اموات بشر احیا اولنور. (ثم نفخ فیه اخری فاذاهم قیام ینظرون)، (منها خلقناكم وفیها نعیدكم ومنها نخرجكم تارةً اخری) نظم جلیللری بوکا دلالت ایدر. بوکونه، بوندن صوکرا کی ایام عقبایه «یوم قیامت» وبو احیایه «بعث بعد الموت» دنیلیر که کرك بعد الاعدام ایجاد طریقیله اولسون، کرك بعد التفریق جمع طریقیله اولسون، ابدان اصلیه‌یی ارواحیله وجسملرك هیأت اولاسنی جمیع عوارضیله اعاده ایتمکدر. بو اعاده ایسه ابتداءً انشادن اهوندر. (وهو الذی یبدأ الخلق ثم یعیده وهو اهون علیه) نظم جلیلی بوحقیقتی خبر ویریور.

بعثدن مقصود آخرتده عمللرك جزاسنی ویرمکدر. زیرا دنیا محل ابتلا، آخرت محل جزادر. یوم آخرت اویله بر کوندرکه آنده نه مال وثروت، نه اولاد واقران فائده ویرمز آنجق قلب سلیم فائده

ویرر . نته‌کیم نظم جلیلده (یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتی الله بقلب سلیم) وارد اولمشدر ؛ او کونده هرکس عملنك جزاسنی کورور. ذره قدر خیر ویا شر ایشله‌ین جزاسز قالماز . (یومئذٍ یصدر الناس اشتاتاً لیروا اعمالهم فمن یعمل مثقال ذرةٍ خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرةٍ شراً یره) نظم جلیلی بونی بیلدیریور . او کونده ناسك برقسمی دنیاده‌کی عملنك مکافاتی اوله‌رق دارالنعیم اولان جنته ، دیکر بر قسمی ده عملنك مجازاتی اوله‌رق دارالعذاب اولان جهنمه کیرر . (فریق فی الجنة وفریق فی السعیر) نظم جلیلی بوکا شاهددر . جنت وجهنم الان موجود ومخلوقدر . نته‌کیم حضرت آدم ایله حوا قصه‌لری وجنت حقنده وارد اولان (اعدت للمتقین) وجهنم حقنده وارد اولان (اعدت للکافرین) کبی نصوص قرآنیه بوکا شاهددر .

مؤمنلر جنتده اولدیغی حالده بلا کیفٍ ولا کمٍ ولا جهةٍ رؤیت الله نعمت عظماسنه نائل اوله‌جق ، جمال با کمال الهی‌یی مشاهده‌دن متحصل وهردرلو تصورك فوقنده بر ذوق معنوی‌یه مظهر بولنه‌جقلردر . (وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة) نظم جلیلی بوکا شاهددر. جنت ایله جهنم وبونلرك اهلی ایچون فنا یوقدر . چونکه ایمان ، علی وجه التأبید واجب ، کفر علی وجه التأبید حرامدر. بناءً علیه جزالرینك ده وجه تأبید اوزره اولمسی اقتضا ایدر . (جزاءً وفاقاً) نظم جلیلی بوکا شاهددر. اهل جنت وجهنمك مخلد اولدقلری حقنده (خالدین فیها) کبی برچوق نصوص قرآنیه وارد اولمشدر . جنت ایله جهنمه قبولدن مقدم عرض ومحاسبه اجرا اولنور . نته‌کیم قرآن مبینده (یومئذٍ تعرضون لا تخفی منکم خافیه) بیورلمشدر . کذلك انسانلرك کتب

اعمالی یوم حسابده قرائت اولنور . (ونخرج له یوم القیامة کتاباً یلقاه منشوراً) نظم کریمی بوکا دلالت ایدر .

یوم آخرتده اعمال بشریه‌نك ثقلت و خفتنی لحکمة ظاهره اخراج ایچون میزان وضع اولنه‌جغنه دخی (ونضع الموازین القسط لیوم القیامة) ، (والوزن یومئذٍ الحق فمن ثقلت موازینه . . .) نظم قرآنیلری شهادت ایدر .

یوم آخرتده ناسك مرورینه مخصوص اولمق اوزره جهنم اوزرینه صراط دینیلن وکیفیتی آنجق جناب اللهك معلومی بولنان بر کوپری قوریلیر . نته‌کیم قرآن مبینده (وان منکم الا واردها) بیورلمشدر.

یوم قیامتده انبیا واخیار ایچون شفاعت ثابتدر . نته‌کیم (من ذی الذی یشفع عنده الا باذنه) آیت جلیله‌سیله (شفاعتی لاهل الکبائر من امتی) ، (یشفع یوم القیمة ثلثة الانبیاء ثم العلماء ثم الشهداء) حدیث شریفلری بونی ناطقدر.

انسانلرك وفاتندن صوکره بعثه قدر بولندقلری عالمه «عالم برزخ» و«دار برزخ» دینور که مقدمات قیامتدن معدوددر. انسانلر ایستر قبره قونلسون ، ایستر صلب اولنسون ، ایستر غرق اولنسون ، آتشده یانسون ، کرك حیوانلر طرفندن اکل اولنسون ، دار برزخده مستحق اولدقلری نعمت وعذابی کوره‌جکلری کبی منکر ونکیر دینیلن ملکلرك سؤالنه‌ده معروض قالیرلر . بونلرك جمله‌سی ممکناتدن اولوب مخبر صادقك خبر ویردیکی شیلردن بولندیغله اعتقاد اولنور .

الحاصل یوم آخرت فکری وظیفه ومسئولیت فکرینك الك بیوك ضمانیدر : فقط بونك ایچون اول باول ایمان بالله ، ایمان بالرسل شرطدر . مسئلهٔ آخرتده عقلك وظیفه‌سی امکانی تحری ایتمکدر. عقل ایسه امکانی بولیور. امکانندن صکره وقوعی مخبر صادقك خبریله ثابت اولیور. مخبر

صادق اولان پیغمبر ذیشانك استقباله عائد اولان خبرلرینك برقسمی حیاتلرنده، برقسمی آخرتی تشریفلرندن صوكره تحقق ایتمش، استقباله عائد خبرلرندن یالکز آخرت خبرلری قالمشدر . بونلرك ده چیقاجغی شبهه‌دن وارسته‌در .

فکر آخرت هردینده واردر . فقط آخرته عائد اذواق روحانیه ایله لذائذ جسمانیه آره‌سنده معتدل برآهنك بولنمق دین اسلامه مخصوصدر .

عقیدهٔ اسلامیه ایله مبدأ ومعاده عائد بتون اضطرابات زائل اولور. انسان بوعقیده ایله سلوك ایده‌جکی حیاتی بولور . اعمال ووجدانیات بویله برحقیقته وابسته‌در .

بوعقیده قدر روح بشری اعلا ایدن، حیاتی تنظیم ایدن ، بشری لایق اولدیغی مرتبه‌یه اصعاد ایدن برعقیده یوقدر .

٦ — قضا وقدره ایمان

جناب حقه ایمان واجب اولدیغی کبی آنك قضاسنه ، قدرینه ده ایمان واجبدر . ذاتاً قضا وقدر جناب حقك علم ، اراده ، قدرت ، تکوین صفات ازلیه‌سنه راجعدر . چونکه قدر حق تعالی حضرتلرینك ازلدن ابده قدر اوله‌جق شیلرك زمانی، اوصاف وخواصی وسائر تفاصیلنی بیلوب ازلده تقدیر ایدلمش اولماسندن، قضا ایسه جناب حقك اراده وتقدیر بیورمش اولدیغی شیلرك زمانی حلول ایدنجه ازلی علم واراده‌سنه موافق اولان صورتده ایجاد بیورمسندن عبارتدر . بناءً علیه قضایه ،

قدره ایمان، تمام توحیددر. کائناتده جناب حقك قضا وقدرندن ابداع وایجادندن خارج برشی یوقدر . جناب حق خلقك مقدراتنی مخلوق اولی اولان قلم ایله لوح محفوظده تثبیت بیورمشدر . ارتق خالق عوالم اولان ذات احدیتی، کائناتی تشکیل ایدن بتون اعیان واعراض تقدیرات ازلیه‌سی وجهله ساحهٔ وجوده کتیرمشدر .

کائناتك وسعت حیرت بخشاسنه نظراً برجزء لایتجزی مثابه‌سنده بولنان نوع بشرك بالجمله افعال وحرکاتی دخی شبهه یوق که اوخالق عظیمك خلق وایجادیله‌در . مع هذا بشر براختیار مخصوصه مالکدر. اصلا مسلوب الاختیار دکلدر . طریق سعادت وشقاوته کندی اختیاریله سلوك ایدر . قضا وقدرده عبدك بوخصوصده‌کی اختیارینه موافق اوله‌رق تجلی ایدر . چونکه جناب حق قولنك اختیارینی هانکی طریقه صرف ایده‌جکنی علم ازلیسیله بیلیر واکا کوره تقدیر ایدر . تقدیر سبحانی علم باری‌یه تابعدر . علم ده معلوماته ، وقایعه تابعدر . بناءً علیه اهل ایمانك قضا وقدره ایمان ایتملری وجوه کسب خصوصنده وسائط مباحه‌یی استعماللرینه اصلا مانع دکلدر .

انسانلرك افعال وحرکاتی اختیاری وغیر اختیاری اولمق اوزره ایکی قسمدر .

افعال غیراختیاریه، بشرك اختیار واراده‌سنك وساطتی اولقسزین مجرد خالق الهی ایله ساحهٔ وجوده کلمکده‌در . بناءً علیه انسانلرك بوقبیل افعالی جماداتك حرکات غیرشعوریه‌سی قبیلندن اولمغله آنلرله مکلف طوتیلاماز . وانلر اوزرینه نه دنیاده مدح وذم، نه ده اخراده ثواب وعقاب ترتب ایتمز . افعال اختیاریه ایسه بشرك اختیار واراده‌سنك وساطتیله خلق اولنور . بشر بوخصوصده کسبه، براراده جزئیه‌یه،

بر استطاعته مالكدر . بشر كندی اراده‌سنی استطاعتنی صرف ایدر ، عقبنده جناب حق‌ده او افعالی خلق بیورر . یوقسه بشر خلق ایده‌مز . بناءً علیه انسانلرك بوقبیل افعال وحركاتی كندی اراده واختیارلرینه مستند اولدیغندن آرتق جبر لازم كلمز . وبونلرك خالقی عباد اولمیوب آنجق ذات باری اولدیغندن تفویض‌ده لازم كلمز . ایشته انسانلر بو قسم افعال ایله مكلف طوتولوب بونلردن دولایی دنیاده مدح ویا ذمه لائق ، آخرتده ایسه یا ثوابه نائل ویا عقابه مستحق اولورلر . [جزاءً بما كانوا یعملون] نظم جلیلی بوكا شاهددر .

جناب اللهك مشیت وحكمتی مقتضاسی اولان خلق وتدبیری سنن مطرده اوزره جاری اولور . ثواب وعقابنده ، اوامر ونواهیسنده ، معاش ومعادده وسائر هر خصوصده مسبباتی اسبابه ربط ایتمشدر . ذات احدیتی مسببلرك‌ده ، اسبابك‌ده واضعی‌در ، خالقی‌در . عبد بو اسبابه توسل ایدنجه عقبنده جناب حق مسبباتی وجوده كتیریر . بناءً علیه بر شیئه « اللهدندر » دیمك ، خلقاً وتقدیراً آكا منسوب دیمكدر . « بزدندر » دیمك ، كسباً واختیاراً بزه منسوب دیمكدر . بو حالده ایكی مختلف جهتدن بر مقدورك ایكی قدرت تحتنده داخل اولدیغی ثابت اولور . [وآتیناه من كل شیءٍ سببا ـ ذلك بما قدمت یداك] نظم جلیللری بوكا شاهددر .

جناب حقك خلقنده ، افعالنده بر حكمت بولندیغی كبی امرلرنده ، قوللرنده‌ده بر حكمت واردر . عبث اولان بر شیئی نه ایشلر ، نه امر ایدر . قوللرینه دائرهٔ اقتدارلرنده اولمایان بر شی ایله مالا یطاق تكلیفده بولنماز . چونكه تكلیفاتك مدار ومناطی یعنی موقوف علیهی استطاعت ظاهره‌در . بر فعلك حصولی كندیسنه متوقف

اولان اسباب وآلات عبدده سلامتله موجود اولهرق عبدك او فعله متمكن ومقتدر اولمسنه استطاعت ظاهره وقدرت ممكنه دینور . ایشته بو وجهله بر فعلده مقتدر اولمایان ذات نه او فعل ایله امر وینه نه او فعلدن نهی اولنمق صورتیله تكلیف اولونماز . واو فعل شخص مزبوره نه واجب ونه حرام اولماز . بویله بر تكلیف عبث اولوب حق باریده عقلاً محال اولمغله برابر نقلاً‌ده غیر واقعدر . (لا یكلف الله نفساً الا وسعها) نظم جلیلی بونی ناطقدر .

جناب حقك قضا وقدری ، خلق وتكوینی بزم افعال اختیاریه وغیر اختیاریه‌مزه تعلق ایتدیكی كبی رزقلریمزه ، اجللریمزه‌ده تعلق ایدر . شویله‌كه ، اولاً : هر ذی حیاتك ادامهٔ حیات ایده‌بیلمسی ایچون لازم كلن رزقی طرف الٰهیدن تقدیر بیورلمشدر . بوتون ذوی الحیاتی مرزوق ایدن آنجق ذات باریسیدر . آندن باشقه رزاق یوقدر . [وما من دابة الا علی الله رزقها] نظم جلیلی بونی ناطقدر .

جناب حق بر ذی حیات حقنده نه قدر رزق تقدیر بیورمش ایسه او ذی حیات آنجق اونی استیفا ایدر وباشقه‌سی بوكا مداخله ایده‌مز . تعبیر آخرله رزق آرتوب اكسیلمز وكیمسه كیمسه‌نك رزقنی ییه‌مز .

بر انسان حلال ایله تغذی ایتدیكی كبی حرام ایله‌ده تغذی ایده‌بیلیر . فقط جناب اللهك حرام ایله تغذی‌یه رضاسی یوقدر . حق تعالی حضرتلری اسباب ارزاقی قوللرینك النه براقمش اولمغله برابر اونلره رزقلرینی مشروع بر ساحه‌ده طلب ایتملرینی‌ده امر ایتمشدر . بناءً علیه شرع شریفك مساعده بیوردیغی جهتلری براقوب‌ده حرام جهتلردن رزقی

استحصال ایدنلر مسئول ومعاتب اولورلر. [كلوا من طيبات مارزقنا كم واشكروا الله ان كنتم اياه تعبدون] نظم جليلى بوكا شاهددر.

ثانياً: هر ذى حياتك عندالله مقدر براجلى وبر مدت حياتى واردر. بومدته قدر ياشار. بومدت كلنجه همان حياتدن محروم قالير. هيچ برفردك اجلى تقدم وتأخر ايتمز. [فاذا جاء اجلهم لايستأخرون ساعةً ولايستقدمون] نظم جليلى بوكا شاهددر. مقتول دخى عندالله مقدر اولان اجلى ايله ترك حيات ايدر؛ قاتل آنك عمرينى تنقيص ايتمش اولماز. [ومايعمر من معمر ولا ينقص من عمره الا فى كتاب] نظم جليلى بوكا شاهددر. آنجق قاتل تقدير الهينك نه صورتله تجلى ايده‌جكنه اولجه واقف اولماديغى حالده منهى عنه اولان فعل قتله كندى اختياريله مباشرت ايتمش اولديغندن مسئول اولور. قاتلك قتله تشبثنك عقبنده موتى ياراتمق عادت جاريهٔ الهيه‌دندر.

ايشته اهل اسلام عندنده عقائد ايمانيه، اينانيلمسى لازم اولان خصوصات بونلردر. سورهٔ فاتحه، ايمان باللهدن اعتباراً بيان اولنان شو عقائد دينيه‌يى بر مبادئ عاليه طرزنده جامعدر شويله‌كه:

بوتون عوالمك ربى اولان برالله واردر. بوتون مخلوقاته ابتداءً انعام واحسان ايدر؛ اعمال حسنه‌يه، ايمان كامله كوره لطف وعاطفتده بولنور؛ يوم مجازاتك يكانه مالكيدر. ايشته بوتون تعظيمات كامله ايله حمد وثنا آكا مخصوصدر. آنجق آكا عبادت اولنور، آنجق آندن استعانه اولنور، طريق مستقيمه هدايت آندن ايستنير. غضب بارى‌يه دوچار اولانلرك ضلالتده قالانلرك طريقى دكل، نعمت بارى‌يه مظهر اولانلرك طريقنه هدايت آندن طلب اولنور. ايشته بو طريق مستقيم دين اسلامدر.

٢ — دين مصلحت

دين مبين احمدى مصالح دين ودنيايى جامع، مفاسد دنيا وآخرتى دافعدر. شريعت احمديه مصالحى تحصيل ويا تكميل، مفاسدى تعطيل ويا تقليل اساسنه مبنيدر. بر خصوصده مصالحك هپسى تحصيل ممكن اولور ايسه هپسى تحصيل اولنور. يوق مصالح متزاحم اولوب بعضيسنك تحصيلى ديكرلرينك تعطيلى صورتيله اولور ايسه او وقت اهم اولوب شارع مبينك شدتله طلب ايتديكى مصلحت تقديم اولنور. مفاسدده بويله‌در، هپسى تعطيل ممكن اولور ايسه هپسى، ممكن اولماديغى صورتده ادناسى تحمل اولنوب فسادى اعظم اولانى تعطيل ايديلير. منهى عنه اولانى مفاسدده بر مصلحت عاجله‌دن متولددر. فقط آنده‌كى مفسدت دها بيوك اولمقله اومصلحت عاجلهٔ مرجوحه، مفسدت آتيهٔ راجحه ايله برابر منع اولنمشدر. مأموربه اولان مصالحده‌ده بر مفسدت بولنه‌بيلير، شو قدركه آنده‌كى مصلحت دها عظيم اولمقله او مفسدت مرجوحه نظر اعتباره آلنميه‌رق مصلحت راجحه امر اولنمشدر. نته‌كيم جهادده بلادى تخريب، عبادى تعذيب كبى مفاسد وار ايسه‌ده آنده اعلاء كلمة الله كبى دها بيوك مصلحت بولنديغندن مأموربه‌در. شرب خمر وقمارده كسب مال وطرب، التذاذ، تقويهٔ طبيعت كبى مصالح وار ايسه‌ده آنلرده بغض وعداوت ايقاعى كبى دها بيوك مفسدت بولنديغندن منهى عنه‌در.

دين اسلام دفع مفسدتده دها بيوك مصلحت كورمكله دفع مفسدتى

جلب مصلحته ترجیح ایدر . بناءً علیه منفعت حاضره‌دن زیاده مفاسد آتیه ویا عمومیه‌یی نظر اعتباره آلیر . حالاً مفسدت اولمیوب آتیاً مفسدت اولانلر مشروع اولماز . بوندن طولایی « سد ذرایع » [۱] شریعت اسلامیه‌ده بر اصلدر .

دین اسلامده مصلحت عامه مصلحت خاصه‌یه مقدم اولمغله نفع عام ایچون ضرر خاص التزام اولنور .

طبیعتك مقتضاسی ، عقلك مشتاق الیهی اولان مطلوبات شرعیه‌ده طلب مؤکد اولماز . بوکا مبنی ضرورات حیاتیه طرف شارعدن بر تفصیل بیان اولونمامش ، یالکز حق حیات وآندن متفرع اولان دیکر حقوق تأمین اولنمش ، اکل ، شرب ، سکنی ، حرکت واستراحت کبی حوایج فرض صورتیله نصوص جلیله‌ده وارد اولمامشدر . بونك کبی طبعاً ممنوع اولان شیلر محرمات عدادنده ذکر اولنمامش ، فقط طبیعتك باعث اوله جغی مفاسد شدتله منع اولنمش ، حقنده یا بر وعید سبحانی وارد اولمش ویا بر عقوبت باری تعیین قلنمشدر . از جمله زنا ، سرقت ، قطع طریق ، قذف [۲] ، شرب خمر دنیلان مفاسد خمسه‌یه نفوس بشریه‌نك میل وانهماکی چوق اولمغله بونلر کثیر الوقوعدر ؛ بو مثللو مفاسدده مجرد عذاب آخرت ایله ترهیب بونلری منعه کافی کلمز ؛ نفسك اشتها ایتدیکی شیلردن زجر حصولی ایچون زیاده بر لوم ، شدتلی بر الم ویرمك لازم کلیر . زنا حقوق غیره تعدی‌یه ، اختلاف انسانه وچوق کره بین الناس مقاتله‌لره بادی اولور . سرقتده اکثریا سارقك یا قاتل ویا مقتول اولمسنه سببیت

[۱] وسائل فسادی منع .
[۲] فحش ایله ناموسه افترا .

ویرر . قذف صورتنده مقذوف ؛ [۱] اذاء شدیدایله متألم اولور . ناموسنی مدافعه‌یه قالقشه‌رق نهایت بر طاقم حادثات الیمه وجوده کلیر . شرب خمرده مواهب الهیه‌نك اعظمی اولان عقلی اخلال کبی بر مفسدت عظیمه واردر . بو مفاسد خمسه‌نك مفسدتده‌کی قوت وضعفلری ایسه مساوی اولمادیغندن مفسدتده‌کی اختلافه کوره هر برینه باشقه بر عذاب الیم تعیین قلنمشدر .

مراتب مصالح — احکام شرعیه مصالح عباد ایچون وضع اولنمشدر . مصلحت ایسه انسانك صلاحنه بادی اولان شیدر . دین اسلامده مصالح ایچون اوچ مرتبه کوزه‌دیلمشدر : مصالح ضروریه ، مصالح حاجیه ، مصالح کمالیه ویا تحسینیه .

ضروری اولان مصالح ، دین ودنیا امورینك بقاسی ایچون الزم وضروری اولان مصلحتلردر که بونلر بولنمازسه نه دنیاده حیات قالیر ، نه آخرتده فوز ونجات تجلی ایدر . اسلامك ضروری قیلدیغی مصلحتلر نفسی ، عقلی ، دینی ، مالی عرض ونسلی حفظه راجعدر .

حاجی [احتیاجانه عائد] اولان مصالح اویله مصلحتلردر که مطلوب اله کچمزسه انسانه اکثریا حرج عارض اولور . بو حرج دارلغی تولید ایدر ، بو دارلغی ازاله ایتمك ایچون آکا احتیاج حاصل اولور . دین اسلام ایسه بر دین یسر وسهولت اولمغله شریعت اسلامیه مشقتی قالدیرر ؛ احتیاجاتی نظر اعتباره آلیر ؛ حاجتی عمومی اولسون ، خصوصی اولسون ضرورت حکمنده طوتار . عبادتده‌کی رخصتلر ، شرکتلرك انواعی ، طیباتدن استفاده ، اجاره‌لر ، سلملر ، آولرك مباح اولماسی

[۱] قاذف فحش ایله فترا ایدن ، مقذوف کندیسنه فحش ایله افترا اولنان .

وامثالی احکام شرعیه بوتون یسر وسهولت ایچون مشروع اولمشدر. دین اسلامده ، حرج ، تکالیف شاقه یوقدر .

تحسینی ویا کمالی اولان مصالح ، انسانك ضرورت ویا احتیاجی ایچون دکل ، آنجق هیئت اجتماعیه‌ده کمالی تأمین ایچون ، مکارم اخلاقه ، محاسن عاداته رعایت ایچون نظر اعتباره آلنان مصلحتلردر. عبادتده طهارت ، آداب اکل وشرب ، اسراف وتبذیردن توقی ، اثناء جهادده قادینلری ، چوجقلری ، راهبلری قتلدن ممنوعیت ، عقد نکاحی شهادت ایله تقیید ... الخ کبی احکام شرعیه انسانه بر کمال، بر مزیت اولمق اوزره مشروع اولمشدر . بو مصالح انسان ایچون بر ضرورت، بر حاجت دکلدر ، آنجق بو مصالحك فوتی تقدیرنده مروت مختل ، کمالات انسانیه زائل اولور .

مراتب ثلاثه‌نك هر بری دها قوی اولان دیکرلرینك مکملی عد اولنور .

اصل باقی قاله‌رق مکمل ساقط اوله‌بیلیر . نته‌کیم حفظ نفس ضروری ، حفظ مروت تحسینی‌در ، حرمت نجس مروآتی حفظ ایچون مشروع اولمغله حفظ نفس ایچون لدی‌الضروره ناپاك شیٔ تناول جائز اولور، تداوی ایچون عورت یرینه باقمه‌نك جائز اولمسی ده بوندن ناشیدر .

١ — : مصالح ضروریه‌دن حفظ نفس :

دین اسلام حیاته ، حفظ نفسه پك بیوك بر اهمیت ویرمشدر . حفظ نفس ، وظائف اسلامیه‌دندر . شبهه یوقدرکه بالعموم وظائف بشریه حیاته موقوفدر ، حیات بدن ایله ، بدن نفس ایله قائمدر . مقومات حیاتی محافظه ایسه ضروریدر. بتون حقوق بشریه‌نك اساسی

حق حیات اولمغله قتل نفس اك بیوك بر کبیره‌در . یوم قیامتده اك اول کوروله‌جك دعوا قان دعواسیدر . انسانك دمی اویله محترمدرکه آنجق دیکر دملره اولان احترامدن، فتنهٔ قتلدن دها شدید اوله‌جق بر سببدن طولایی آقیدیلیر .

طبیعت اسلامده حیاتی افنا یوقدر. قتال، متجاوزلرك تجاوزلرینی دفع ایتمك ، شرلرندن امین اولمق ایچوندر . یوقسه متجاوزلردن ، انتقام آلمق ایچون دکلدر .

اسلامده حیات ینه حیات ایچون فدا اولنور. هر فرد فداکاردر؛ فردی حیات ، اجتماعی حیاته مربوطدر . بر فرده مقابل بر جماعتك قتلی ده یرینه کوره تجویز ایدلمشدر . قاتلی قصاصاً قتل ایتمك، سفك دمایه اقدام ایله شره میل ایدنلری ترهیب وعداوتی دفع ومنع ایلمك مقصدیله مشروع اولمشدر .

قصاصده حیات واردر. قاتل قتل اولنمازسه بو حال اهل مقتولك نفوسنده آتش حقدی پارلاتمغه باعث اولور . چونکه دم آنلرك حقیدر ؛ حقلرینی ادا ، اراقهٔ دم ایله قابلدر . یوقسه قاتلدن هر حالده قتل ایله انتقام آلیرلر ، صوکره او بر طرفده قاتل ثانی‌یی قتله قیام ایدر . آرتق قتل افراددن عائله‌یه ، قبیله‌یه ... الخ سرایت ایدر ، نظام اجتماعی خللدار اولور . حیات اجتماعیه قالماز .

دین اسلام قصاصی زجر وتأمین عدالت ایچون مشروع قیلمغله قصاص آنجق قتل ایله حاصل اولیور . جزا عمل جنسندن اولیور . اکثریا قتلك سببی انتقام اولمغله دین اسلام بونك اوکنی آلیور . قتل ایله قصاص صلحاً ماله تحول ایدر . بونده طرفین حقنده منفعت واردر . قاتل مال ویرمکله حیاتنی قورتاریر ، اهل قتیل مال آلمغله

قوام حیاتلرنده ، امر معاشلرنده هر وجهله منافع الده ایتمش اولور ؛ اهل قتیل ، کرم اخلاقه دلالت ایدن بر حال ایله قاتله حیاتنی قزاندیریور . آرتق انتقام هوسی قالقیور ؛ قتل ، موضعی بر حالده قالیور ، فساد اولدیغی یرده محواولیور . اسلامده دوئللو ایتمک ، قان کوتمک ، انتحار ایتمک شدتله ممنوعدر .

دین اسلام ، عهد آلتنده اولان ویا کندوسنه آمان ویریلن غیر مسلمك قتلنی دخی شدتله نهی ایتمشدر . مذهب حنفیده ذمتنده اولان غیر مسلمی قتل ایدن مسلم قصاصاً قتل اولنور .

غیر مسلمك جزیه دنیلان ویرکویی ویرمکله نفسی ، اولادی ، مالی ، مسلمك نفسی ، اولادی ، مالی کبی معصومدر . عدالتك کمالنه باق که ، مسلمین ذمتلرینه داخل اولان غیر مسلملری حمایه‌دن عاجز اولورلر ایسه جزیه‌یی آلمازلر .

دین اسلام بر دین مرحمت ومعدلت اولمغله چوجقلردن ، اختیارلردن ، قادینلردن او ویرکی‌یی اساساً آلمیور .

دین اسلامده دکل انسانی ، بلکه مؤذی ومضر اولمیان حیوانی بیله بیهوده یره قتل ایتمک نهی اولنمش ، جانلی اولان بر شیئك نشان آتمق ایچون هدف قلنمسنه مساعده اولنمیوب حیوانات دخی حمایه ایدلمشدر .

٢ — مصالح ضروریه‌دن حفظ عقل :

دین اسلام حفظ عقل جهتنه‌ده صوك درجه عطف اهمیت ایتمشدر . شبهه یوق که انسانك انسانیتی عقل ایله ، سعادتی کمال عقل ایله حاصلدر . حیاتك بدنه نسبتی نه ایسه عقلکده روحه نسبتی اودر . دین اسلامك عقلی محافظه خصوصنده کوستردیکی اهتمامی ایضاح ایچون بر کره اسلامدن اول احوال عالمه عطف نظر ایدهلم :

دین اسلامك ظهورندن اول اطرافی ضلال و کفر ، ظلم و جور قاپلامش ایدی . ایران وروما دولتلری اکثر بلادی قبضهٔ تصرفلرینه آلمشلردی ، بو ایکی دولتك حاکملری ، جاه و منصب ، ثروت و سامان صاحبلری اولوب درلو درلو مظالم اجرا ایدییورلردی . قانلر دوکیلیور ، حقلر ضایع اولیور ، استعباد [١] آله بیلدیکنه حکم سوریور ایدی بین الناس امنیت قالمامش ، قلوبی خوف و خشیت احاطه ایتمش ، ضعفا و عجزه‌یی شدائد و مصائب استیلا ایلمش ، عادتا ذل و مسکنت و حقارت بو امتك نفوسنده یر طوتمش ، بابادن اولاده انتقال ایده کلمش ایدی . جهل وظلمی تمثیل ایدن اغنیا و حکام ، مقدس ، مالك ، عالی ، ماعداسی حقیر ، مملوك ، ذلیل ؛ مادونك اراده‌سی مافوقك اراده‌سی آلتنده مقهور ، مغمور ، کأن لم یکن ایدی . مادون ، مافوقك اویونجاغی اولوب کندیلرنده استقلال شخصی قالمامش ، اکابرك هوسات وشهواتی عدل وحقانیته غالب کلمش ایدی . افراد رعایا کندولرینی اکابره خدمت ایچون یارادلمش ظن ایدرلردی .

عربلره کلنجه : فی الواقع آنلر بر سلطان قاهرك ، بر پادشاه جبارك زیر تحبر و تحکمنده دکللر ایدی . شجاعت ، بسالت ، فصاحت و بلاغت ، سرعت انتقال ، ذکا ، عهده وفا ، کرم و سخا کبی ممدوح بر طاقم اوصاف ومزایایی ذاتلرنده جمع ایتمشلر ایدی . بویله اولمقله برابر ، آرالرنده اصنامه طاپمق ، قان کوتمك ، عداوت و خصومت بسله‌مك ، نهب وغارتده بولنمق کبی مساوی ، فحش وظلم ، تعصب ، عناد واستکبار کبی مناهی پك زیاده شایع ، قتل نفوس ، سلب اموال اسباب رفعتدن معدود ایدی . وحشت بر مرتبه‌ده ایدی که عاردن ناشی ، فقر قورقو-

[١] حریتی سلب ایدوب کوله عد واتخاذ ایتمك

سندن طولاى اوفق چوجقلرى ديرى ، ديرى طوپراقلره كومرلر ايدى . عربلرك الك بيوك وقايع ايامى ، قتل نفوس ، نهب اموال ايله مملو اولوب بلغا وشعرانك آثار ادبيه‌سى ، خطبانك او پارلاق خطبه‌لرى بو وحشتى بر درلو قالديره‌ميور ايدى .

اقطار عالم ظلم وجور ووحشت ايله محاط اولديغى كبى معتقدات دينيه اعتباريله‌ده خلق غفلتده اولوب معبودى بيلمز ايدى . وادئ ضلالته دوشمش وكربوهٔ ضلالته صاپمش ايدى . عالمده اوقدر تشتت وارايدى‌كه ناسك بر قسمى حيوانه ، ديكر بر قسمى طاشه ، بعضيسى آتشه ، بعضيسى ييلديزلره ديكر بر قسمى‌ده شمسه طاپارلر ايدى . يك آزى شرائع سالفه‌يه تابع اوليور ايدى . مع‌مافيه شرائع سالفه‌يه‌ده تبديل وتحريف عارض اولمش ، وضع اصليسندن چيقارلمش ايدى.

جزيرة العربده اولجه حضرت ابراهيم (عليه الصلاة والسلام)ك دين وشريعتى شايع ايدى. صكره‌لرى مرور زمان ايله اورايه‌ده بتپرستلك كيرمش وخليجه‌ده انتشار ايتمش اولديغى حالده ينه مشركين عرب جناب حقك خالق عالم اولديغنى اقرار ايدرلر ، آنجق معبود واحد اولديغنى انكار ايلرلر ايدى .

عقول وافكار ، ارادات وافعال ، سلسلهٔ تقليد ايله باغلى اولوب كتب سماويه‌نك معناسنى استخراج ، كائناته نظر عبرت ايله باقوب صانع حكيمنه استدلال خصوصلرنده سربست دكل ايدى ؛ رؤسا وزعمانك اراده‌لرى ارادهٔ الٰهيه‌دن برشعبه ظن ايدييلر ، ياخود ارادهٔ الٰهيه‌نك عينى تلقى اولنور ايدى . خلق كرك ، رؤسانك وزعمانك اراده‌سنى بويله تلقى ايتمه‌سندن ناشى رؤسا وزعمانك اراده‌سى آلتنده ، كرك قبور ، احجار ، اشجار ، كواكب وامثالنده تخيل ايتديكى

ارادهٔ موهومه آلتنده كندى اراده‌سنى محو ايتمش ، الله ايله كنديسى آراسنه وسيطلر ، شفيعلر ، رئيسلر ، زعيملر ، كاهنلر ، متكهنلر كيرمش ، خلق بونلره اسير اولمش ، بونلرى واسطهٔ نجات تلقى ايلمش ايدى . وااسفا كه سلطان عقل خلع اولنمش ، حجر اولنمش اولمغله عقلك نه آداب نفسده ، نه محاسن عبادتده ، نه مصالح معاشده بر اهميتى قالمامش ايدى . بونلر قلب ايله عقلى برى برندن آييردقلرندن علمى دينه دشمن قيلمشلر ، نفسلرينى هرشيئه مسلط ايتمشلر ايدى . آرتق هر امتده نظام اجتماعى باغلرى كوشه‌مش ، نور حق سونمش ، هوا وهوس آرتمش ، بشر مرتبهٔ الوهيته چيقارلمش ، باطللر معبود اولمش ، خلق كوله صنفنه ايندیرلمش ، كرك عقلده كرك شريعتده عادتا بر آنارشى ظهور ايتمش ؛ اباحيه ، دهريه [١] مذهبلرى مختلف شعبه‌لر ايله ميدان بولمش ، يريوزينك‌ده بوكا تحملى قالمامش ايدى. ايشته بويله برزمانده ايدى كه دين الٰهى‌يه قاريشمش اولان محدثات وتغييراتى رفع ، بوزولمش اولان توحيد ونظام اجتماعى اساسلرينى تجديد ايتمك اوزره بشرك سعادتنى كافل ، اصول وفروعى كامل بر دين عمومى وفطرت اصليه‌يه مطابق بر دين فطرى ايله حضرت محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم قبل الٰهيدن عالمه رحمت اوله‌رق بعث بيورلدى : و :

[جاء الحق وزهق الباطل]

ديه‌رك بشرى اودين مكمله دعوت ايتمكه مأمور اولدى . نبى ذيشان افندمز مبعوث اولديغى زمان جمعيت بشريه سن رشده بالغ اولمش ايدى . انك ايچون دين محمدى عقله خطاب ايتدى ، بصائره

---

[*] : اباحيه ، محرماتى اباحه ايدن مذهب ، دهريه ، خالق تعالى‌يى انكار ايدن مذهبدر .

نور ویردی ، تلوبدن غشاء کثیفی قالدیردی ، قلبی عقائد فاسده زنجیرلرندن، خرافات باطله قیدلرندن قورتاردی ، انسانه اویله بر طریق مستقیم ارائه ایتدی که انسان آنکله سعادت ابدیه یه ایریشیور ایدی .

دین مبین اسلام ، خالقی بیلدیردی ، دلائل توحیدی اظهار ایتدی ؛ عقول سلیمه بوسایه ده جناب حقك صفات علیاسندن واجب ، جائز ، مستحیل اولانلری بیلدی .

دین محمدی ، الله ایله قول آره سنده اللهه تقریب ایچون حجاب ، وسیط ، کاهن ، متکهن ، زعیم کبی اورته یه کیرن شیلری قالدیردی .

دین اسلام ، امتلرك مصدر حیاتی اولان تصحیح فکر ، تسدید نظر ، تأدیب وتهذیب نفس ، تحدید شهوات ، هر خصوصه قپوسندن دخول ، هر مرغوبی اسبابندن طلب ، اماتی حفظ ، یکدیگرینی دیناً قرداش طانیمق کبی اصول فضائلی کتیردی . بو روح بولندقجه اسلامده سعادت دائمدر ، ابدیدر .

دین اسلام ، عمومی صلاحه دعوت ایدییور ، عمومك اختلاف ایتدکلری شیئی بیان ایدییور .

دین اسلام ، هر دعوت ایتدیکی شیئه برهان اقامه ایتدی . مکلفیندن قلبنك اصلاحنی طلب ایتدیکی کبی جسدینه رعایتی ده طلب ایلدی ، هم طهارت باطنی ، هم طهارت ظاهری فرض ایلدی .

دین اسلام ، اخلاصی روح عبادت قیلدی ، نفوسی ملکات صالحه ایله اصلاح ایتمك ایچون اعمالی فرض ایلدی . غنی شاکری ، فقیر صابری محترم طوتدی . دین اسلام ، ناسی بتون قوای ظاهره وباطنه سنی

استعماله دعوت ایتدی . رضای ربانی ، شکر نعمت باری بولندیغنی بیان ایتدی ؛ دنیانك بر مزرعهٔ آخرت اولدیغنی ده بیلدیردی . اصول فضائلدن هیچ برشی قالمامشدر که دین اسلام انی کتیرمه مش اولسون ؛ هیچ بر اصل صلاح قالمامشدر که دین اسلام آنی احیا ایتمه مش اولسون ؛ هیچ بر قاعدهٔ خیر یوقدر که دین اسلام آنی تقریر ایتمامش اولسون .

دین اسلام ، جبابره یه ، اصحاب نفوذ وارباب عروشه قارشو شویله خطاب ایدییور : عزت اللهکدر ، ملکی دیله دیکنه ویرر ، دیله دیکندن آلیر ، اصحاب نفوذ ، راعی منزله سنده در . رعیه دن هر نوع اذا وجفایی منع ، آنلره هر نوع راحت ونعمتی جلب ایتملیدر .

فضیلت ، ریاست ایله ، مال ایله ، جاه ومنصب عظیم ایله دکل ، آنجق تقوی ایله ، طریق سداده اتباع ایله در . یوم قیامتده هر کس ایشله دیکی خیر وشردن حساب ویردیکی صره ده آنلر « دیان » مالك یوم الدین حضورنده مسئول اوله جقلردر . ایشته دین اسلام بو خطاب ایله بونلری عزت وجبروت صاحبی اولان خلاق ذو الجلال حضورنده خضوع وذلت اوزره بولندیرییور .

دین اسلام اهل شرکه قارشو شویله خطاب ایدییور : اوهامدن اوزاق اولك ، پتپرستلکی ترك ایدك ، معبود بالحقه دونك ؛ بونلر نافع ده دکلدر ، مضرده دکلدر ؛ نافع اولان ، ضرر ویرن ، آلچالتان ، یوکسلتن ، آنجق مالکیتده شریکی اولمیان بر اللهدر . اولدیرن ده اودر ، دیرلتن ده اودر ، خالق ده اودر ، حی وقیوم ده اودر .

دین اسلام بو خطاب ایله اهل شرکه معبود بالحقی بیلدیرییور .

دين اسلام اهل كتابه قارشو شويله خطاب ايديور : اى اهل كتاب، سزك وبزم آرەمزدە مستوى اولوب كتب سماويه وانبياء ذيشان حضراتنك اختلاف ايتمدكلرى بر كلمه‌يه كلك ، او كلمه‌ده آنجق اللهه عبادت ايتمه‌ملكمز و آكا بشقه‌سنى شريك قيلمامقلغمز واللهدن بشقه يكديكريمزى رب مطاع اتخاذ ايتمه‌مكلكمزدر .

الله تعالى طوغمامشدر ، ملكنده آنك هيچ برشريكى يوقدر .

دين اسلام بوخطاب ايله اهل كتابى توحيد معبوده دعوت ايديور .

دين اسلام ، هوايه اويانلره ، سلطان شهواته اتباع ايدنلره ، متاع دنيايه كووه‌نلره ، لذات فانيه‌يه مداوم اولانلره شويله خطاب ايديور: سزده‌كى توكه‌نير ، اللهده‌كى توكنمز ، متاع دنيا آزدر ، نعمت آنجق آخرتدر، حيات دنياسزى غروره القا ايتمسون، آخرته بدل دنيايى آلمه‌يك . دين اسلام بو خطاب ايله اهل هوايى صراط مستقيمه هدايت ايديور .

دين اسلام ، اهل عناده شويله خطاب ايديور : سوزيكز طوغرى ايسه برهان كتيريكز ، تفرقه‌يه دوشميكز .

دين اسلام بوخطاب ايله اهل عنادى انصافه ، حقه دعوت ايديور .

دين اسلام ، خلقك بيوكنى ده ، كوچكنى ده ، عوامنى ده خواصنى ده شو احكامه دعوت ايدر : سز عقل وفكرك ارشاد ايلديكى خصوصاتده دوشونمك و آكلامق ايچون اللهك عقل وفكر ايله مشرف قيلديغى انسانلرسكز ، اعمال بشريه‌ده اللهك حريت اراده ايله مكرم قيلديغى بشرسكز، عالم اكوانى آكلايك، آنجق شريعت عادله وفضيلت كامله حدودنده طورك ، خالقكزى عقل ايله ، فكر ايله بولك ،

پيغمبرلردن ماعدا هيچ بر كيمسه‌يى طريق هدايتده رهبر ايدنمه‌يك، اوزريكزده شرع مبيندن ماعدا هيچ برسلطان يوقدر، الك بيوك حاضرلق، عبادتده الله ايچون، عدل نصيحت وارشاد خصوصنده عبادالله ايچون اخلاصدر .

دين اسلام سفك دماده بولونان ، عرضى هتك ايدن ، اطفالى يتيم، نسايى طول براقان ، حقوق ضعفايى پايمال ايدن ، مظلومه ظلم ايدن جباره‌نك يولارلرندن طوتمش ، بورونلرينى قيرمش ، آنلرى تذليل ايتمش ، طريق رشد وصلاحه دعوت ايلمشدر . آرتق دم ، عرض ، مال ، جان ايادى ظالميندن قورتيليور ؛ مظلوم وفقير ، عدالت ونصفت كوريور ؛ ضعيف قوى‌يه قارشو سلاح عدلى الده طوتيور . ايشته حضرت پيغمبرك تبليغنه مأمور اولديغى دين، عقله بوقدر اعتنا ايتمش ، بوقدر معالى ومحاسن جمع ايلمش، سعادت حقيقيه بشريه‌يى متكفل بولونمشدر .

دين اسلام،عقلى تعليم، تربيه ، تفكر ، اجتهاد كبى احوال ايله محافظه ايتديكى كبى عقله ضرر ويرن ويا عقلى ازاله ايدن شيلردن اجتناب سوزتيله‌ده محافظه ايدر . الك اول نازل اولان آيت كريمه‌ده قرائت ، تعليم ذكر اولنمغله بوايلك خطاب الٓهى دين اسلامك بردين علم وعرفان اولديغنه نه كوزل بر براعت استهلالدر . ديكر بر آيت كريمه‌ده ده « قلم »، محررات قلميه‌يه براهميت مخصوصه عطف ايدلمشدر.

بوايكى آيت جليله‌يه نظر امعان ايله نظر ايدن كيمسه « دين اسلامك مهم اولان اساسلرى قلم ايله علمدر » ديمكده تردد ايتمز. دين اسلام بردين عقل وفكر ، بردين برهان ونظر اولمغله اسلامده نظر عقلى الك مهم براساسدر . مبناى اسلام اولان توحيده عمده نظر عقليدر.

اسلام بتون احكامنده عقله خطاب ايدر ، مسلمانلقده عقل ايله نقل دائما متوافقدر .

دين اسلام برچوق آيات كريمه ايله انسانلرى تفكره ، تذكره ، اعتباره ، تدبيره ، تعقله ، تفهمه ، دعوت ايديور . بوكبى خصائص عقليه اسلامك روحنى تشكيل ايدر . نظر وتفكره عائد آيات جليله بشبوزدن زياده‌در . قرآن مبينده اكوانه عائد آيات الٰهيه عبرتى تحريك ، نعمت بارى‌يى تذكير ايچوندر . دين اسلام نور عقلى سوندرمز . نور بصيرتى كورله‌تمز . بلكه نظرى تشديد ، فكرى تصحيح ايدر ، عقله رهبر اولور ، عقلى واصل اوله‌مديغى حقيقته ايصال ايدر ، كوره‌مديكى آفات ومهالكدن تخليص ايلر ، عقل ايچون برقنديل سبحانى اولور ، آنى نورندن مستفيد ايدر .

دين اسلام عقول وافكارى تقليد سلسله‌لرندن قورتارمقله هم احتساسات وتجربه ايله ، هم‌ده عقل ومحاكمه ايله فكره رواج ، قلبه انكشاف ويرير ، قلبى عقلدن آيرماز . عقلك آداب نفسده ، محاسن عاداتى فهمده ، مصالح معاشده رأيى واردر . دين اسلام انسانه اويله برصلاحيت ويرمشدركه آنكله بالعموم حقوقنى استيفاء ، وظائفى ادا ايدر ؛ ايشته بوصلاحيت واهليتك شرطى عقلدر . عقل قاصر اولورسه اهليت وصلاحيت ناقص اولور .

دين اسلام فكره مشروع بردائره‌ده استقلال بخش ايتمكله حقى دليل ايله مطالبه ايدر ، هر دعوت ايتديكى شيئه برهان اقامه ايدر . استقلال فكر ايسه عقل قاصر ايله اولماز . مستقل الفكر اولان ذات عقلى ، حق وصوابى معرفتده ومنافع ومضرات عموميه‌يى تميز خصوصنده استعمال ايدر . انسان استقلال فكر سايه‌سنده حقى كمال سربستى ايله تحرى ايدر .

اسلام ، فكره حق وحقيقتى ، غايه كمالى هدف اوله‌رق تعيين ايتمكله فكرى يأسه دوشورمز . اسلامك قوانين عموميه‌سى تحليل اولنسون ، كورولوركه نورى دين ، جامعى عقل ، غايه‌سى عدلدر .

احكام اسلاميه‌ده علمه منافى هيچ براساس ، عقلى دوچار اسارت ايده‌جك هيچ برانكل يوقدر . دين اسلامك مدار امتيازى كور كورينه تقليدى ابطال ، برهان ودليلى مطالبه ، براساس صحيحه مستند اولميان قيل وقالى رددر .

دين اسلام كرك واقع ، كرك متوقع اولسون اختلال عقلى دفع ورفع مقصديله سرخوشه ضرب جزاسى تعيين ايديور وبو جزايه حدشرب خمر عنوانى ويريور ؛ خمر ام الخبائث اولمغله ضررى يالكز شاربنك عقلنه ، نفسنه دكل ، چوجغنه ، عرضنه ، شرفنه ، مالنه‌ده سرايت ايدر . ناس آره‌سنده عداوت ، شدت بغض ايراث ايدرك قارداشى قارداشدن ، باباى اوغلدن آييرير ، ثروتلرى بيتيرير ، فتنه‌لرى اوياندير ر ، انسانى مخاطره‌يه القا ايدر ، مالى‌ده ، بدنى‌ده برباد ايدر ، انتحارى مؤدى اولور . فقط الك بيوك ضررى عقله‌در . عقلى تفكردن ، تدبردن ، حكمت ورشاددن جنونه ، فساده ، ضلاله چويرر ؛ انسانى ذكر اللهدن منع ايدر ، قلبه ؛ نور حكمته قارشو برحجاب اولور . بوكا مبنى شارع مبين خمر ايچنه ، طاغيدانه ، آلانه ، صاتانه ، صيقانه يوكلنوب كوتورنه ، صانوب پاره‌سنى يينه لعنت ايديور .

دين اسلام مسكراتى منع ايتديكى كبى آفيون وامثالى اويوشديرجى ، فتور كتيريجى شيلرى‌ده ينه عقلى محافظه ايچون منع ايتمشدر .

مصالح ضروريه‌دن حفظ دين :

دين ، حيات انسانيه‌ده اك مهم بر ركندر : انسانلرك هربر حركتى

دیننه، قلبنك سلامتنه تابع اولور. دیننه مربوط، قلبی پاك اولان انسانك حركتی ده پاك اولور. اعتقاد، اعماله مؤثردر، حیاتك محاسنی اعتقادك محاسننه تابعدر. اعمال ظاهره قلبك ترجمانیدر، بتون معاملات بشریه نك استقامتی قلبه عائددر، بوكا مبنی حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندیمز بر حدیث شریفلرنده اعمال بشرده قلبك صلاحی عمده قیلیور.

دین اركان دینیه یی اقامه صورتیله محافظه اولندیغی كبی واقع ویا متوقع اولان اختلالی دفع صورتیله ده محافظه اولنور.

اركان دینیه یی اقامه صورتیله حفظ: عقائد حقه یه اعتقاد ایله، اصول عبادتی اقامه ایله حاصلدر. اعتقاد آنجق برهان، اقناع قوتیله محافظه اولنور. دینمزده جبر واكراه یوقدر، اكراه ایله لساناً اقرار ممكن اولور ایسه ده قلباً تصدیق ممكن اولماز.

عبادات، تعظیم واجلال باریدر، كمال خوف ایله محبت وخضوعی جامعدر. اللهه قارشو تذلل وخضوع ایتمه نك اقصی الغایه سیدر. روح عبادت اخلاصدر. ریا عبادتده شرك خفیدر. عبادت ایله اشتغال عالم سروره، خلق ایله اشتغالدن حق ایله اشتغاله انتقال دیمكدر.

بر قسم خلق، الله تعالی حضرتلرینه آنجق استحقاق ذاتیسی اولدیغی ایچون عبادت ایدركه درجات عبادتك اكملی بودر. بر قسم خلق ایسه امر باری یه امتثالاً عبادت ایدر، بو نوع عبادت اولكی درجه نك دوننده در. دیگر بر قسم خلق ده ثوابنه رغبت، عقابندن خوف وخشیت قصدیله عبادت ایدر؛ بو نوع عبادت ده ایكنجی نوع عبادتك دوننده در. بو اوچنجی درجه ده دخی فریضهٔ دینیه ایفا ایدلمش اولور.

عبادات باشلیجه ایكی یه آیریلیر: عبادات بدنیه، عبادات مالیه. عبادات بدنیه ده نیابت، مثلا باشقه سنك یرینه نماز قیلمق، اوروج طوتمق

جائز دگلدر. عبادات مالیه ده نیابت جائزدر. بوكا مبنی زكاتده، عشرده غیر مسلمی بیله توكیل جائزدر. حج عبادات بدنیه ومالیه دن مركب اولمغله اوراده عجز زماننده آنجق مسلمی توكیل جائز اولور.

عبادات بدنیه دن صلات:

صلاتك مفتاحی طهارتدر. طهارت مقصود بالذات دگلدر، وسیله در. انجاسی ازاله یه معطوفدر. مصلی نك اعضاسی، البسه سی، نماز قیلدیجغی محلی انجاسدن پاك اولور، یوزی آنجق بیت اللهه توجه ایدر، قلبی رضاء باریدن ماعدا هیچ بر غرضه التفات ایتمز.

بو اعمال ظاهره الفته، عادته مقرون اولورسه، ناسه موافقتدن ناشی ویا ریا وسمعه دن متولد بولونورسه او حالده بو اعمالك تهذیب نفسده تأثیری اولاماز. اعمالك تهذیب نفسده تأثیری آنجق قلبك عبادت قصدینه، خالقه قارشی عبودیت حسیله متحسس اولمه سنه، اخلاصه متوقفدر. اعمال ظاهره اجساد منزله سنده در. قلبك قصد وعزمی ایسه روح مثابه سنده در.

صلاة تكبیر ایله باشلار؛ تسلیم ایله ختام بولور. مصلی نمازده سكون، ادب، خوف، خضوع اوزره بولنور. «سبحانك اللهم» دیه رك مناجاتده بولنور، جمیع محامده مستحق اولان ذات اجل واعلانك اسم شریفیله باشلار. مناجات باری ایله كندی آره سنه وساوس شیطانیه كیرمه مك ایچون «اعوذ» اوقور. «بسم الله» ایله تبرك ایدر، سر قرآن اولان فاتحهٔ شریفه یی تلاوت ایلر. صوكره بر مقدار آیت دها اوقور، آندن صوكره ركوع ایدر. «سبحان ربی العظیم» دیه رك مولاسنی بتون نقائصدن تنزیه ایدر. صوكره طوغریلیر، درعقب كمال عجزینی تمثیلاً سجده ایده رك اشرف اعضاسی اولان یوزینی

احقر اشیا اولان یره وضع ایدر، تکرار « سبحان ربی الاعلی » دیه‌رك مولاسنی تسبیح وتنزیه ایلر، بوصورتله‌ده ایکنجی رکعته بسمله ایله باشلایه‌رق افعال مذکوره‌یی بالاتفا اوتورر، تحیات اوقور. بوایکی رکعت ایله اکتفا ایده‌جك ایسه صلوات شریفه‌یی‌ده قرائت ایده‌رك سلام ایله نمازدن چیقار.

مصلی حضور باریده بولنور، وحدانیت الٰهیه‌یی اعتراف ایدر، عظمت باری‌یی تذکر ایلر، جناب حقك کندیسنی مراقب اولدیغنی خاطرلار، ثوابنی اومار، عقابندن قورقار، قلبی شدت حرصدن پاك اولور، روحی طاعت باریده مستغرق اولور. نماز، نفسی شهواتدن، منکرات ایله فحشادن نهی ایدر. بش وقت نمازك منفرداً اداسی جائز ایسه‌ده جماعت ایله اداسی سنت مؤکده‌در. جماعت ایله ادا اولنان عبادتده ایسه تعاون، تألف، بر رئیسه اطاعت وانقیاده آلیشدیرمق کبی فوائده واردر. صفوف جماعتده‌کی انتظام واستقامت بزی بتون اقوال وافعالده استقامته، بتون احوالده نظامه ارشاد ایدر.

اوقات صلات محدوددر. بوتحدید، حیاتده یگانه عامل اولان قوهٔ اراده‌یی تنمیه وتقویه ایدر.

جمعه وبیرام نمازلرنده خطیب اولان ذات منبره چیقوب خطبه ایراد ایدرکه بوصورتله‌ده جماعت مسلمینه مصالح دنیویه واخرویه‌لرینی خاطرلاتمش اولور. نمازده جماعت مطلوب اولمغله اوقات صلاتك دخولنی، نمازه قیام اولنه‌جغنی اعلان ایچون اذان واقامت مسنون اولمشدر.

عبادت مالیه‌دن زکات:

زکات، نصابه مالك اولان اغنیانك رضای باری اوغرنده سوکیلی اموالندن شرعاً معین اولان مقدارینی فقرایه ویرمه‌لرندن عبارتدرکه بوسایه‌ده فقرا ومساکینك احتیاجی رفع اولنور.

زکات، منافع عظیمهٔ اجتماعیه‌سی بولنان بر عبادتدر.. زکات، آیت ایمان، بادیٔ صلاح وعمراندر. زکاتده دفع ضرورت وحاجت، ازالهٔ بخل وخست مصلحتلری واردر. زکات، نظام اجتماعی‌یه، تأمین آسایشه بادی اولور. شویله که: فقیر وغنی، ضعیف وقوی هر بر انسان حیاتك ضروریات ولوازمنی تدارك ایتمك مجبوریتنده‌در. بناءً علیه فقیر قوی، ضعیف غنیدن ویا قوی غنیدن احتیاجاتنی استیفایه قالقیشیر، سؤال ایله آلیر ایسه نه اعلا! آلامازسه زور ایله، قتل ایله آلمغه مجبور اولور. آرتق مال ودم تجاوزاتدن مصون قالماز، فوضاوی بر حال ظهور ایدر. ایشته ادای زکات ایله سرقت، قتل، سلب، نهب کبی مفاسد منع اولنوب دم ومال معصوم قالیر؛ تواصل چوغالیر، تخاذل قالقار، بلاد معمور، عباد الله مستریح اولور. اهل اسلام بر عائله‌در. اغنیا بو عائله‌نك رؤساسی حکمنده‌درکه فقرایی ذات سؤالدن منع ایدرلر. ارتباط، اتحاد، تعاون زکاتك فوائد حسنه‌سندندر. دین اسلام، مصالح ومحسناتی تأمین ایچون اغنیانك ثروتندن ارباب ضرورت ایچون بر حصه افراز ایدییور. یورجیلر، غازیلر، مسافرلر، استحقاقلرینه بناءً زکاتدن مستفید اولورلر. مع هذا زکاتده سهولت کوسترلمشدر، هر مالدن زکات ویرمك لازم کلمز. شریعت اسلامیه‌ده بایرام کونی محتاج اولانلری تسألدن منع ایچون عید فطرده بر ده صدقهٔ فطر واجبدر. شرع شریفك علویتنه باقملی که غنیٔ مسلمك، بر غیر مسلم کوله‌سی ایچون بیله باش ویرکیسی دیمك اولان صدقهٔ فطری ویرمسی واجبدر.

عبادت بدنیه‌دن صوم:

صوم، صومه اهل اولان شخصك ابتداء فجردن غروب شمسه قدر اکل وشرب ایله مواقعه‌یی ترك ایتمسیدر.

صوم: بدنك بر رياضتى ديمكدر. بو عبادت نفسى ارتكاب معاصيدن منع، محاسن ومكارمه سوق ايتمك كبى حكمتلره بناءً مأموربه‌در. صومده رقت قلب، تربيۀ نفس، تأمين صحت كبى مصالح واردر.

عبادات ماليه وبدنيه‌دن مركب اولان حج:

حج، اويله بر زيارتدر كه انسانى مقدسات دينيه‌دن خبردار ايدر؛ انسانى اك مقدس وظائف عبوديتى ايفايه سوق ايلر؛ غنى ايله فقير آره‌سنده امتياز بولنماييوب مساوات بولنديغنى تمثيل ايدر.

حجك هر زمانده شعار «الله اكبر»در. حج، نشر دين وعلم وادبك اك قوى بر عاملیدر. تعاون وتعارف كبى منافعى محتوى اولان جماعات خمسه، جماعات جمعه، جماعات عيد يالكز محله اهاليسنه، آنلره مجاور اهالى‌يه مقصور اولور. اقطار عالمده بولنان برچوق مسلمينك مكان واحدده جماعت حالنده بولنمالرينى تأمين ايدن، بو خصوصده‌كى احتياج مسلمينى تطمين ايله‌ين شى ايسه حجدن عبارتدر. بوراده خطبه اوقونور، جاهللر تعليم اولنور، طالب رشد اولانلر ارشاد اولنور، اوزاق يرلرده‌كى اخوان دينك احوالى بيلنير، احتياجات حياتيه‌لرى اوكره‌نيلير.

حجده اذكار، صلوات، تسبيحات ايله رضاى بارى ورفعت اسلام مثللو منافع اخرويه بولنديغى كبى تعارف، توادد، توافق كبى منافع دنيويه‌ده واردر. بوندن ماعدا بادئ امرده عقوللك، معاينسنى، حكمت مشروعيتنى ادراك ايده‌مديكى؛ نفوسك مأنوس اوله‌مديغى اعمالى ايشله‌مك ايله جناب حقه قارشو كمال عبوديت، كمال تذلل ابرازى جهتى ده واردر. بو كبى اعمال آنجق وآنجق امر بارى‌يه امتثالاً ياپيلير. زيارت اولنان بيت مكرم ير يوزنده اك اول طاعت

وعبادت ايچون وضع اولنان بر بقعۀ مباركه‌در. حجه قدرت واستطاعتى اولانلر كيدر. يوللرده امنيت بولنمق شرطدر.

ذكر اولنان بو عباداتدن صلاتك عينى مطلوبدر، بالذات حسندر. صوم وزكات وحج بويله دكلدر. بونلرك عينلرى مطلوب وبالذات حسن دكلدر. حسن اولملرى قهر نفس، دفع حاجت، بيت مكرمى زيارت كبى وسائطدن منبعثدر.

معلوم اولديغى اوزره جناب حقك ذات الوهيتى بوتون عالمينك عبادت وطاعتندن مستغنيدر. قدرت سبحانيه‌سيله ساحۀ وجوده كتيرمش اولديغى مخلوقاتندن بر قسمنى ذات احديتنه قارشى بر طاقم وظائف عبوديتله مكلف طوتماسى شبهه يوق كه بونلرك انكشافات روحيه‌سنى، ترقيات ماديه ومعنويه‌سنى تأمين كبى حكم عاليه‌يه مستنددر. مثلا يدمشيتك ابداع ايتديكى مخلوقات آره‌سنده نوعنه خاص بر مزيت وممتازيتى حائز اولان انسانلر نماز، اوروج، حج، زكات، كبى نفسك هواسنه ملائم اولميان بر طاقم وظائف دينيه ايله مكلف بولنمقده‌در.

فى الحقيقه هر مؤمنك كونده بش دفعه نماز دينلان وطبعه كران كلن افعال مخصوصه واركان معلومه‌يى ايفا ايتمه‌سى، هر سنه رمضان شريف آينده طلوع فجردن غروب شمسه قدر نفسك اك زياده متلذذ اولديغى مفطرات ثلاثه‌دن امساك ايله‌مسى، استطاعت مخصوصه‌يى حائز اولديغى تقديرده، عمرنده لو بر دفعه اولسون حج ايچون اوزون بر مدت متاعب سفره، بدنى ومالى ضرره قاتلانماسى، ونصاب مقدارى دينيلن ثروته مالك اولديغى صورتده هر سنه جاننك پارچه‌سى منزلنده بولنان اموالنك معين بر مقدارينى — آنى اكتسابده هيچ ياردیمى كورولميان يابانجى — فقرايه ويرمسى البته نفسك عطالتنه، اذواق واستراحته عائد اولان تمايلاتنه، انسانك

مفطور بولندیغی خصیصهٔ حرص وطمعه موافق دوشمز. بناءً علیه بو وظائفك ایفاسی آنجق اوامر ونواهیٔ الهیه‌یه امتثال ونفسك هوساتنه مخالفت ونفس ایله مجاهده وآگاهانه صورتیله حصول بولابیلیر. آرتق بشریت بو وظائف عالیه‌نك ایفاسی سایه‌سنده کندیسنی پنجهٔ اسارتنده زبون براقق ایسته‌ین نفسنك تمایلات هوا پرستانه‌سندن، احتساسات بهیمانه‌سندن خلاص بولارق حقیقی بر حریته نائل ونفسی عقل وشرعه تابع اولوب روحنده بر لمعهٔ خضوع وخشوع پارلار؛ قلبنده شفقت ومرحمت اثری تجلی ایدر؛ بوتون افعال وحرکاتنك مدار ومعیاری عدالت واستقامتدن، حقوقه رعایتدن عبارت اولور؛ عهده‌سنه توجه اوله‌جق هر درلو وظائف نسانیه ومدنیه‌یی هوای نفسه رام اولمیه‌رق عقل وشرعه موافق صورتده کمایَنبغی ایفا وهیئت اجتماعیه‌نك اك نافع، اك محاسن پرور بر جزئی اولمق شرفنی احراز ایدر.

ایشته دین جلیل اسلام کندی منتسبلرینی حریت حقیقیه‌یه نائل بر انسان کامل قیلمق ایچوندرکه آنلری صلاة، صوم، حج، زکات، کبی بر قسم عبادات بدنیه ومالیه ایله مکلف قیلمشدر.

واقع ویا متوقع اولان اختلالاتی دفع صورتیله حفظ دینه گلنجه بوده آنجق جهاد ایله حاصلدر.

جهاد:

جهادده بر عبادتدر، حجدن افضلدر. جهاد، دیندن خروج، جماعت مسلمیندن افتراق، نور حقی اطفایه سعی، مسلمینی دیار واموال‌لرندن اخراجه قصد، عهدی نقض کبی و بر طاقم اذا ومکارهی دفع، مظالمی رفع، محارمدن منع کبی اسباب مجبره‌دن طولایی اختیار اولنور.

جهاد، ظلم وعدوانه قارشو بر قوتدر. نفس، عقل، دین، مال، عرض ونسل، جهاد ایله محافظه اولنور. اذا، جهاد ایله مرتفع اولور؛ عشیرت، ینه جهاد ایله حمایه اولنور. جهاد ایله مقاتلك ظلمی بر صورت مشروعه‌ده دفع ایدلمش اولور. انسان بالنفس جهاده قادر اولمز ایسه مال ایله جهاد ایدر. [جاهدوا باموالکم وانفسکم] آیت جلیله‌سی بوکا شاهددر. مجاهد حبیب خدادر، هم مالیله، هم نفسیله حرب ایدن ذات، افضل مجاهدیندر. مابه القهر اولان شیلرله اشتغال، از جمله خطیبلرك، شاعرلرك خطبه‌لریله، شعرلریله نفوس مجاهدینده حمیت وشجاعتی تحریك ایتملری‌ده جهاددر.

ائمهٔ مجتهدینمزه گوره جهادك لزومی کفردن طولایی دکل، آنجق کلمة اللهی اعلا، حیات اسلامیه حقنده سوء قصده مجاسرت ایتمك، اهل اسلام ایله محارب اولمق کبی اسبابدن ناشیدر. بوکا مبنی ذمی، مستأمن، حرب ایتمه‌ین صبی، قادین، راهب قتل اولنماز؛ مگرکه قتال ایله، مال ایله، رأی ایله اعداء اسلامه یاردیمده بولنه‌لر.

مصالح ضروریه‌دن حفظ نسل وعرض:

انسان نسلنی محافظه‌یه مجبور اولدیغی کبی نوعنی‌ده محافظه‌یه مجبوردر. نوع انسانك بقاسی، صلاحی، ارتقاسی ایچون اصلح واوفق بر نظام آنجق زواج قانونیدر. زواج شخصی بر ارتباطدر. بشرك بقاسی آنجق او ارتباط ایله تأمین اولنور.

زواج، هر ایکی طرفك قوای نفسیه‌لرینی توسیع وتقویه‌یه خادمدر. زوج زوجه‌نك اوصاف قلبیه‌سندن، زوجه زوجنك فکر وتدبیرندن مستفید اولور. زواج عائله‌یی، عائله‌لر هیئت اجتماعیه‌یی تشکیل ایدر. اك گوزل هیئت اجتماعیه، زواج اساسنه مبتنی اولور.

عائله ، زوجیت ایله باشلادیغندن دین اسلام احکام زوجیتی اکمال نظام اوزره ، طریقت مرضیه ایله تعیین ، زوجینك حقوقنی تأمین ایلمشدر . دین اسلامك وضع ایتدیکی احکام عائله ایله بین الزوجین حسن معاشرت وارتباط حاصل ، تعاون جاری ، دنیایه کله‌جك چوجقلرك تربیه‌سی مؤمن اولور .

زواجدن مقصد مجرد حاجت اصلیه‌یی استیفا دکلدر . بلکه کندیسنه بر یار موافق تدارك ایدرك اوسایه‌ده دینی ، ناموسی حفظ وامان آلتنه آلمق ، امور بیتیه‌سنی حسن تدبیر وتنظیمه موفق اولمقدر . فی الواقع زواجده تناسل ، استمتاع ، مصالح عائله‌یی اداره ، جمعیت بشریه‌یی ادامه کبی محاسن مندمجدر .

ازدواج ایله متأهل نفسنی حرامدن حفظ ایدر . عیالی انفاق ، اولادینی تربیه مصلحتلریله مشغول اولور . بوخصوصاتده کسب مشروع ایله ، حسن معاشرتك روحی اولان تهذیب اخلاق ایله قائم اولور . احکام عائله‌ده اساس ، عدل و حقانیتدر . بو بابده حقوق ووظائف نسا بابنده تفصیلات واردر .

دین اسلام نسل و عرضی ، ارکانی اقامه صورتیله‌ده حفظ ایتدیکی کبی واقع ویامتوقع اولان اختلالی دفع ایتمك صورتیله‌ده حفظ ایدر . زنایی ، ودواعئ زنایی شدتله منع ایلر . زنا ایله انساب ضایع اولور ، ماء تناسل اسراف اولنور . انساب ضایع اولنجه شعوب وقبائل ، تناصر بالانساب قالماز . انسان اك زیاده نصرت ومعاونتی اقرباسندن ، نسب وقرابتده کندیسنه اتصالی بولنان ذواتدن بکلر . حرمت زنا ایله انساب ، تناصر بالانساب محفوظ اولور ، عرض مصون قالور ، تدبیر منزلده انتظام حصوله کلیر .

بر طاقم امراض مهلکه مندفع اولور . وجوه کسب تعطیله اوغراماز . اولاد محبتی زیاده اولور . ولدزنا اکثریا جاهل ، بی ادب اولور ، خرسز ، شقی ، قاتلی ، قاتل بولنور . ولدزنا کسب معارف ایتسه‌ده ، کسب اموال ایله‌سه‌ده ینه هرکسك نسبی ایله تفاخر ایتدیکی زمانده مضطرب الحال اولور ، یاشادقجه بو حاله معروض قالمقدن خالی اولماز ، حیات آکا غایت طار کلیر . بناءً علیه حکماً هلاك عد اولنور .

دین اسلام بتون شنایعی منع ایتمش ، عرضی محافظه‌یی ضروری کورمش ، عرضه الك بیوك بر تجاوز اولان زنایه ، جماعته ضرری شدید ومفسدتی عظیم اولمغله ، بر حد (بر جزا) وضع وتعیین ایلمشدر .

عرضك اهمیتنه بناءً زنادن بری اولان مسلم ومکلف کیمسه‌لره قذف یعنی آنلره فاحشهٔ زنا ایله شتم ایدوب‌ده اسناد ایتدیکی زنایی درت شاهد اقامه‌سیله اثبات ایده‌مه‌ینلر حقنده اوچ حکم شرعی واردر : جلد — یعنی حد قذف — ، عدم قبول شهادت ، تفسیق . قذفده هم حق الله ، هم‌ده حق عباده قارشو بر جنایت واردر . بناءً علیه بوندن زیاده احتراز وتوقی ایدلمسی لازم کلیر .

دین اسلامده محافظهٔ نسل ایچون ، اضاعهٔ نفوسه مؤدی اولان حرکاتی منع ایچون بلا معذرة اسقاط جنین‌ده ممنوعدر ، جنایتدن معدوددر . معلوم اولدیغی اوزره برچوق کیمسه‌لر کوزل بر تربیهٔ اخلاقیه‌یه عدم نائلیتدن ویا سائر اسبابدن طولایی بو جنایته اجتسار ایتمکده‌درکه بونك جمعیت بشریه حقنده مضر اولدیغی وارستهٔ ایضاحدر .

بناءً علیه شریعت اسلامیه بو جنایتی ارتکاب ایدنلر حقنده آغیر بر جزا ترتیب ایدییور . مثلا بر قادین زوجنك رضاسی اولمقسزین علاج واسطه‌سیله ویا کندی فعلی سببیله اسقاط جنین‌ده بولنورسه شرعاً عقابه دوچار اولور .

اقوام جاهله‌دن برقسمی فقر و ضرورت خوفیله یکی طوغان چوجقلرینی دیری دیری طوپراقلره کومرلر ایدی . دین مبین اسلام انسانیته ، رقت جنسیه‌یه منافی و اضاعهٔ نفوسه مؤدی اولان بوچرکین حرکتی ده (ولاتقتلوا اولادکم من املاق) نظم کریمی ایله منع ایتدی.

مصالح ضروریه‌دن حفظ اموال :

انسان حیاتنه ، صحتنه ، کمالنه تعلق ایدن ، طبعنه اویغون کلن شیلری اله کچیرمك اوغورنده بلافتور چالشیر ، بوصورتله حیاتی ایچون محتاج اولدیغی شیلره دسترس اولور . مقومات حیاتك اك مهملرندن بری ایسه مالدر .

دین اسلام عالمك الی ماشاالله بقا وانتظامی ایچون معاملاتی مشروع وبونده عدالتی اس الاساس قیلیور . احکام معاملات ایله هم نفسی ، هم ده عقلی ، هم ده مالی محافظه ایدییور . مالی محافظه واستحصال خصوصنده بیع واجاره ، شفعه ، انواع شرکت ، وقف ، وصیت ووصایت ، وراثت ، قرض ، رهن ، عاریت ، هبه ، امانت کبی برطاقم معاملات مدنیه قبول اولندیغندن بونلرك برقسمنه دائر مختصراً بعض معلومات ویرلمسی مناسب کورولدی . شویله که :

١ — بیع واجاره : بیع واجاره‌ده برطاقم شرائط وضع اولنمشدر . بوشرائط ، یا تماماً نزاعی منع ایچوندر ، یاخود فائدهٔ ملکیت حاصل اولمق ایچوندر . مثلا اجاره‌ده منفعتك معلوم اولمسی نزاعی فصل ایچون ، بیعده مبیعك مال متقوم ومقدورالتسلیم بولنمسی فائدهٔ ملکیت ایچوندر . بشره ضرر ویره‌جك بریوله مساغ کوسترلمه‌مك مقصدیله خیار شرط ایدلمش ، هیچ برفردك آلداتلماسنه رضا کوسترلمه‌مشدر .

دین اسلام ناسك احتیاجنی نظر اعتباره آله‌رق بیع بالوفا ، سلم ، استصناع [١] کبی بیع معاملاتنی تجویز ایدیور . مشتری‌یی آلداتمق ، ربحنی آرتیرمق قصدیله آخر برکیمسه‌نك متاعنك فیأتنی آرتیره‌رق مشتری‌یه فضله‌یه صاتمق دیمك اولان بیع مناجشه‌یی تقبیح ایدیور ، حتی بعض ائمه‌جه بوبیع ، صحیح بیله عد اولنمیور .

٢ — شفعه : برملك مشترایی ، مشتری‌یه هر قاچه مال اولدیسه اول مقدار ایله تملك ایتمکدر . شریعت اسلامیه اشبو شفعه‌یی تجویز ایتمش اولمغله حقوق شرکایه ، حقوق جیرانه رعایت ایلمشدر . شریك ایچون ، قومشو ایچون باشقه‌سنه تقدم واولویت خصوصنده برحق باغشلامشدر . مثلا شرکادن بری حصاسنی خارجدن برکیمسه‌یه صاتمش اولسه شریکی بونی اصول شرعیه‌سی دائره‌سنده مشتریدن اخذ ایده‌بیلیر . چونکه اوحصه شریك آخره لازم اوله‌بیلیر ویامشتری شریك آخره دشمن ویا شریك آخر مشتریدن متأذی بولنه‌بیلیر . بناءً علیه شریکك بوبابده‌کی حق رجحانی حکمت اجتماعیه ایجاباتندندر . شوقدرکه شفعه یالکز ملك عقارده جریان ایدر . شفیع دخی بوحقنی اسقاط ایده‌بیلیر .

٢ — شرکت — : دین اسلام ، ابواب منفعتدن هیچ بریسی یوقدرکه آنك طریقلرینی آچامش اولسون . ایشته شرکتلر دخی هیئت اجتماعیه‌نك احتیاجات اقتصادیه‌سنی اك زیاده تأمین ایدن ابواب منفعتدن بولندیغندن دین اسلام مختلف وجوه شرکتی تجویز ایتمش ، بوبابده برچوق احکام عادله وضع ایلمشدر .

[*] بیع بالوفا : برکیمسه برمالی آخره ، ثمنی رد ایتدکده کیری ویرمك اوزره شوقدر غروشه صاتمقدر . سلم : پشین پاره ایله ویره‌سی‌یه مال آلمقدر . استصناع : برشیئی یاپمق اوزره اهل صنعت ایله مقاوله عقد ایتمکدر .

ازجمله، شركت ، شركا آره‌سنده مساوات تامه اولمق شرطيله‌ده اولور ، مساوات تامه شرط اولمقسزين‌ده عقداولنور . ايجاب‌وقبول ايله‌حاصل‌اولان شركتده هم اموالده، هم‌ده اعمالده‌اولابيلير. اورته‌يه سرمايه قويارق ربح بينلرنده تقسيم اولنمق صورتيله‌ده اولور؛ عملنى سرمايه ايدوب آخردن ايش تعهد والتزام ايله حاصل اوله‌جق منافع بينلرنده تقسيم اولنمق صورتيله‌ده اولور ؛ سرمايه‌لرى اولمديغى حالده كندى اعتبارلريله ويره‌سيه مال آلوب حاصل اولان ربح آره‌لرنده تقسيم اولنمق صورتيله‌ده اولور .

برطرفدن سرمايه ، ديكر طرفدن عمل وسعى اولمق اوزره‌ده شركت عقد اولنور ، بوكا « شركت مضاربه » ديرلر . بويله‌جه برى زنكين ، ديكرى فقير ، فقط تجارته قادر اولان كيمسه‌لر آره‌سنده عقد ايديلان شركت ايله فقيرك احتياجى دفع ، ناس آره‌سنده محبت والفت تزييد، تعاون وتناصر قاعده‌سى تأمين ايدلمش اولور . سرمايه صاحبنك مالى آرتار ، ثروتى تميه ايديلير ، فقيرده ذلت فقردن قورتيلير ، امته بار اولماز ، هله فقير صدق وامانتده شعار ايدينيرسه كنديسنى شريك اتخاذ ايده‌جك طالبلر چوغالير ، اوده آز زمان ظرفنده سرمايه صاحبى اولور .

برطرفدن اراضى ديكرطرفدن عمل يعنى زراعت اولنه‌رق حاصلات بينلرنده تقسيم اولنمق اوزره‌ده شركت عقد اولنور ، بوكا «مزارعه» ديرلر . اراضى صاحبى اولوب‌ده اراضى‌يه مالك بولنميان كيمسه‌لر بيننده بو صورتله وقوع بولاجق شركت ايله هرايكى طرف مستفيد اولور . ثروتك اك بيوك مصدرى زراعتدر . مزارعه ايله دائرهٔ زراعت كنيشله‌ر، اراضى معمور اولور ، افراد جمعيت آره‌سنده تألف وتوادد حصوله كلير .

بر طرفدن اشجار ، ديكر طرفدن تربيه اولمق وحاصل اولان ثمره بينلرندن تقسيم اولنمق اوزره‌ده شركت عقداولنور. بوكا مساقات دينير . خرمانى ، باغچه‌سى بولنان فقط بر مانعه مبنى بونلرى اسقا ايده‌ميوب استثماره قادر اولاميان كيمسه، سقيه قادر اولان كيمسه ايله ياپاجغى بوشركت ايله خرمانلى ، باغى ، باغچه‌سى معمور ، ثروتى متزايد اولور ، فقيرده احتياجدن قورتولور ، شريكلر آره‌سنده روابط محبت وائتلاف حصوله كلير .

بر كيمسه امام المسلمينك اذن ومساعده‌سيله اراضى موانى [١] احيا واعمار ايدر ايسه آكا مالك اولور . [٢] زراعت موارد ثروتك اك بيوكى اولمغله اراضىٔ موانى احياده بر چوق منافع واردر . چونكه احيا ايله اراضى معمور اولوب ناس آره‌سنده دائرهٔ معيشت توسع ايدر ، بيت المال‌ده آندن مستفيد اولور .

٤ — وقف : بر مالك منافعى وجوه خيره صرف اولنمق اوزره اومالى مؤبداً حبس ايدوب آنى ملكدن چيقارمق والله ذوالجلالك ملكى حكمنده قيلمقدر . بوكا مبنى اوقافده بيع، هبه ، رهن كبى معاملات صحيح وتوارث جارى اولاماز .

وقفك مشروعيتنده برچوق حكم ومصالح واردر. ازجمله انسانلر آره‌سنده كسبدن عاجز كيمسه‌لر بولنه‌بيلير ، بوكبى اشخاص، جمعيت انسانيه‌نك مرحمتنه ، شفقت وعاطفتنه لائق بولنمقده‌در . بو حالده بر

---

[١] اراضى موات : اول يرلردركه بر كيمسه‌نك ملكى ويا قصبه وقريه‌نك مرعاسى ، بالطه‌لغى اولمه‌يوب حالده اقصاى عمرانده صيحه‌سى ايشيديله‌جك درجه‌ده يارم ساعت مقدارى اوزاقلقده اولان خالى يرلردر .

[٢] بو مذهب، امام اعظم مذهبيدر ، اذن امام ايله نزاع مندفع اولور . ديكر ائمه عندنده بلا اذن احيا اولنه‌بيلير .

مال آریلوب ده آنك تماسندن بونلره تصدق ایدیلیر ایسه آنلر ضیق معیشتدن قورتیلیر. هله ورثه‌سنك سؤ تصرفلرندن قورقان کیمسه آنلره مالنی وقف ایدرسه مصدر ثروتی ضیاعدن صیانت ومنافعك ادامه‌سنه خدمت ایتمش، فوائدك انقطاعنه، فقر طریانه قوی بر سد چکمشدر.

سائر وجوه بره عائد اوله‌رق یاپیله‌جق وقفلرك‌ده دینی، دنیوی نه‌قدر منافع وفوائدی تأمین ایده‌جکی وارسته ایضاحدر. اوقافه‌صوك درجه رعایت ایتمك وظائف اسلامیه‌دن ، متولی ویاناظرك اموال اوقافده مساغ شرعی اولمقسزین تصرفی اك بیوك جریحه‌دن معدوددر.

٥ وصیت ووصایت	بونلر حقنده‌کی حکمت شرعیه
٦ وراثت	

اوچنجی سؤالك جوابی صره‌سنده بیان اولنه‌حقدر .

٧ — قرض : بر کیمسه‌یه بلا فائض اودونج ویرمکه « قرض حسن » دینیر . بوصورتله وقوع بولان قرض صدقه‌دن افضلدر ، اك بیوك معاونتدن معدوددر . فقیر ومحتاج اولانلره معاونت ایسه عندالله مثوباته وسیله‌در . معهذا قرض حسن ، قلوب ناسی تألیفه خادم ، مکارم اخلاقیه‌نك تجلیاتندن معدود ، ذکر جایلی موجبدر .

٨ — رهن : برمالی، آندن استیفاسی ممکن اولان برحق مقابلنده محبوس قیلمقدر . رهن ، کفالت کبی استیفاء مالی توثیق ایچون یاپیلیر برعقددر. رهنك مشروعیتی دخی جمعیت مدنیه ایچون شارع مبینك برعاطفت مخصوصه‌سی دیمکدر . چوق کره ارباب یسار ، فقرایه محتاج اولدقلری شیلری اقراض ایتمك ایستر ، فقط اقراض ایده‌جکی شیلری بالآخره استیفا ایده‌میه‌جکنی دوشونه‌رك آندن صرف نظر ایدر . رهن صورتنده ایسه هم فقرانك احتیاجی دفع

ایدلمش ، هم ده اغنیانك اموالی تحت تأمینه آلنه‌رق قلبی مطمئن اولمش اولور .

٩ — عاریت : بر مالك منفعتنی بلا بدل آخره تملیکده عاریت مندوبدر ، ازالهٔ احتیاجه خادم اولدیغندن ثوابه وسیله‌در ، قرض کبی مودت قلبیه‌یی جالب ، عداوت وکدورتی سالبدر . برمالی محتاج اولانه عاریت ویرمك [تعاونوا] امر مهمنه داخل ، وظائف انسانیتکارانه‌دن معدودر .

١٩ — هبه : بلابدل بر کیمسه‌یه برمالی تملیك ایتمکه هبه دینیر. کذلك بر کیمسه‌یه اکراماً کتوریلان ویا کوندریلن ماله هدیه، ثواب ایچون ویریلن ماله صدقه ، بلا عوض اکل وتناول ایتمك اوزره آخره اذن ورخصت ویرمکه اباحه اطلاق اولنور .

دین اسلام قلوبی محبته ، وداده آلیشدیرمق ، کین وحقدی ، غرضی قلبدن قالدیرمق کبی مصالحه بناءً بو کبی افعالی تجویز وتصویب ایدییور . وفی الحدیث [تهادوا تحابوا]

دین اسلام هبه وهدیه‌دن رجوعی خوش کورمیور؛ هبه‌وهدیه، محبتی تولید ، حقد وکینی ازاله ایتدیکی کبی بونلرك استردادی‌ده بغض وعداوتی جالب ، قطع الفتی موجب اولور . بو حکمته مبنی رسالتپناه افندیمز هبه‌دن رجوعی نفوسك نفرت ایده‌جکی بر طرزده ذم ایتمشدر .

شریعت اسلامیه حیات بشریه‌نك مابه القیامی اولان اموالی ضیاعدن صیانت حکمتنه مبنی حجری تجویز ، ربایی ، قماری تحریم ایدییور ، اموال ناسی سرقت وغارت ایدن ، حقوق عمومیه‌یی اخلاله چالیشان اشخاص حقنده برطاقم احکام عادلهٔ جزائیه‌یی حاوی بولنیور .

١ — حجر : برشخصك تصرف قوليسنك نفاذيني منعدر كه بعدالحجر اول شخصه محجور دينلير . دين اسلام حجري مشروع قيلمشدر . حجرده‌كي حكمت تشريع آنجق محافظهٔ اموالدر . بعض اشخاص حسن تصرفه مالك اولاماز ، اموالي ضياعه معروض قاليرلر ، آرتق حجر بويله برشخص حقنده برنعمتدر ، آنك اموالني ضياعدن صيانته خادمدر ، وبالنتيجه ثروت عموميه‌نك حسن محافظه‌سني كافلدر.

اسباب حجر ، رق (كوله‌لك) ، صبا (صبيلك) ، جنون ، عته‌در . بناءً عليه كوله ، صبي ، مجنون ، معتوه محجوردرلر. متطبب جاهلي حفظ بدن ، مفتئ ماجني حفظ دين ، مكارئ مفلسي حفظ مال ايچون اجراي عملدن منع ، حجر شرعي قبيلدن اولميوب آنجق ناسك ضررني دفع قصديله امر بالمعروف ، نهي عن المنكر بابندندر. سفه‌ده دخي اسباب حجردندر . بناءً عليه عقلك وياشرعك مقتضياتندن اولميان وجوه باطله‌يه صرف ايله مالني اسراف وامحا ايدن سفيه ، قدرتي اولديغي حالده قضاء ديندن امتناع ايدن مديون مماطل ، مستغرق ديون اولوب ده تجارت ايله مالني اضاعه‌دن ويا مالني قاچيرماسندن ويا آخرك اوزرينه كچيرمه‌سندن آله‌جقليلرك خوف ايتدكلري مديون دخي آله‌جقليلرك طلبلريله حاكم طرفندن حجر اولنه‌بيلورلر . كرچه انسانك اك بيوك مزيتي اولان حريت تصرفيه‌يي ، اهليت حقوقيه‌يي سلب ايتمك ، انساني بهائم منزله‌سنه تنزيل ايله‌مك كبي مفسدتي متضمن ايسه‌ده بوحجر واقع ، هم محجوره شفقت طريقي ايله ، هم هيئت اجتماعيه‌يي ضرر ماليدن وقايه مقصديله قبول ايدلمش اولمغله هم ضرر اعظمي دفع وهم‌ده مصلحت اقتصاديه‌يه رعايت ايچون ضرر خاص واخفي التزامده شبهه‌سز موافق حكمتدر .

٢ — ربا : شرعاً عقد معاوضه‌ده مشروط وعوضدن خالي اولان فضله‌لقدر . ربا ايكي درلودر وهر ايكيسي‌ده شرعاً حرامدر . بري رباء نسيئه‌دركه فائض ايله اقراضات بوقبيلدندر . ديكري رباء فضلدركه برآلتوني ايكي آلتونه ، بركيله بغداني ايكي كيله بغدايه يداً بيد مبادله ايتمك بوقسم ربانك افرادندندر. ربانك اشياء سته‌ده ، يعني : آلتون ، كموش ، آرپه ، بغداي ، خرما ، طوزده جرياني احاديث شريفه ايله ثابتدر .

تحريم ربا ، عين حكمت وعين رحمت ومصلحتدر . مصالح بشريه‌يه موافقدر . بالعكس اباحهٔ ربا اخلاقي افساد ايدر ، طمعي آرتيرر ، برطاقم محاذير اجتماعيه‌يي داعي اولور .

ربانك حرمتنده‌كي فلسفهٔ شرعيه پك مهمدر . شبهه يوقكه شرع شريف ، ربانك وبالخاصه رباء نسيئه‌نك اقتصاداً تأمين ايده‌بيله‌جكي منافعدن ذاهل دكلدر. آنجق نظر شرع انورده برشيئك قرين جواز اولماسي ايچون اوشيئك تأمين ايده‌جكي منافع وفوائد ، بادي اوله‌جغي مضراتدن زائد اولماليدر . عكس تقديرده حرمت تحقق ايدر . اقتصاديونك بيان ايتديكي وجهله بوكونكي عالم تجارتده فائض اصولنك اهميت مخصوصه‌سي واردر . فقط بونك عالم انسانيت حقنده توليد ايتديكي محاذير دها زياده‌در . محاسن اخلاق اوزرينه ، حكمت وفضيلت اوزرينه مؤسس اولان شريعت ومدنيت اسلاميه‌ده بواصولك جرياني البته تصويب ايديله‌من .

اولا : ربا « فائض » عادتا بركيمسه‌نك شرعا محترم ، تجاوزدن مصون اولان مالني اليندن بلا عوض آلمق ديمكدر . واقعا مستقرض آلديغي مبلغ ايله تجارت ياپارق بوندن انتفاع ايده‌بيلير ، بو انتفاع

ایسه ویره‌جکی فائضه تقابل ایدر . فقط بو انتفاعك حصولی محقق دکلدر . بعضاً حاصل اولور ، بعضاً حاصل اولماز ، حتی چوق کره رأس المال بیله الدن چیقارق مستقرض بویوك بر یوك آلتنده قالیر ، حالبوکه فائض بهمه‌حال ویریله‌جکدر . بناءً علیه موهوم ، غیر متیقن اولان انتفاع ، محقق الاعطا اولان فائضه بحق تقابل ایده‌مز .

ثانیاً : ربا چوق کره مکاسبه ایله اشتغاله مانع اولور . معلوم اولدیغی اوزره بر هیئت اجتماعیه‌نك رواه وسعادتی تجارت ، زراعت ، صنعت کبی مسالك ایله قائمدر . حالبوکه شویله بویله بر سرمایه‌یه مالك اولانلر فائض اصولیله تأمین معیشت ایده‌بیله‌جکی تقدیرده بو مسالك نافعه‌یه سلوکه لزوم کورمیه‌بیلیر ، راحت راحت وقت کچیره‌رك آلاجغی فائض ایله کچینمك ایسترز ، بوحال ایسه مملکتك بعض اعضاسنك دوچار عطالت اولماسنی استلزام ایدر مع هذا ایش بوراده‌ده قالماز ؛ کوره‌نه‌که وباباری زماننده حاصل اولان اعتیاده بناءً بعضاً عین حال بونلرك اولادلرنده‌ده ظهور ایدر ؛ فقط هر برینك یدینه کچن ثروتك بطناً بعد بطن ازالمسیله فائضی کچینمه‌لرینه کفایت ایتمز اولور . بشقه‌جه کسب ایله تنمیه اللرندن کلمدیکندن یواش یواش اصل سرمایه‌دن یمك ایله کچینمه‌یه مجبور اولورلر . بو صورتله مالدار بر عائله‌نك آز بر زمان ظرفنده ثروتی محو اولمش اولور .

بناءً علیه دین اسلام فائضی تحریم ، فقط صورت مشروعه‌ده کسب وتجارته مساعده ایتمکله تزیید ثروته خدمت ایتمش اولور .

ثالثاً : ربا بین الناس احسانی ، معروفی ، مواساتی قطع ایدییور . حالبوکه انسانلر بری برینك اعضاسی قبیلندندر . آره‌لرنده بر رابطهٔ انسانیه واخلاقیه واردر . یکدیکرینه قارشو تعاون وتناصرده بولنمقله

مکلفدرلر . ربانك ، فائض اصولنك قبولی ایسه بر چوق کیمسه‌لری بو کبی وظائف عالیه‌یی ایفادن محروم براقیور . قرض حسن صورتیله کیمسه کیمسه‌یه برشی ویرمیور ، جمعیت افرادی آره‌سنده معاملهٔ انسانیتکارانه انقطاعه اوغرایوب کیدییور .

رابعاً : ربا اغنیایی فقرایه تسلیط ایتمك دیمکدر . علی الاکثر مقرضلر غنی کیمسه‌لر اولدیغی حالده مستقرضلر فقیر ، ضعیف کیمسه‌لردر . بو حالده فائض اصولی قبول ایدیلنجه غنیلرك اموال فقرایی بلاعوض اخذ ایتملرینه میدان ویرلمش اولور . بو حال ایسه شیمهٔ مرحمت وانسانیتله قابل تألیف اوله‌ماز .

خامساً : ربا ایله ، مثلا معاملات اقراضیه ایله اشتغال ایدنلر اکثریا ناسك سوء توجهنی ، بغض وعداوتنی قازانیر ، تعاون وقرض حسن حسلرندن متجرد ، شیمهٔ عدالت ونصفتدن محروم ، قسوت قلب ایله متصف بر نامرد عد ایدیلیر .

سادساً : ربا ایله ، مجرد فائض صورتیله بر کیمسه‌نك ادخار ثروت ایتدیکنه واقف اولانلر انظار احتراص وطمعلرینی او کیمسه‌نك ثروتنه دیکر . بر چوق ارباب جرأت آنك شخصنه ، اموالنه ، سوء قصده جسارتیاب اولور . بوحال ایسه جمعیت مدنیه‌نك آهنك انتظام وسعادتنی اخلال ایدر . نته‌کیم بو عصرده سرمایه‌داران ایله عمله آره‌سنده‌کی رقابت وخصومتك وبالخاصه سوسیالیزم ، بولشه‌ویزم کبی مسالکك ظهوری بوتون افراد جمعیت آره‌سنده حس تعاون وتناصرك انقطاعیله شدید بر فائض اصولنك جریانندن وسرمایه‌نك محدود اللرده تمرکز ایتمه‌سندن نشأت ایتدیکی قابل انکار دکلدر .

قمار : دین اسلام قمارك هر نوعنی حرام قیلمشدر . هر نه‌قدر

قارده یوروملقسزین مال قازانمق کبی برطاقم منافع ملحوظ ایسه‌ده بونك مضراتی دها چوقدر. [واثمهما اکبر من نفعهما] نظم جلیلی بوکا شاهددر. قمار، آرقداشلر آره‌سنده عداوت وخصومته، فتنه وفساده بادی اولور. قمار اوینایان کیمسه مالنی تلف، عقلنی مالایعنی‌یه صرف ایدر. نعیم حیاته، رفاه معیشته موصل اولان اسبابی ترك ایدوب تأمین معیشت خصوصنده اوهامه اعتماد ایدر. رزقنی مشروع اعمالدن طلب ایتمیوب باب خیالدن طلب ایلر. قمارباز، یا قازانیر، یا غائب ایدر. قازانیر ایسه ابنای جنسنی، آرقداشنی متضرر ایتمش اولور. جمع امواله شدتله منهمك اولوب طمع وخست کبی مساوئ اخلاقیه ایله اتصاف ایدر. غائب ایدر ایسه آرتق کندینی قماره ویریر، تا که غائب ایتدیکنی قازانسون. آرتق مساعئ مشروعه‌دن امتناع ایدوب نظام اجتماعی‌یی اخلاله بادی اولور. بوتون کوڭللری حزن وتأثر ایله مرور ایدر، قازانان کیمسه‌یه دشمن اولور، دائما آنك ضررینی تمنی ایدر، آنی خطره القایه سعی ایدوب طورور. برطاقم قتللرك، دوئللولرك مولدی قماردر. مقامر (قمارباز) ثروت وسامان صاحبی اولورده غائب ایدرسه خانمانی سونر، زنکین ایکن فقیر اولور، عائله حیاتنده انتظام قالماز، مصیبت احتیاج ایکی قات اوله‌رق کندیسنه تأثیر ایدر.

مقامر غائب ایدرده نفسنده قماره محبت کوك صالمش بولنورسه آرتق خدعه‌یه، تزویره، غشه، (آلداتمغه) سرقته، الحاصل طرق غیرمشروعه‌یه سلوك ایله جلب امواله قالقیشیر.

بناءً علیه دین اسلامك قماری اولسون وسائر امثال ونظائرینی اولسون تحریم بیورمش اولماسی جمعیت بشریه‌نك ثروتنی صیانت،

آهنك انتظام وسعادتنی محافظه نقطهٔ نظرندن عین حکمت، عین رحمت وعاطفتدر.

احکام جزا — عقوبت شرعیه

انسان ایچون اجتماع برحق فطریدر. هیئت اجتماعیه، نظام اجتماعی‌یی محافظه، حقوق عمومی‌یی صیانت ایچون، داخلی تعرضلره مقابله ایچون جزا ویرمك حقنه مالکدر. شو قدر که جزاده حدی تجاوز ایتمه‌مك لازمدر. ایشته هیئت اجتماعیه‌نك برحقی اولان جزایی دین مبین احمدی بر تکلیف الهی اولمق اوزره مشروع قیلیور. نفسده، عقلده، دینده، مالده، عرض ونسلده حاصل اولان مضراتی دفع خصوصنده عقوباتی واجب قیلیور وبوصورتله آهنك اجتماعی‌یی محافظه، سعادت مدنیه‌یی تأمین ایتمش اولیور.

شریعت عادلهٔ اسلامیه‌ده اوچ نوع عقوبت واردر: قصاص، حد، تعزیر.

۱ — قصاص: حق عباد اولوب تجزی قبول ایتمیان برعقوبتدر. ورثه‌نك ویاورثه‌دن برینك یاخود منحصراً وارث اولان برکیمسه‌نك عفویله ساقط اولور. مثلا ورثه‌دن بری مورثلرینك قاتلنی عفو ایلسه دیکر ورثه‌نك حقی دیته منقلب اولور.

قصاص، احقاق حق، تأمین عدالت، زجر وعبرت کبی حکم اجتماعیه‌دن طولایی مشروع قیلنمشدر.

۲ — حد: حق الله اوله‌رق شرعاً مقدر اولان عقوبتدر. حد برامر عظیم اولمغله علی الاطلاق اجرا اولوناماز. بلکه برطاقم شرائطه

وقيوده تابعدر . شبهه ايله مندفع اولور . سرقت ، قطع طريق ، قذف ، زنا ، شرب خمر معصيتلرينه حد شرعى ترتب ايدر .

عقوبت سرقت — : سرقت، متقوم اولان برمالى، مكان محرردن كيزليجه آلمقدر . سارق ارتكاب ايتديكى دنائت وخيانتدن طولايى عقوبته مستحقدر . منافع بشريه‌يى كافل اولان دين مبين احمدى، جمعيت انسانيه‌نك بو خائن فردى ايچون عقوبتى مشروع قيليور ، هم ده عبرت مؤثره اولمق اوزره بو عقوبتى تشديد بيوربيور . واقعا عقوبت سارق ، قطع عضو صورتيله اولديغندن پك شديددر . فقط بويله اولمقله برابر تماميله موافق حكمتدر . انسان بو دنياده طلب رزق ايچون ، تأمين معيشت ايچون متصل چاليشير ، چاپالار ، برچوق مزاحمه قاتلانير . تجارت ايچون متاعب سفرى اختيار ايدر ؛ زراعت اوغورنده برچوق محن ومشاقه معروض قالير . اوتورديغى حالده اجراى صنعت ايدن كيمسه بيله دائما وهم وغم ايچنده‌در . بركون قازانير ؛ بركون زيان ايدر ؛ بركون رأس المالى بيله الندن قاچيرر . خلاصه سبيل كسب خصوصنده انسان پك چوق محنت ومشقت ، تعب وذلت ايچنده بوارلانمقده‌در . بويله اولومى كوزينك اوكنده بولنديره‌رق قانى بهاسنه قازانمش اولديغى پاره‌يى انسان ياقوام حياتى اولان قوتى ايچون صرف ايدر ، ياخود فقرايه ، مساكينه ، ايتامه . خستكانه ، ابن سبيله ، عجزه‌يه اعانه اوله‌رق بذل ايلر ، كنديسى ايچون يامادى ويامعنوى بر منفعت تأمين ايتمك املنده بولنور . صوكره خرسز كلير . اونك ثمرهٔ سعينى بالكليه سلب ايدر ، نهب ايدر ، آسايشى اخلال ايدر . بوحال عبادك استراحتنى سلبه ، اراقهٔ دمنه منجر اولور .

خرسز بركره سرقتى عادت ايدنديمى آرتق كسله متمايل اونور ؛

اعمالى ، حركاتى معطل قالير . بناءً عليه خرسز جسم امتده بر عضو فاسد اولديغندن شارع حكيم حضرتلرى خرسزك عقوبتنى محل جنايته ويريور ، دنائت سرقتى اجرايه واسطه اولان يد مفسدتى قطع ايديور . سارقك اوغراديغى بو جزايى كورنلرده هيبت ودهشته معروض قاليور ، آرتق شبهه يوقكه بوحالده عقوبتدن مقصود اولان عبرت واتعاظ حاصل اولور ؛ افرادك اخلاقى ، جمعيتك آسايش وانتظامى تأمين ايدلمش بولنور . سارقدن دها ماهر اولان طرار [يان كسيجى] حقنده‌ده عين حد جاريدر .

عقوبت قطع طريقه كلنجه [١]، بونى ارتكاب ايدن كيمسه قتل وسرقت كبى ايكى جريمهٔ كبيره‌يى ارتكاب ايتمش اولور . تجارتى ، مصادر رزقى ، امم متجاوره ومتباعده آره‌سنده‌كى تبادل منفعتى تعطيل ايدر .

قاطع طريق ، قاتل عمددن دها شريردر . چونكه قاتل عمدا اكثريا انتقام ايچون فعل قتلى ارتكاب ايدر . قاطع طريق ايسه ناسك اموالنى بغير حق الندن آلمق ايچون حياتنه قصد ايدر ، دم معصومى هدر ايلر . قاطع طريق ، سارقدن اشنعدر . زيرا سارق اكثريا ضعيف وخائف اولور ؛ كيزليجه چالار ؛ آندن تحرز ممكن اولور . قاطع طريق ايسه قوى وجسور اوله‌جغندن آندن آنجق قوت ايله تحرز ممكن اولور ؛ حالبوكه ابناى سبيلده، مملكت مملكت طولاشان تجارده اكثريا بو قوت بولنماز ، بولنسه‌ده على الاغلب كوزل استعمال اولوناماز .

قاطع طريق، نعمت بارى‌يى منكردر ؛ جناب حق آكا صحت وقوت

[١] قطع طريق، يول كسمكدر .

ویردیکی حالده آنلری ماخلق لهنك غیریده استعمال ایدیور؛ آسایش عالمی اخلاله چالیشیور . بناءً علیه آنك حقنده شرع شریف آغیر برجزا ترتیب بیوریور .

شویله که : [انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله .... الآیة] نظم جلیلنده سلاح بدست اوله‌رق خروج ایدوب قتل نفس ؛ اخذ اموال ، قطع طریق ایله ساعی بالفساد اولان قطاع طریق حقنده قتل ، صلب ، بری صاغ دیکری صول اولمق اوزره ال وایاغی قطع ، نفی جزالری کوسترلمشدر . حد قذف وزنا ایله حد خمره ماسبقده اشارت اولونمشدر .

٣ — تعزیرات شرعیه : تعزیر ، حدك دوننده اولوب نصاً مقدر اولمیان برعقوبتدر. قاضینك ویاامامك رأی واجتهادینه مفوض اولوب خلقك درجات اجتماعیه‌سنه کوره مختلف اولور .

تعزیر ، توبیخ وزجر ایله اولور ؛ وطندن نفی ایله اولور ، ضرب ایله‌ده اوله‌بیلیر . ضربك الك شدتلیسی تعزیره عائد ضربدر ، صوکره صره‌سیله زنایه ، شرب خمره ، قذفه عائد اولان ضربلردر . تعزیر ، مصلحته ، جریمه‌نك مقدارینه کوره‌در .

والحاصل دین اسلام بویله مخالف عقوباتی مشروع قیلمشدر . هرنه‌قدر عقوباتده تعذیب عباد کبی بر مضرت وار ایسه‌ده مجرمی تأدیب ، امثالنی ترهیب ، آسایش جمعیتی تأمین کبی بر چوق مصالح راجحه‌ده موجوددر . بناءً علیه بونك مشروعیتی عین حکمتدر .

عقوبت ، واقع اولان جنایاتی رفع ایتمز ایسه‌ده متوقع اولان جنایاتك طریقلرینی سد ایدر .

شریعت اسلامیه‌ده لواحق عقوباتدن برده کفارت دنیلان جزا

واردر . یمینی واوروجنی بوزمق کبی بعض ممنوعات شرعیه‌یی ارتکاب ایدنلره کفارات لازم کلیر. قول آزاد ایتمك ، ایکی آی بری بری آردنجه اوروج طوتمق ، آلتمش فقیری طویورمق ، اوچ کون اوروج طوتمق کبی مراتب متنوعه‌سی واردر .

بناءً علیه سبب شرعیسنك اختلافی حسبیله کفارات واجبه یرینه کوره تفاوت ایدر .

کفارات ایچون بعضاً غیرمسلم بر کوله‌یی آزاد ایتمك دخی کفایت ایدر .

٥ — دین حق ومعدلت

دین اسلام بر دین حق ومعدلتدر . دین اسلام ، عموم افراد بشریه‌یه حقوق بخش ایتمش وهرفردك حقوقنه بر حد تعیین ایتمشدر . هرفردك حقوقی ایچون تعیین اولنان حد دیکر فردك حقوقی ایچون تعیین اولنان حددر . بو صورتله دین اسلام جماعت حالنده یاشامق مجبوریتنده بولنان انسانلرك عمومی وخصوصی حقوقنی تعرضدن صیانت ایدییور ، هر حقی صاحبنه ویرییور . طریق حکمت اوزره تعیین ایلدیکی احکام معاملات ومناکحات سایه‌سنده هیچ بر فردك دیکر بر فرده ظلم ایده‌بیلمسنه ، قویلرك ضعفایی محو ایلمه‌سنه میدان ویرلمییور.

آرتق هر حق صاحبی حقندن امین اولیور ، شریرلرك ، طمعکارلرك تعدیلری دفع اولنیور . انسان بو سایه‌ده سالم ، مطمئن اوله‌رق یاشاییور . شوراسی آشکاردرکه هرکس کندی حقنی بالذات استیفا ایده‌مز ؛

كندی كندينه مضراتی دفعه قادر اوله‌ماز . ضعيف اولورده خصمی آكا قولاق آصماز . ايشته اسلامده بوكی آهنك حقوقی اخلال ايده‌جك احوالك وجود بولامسی ايچون قوی بر حكومته احتياج ضروری كورلمشدر . افرادك حقوقی انجق قوتلی بر حكومت سايه‌سنده محافظه اولنور . بر كيمسه‌نك ديكر بر كيمسه عليهنه اولان سوزی آنجق حجت ايله مقبول ، قضا ايله لازم الاجرا اوله‌جغی جهتله شريعت اسلاميه اظهار عدل و حق ايچون طانيديغی حجت مخصوصه ايله دعوای صحيحه‌ی قضاء نافذ بابلرينی مجرد حقی استيفا ، عدالتی ايفا ايچون وضع ايتمشدر .

دين اسلام انسانك مدت حياتنده كنديسندن منفك اولميان حقی ناموسنه ، اوقافنه ، وصايانه تعلق ايدوب وفاتندن صوكره باقی قالان حقوقی ، حياتنده اصل مرعی ايسه وفاتندن صوكره‌ده اويله‌جه مرعی و معتبردر .

شريعت اسلاميه‌نك تأمين ايتديكی حقوق يالكز بر طبقه‌يه خاص دكل ، بلكه مساوات نظريه اساسنه مستنداً عمومه عائددر . نظر شرعده هر كس حقوقاً مساويدر . حقوق خصوصنده نه عالی واردر نه وضيع !. نه رفيع واردر ، نه سافل !.. نه مليح واردر ، نه قبيح !.. نه مصالح واردر ، نه مفسد ! . نه غنی واردر ، نه فقير !.. نه عاقل واردر ، نه غبی ! . نه قوی البدن واردر ، نه ضعيف البدن !.. نه تام الاعضا واردر ، نه‌ده ناقص الاعضا !.. نه حاكم واردر ، نه محكوم !.

قوی قوتيله شرعه قارشو كله‌مز . ناس آراسنده‌كی تفاوت آنجق عمللری ، تفاضل و امتيازده آنجق عقوللری و معارفلری اعتباريله‌در . كمالات انسانيه‌ده‌كی تفاوت ايسه مساوات حقوقيه‌يی اخلال ايتمز .

خالق تعالی طرفندن ويريلان حقوقه ، حقوق طبيعيه اولويه

رفيع اولسون ، سفيل اولسون ، عالم اولسون ، جاهل اولسون ، بتون انسانلرك خاصهٔ لازمه‌سيدر . هيچ بر فرد آندن محروم براقيلاماز . حق حيات ، حق حريت ، حق تملك و تصرف كبی حقوق طبيعيه‌يی و بونلرك لوازمندن بولنان حقوق سائره‌يی دين مبين احمدی تماميله كافلدر .

حق ، وظيفه كبی حريت ذاتيه‌نك مولوديدر . انبيای كرام ، بشری بو ايكی مولودده ارشاد ايدرلر . هر بر حق ، كرك حقوق طبيعيه‌دن اولسون ، كرك شرعك ويرديكی حقوق مشروعه‌دن بولنسون ، بر وظيفه مقابليدر . مثلا حق حيات ، ديكرلرينی قتل ايتمه‌مك ، حق استحقاق ، بر عملده بولنمق مقابلنده ويرلمشدر . او وظيفه‌يی كورمين انساندن او حق زائل اولور . نته‌كيم قاتل حق حياتدن ، عاطل حق استحقاقدن محروم قالير .

مع هذا حق وظيفه‌دن مقدسدر . بعضاً بر وظيفه‌يه تقابل ايتمه‌يه‌بيلير . مثلا رحم مادرده‌كی جنينك هيچ بر وظيفه‌يه مقابل اولميه‌رق حق حياتی واردر . كذلك مولودك حق تعيشی واردر . فطرتك ويرديكی احتياجی ، مولودك هيچ بر وظيفه‌سنه مقابل اولمقسزين عدالت مطلقه تأمين ايدر . بناءً عليه اسلامده اهل وظائف اهل تكليفدر .

حقوقك بر قسمی حق الله ، ديكر بر قسمی حق عباددر . وظائف‌ده آكا كوره تفريع اولنمشدر . حقوق بشر حق اللهه مستنددر . نته‌كيم حقائق اكوان حق جل و علايه مستنددر . حق تعالی‌يه اينانميان كيمسه اضطراب فكريدن قورتيله‌مديغی كبی حق اللهه اينانميان‌ده حقوق بشره بر ضمان حقيقی ويره‌مز . يالكز قوت ايله محافظه ايتمك ايستر ، بو ده بالنتيجه حقوق فكرينی قلب بشردن امحا ايدر . حقوقده

مابعد الطبیعیلك واردر . احکام حقوقیه قواعد اخلاقیه‌یه مراعاتكار اوله‌رق تدقیق اولنمشدر . اخلاقك حقوقده تأثیری واردر . نته‌کیم قرابت، بر وجیبهٔ اخلاقیه‌دن طولایی هبه‌دن رجوعه مانعدر. حق الله عموم بشره نفعی شامل ، بلکه دها واسع برشمولی حائز بر حقدر .

ایمان وفروع ایمان کبی عبادات خالصه، صدقهٔ فطر کبی کندیسنده مؤنت [کلفت] بولنان عبادات ، عشر کبی کندیسنده عبادت بولنان مؤنت ، خراج کبی کندیسنده عقوبت بولنان مؤنت ؛ کفارات کبی عبادت ایله عقوبت آره‌سنده بولنان برجزا، خمس غنائم وخمس معادن کبی ذمت عبده تعلق ایتمکسزین بذاته ثابت اولان حق ، قطع طریقه، زنایه ، شرب خمره عائد اولان حدود کبی عقوبت کامله ، قاتلك میراثه مانع اولمسی کبی عقوبت قاصره [۱] خالص حقوق الله جمله‌سندندر .

حد قذفده ، قصاصده هم حق الله هم حق عباد وار ایسه‌ده حد قذفده حق الله ، قصاصده حق عباد غالبدر [۲] بر مصلحت خاصه‌نك تعلق ایتدیکی حقوق، از جمله باشقه‌سنك مالنك حرام اولمسی، بایعك ثمنه، مشترینك مبیعه مالك اولمسی کبی حقوقده، خالص حقوق عباد جمله‌سندندر .

حقوق عباده اباحه جاری ، حقوق الٰهیه‌ده اباحه غیر جاریدر .

---

[۱] بو عقوبتك قاصر اولمسی قاتلك جسمنه برالم وماله بر نقصان طاری اولمامسندندر . بوراده قاتل یالکز ترکهٔ مقتولده حق تملکك ثبوتندن محروم اولیور . اوندن محرومیت بر فعل حرامه بالذات مباشرت ایتمه‌سنك جزاسیدر . بوکا مبنی نه‌صبی حقنده، نه تسبباً قتل حقنده بو حکم جاری دکلدر .

[۲] حد قذف، مقذوفدن عار زنایی دفع ایچون مشروع اولدیغنه نظراً حق عبددر . امثالنی ترهیب ، عالمی فساددن تخلیص ایتدیکنه بناءً حق الله‌در . بونده حق الله غالب اولقله ارث وعفو جاری دکلدر . قصاصده ایسه حق عبدك راجح اولمسی قصاصك مقابلةً مشروع اولماسندن ناشیدر . بوندن طولایی قصاصده ارث وعفو جریان ایدر ، وبدل آلمق جائز اولور .

۱ — حق حیات

حق حیات ، حیاتك دوامنه ، سلامتنه ، محافظه‌سنه متعلق اولان شیلرك هیئت مجموعه‌سنه عائد بر حقدر . حق حیات اویله بر حقدر که صاحبنك بالاختیار واز کچمسیله زائل اولماز . حق حیاتك الك مهم رکنی عصمت دمدر ، عصمت دمده اسلامیت دکل ، انسانیت شرطدر . عصمت دم حقنده هرکس مساویدر . انسانك سعادتی تحری ایتمسی بر حقدر . [۱] بو حقده حق حیاتك نتیجه‌سیدر . انسان نافع اولان شیلری طلب ، مضر اولان شیلری دفع ایتمك حقنه مالکدر . بو خصوصده کندی اراده واختیاریله حرکت ایتمك حقنه مالك اولور، دیکرینك حاکمیتی آلتنده قالمق ایسته‌مز . ایشته بوندن بر حق حریت تولد ایدر .

۲ — حق حریت

دین اسلام ، بشرلرینك حقوقنه تجاوز اولنمامق شرطیله حق حریتی تمامیله کافلدر . حریته رعایت هر انسانك حقوقنی محافظه مصلحتنه مبنیدر . اکر بر فردك حریتی دیکرلرینك حقوقنه تجاوز ایتمه‌مك شرطیله مقید اولماسه دیکرینك حریتی ده اوفردك حریتنه تجاوز ایتمه‌مك قیدیله مقید اولمامق لازم اولور . بویله بر حریت ایسه حقوق بشریه‌یی

---

[*] ایکنجی سؤالك جوابنده اسلامك حیات حقنده‌کی نقطهٔ نظری ایضاح اولنه‌جقدر .

ابطال ، نظام عالمی اخلال ایدر . انسان حق حریتی محافظه ایچون کندی حقوق ووظائفنی بیله جك قدر بر علمه ، حقوق سائره یه تجاوز ایتمیه جك بر مزیته ، عدالت شرعیه اساسلرینه بنا قیلنان قوانینك احکامنه اطاعته ، باطله انقیاد ایتمیه جك عزت نفسه مالك بولنمق لازمدر . ایشته بو اوصاف ، آنلری ذاتنده تجلی ایتدیرن عقول سلیمه اربابنك سبب سعادتی اولور . بالعکس بو اوصاف مرضیه دن ، خصائل انسانیه دن محروم اولان عقول سقیمه اصحابی ایسه حق حریتی اضاعه ایدر . نته کیم صبیلر ، مجنونلر ، سفیهلر ، مکاری مفلسلر حق حریتدن تماماً ویاقسماً محروم قالمقده درلر . بو محرومیت ایسه عین مصلحتدر . چونکه بونلرك حریتلری تحدید ایدلمدیکی تقدیرده یا عقللرینك قصوریته ویا اختیارلرینك فسادینه مبنی بونلر هم کندیلری ایچون ، هم ده هیئت اجتماعیه ایچون آزچوق ضرر ایقاع ایده بیلیرلر .

حق حریت ، بشریتك سعادت وتعالیسی ایچون ، فعالیت شخصیه سنی توسیع ایچون بر حق ضروریدر . فقط بونی حسن استعمال ایتمك لازمدر . حریت بر فضیلتدر . فقط فسق وفجوری اباحه یه ، اخلاقی افساده منجر اولورسه بو فضیلت ، رذیلته منقلب اولور .

انسان حقی اولمیان شیلرده تصرف ایده مز . بو خصوصده حائز حریت دکلدر . ادبه ، عقله ، مصلحته مخالف اولان حرکات ، سفهدر ، دنائتدن معدوددر ، یوقسه حریت دکلدر . حریت ، کندیسی ویا هیئت اجتماعیه ایچون نافع اولوب هیچ بر کیمسه یه مضر اولمیان ایشلرده هر کسك بلامانع کندی اختیاریله حرکتیدر ؛ مأذونیت شرعیه یه دائر تصرفه مقتدر واراده سنده اختیارنده مستقل اولمسیدر . ایشته شرائع الهیه نك بخش ایتدیکی حریت بودر ، طلب ایتدیکی حریت ایله عبادت بحثنده مذکوردر .

حضور رسالتده اصحاب کرام سربست بیان رأی ایدرلردی . حضرت عمر الفاروقك اثناء خطبه ده : « بندن بر اکریلك کورر ایسه کز طوغرولدیکز . » سوزینه قارشو حاضروندن برینك : « سنی قلیجمز ایله طوغرولدیرز . » دیمسی و سوء قصد ایده جکی بیلدیریلن ابن ملجم حقنده حضرت علی المرتضانك ، « ابن ملجم مجرد اولدیره جکم دیمکله محکوم اولماز ، محکوم اولمسی ایچون مطلقا فعلك ثبوتی لازمدر . » کبی یك عالی جنابانه سوزلری صدر اسلامده کی حریتك بر شاهد عادلیدر .

حریت وجدانیه ودینیه — انسانك وجدانی سیفك ، اکراهك تحت تأثیرنده بولنمیه جغندن حریت وجدان حقی ده حقوق طبیعیه دندر . بناءً علیه اسلامده جبر و اکراه یوقدر . اسلام سیف وسنان ایله دعوت ایتمز ، سیف وسنان وجدانه تأثیر ایلهمز . ایمان ایسه وجدانه نفوذ ایتمه لیدرکه مقبول اولسون .

شریعت اسلامیه ، قلبك ، بدنك طهارتی اولان اسلامیتی حفظ والتزام ایتدیکی کبی عدالت عمومیه ، امنیت عمومیه ملاحظه سیله حریت دینیه یی ده تجاوزدن صیانت ایدر . بوکا مبنی دولت اسلامیه حمایه سنده بولنان غیر مسلملر امور دینیه لرینی اجراده سربستدرلر . آیین دینیه لری تحدید اولنه ماز . مکر که آداب وامنیت عمومیه یی مخل شعائر دینیه ده بولنه لر .

دین ، ادیان سائره یه طارلق ویرلمکله ، یا جبراً اسلامیتی قبول ایتدیرمکله دکل بلکه ارکان اسلامیه یی اقامه ومحاسن اسلامیه یی خلقه براهین ایله اثبات وارائه ایتمکله حفظ اولنور .

حریت دینیه یه ظاهراً مخالف کورینان قتل مرتد مسئله سی ملیتی ،

وحدتی محافظه حکمنه مستند اك كوزل بر طریقدر . مرتدلر اهل اسلام آره‌سنده فتن وفسادی نشر یولنده سعی ایدرلر . مسلمانلغه شدتله ضرر ویریرلر . بناءً علیه بونلری قتل محضا طریق فسادی سد ایچون اولدیغندن حریت دینیه‌یه تجاوز دکلدر .

مع هذا قتل مرتدین ، یا نفاق وشقاق مقصدیله مسلمان اوله‌جق کیمسه‌لری ویاخود مجرد خوف ایله ویا اذعان وجدانی بولنمقسزین اسلامیتی قبول ایتمه‌مك ایچون اشخاص سائره‌یی زجر مصلحتنی ده متضمندر .

جزیرة العربده ایکی دین براقیلماسی حقنده‌کی امر پیغمبری ده مصلحته مبنی‌در. ابو بکر الصدیق رضی الله عنه اهل حجازی اجلا ایتمه‌مش، خلفاء راشدیندن هیچ بری اهل یمنه طوقونمامشدر. آنجق عمر الفاروق خیبر یهودیلرینی اجلا ایلمشدر .

حریت شخصیه‌یه تماماً مخالف اولان رقیت مسئله‌سنه کلنجه: رقیت، تاریخ بشر ایله باشلامش ، انسانده لذائذ باطنه‌دن اولان تغالب اساسنه مستند بولنمشدر. اولجه رقیق اولانلرك اراده‌لری تماماً منسلب ایدی. هر حالده اعدامه محکوم ایدیلر. اعمال طاقتفرساده بولندیریلور ، اشد عقوبات ایله عقوبت اولنورلر ایدی . دین اسلام کوله‌لری بو مظالم ومصائبدن قورتاردی ، آنلری بك چوق حقوق واحکامده احراره مساوی طوتدی. آنلره مجامله‌یی توصیه ایتدی. بر حدیث نبویده‌ده: [عبیدکم اخوانکم جعلهم الله تحت ایدیکم اطعموهم مما تأکلون والبسوهم مما تلبسوهم ولا تعذبوا عباد الله] بیورلمشدر .

کوله‌یه قارشو اسائت ، حقارت ممنوعدر . دین اسلام ، عادت وحشیه‌یی محو ایتمش ، کوله‌یه مرحمت قیلمش ، آنلری اخوان عد

ایلمشدر . مسلمانلر کوله‌لری سعادته ایصال ایچون تربیه ایتدکلری حالده، مدنیت حاضره استملاك ، استعمار، استثمار کبی بر طاقم بهانه‌لر ایله میلیونلرجه انسانلری تحت اسارتده طوتمق غایه‌سنی استهداف ایدر. مسلمانلر بویله بر غایه‌یی هیچ بر زمان خاطرلرینه کتیرمه‌مشلردر .

بو عالی دینك فیض معدلتنه باق که، حضرت عمر بیت مقدسه سفرنده کوله‌سیله مشترك بر دوه‌یه مناوبةً بینرلر ایدی. کوله‌نك نوبتنده خلیفه پیاده ، کوله دوه اوستنده اولدیغی حالده یورورلر ایدی .

کوله‌لر اسلامیت سایه‌سنده علم و عرفانه مظهر ، مناصب عالیه ووظائف سامیه‌یه نائل اولمشلردر . حضرت عمر الفاروق بلال حبشی حقنده : [ان ابابکر سیدنا واعتق سیدنا] بیورمشدر . علیه الصلاة والسلام افندیمز دخی : [اسمعوا واطیعوا وان ولی علیکم عبد حبشی رأسه زبیبة] حدیث شریفلریله کوله‌لرك امیر اوله بیلمه‌لرینه اشارت وآنلره اطاعت ایدلمسنی امر بیورمشدر. دین اسلام، کوله‌لره معروف واحسانی بشریتك اك عالی مرتبه‌سنه ایصال خصوصنی اساس ایدنمشدر. سلمان فارسی، بلال حبشی، بر چوق دینمزك اولولری، ائمهٔ مجتهدیندن سلطان محمود غزنوی ، کافور اخشیدی کبی ملوك، صدر اعظم محمود پاشا ، یاقوت حموی کبی مشاهیر ، مسلمانلرك دین ودنیاجه مهم ارکانندندر . هپسنده آزادلی کوله‌لردر .

دین اسلام، ادوار ابتدائیه‌دن بری دوام ایدن مؤسسهٔ اسارتی اصلاحی ، اسباب استرقاقی تحدید ایدییور . رقیت، احکام فقهیه‌مزه کوره عصمت یوق ایکن سیاسی اولمیوب دینی محاربه‌ده اسیر قیلمق طریقیله اولور .

قبل الاسلام حرب ایله ویا طریق آخر ایله وقوعبولان استرقاقی

اسلام يالكز حال حربه حصر ايديور. معهذا اسراى حربك مسلم، عرب ، اقارب اولماسنى شرط قيليور . افريقاده اولديغى كبى استرقاق غير شرعى يى اعظم محرمات عدايديور. وبوكا قارشو مجادله يى مشروع قيليور . صوكره عتق عبادت وقربت قيليور . برچوق محلده بونى تشويق ايديور . بتون خطاياى دينيه يه قارشى لازم كلن كفارتلرده اول باول تحرير رقبه يى امرايليور . حتى اكراه ايله ، سكر ايله ، شاقا طريقيله اولان عتق بيله صحيح قيليور . شركادن برى رقيقك برجزئى اعتاق ايتديمى ديكر شركانك رأينه باقلمقسزين هرجزئى آزاد اوليور . شوقدركه شركاى متباقيه ضررلرينى تضمين حقنه مالك بولنيور .

برجاريه مالكندن چوجوق طوغورمقله ام ولد اوليور ، ملك آخره كيده ميور ؛ مالكنك موتيله حرهٔ معتقه اوليور . حر اولان كيمسه بر كوله يى قتل ايتسه اوحر اولان قاتل كوله مقابلنده قصاصاً قتل اولنور .

دين اسلام، عتق رقبه يى نعمته ويا خطردن سلامته قارشى جناب حقه ياپيلاجق شكرك اهمى وبعدالموت اولان وصيتلرك اك مهمى قيليور. استرقاق خصوصنده مساهله ايديور، دها صوكره مجامله يى توصيه بيورييور .

دين اسلام بشريته بويوك برحريت بخش ايتمش اولديغى حالده رقيقى محدود بردائره داخلنده ابقا ايتمشدركه بوده برحكمته مستنددر. شارع اعظم ، حكيمدر ؛ اشيايى يرلى يرينه قويويور . عصرلرجه كوكلشمش برعادتى دفعةً قالديرمق مجادله ومعارضه يى تكثير ايدر ؛ مقاصد شرعيه نك تأخر تجليسنه بادى اولور . بناءً عليه دين اسلام

بوبابده برطريق حسن اقامه ايديور. اسباب اعتاقى تزييد، كوله لرك اكتساب حريت ايتمه لرى ايچون برچوق احكام عاليه وضع ايليور .

بشرده اصل اولان حريت اولمغله بركيمسه حاكمه لدى المراجعه حر اولديغنى ادعا ايتسه حاكم، منكرى بولونمدقجه ، معاملات سائره ده اولديغى كبى بينه آرامقسزين همان حر اولمسيله حكم ايدر .

عمر بن الخطاب وابن عباس كبى بعض اجلهٔ اصحاب عندنده كوله افنديسندن، ايلروده قزانجندن ويرمك اوزره قيمتنه مساوى بر بدل مقابلنده حريتنى طلب ايتسه افنديسى بوخصوصده كسب واستقامتنده قدرت مشاهده ايتديكى تقديرده انى اعتاقه مجبور اولور .

اسلام، اسراى حرب حقنده : [فشدوا الوثاق فامامنا بعد واما فداء] حكمنى ويرييوركه نه قدر مصلحته موافق اولديغى شبهه سزدر. بناءً عليه حكومت اسلاميه محاربه ده الده ايديلان اسرايى يا برفديه، يعنى مال مقابلنده صاليويرر ، ياخود بونلرك طوغريدن طوغرى يه سبيلنى تخليه ايدر ، ياخود اوزرلرينه جزيه وضع ايدر .

دين اسلامده عرق ، لون ، قوم فرقى يوقدر . بتون مسلمانلر آره سنده بر اخوت دينيه واردر . بتون انسانلر عدالت شرعيه دن مستفيد اولورلر. نظر شرعده آمر ومأمور، ابيض واسود، حر وعبيد، وضيع وشريف، هپسى مساوات تامه يى حائز بولنيورلر . دين اسلامده مساوات يالكز نظرياتده قالماز ، فعلاً ده واقعدر .

نظر شرعده هيچ بر كيمسه نك ديكر بر كيمسه يه فضل ورجحانى يوقدر. فضل ومزيت آنجق تقوى ايله در . اك شرف ومزيت صاحبى اولان، حر اولسون ، عبد اولسون اك زياده متقى اولاندر . نته كيم قرآن مبينده :(ياايها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثى الآية) بيورلمشدركه:

« ای انسانلر، سزی بر ارکك ایله دیشیدن یاراتدق ، بری بریکزی طانیمق ایچون سزی شعبه‌لره آییردق ، نزدالهیده اك مکرم اولانکز لباس تقوایی اك زیاده لابس اولانکزدر » مآلنده‌در .

خلیفهٔ اول حضرت صدیق خلافته انتخابنده شویله دییور :

(ای ناس، خیرلیکز اولمادیغم حالده سزك ولی الامرکز اولدم. ایی یاپارسه‌م بکا یاردیم ایدیکز ، کوتو یاپارسه‌م بنی طوغرولدیکز . طوغریلق امانت ، یالانجیلق خیانتدر. اراکزده قوی اولان، عندمده ضعیفدرکه آندن حق آلیرم . بالعکس ضعیف، نظرمده قویدرکه آنك حقنی آلیرم .

بن اللهه ، رسول اللهه اطاعت ایتدکجه بکا اطاعت ایدیکز ؛ اللهه ، رسول اللهه عصیان ایتدیکم زمان آرتق بکا اطاعت یوقدر.) حضرت صدیق بو قولیله حل وعقدی ، عزل ونصبی امتك یدینه ویرییور وحق مساواتی نه کوزل بیان ایدییور .

حق تملك وتصرف

حق تملك وتصرف اك مهم بر حق طبیعیدر . انسانلرك الی یوم القیام بقالری مطلوب الهی اولمقله بونی تأمین ایده‌جك اسبابه تملك ایتمه‌لری ده مطلوب الهیدر . ایشته حق تملك وتصرفه مالکیت ده بشریتك یوم مقدره قدر بقاسنی تأمین اسبابندن بولنمشدر. بناءً علیه دین اسلام حق تملك وتصرفی تماميله کافلدر .

ملك ، دیکرلرینك حق انتفاع وتصرفی اولمامق اوزره بر مالك بر فرده ویابر جماعته اختصاصیدرکه، فرد ویاجماعت او اختصاص ایله مالك هم رقبه‌سنه، هم ده منافعنه صاحب اولور . او حالده کیف مایشاء تصرفات حقنی احراز ایدر .

مع‌مافیه بر مالك بر فرده ویا بر جماعته اختصاصی آنجق اسباب شرعیه‌دن بریله تحقق ایدر . بر سبب شرعی بولنمدقجه حق ملك وتصرف ثابت اولماز .

سبب تملك، سعی وعملدر . بو ده احراز ایله استحقاقدن عبارتدر . اموال مباحه‌ده سبب تملك احرازدر . احراز بر نوع عملدر . فقط غیرك حقیله مشغول اولان شیلرده ملکك سببی، یابدل ویا عمل مقابلنده استحقاقدر . عمل مقابلنده استحقاق اك طبیعی بر سببدر . اشیای طبیعیه‌دن غدا ، لباس ، مسکن کبی حوائج اصلیهٔ بشریه‌یی وجوده کتیرن عملدر. سعی وعمل سبب اصلیدرکه ملك اصلاً واساساً سعی وعمل ایله ثابت اولور .

دین اسلامده بو سبب اصلیدن ماعدا اوچ سبب فرعی دها واردرکه آنلره ضمان ، نقل ، خلفیت دینیر .

ضمان : اوله‌بیله‌جك ضرری ، کله‌بیله‌جك مسئولیتی تحمل ایتمکدر . « الغرم بالغنم » اسلامده بر اصلدر .

نقل : ملکك بر یددن دیکر بر یده انتقالیدر. بو ده بیع، اجاره، قرض ، سلم ، حواله ، صدقه، هدیه، مضاربه کبی معاملات شرعیه‌دن بریله تحقق ایدر .

خلفیت : مالکك موتندن صوکره قالان مالده دیکرلرینك نیابتلریدر . دیکرلرینه قالان مال، اکر مالك طرفندن تعیین ایدلمش ایسه وصیت ، شارع طرفندن تقدیر ایدلمش ایسه ارث اولور .

دین اسلام، اسباب ملکدن هانکیسیله ثابت اولان ملکی مشروع ومحترم بر حق طانیمشدر . مصونیت اموال ، کافهٔ شرائعده اك محترم بر حق طانیمشدر. آنجق بر فردك ملکی حقنده منفعت عامه ویا آداب عامه‌جه

برسؤ استعمال متحقق ايسه اوزمان مداخله اولنور . بناءً عليه صبی، معتوه ، مجنون تصرفاتدن منع ايديلير . انسانك ملكی دائما فضائل ووظائف انسانيه قاعده‌سنه تابع اولور . ملكی شخص تحصيل ايدر ايسه‌ده آنده يالكز كنديسی كيف مايشاء تصرف ايده‌مز ، حقوق آكا مداخله ايدر . منافع عموميه‌يی إخلاله ميدان ويرلمز .

— حق تمدن —

دين اسلام، انسانلرك حال اجتماعيده يشامسی ديمك اولان حق تمدنی كافلدر . تمدن ابتداءً عائله ايله باشلار . عائله‌لرك اجتماعندن جمعيتلر ، عشيرتلر ونهايت قوملر ، ملتلر ظهوره كلير ؛ بونلری تشكيل ايدن افراد آره‌سنده متقابلاً بر طاقم حقوق مدنيه واجتماعيه جريان ايدر . ايشته دين اسلام بو حقوقی تماميله تحت ضمانه آلمش ، كتب فقهيه‌ده ارتفاقات نامی آلتنده توضيح ايلمشدر .

دين اسلام، طريق مستقيم اوزره سعی وعمل ايله حصوله كله‌جك سعادت حياته پك زياده اهتمام ايتمكله انسانی ارتفاقاته، تدابير نافعه‌نك هپسنه دعوت ايدر . شرائع الٓهيه اول بأول رسوم ارتفاقيه‌دن باحثدر . چونكه رسوم ارتفاقيه جمعيت بشريه‌نك قالبی حكمنده‌در . اسلام، هر بر ارتفاق ايچون امانت ، عدالت . مصلحت اساسلرينه مستند بر قانون تعليم ايدر .

مصونيت مساكن — انسان حق حياتك ضروريا‌تندن اولمق اوزره هيئت اجتماعيه آره‌سنده بر دائرۀ حيات وحركت طلب ايدر . او دائرۀ حيات وحركتده مسكنی‌در . انسانك مسكنی آكا مخصوص

بر حرمدر . بشقه‌سنك تجاوزندن هر حالده مصون قالمق لازم كلير . اسلام ، « ياايها الذين آمنوا لاتدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها » نظم جليلی ايله مسكنی دائرۀ صيانته آلمشدر .

٥ — حق سعی

انسان بو عالمده فطرتی موجبنجه برچوق احتياجات ايچون چالقانوب طورير . انسانك تأمين حياتی آنجق بتون احتياجاتنی استيفايه ربط اولنمشدر . طبيعتده بتون اسباب استيفانی حاضر بوله‌ماز . بونك ايچون سعی ايدر . انسانك حق سعيی بر حق طبيعيدر . سعی وعمل هر درلو سعادتك، هر درلو رفاهك منبعيدر . « وان ليس للانسان الا ماسعی » نظم جليلی بو بابده نه بيوك شاهددر . اسلام بر دين نظام وعمران اولمغله سعی وعملی امر ايدر ، كسل وعطالتی نهی ايدر ، سعادت حياتی سعی وعمله باغلار . اسلامده كسب، حد ذاتنده مباح اولمقله برابر برجهتدن و جبده اولور . عبادات مفروضه ضرورات حياتيه‌يی استيفايه باغلی اولمغله، ضرورات حياتيه‌يی ازاله‌يه بادی اولان كسب واجبدر : « كل امرئٍ بما كسب رهين » نظم جليلی موجبنجه هر كس قازانجنه ، كسبنه باغليدر ؛ وسائط كسبه توسلدن عجزی تبين ايتمه‌دن عار سؤالی ارتكاب ايتمك ممنوعدر انسانك معيار ماهيتی عمليدر . اعمالده ثبات ، عزم وهمت لازمدر . عملده ثبات، عزم قوی، امتی سعادت حقيقيه‌يه موصل اولان اسبابك اك بويوكی، اعمال سائره‌نك ظفر قانونی اولمغله قرآن مبين ثباتی، اسباب سائرۀ مساعی‌يه توسلدن صوكره قادر وقيوم اولان الله ذوالجلاله تفويض اموری توصيه ايديور . توكل، ترك

کسب، وعمل دکلدر . بلکه اسباب ظاهره‌یه بتون مساعی ایله توسلدن صوکره‌حقه اموری تفویض ایتمکدر . بویولده‌حرکت ایدن برمسلمانك مصائب کونیه‌دن هیچ بری منظومهٔ فکریه‌سنی اخلال ایتمز. مساعیٔ بشریه‌نك اك مهلك قوهٔ تخریبیه‌سی یأسدر . یأس انسانی ارتکاب مفاسده سوق ایدر . بوکا مبنی قرآن مبین اهل ایمانی یأسدن نهی ایدیور ، مساعینك انتظام جریانی اشکال ایدن اضطراب فکری ازاله مقصدیله اللهه اعتمادی توصیه ایلیور .

عواطف الٰهیه‌دن اولان قوای بدنیه‌یی ، اوقات حیاتیه‌یی لهوولعب ایله بیهوده یره صرف ایتمك ، یاخود قوای بدنیه‌یی معطل بر حالده بولندیرمق شرعاً جائز دکلدر . [اعظم المصائب فوات وقت بلافائدة] حکمتی حکم اسلامیه‌دندر . وفی الحدیث [احرث لدنیاك کانك تعیش ابداً واعمل لآخرتك کأنك تموت غداً] انسان ، آنجق مشروع برصورتده ابذال مساعیده بولندقدن صوکره قوای بدنیه‌سنی برمدت کندی حالنه براقق ، دیکلندیرمك لازمدر ، وفی الحدیث [نفسك مطیتك فارفق بها] .

٦ — حق اهلیت

دین اسلام، حقوق طبیعیه‌ومکتسبه‌ومدنیه‌یی استیفایه،هر بروظیفه‌یی تحمل وادایه، حقوق لزوم والتزامه انسانك صلاحیتی دیمك اولان حق اهلیتی‌ده محافظه وصیانت ایتمکده‌در .

حق‌اهلیت ، انفکاکی ممتنع اولان برحقدر . قانون، اهلیتی تحدید ایده‌مز ، بلکه اهلیته موافق برصورتده ترتیب اولنور. قانون، اهلیته تابعدر ؛ یوقسه اهلیت ، قانونه تابع دکلدر .

مع‌هذا انسانلر عین درجه‌ده حق اهلیتی حائز دکلدرلر. اهلیتك کمالی عقلك ، اختیارك کمالنه مبتنیدر . عقلنده کمال ، اختیارنده صحت بولنان انسانك اهلیتی نظر شریعتده کامل اولور . صبیده ، مجنونده ، معتوهده عقل ، مکرهده اختیار ، کامل دکلدر. بناءً علیه بونلرك اهلیتلری شرعاً قاصردر ؛ تکلیفات شرعیه اهلیته موقوفدر .

اهلیت ایکی قسمدر . اهلیت وجوبیه ، اهلیت ادائیه .

اهلیت‌وجوبیه، انسانك لهنده‌وعلیهنده اولان حقوق‌مشروعه‌نك وجوبنه صلاحیتدار بولنماسیدر . بونوع اهلیت، عقله‌موقوف اولمقله عقل آنك شرطیدر. ذمتله‌ده حاصل اولمغله ذمت آنك سببیدر . انسانلرده عقل متفاوت بولنمقله بلوغ آنك‌یرینه اقامه اولنور .

ذمت، انسانك، کندیسیله لهنده‌وعلیهنده اولان شیئه اهل‌اولدیغی بروصفدن‌عبارتدر . یعنی انسانلری حیواناتدن ممتاز قیلان برخصوصیتدرکه انسانلر آنکله له‌وعلیهنده‌کی حقوق مشروعه‌یه اهل اولور . بناءً علیه انسانلر حیواناتدن عقل ایله ممتاز اولدقلری کبی ذمتله‌ده ممتازدرلر . ایشته بوسببله انسان منفعت ومضرته عائد بر چوق حقوقك وجوبنه اهل اولمش وکندیسی‌ایچون حقوق عصمت و حریت ومالکیت تحقق ایلمشدر . انسان دها رحم مادرده ایکن بیله ذمتله متصف ایسه‌ده بوذمت آنجق لهنده‌کی وجوبه صالح اولور . بناءً علیه وصیت،میراث طریقیله انتقال ایدن مالله مالك اولور . فقط علیهنده‌کی وجوبه‌صالح دکلدر. حتی جنین‌ایچون ولیسی برشیٔ اشترا ایله‌سه آنك ثمنی واقاربك نفقه‌سی جنین اوزرینه واجب اولماز . صغیر ، ضعیف‌البنیه اولدیغندن ادایه‌نااهل‌در. وجوبدن مقصودایسه آنجق ادادر. بوندن‌طولایی آنك حقنده‌کی واجبات کندی طرفندن اداسی ممکن اولان حقوقه مختص

اولمشدر . بناءً علیه صبی‌یه اتلاف ایلدیکی مالی ضمان وثمن واجرت واقاربنك نفقه‌سی کبی شیلر واجب اولور . فقط قصاص ، ومورثنی قتل ایله میراثدن محرومیت کبی شیلر واجب اولماز .

اهلیت ادائیه : مکلفك شرعاً معتبر اوله‌جق وجهله کندیسندن فعل صدورینه صلاحیتدار اولماسیدر . بوده ایکی درلودر : اهلیت قاصره ، اهلیت کامله .

اهلیت قاصره ، عقل قاصر ایله ثابت اولان قدرت قاصره ایله تحقق ایدر .

اهلیت کامله ، عقل کامل ایله ثابت اولان قدرت کامله ایله تحقق ایدر .

صبی ومعتوهك عقلی قاصر ، تام الشعور اولان بالغك عقلی کامل اولمغله قدرت واهلیتلری متفاوت اولور .

ادا ایکی قدرته توقف ایدر : قدرت تمییز ، قدرت عمل .

قدرت تمییز : خطاب شارعی آکلامق قدرتیدرکه عقل ایله اولور .

قدرت عمل : وظائف تکلیفیه‌یی ایفایه قدرتدرکه بوده بدن ایله اولور . صبیٔ غیر ممیزده هر ایکیسی ، صبیٔ ممیزده یالکز قدرت عمل ، معتوه بالغده یالکز قدرت تمییز قاصردر . بالغ غیر معتوهده هر ایکیسی کاملدر .

دین اسلام رفع حرج ایچون ، اهلیت قاصره اوزرینه صحت ادانی ، اهلیت کامله اوزرینه وجوب ادا وتوجه خطابی بنا قیلمشدر .

موت کبی اهلیت وجوبه منافی ونوم کبی اهلیت ادایه مانع اولان وسفر کبی اهلیته منافی اولمیوب هر ایکی اهلیتك بقاسیله برابر بعض احکامك تغیرینی ایجاب ایدن برطاقم امور معترضه واعذار شرعیه واردرکه کندیلرنده کسب واختیارك مدخلی یوق ایسه آنلره (عوارض

سماویه ویا اضطراریه) دینیر . کندیلرنده کسب واختیارك دخلی وار ایسه آنلره (عوارض مکتسبه ویا اختیاریه) نامی ویریلیر . عوارض سماویه ، صغر ، جنون ، عته ، نسیان ، اغما ، نوم ، مرض وموت کبی شیلردر .

١ — صغر : ولادتله بلوغ آره‌سنده بر حالت فطریه‌در . قبل التعقل قدرت تمییز وقدرت عملك فقدانی واهلیتك انتفاسی حسبیله عجز محضدن عبارتدر . بناءً علیه صبیٔ غیر ممیز حقنده بالجمله تکالیف ساقط ، وآنك بیع وشرا کبی ، نکاح وطلاق کبی عقود وفسوخه متعلق اولان بالعموم اقوالی نظر شریعتده غیر معتبردر .

فقط بعد التعقل صغیرده اداء واجبه برنوع اهلیت حاصل اولور . بوجهتله صبیٔ ممیزك قبول هبه کبی حقنده نفع محض اولان تصرفی صحیح وبیع وشرا کبی نکاح کبی نفع ایله ضرر بیننده دائر اولان تصرفاتی ولیسنك اجازتنه موقوف اولور .

مع هذا علی الاطلاق صغار کندی مصالحنی لایقی وجهله اقامه‌دن عاجز اولمقله تحت ولایتده بولنوب کندیلری باشقه‌لرینه ولی اولامازلر .

٢ — جنون : عقلك اختلالیدرکه اقوال وافعالك بر نهج عقل جریاننه مانع اولور .

جنون ، تمییز وفهم خطاب قدرتنه منافی واهلیته مانع اولمقله بتون عباداتی اسقاط ایدر واقوالدن حجری موجب اولور . بناءً علیه مجنونك بیع وشراسی ، نکاح وطلاقی وسائر خصوصاته متدائر اقوالی بر قیمت شرعیه‌یی حائز اولاماز . بونك کبی مجنونك افعالنه حقوق

اللهدن عقوبات وجزاده ترتب ایتمز . فقط حقوق عباد تجاوزدن مصون اولمقله مجنون تلف ایتدیکی اموال غیری ضامن اولور .

٣ — عته : عقلده خللی موجب بر آفتدرکه صاحبنك شعوری مختل ، فهمی قلیل ، سوزی مشوش وتدبیری فاسد اولور . عته ، بر نوع عجزدر . بو جهتله معتوه ، صغیر ممیز حکمنده‌در . بناءً علیه کندی نفسی ایچون یاپدیغی عقود شرعیه ولیسنك اجازتنه موقوف بولنور .

٤ — نسیان : اهلیت وجوبه منافی ، حقوق عباد حقنده معذرتدن معدود دکلدر . عبدك تقصیری نتیجه‌سی اولان نسیان ، حقوق الله خصوصنده‌ده عذر تشکیل ایتمز . فقط تقصیره مقارن اولمیان نسیان ، حقوق الله خصوصنده عذره صالح اولور . بناءً علیه نسیاناً وقوع بولان اکل ایله صوم فاسد اولماز .

٥ — اغما : قدرت واختیارك قوتی خصوصنده نومك فوقنده‌در . بوکا مبنی بایغین اولان کیمسه‌نك عباراتی معتبر اولماز .

٦ — نوم : احساسات ظاهره حقنده عجزدن عبارت اولدیغندن نفس وجوبك تأخیر واسقاطنی ایجاب ایتمیوب وقت انتباهه قدر تأخیر خطابی موجب اولور . بناءً علیه صلات زماننده نائم اولان کیمسه‌یه ، انتباهی زماننه قدر صلات حقنده‌کی خطاب شارع توجه ایتمز ، اویانیق اولدیغی زمان ادای صلات ایله مخاطب اولور . معهذا نوم ، اختیار واراده‌یی ابطال ایتدیکندن نائمك عباراتی معتبر دکلدر . بناءً علیه حال نومده وقوع بولان بیع وشراسی طلاق وعتاق وسائر عقدلری ، فسخلری معتبر دکلدر .

٧ — مرض : اهلیته تماماً منافی دکلدر . فقط عجزی موجب اولدیغندن مریضك عبادتله مکلفیتی قدرت وطاقتی نسبتنده‌در . بو جهتله

مرض ، نمازده ایما وصومده افاقتدن صوکره قضا کبی خصوصات ایچون بر عذر شرعی تشکیل ایدر .

معهذا مرض ، موته سبب اولورسه مریضك امواننه آله‌جقلی ایله وارثك حقلرینك تعلقنه سبب اوله‌جغندن آله‌جقلی ایله وارثك حقلرینی صیانته کافل اولاجق مقدارده مریضك حجرینی‌ده موجب اولور . بناءً علیه مرض موت ایله مریض اولان شخصك اموالی حقنده‌کی تصرفاتی آنجق ثلث مقدارنده نافذ اولور . بو جهتله مریض اموالنك جمله‌سنی بر کیمسه‌یه هبه ویا وصیت ایتسه آنجق ثلثی حقنده معتبر اولور . ثلثانی حقنده ورثه‌نك اجازتنه توقف ایدر . ودینی جمیع اموالنی مستغرق اولدیغی تقدیرده هبه ووصیتی ثلث اموالی حقنده‌دخی نافذ اولماز .

٨ — موت : بر عجز خالصدر . بناءً علیه موت ایله احکام دنیویه‌یه متعلق اولان تکلیفات وعبادات ساقط اولور . فقط ودیعه‌لر ایله غصبلر کبی عینه تعلق ایدن حقوق ومیتك حاجتی ایچون مشروع اولان خصوصات ساقط اولماز بو جهتله میتك اموالندن اولان تجهیز وتکفینی تدارك اولنور ، صوکره دیونی قضا ایدیلیر ، دها صوکره وصایاسی تنفیذ ایدیله‌رك متباقی اموالی ورثه‌سی بیننده تقسیم اولنور . خلاصه ، موت بیله ذمتی اخلال ایتمز ، میتك ذمتی غیرك حقیله مشغول اولور . کرك کندی حقوقی کرك غیرك حقوقی باطل اولماز .

عوارض اختیاریه : جهل ، سکر ، هزل ، سفه ، سفر ، خطاء اکراهدر .

١ — جهل : عذر تشکیل ایدوب ایتمه‌مك اعتباریله درت قسمه آیریلیر . برنجیسی : عذر اولمغه صالح اولمیان جهلدر . مثلا بتون الواح کائنات وجود اقدس الهی‌یه شهادت ایدر طوربرلو ایکن

موجودیت الٰهیه حقنده‌کی جهل بو قبیلدندر . ایکنجیسی : عذره صالح اولمامقله برابر برنجی مرتبه‌نك دوننده بولنان جهلدر . کتاب ایله سنت مشهوره‌یه واجماعه مخالف اوله‌رق موضع اجتهادلرك غیریسنده اجتهاده قیام کبی . اوچنجیسی : حدود وکفاراتی دفع ایده‌جك بر شبهه‌یه صالح اولان جهلدر . اجتهاد صحیح موضعنده‌کی جهل کبی . دردنجیسی : عذره صالح اولان جهلدر . صیت اسلام کندیسنه واصل اولمیان برموحدك نماز واوروج مثللو احکام شرعیه حقنده‌کی جهلی کبی . بویله برموحد اوزرینه صوم وصلات کبی وظائف شرعیه واجب اولماز . وکیلك وکالتدن عزل اولندیغی حقنده‌کی جهل ده عذره صالحدر . بو حالده عزلنه مطلع اولنجه‌یه قدر مؤکلی نامنه اولان تصرفاتی نافذ اولور .

٢ — سکر : اهلیت خطابه منافی دکلدر . زیرا سکر عقلی تعطیل ایدرسه‌ده ازاله ایتمز . بناءً علیه طریق حرام ایله اولان سکر ، سرخوشك اهلیتنی ابطال ایتمدیکندن آنك تصرفات قولیه وفعلیه‌سنك صحتنه مانع اولماز . وکندیسی صوم وصلات کبی احکام شرعیه‌نك فه‌سیله مکلف اولور . فقط بطریق المباح حاصل اولان ، یعنی استعمال ایدیلان ادویه‌دن متحصل ویا مکرهاً ایچیلن مسکراتدن منبعث بولنان سکر ، اغما مثابه‌سنده اولدیغندن بو حال سرخوشك تصرفاتنك صحتنه مانع اولور .

٣ — هزل : لطیفه ، مواضعه دیمك اولوب جدك ضدیدر . بو ، نه اهلیته ، نه ده اختیار ورضایه منافی دکلدر . آنجق بعض تصرفاته تأثیر ایدر ، ازجمله اخبارات قبیلندن اولان تصرفاتی ابطال ایدر . مثلا : ایکی کیمسه بینلرنده بیع ویا نکاح یاخود دین اولمادیغی حالده

باشقه‌لرینه قارشی بونلردن برینی هزل طریقی ایله اخبار ایده‌جکلرینی قرارلاشدیروب ده اولوجهله اخبارده بولنسه‌لر واقع اولان مواضعه‌یه بناءً بو اخبار معتبر اولماز .

٤ — سفه : اهلیته منافی دکلدر . آنجاق اسباب تخفیفدن معدوددر . بناءً علیه سفیهك تصرفاتی صحیح اولور . شوقدر وارکه سفیه اوله‌رق بالغ اولان کیمسه‌نك اموالی رشید اولنجه‌یه قدر کندیسنه تسلیم اولنماز . بعدالبلوغ سفیه اولان کیمسه‌نك دخی بیع ، اجاره وهبه کبی قابل فسخ اولان تصرفاتندن حجری کیفیتی قاضی‌یه عائد وظائف جمله‌سندندر .

٥ — سفر : اهلیته منافی دکلدر . لکن سفر مشقتدن خالی اولمادیغندن بعض تکلیفات شرعیه‌نك تخفیفنه سبب اولور . بناءً علیه مسافر فرض اولان دردر رکعتلی نمازلری ایکیشر رکعت اوله‌رق ادا ایدر ؛ صوم رمضانك وجوب اداسی مسافر حقنده وقت آخره تأخر ایدر .

٦ — خطا : انساندن بغیر قصدٍ صادر اولان قول ویا فعلدن عبارتدر ، اهلیته منافی وحقوق عبادك سقوطی خصوصنده عذره صالح دکلدر . فقط اجتهاددن طولایی صدور ایدن خطا حقوق اللهك سقوطی خصوصنده عذره صالح اولور . مثلا برکیمسه صحراده جهت قبله‌یی تحری ایتدیکی حالده خطاً باشقه جهته متوجه اوله‌رق نماز قیلسه بو نمازی جائز اولور . بونك کبی خطا ، عقوبات شرعیه خصوصنده شبهه‌یه صالح اولدیغندن حدود شرعیه‌نك سقوطنه سبب اولور . بناءً علیه برکیمسه‌یی خطاً قتل ایدن شخص حقنده قصاص شرعی لازم کلمز . آنجق بو خطا ، احتیاط وتقیدی ترك ایتمکدن نشأت ایتدیکی کبی دم معصومی

هدردن صيانت لازم اولمغله قصاص شرعی قاصر جزايه [يعنی ديت وكفارته] تحول ايدر.

٧ — اكراه : انسانی، كريه كوروب ياپماسنی ايستهمديكی برشی اوزرينه تهديدايله اجبار ايتمكدر . اكراه ايكی قسمه آيريلير. برنجيسی : اكراه ملجیدركه رضايی اعدام ، اختياری افساد ايدر. اعضادن برينی قطع طريقيله اولان اكراه بوقبيلدندر. ايكنجيسی اكراه غير ملجی دركه رضايی اعدام ايدرسهده اختياری افساد ايتمز . ضرب وحبس ايله اولان اكراه بوقبيلدندر. اكراهك هر ايكی نوعی ده، نه اهليت وجوبه، نه ده اهليت ادايه منافی دكلدر. مكرهدن يعنی كنديسنه اكراه واقع اولان كيمسهدن خطاب مرتفع اولماز . چونكه «مكره»ده مدار اهليت اولان ذمت، عقل وبلوغ باقيدر . مع هذا «مكره»لك تصرفات قوليه وفعليهسی حقنده برطاقم احكام شرعيه جاريدر . ازجمله اكراه ايله واقع اولان اقرارلر، كرك ماله وكرك سائر خصوصه متدائر اولسون ، صحيح دكلدر .

٧ — حق مرافعه ومدافعه

دين اسلام اصول مشروعهسنه توفيقاً بشره مرافعه ومدافعه حقنی ده ويرمشدر . شويله كه : شريعت اسلاميهده خصوماتی فصل ايتمك واجبدر. حقی احقاق ايله ، باطلی ازاله ايله ، عدلی اقامه ايله خصوماتی فصل ايتمك ايچون قضا مشروع قلنمشدر .

لدی الايجاب محكمهده موثوق ومؤتمن برترجمان بولنديريلير. محاكمهنك جريانی حقنده برطاقم اصول سالمهٔ شرعيهيه رعايت اولنور .

دعوی صاحبی حجج شرعيهدن بريله مدعاسنی اثبات ايدر. اثبات مدعادن اظهار عجز ايتديكی تقديرده مدعی عليهدن يمين طلب اولنور .

طرفين بالتراضی نزاعی رفع ايده بيليرلركه بوكا (صلح) دينير . نته كيم [الصلح سيد الاحكام] دينمشدر .

مدعی، مدعی بهك مقدارينی تنزيل ويا تمامنی استيفا ايلديكنی اعتراف ايدرسه دعواسندن قسماً ويا تماماً واز كچمش اولور . بو ايكی حالهده [ابرا] اطلاق اولنور .

حقی اضاعه ايچون اتخاذ ايديلهجك تدبيرلر ، تعليملر قطعياً منهيدر. بناءً عليه هر مسلم، حقوق مشروعهسنی وجوه مشروعه ايله استيفا ايدوب طريق غير مشروعهيه توسل ايتمهمك ، حقندن زياده برشيئه طالب اولمامق، ذمتنه ترتب ايدن واجباتی ايفاده قصورده بولنمامق ، حدود مقررهيی تجاوز ايلهمهمك ايله مكلفدر. نظام اجتماعی آنجق بو سايهده حاصل اولور.

دين اسلام ،حياتی ، صحتنی ، مالنی ، عرضنی ، ناموسنی محافظه ايچون انسانه حق مدافعه بخش ايدييور . مع هذا بوكبی مهمات حياتيهيی تجاوزاتدن صيانت ايچون انسانه لدی الايجاب بالذات مدافعه حقنی ده ويرييور . انسان بويله برتجاوز وقوعنده حكومته مراجعته وقت بولامديغی تقديرده كندی قوای جسمانيهسنی استعمال ايله مدافعه ايتمك حقنه مالكدر . شو قدركه مدافعه ايله تجاوز آرهسنده تناسب بولنماليدر ؛ ديكر طريق ايله مخاطرهدن خلاص ، وقايهٔ نفس غير ممكن اولماليدر . ايشته مدافعهٔ نفس ايچون قتل بوقبيلدندر .

دعوالرك برطاقم اسباب ثبوتيهسی واردر . حاكم بو اسبابدن برينه بناءً حكم ويرر . حقی اثباتده صدق ، الزامده عدل عمدهدر . قال الله تعالی عز وجل : وتمت كلمة ربك صدقاً وعدلاً .

اسباب ثبوتيه شونلردر :

١ — اقراردركه ، بر كيمسه ديكر كيمسهنك كنديسندهٔ اولان

حقی خبر ویرمه‌سندن عبارتدر. اقرار شفاهاً اولدیغی کبی یازی ایله‌ده اولور.

٢ — یمیندرکه، مدعی اثبات مدعادن اظهار عجز ایتدیکی تقدیرده طلبیله مدعی علیه‌یه یمین توجه ایدر. معهذا بعض خصوصاتده خصم طلب ایتمسه‌ده حقاً للشرع مدعی‌ده یمین ایله مکلف طوتیلور. یمینك فائده‌سی، یمین ایده‌جك شخصی سوء عاقبتدن تخویف ایده‌رك آنی اعتراف حقه سوق ایلمکدر. یمین، حقی اسقاط ایتمز، باطناً وظاهراً ذمتی تبرئه ایلمز، آنجق خصومتی قطع ایدر. مدعی علیه یمین ایتدکدن صوکره مدعی بینه کتیرر ایسه حاکم آنکله حکم ایدر. چونکه بینهٔ عادله‌یی رد ایتمکدن ایسه یمین فاجره‌یی رد ایتمك اولا وده‌ها مناسبدر.

٣ — نکولدرکه، یمیندن امتناع دیمك اولوب اقرار حکمنده‌در.

٤ — شهادت شخصیه‌در. شهادتك بر چوق انواعی واردر. اکثر خصوصده نصاب شهادت ایکی ارکك ویا بر ارکك ایله ایکی قادیندر.

شریعت اسلامیه احقاق حق خصوصنده تأمین عدالت مقصدینه بناءً شهود حقنده عدالت بولنمق وجلب مغنم ودفع مغرم بولنمامق کبی بر طاقم اوصاف وشرائط وجودیه وعدمیه‌یی التزام ایدر.

٥ — تواتر ایله حکمدر. بوراده مخبرلرك عدالتی آرانمادیغی کبی لفظ شهادتی اتیان ایتمه‌لری ده شرط دکلدر. مخبرلرك عدد معینی ده یوقدر. آنجق، کذب اوزرینه اتفاقلرینی عقل تجویز ایتمیه‌جك مرتبه‌ده بر جم غفیرك اخباریله حاکمه جزم وعلم یقین حاصل اولملیدر. تواتر اظهر بیناتدندر.

٦ — خط مجرده، شبههٔ تزویر وتصنیعدن سالم اولان خط وختم مدار حکم اولور.

٧ — قرینهٔ قاطعه، یعنی حد یقینه بالغ اولان اماره‌در. مثلا بر کیمسه النده قانه بولاشمش بچاق اولدیغی حالده خوف وتلاش ایله بر خالی خانه‌دن چیقدیغی کبی درعقب اول خانه‌یه کیریلوبده هنوز بوغازلانمش بر شخص کورولسه اول کیمسه بو شخصك قاتلیدر، بونده شبهه اولنمز.

ایشته دین اسلام، حقوق بشری تأمین، بین الناس تکون ایدن خصوصاتی حل وفصل ایچون بو کبی طرق مشروعه ارائه ایتمکده‌در. [قال الله تعالی : واذا حکمتم بین الناس ان تحکموا بالعدل .]

٨ .ـ وظائف ویا واجبات

دین اسلام، حقوقه مقابل وظائف تعیین ایتمشدر. دین مبین احمدی بشری حقوقدن محروم ایدوب وظائفی اهمال ایتمیور. بلکه حقوقی تأمین ایله برابر آکا مقابل واجبات ووظائفی تعیین ایدییور.

اسلامده واجبات، وظائف اوچه آیریله‌بیلیر: واجبات شخصیه، واجبات عائلیه، واجبات اجتماعیه.

١ — واجبات شخصیه: واجبات شخصیه یا نفسه ویا بدنه عائد اولور. نفسه عائد اولانلر، نفسی لوثیات اوهامدن تمیزلمك، معلومات صحیحه ایله بزه‌مك، مکارم اخلاقه آلیشدیرمق، تزیه بر اعتقاده نائل قیلمقدر. دین اسلام وظائف فردیه‌یه تعلق ایدن خصوصاتی علی‌حال نامی آلتنده مجبوری قیلار:

[ولاتقف ماليس لك به علم . ـ ان الظن لايغنى من الحق شيئا ـ ومن الناس من يجادل فى الله بغير علم ولاهدى ولا كتاب منير ـ وتلك الامثال نضربها للناس ومايعقلها الا العالمون ـ مايريدالله ليجعل عليكم من حرج ولكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون . ـ قل هاتوا برهانكم ان كنتم صادقين .] ـ مثللو برچوق آيات قرآنيه بتون نفسه عائد واجباتى بيان ايتمكده‌در .

بدنه عائد اولانلر دخى حفظ الصحه‌يه ، تصرفده اعتداله رعايتدر . وفى الحديث : [تداووا يا عباد الله فان الله لم ينزل داء الا انزل دواء] .

٢ — واجبات عائله يا ادباً ويا مادةً اصلاح اولنور . ادبا اصلاح ايكى شيئه راجعدر : قادينى شؤون عائله‌ده كنديسنه شريك قيلوب آكاحقنى ويرمك ، اطفالى تربيه ايلمك . مادةً اصلاح ، انفاق ومعيشتى تأمين‌در . انسان معيشتى ايچون سعى ايدر ، دنياسى ايچون چاليشير . نته‌كيم حق سعى بابنده ذكر اولونمشدر .

٣ — واجبات اجتماعيه : دين اسلام نظرنده ناس بش قسمه آيريلير . هر برينه عائد معاملهٔ مخصوصه واردر :

(ا) — اهل اسلامدر . اهل اسلام على العموم بر اخوت دينيه‌يه مربوطدر . على التساوى حقوق مشروعه‌لرينى تأمين ايدرلر . (انما المؤمنون اخوة) نظم جليلى بوكا شاهددر . دين اسلامده تعصبات جنسيه وتفاخرات جاهليه يوقدر . بتون مسلمانلر بر عائله‌در . وفى الحديث (ليس منا من دعا الى عصبية)

سيد الكونين افندمز حضرتلرى مسلمانلرك پدرلرى ، ازواج طاهرات ده والده‌لرى مثابه‌سنده‌در . اسلام ، عرقه باغلى دكلدر . بلكه

سياسى واجتماعى بر عائله‌يه ، بر جماعته باغليدر . آرالرنده مناط تمايز آنجق مزاياى شخصيه ، مكتسبات ذاتيه‌در .

بين المسلمين بربرينى سومك لازمدر . اسلامك دعوت ايتديكى محبت ، سعادت اجتماعيه‌نك مناطيدر . وفى الحديث : [مثل المؤمنين فى توادهم وتراحمهم وتعاطفهم كمثل الجسد] و [المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً]

دين اسلامده حقوق ابوين ، حقوق اولاد ، حقوق زوجين ، حقوق جيران ، حقوق اقربا ، حقوق اساتذه ، حقوق علما ، حقوق امرا ، حقوق ضيوف تماميله مؤمندر . حتى وفات ايدن بر مسلمك بينه جماعت اسلاميه اوزرنده برحقى اولديغى كبى ، جماعت اسلاميه‌نك ده اومتوفايه قارشو صوك بر وظيفه‌سى واردر . برحيات اولان مسلمانلرك دعا واستغفار ايتملرى متوفانك حقيدر . جماعت مسلمينك وظيفه‌سى ده اشبو دعا واستغفارى ادا ايتمكدر . ايشته بوكا مبنى صلات جنازه مشروع قلنمشدر .

(ب) — اهل ذمتدر . بونلر تابعيت اسلاميه‌ده بولنان غير مسلملردر . بونلرك माللرى ، جانلرى ، حقوقى كمال عدالتله حفظ وتأمين اولنمشدر . شوقدركه جماعت اسلاميه‌نك مضراتنه سعى ايتمه‌ملرى مشروطدر . نظر قانونده اهل اسلام ايله آره‌لرنده فرق يوقدر . نته‌كيم حضرت على كبى بر خليفه ايله بر غير مسلم حضور قاضيده مرافعه‌ده بولنمشلردى .

دين اسلام مخالفت ديندن ناشى قطع رحم ايتمكى امر ايتمز . غير مسلم ، احكام معاملات ، احكام عقوبات ايله مسلم كبى مأموردر . چونكه معاملات ايله مصالح دنيويه ، عقوبات ايله اسباب عقوباتدن زجر ومنع طلب اولنور . غير مسلمك بيعى ، اجاره‌سى

حواله‌سی ، مسلمك بیعی ، اجاره وحواله‌سی كبیدر . برمسلم برغیرمسلمی ولو كه زكات كبی عبادت ماليه خصوصنده اوڭون توكيل ايده‌بيلير . غیر مسلم بولنان برسارق ، مسلم بولنان برسارق كبی عين جزايه تابع اولور . برمسلم ، غیرمسلمه «زانی» ديه شتم ايتسه اومسلمه تعزير ترتب ايدر .

(ج) — معاهدیندر . معاهدلره عائد اولان معامله ، عقد اولنان عهدنامه‌ده بيان اولنان اصول وشرائطه تابعدر . عهده رعايت اولنور ، معاهده غدر اولنماز ؛ ذمی كبی معامله اولنور . وفی الحديث [من قتل معاهدا لم يرح رائحة الجنة]

(د) — مستأمنلردر . مستأمن ممالك اسلاميه‌يه امان ايله كلن اجنبی ديمكدر . بونلرك معاملاتی احكام اسلاميه‌يه تابع ، امور دينيه‌لری كندیلرينه راجعدر .

(ه) — محاربلردر . محاربه عائد معامله عدالت اوزرينه مؤسسدر . حرب برضرورتدر . اسلام ايچون استحضارات حربيه‌ده بولنمق فرضدر . (واعدوا لهم ما استطعتم من قوة) نظم جليلی بوكا شاهددر . اسلامده حيات سرمديه مقابلنده جان فدا ايديلير . (ولا تحسبن الذين قتلوا فی سبيل الله امواتاً بل احياء عند ربهم يرزقون) نظم جليلی بونی واضحاً بيان ايدييور . دين اسلام آنجق حيات اسلاميه‌يی مدافعه ايچون حربی قبول ايدر . مع هذا بوخصوصده اعتداله مراعات اولنمسنی امر ايدر ، اعتدايی تجويز بويورماز . اسلام قوتی عادلانه برصورتده استعمال ايدر . اسرای حرب حقنده اسائی منع ايلر . وفی الحديث : (استوصوا بالاساری خيرا)

دينمزه تعرض ، بزی وطنمزدن جدا ، حاكميت اسلاميه‌يی هدم

امت اسلاميه‌يی پريشان ايتمك كبی مقاصد خسيسه‌يی استهداف ايله‌مه‌ين غیرمسلملره قارشو تجاوزده بولونماز .

بز مسلمانلر يالكز اعدای اسلام اولان محاربينه قارشو مجاهده ، ديكرلرينه قارشو نزاكت وعاطفت ايله موظفز . دين مبين احمدی ، دينی وملی تعصب ايله انسانلرك يكديكرينی امحا ايتمه‌لرينه مساعد دكلدر . اسلامك بو وظائفی ايركج عالم بشرك اعتقاد عموميسی اوله‌جقدر .

٩ — حقوق ووظائف نساء

بر امت ارككی ايله ترقی ايدر . فقط بو ترقی‌يی قادين اكمال ايدر . ترقياتك عنصر مقومی اركك ، عنصر متممی قادين‌در . اركك‌سز ترقی يوقدر ؛ قادينسز ترقی اكسيكدر . قادينك كماليله امت كامل اولور ، انحطاطيله‌ده امت دوچار انحطاط اولور . قادين اركك ايله ، اركك قادين ايله كمال بولور . اركككك لباسی قادين ، قادينك لباسی اركككدر . [هن لباس لكم وانتم لباس لهن] نظم كريمی بوكا شاهددر . دين اسلام قادينی فضيلتكار قيلمش ، حقوقنی تأمين ، وظائفنی تبيين ايله‌مش ، تشكلات عضويه وآنكله متناسب اولان احوال روحيه‌دن نشأت ايدن خصوصاتدن ماعداسنده اركك ايله قادين آراسنده مساواتی اعلان ايتمشدر . قادين ايله اركك آراسنده ياراديليشلری اعتباريله برفرق مشهوددر . بونك نتيجه‌سی اوله‌رق تابع اولدقلری احكام خصوصنده بر فرق واردر . قادين ضعيف القوی ، سريع التأثردر . جسم ، شكل ، حالت روحيه اعتباريله اركككدن بك

فرقليدر . قادين ، حيض ، حمل ، ارضاع وسائره كبی بر طاقم عوارضك تحت تأثيرنده وجودجه دائما ضايعاته معروض قالمقله تهيجات عصبيه‌دن سالم قالاماز . ينه بو عوارضدن ناشی وقت وقت فرائض شرعيه‌يی ايفادن محروم، حضورباريدن مهجوراولور. حالات عارضيه اعصاب واسطه‌سيله اولمغله اعصابی طولاييسيله جملهٔ عصبيه متأثر اولور. قوهٔ حسيه‌سی فضله‌لاشير، قوهٔ اراديه‌سی آزالير . احساسات مختلفه ايله سهولت تأثر ، حساسيت ، حدت كبی عوامل، تعقله مقرون اولماز ايسه تصوراتده مؤثر اولور . بوكا مبنی قادينك تأثری سريع، ثباتی ضعيفدر. قادين، جناب حقك تكثير نوع انسانی ايچون تخصيص ايتديكی برجنس رقيق ولطيفدر . قادين، بورقت ولطافتدن طولايی برحديث شريفده زجاجه تشبيه اولنمشدر . قادين ايچون مفخرت ، فطرته متابعتله وظيفهٔ طبيعيه‌سنی حسن ايفادن عبارتدر. تأمين نسل، تربيهٔ اولاد، تدبير منزل كبی وظائف عاليه قادينه مخصوصدر. قادينك وظيفهٔ اصليه‌سی بودر . حكيم متعال حضرتلری قادينه وظيفه‌سنی حسن ايفا ايچون مناسب اعضا ، وبواعضا آره‌سنده تناسب وتوافق احسان ايتمشدر .

قادين جسماً ده ارككدن دها ضعيفدر . قادينده‌كی بو ضعف مزدوج قادينی دهازياده وظائف متحمل قيلميور . ايشته بوكبی خصوصات، رحمت وشفقتك برمثالی ، رقت ولطافتك انموذجی اولان قادينك اهوال ومتاعب عالمی تحمل ايتمسنه برمانع قويدر . قادينك حياتی اركڭدن زياده‌در . قادين اركك قدر اراده صاحبی دكلدر ، اركك قدر اعمالده قوی دكلدر. اركك قدر صبره مالك، اركك قدر محن ومشاقه متحمل دكلدر . اركك ايله قادين آره‌سنده عينی جولانكاهده

مسابقه آرانماز . فطرةً نحافت بدنيه صاحبی اولان قادين ، خلقی اعتباريله اشغال عقليهٔ عظيمه ، اعمال بدنيهٔ ايچون يارادلمامشدر . حزن شديده ، سرور كثيره متحمل دكلدر . بوحال قادين حياتنك اركك حياتندن دها راحت اولماسنی مستلزمدر .

فطرت قادينی اعمال منزليه‌يه، تربيهٔ اولاده حاضرلامش، عائله تنظيمنه، نسل تأمينه ، اولاد تعليمنه ، مشترك مساعیٔ عائله‌نك تخفيفنه خادم قيلمش ، حمل ، وضع حمل، ارضاع كبی عوارض طبيعيه‌يه معروض براقمش، رجالك اعمال قويه‌سنی درعهده ايده‌بيلمسنه مساعده ايتمه‌مشدر. قادين، حياتنده اركك وظائف خارجيه‌سنه اشتراك ايدرسه وظيفهٔ طبيعيه‌سی كماله واصل اولاماز. قادينك وظيفهٔ طبيعيه‌سندن تباعدی، اشغال رجال ايله اشتغالی برمرض اجتماعيدر . قادينك كمالی اعمال رجال ايله اشتغال ايتمه‌مه‌سنده‌در. قادينك كمالی توسعهٔ معلومات، صلابت عضلاتنده دكلدر، قادينده تحسسات ، رقت ، لطافت ، خيربولنده فدای حياته استعداد كبی مواهب الهيه واردركه بوقدری اركڭده يوقدر . بو مواهب الهيه‌نك انكشافيله قادينده كمال حاصل اولور . قادين بو كماله تربيهٔ اطفال ايچون والده اولمغله نائل اولور . قادين تربيهٔ اولاده اركڭدن زياده اهلدر . قادينك اشغال رجال ايله اشتغالی ايسه مظهر اولديغی مواهب سبحانيه‌يی محو ، ملكاتی اطفاء، بهجت ولطافتنی ازاله ايدر. قادين، اركك كبی مشاقی درعهده ايتسه دها سن شبابده ايكن كنديلرنده آثار شباب مفقود ، آثار انهزال وتعب مشهود اولور. آرتق قادين ، قادين قالمالی ، فقط كمال وصلاحه نائل اولملی .

قادين يالكز وظائفله مكلف دكلدر . وظائفه برابر حقوقه‌ده مالكدر. دين اسلام حقوقی رجاله، وظائفی نسايه آيرمامش ، هرايكی

جنسی ده وظیفه وحقوق صاحبی قیلمشدر . شوقدرکه بتون حقوق ووظائفده قادین ایله ارکك آره سنده مساوات یوقدر. چونکه مساوات، تکافؤ قوایه مربوط اولمغله فه‌مینیزمك ادعا ایتدیکی وجهله هرایکی جنس بشریتك حقوق ووظائفی آره سنده‌کی فرقلری الغایه دین فطری اولان دین اسلام مساعد دکلدر .

قادینك حق سعی اولمغله برابر ، عالم سعیه دها زیاده آتیلان ، اهوال ومتاعب عالمه کوکس کرن ارککك، بومشکل وظیفه‌سنه مقابل بر حقه نائل اولمسی طبیعی‌در . دین اسلام فطرتی مؤید ومقومدر . ارکك ایله قادین آره سنده وظائف وحقوقده مشهود اولان فرقلر بو امر عارضیدن ناشیدر . قادینك ولایتده قاصر اولمسی ده بوندن منبعثدر . دین مصلحت و دین حق ومعدلت اولان دین مبین احمدی ، اون درت عصر اول قادینه حقوقی بخش ایتمش ، فه‌مینیزمه احتیاج براقمامشدر . فه‌مینیزم مسلکی ، اسارت نسائیه‌نك عکس العملندن متولد اولمقله بالضروره افراطه دوشمش ایدی . عدالت وحریت نامنه تمامی حریت اساسی اولمق اوزره اك اول قادینك کندی معیشتنی بالذات تدارکه مقتدر بر وضعیتده بولندیریله‌بیلمسنك لازم اولدیغنی ، قادینك ارکك کبی متنوع صورتده تحصیل ایدوب بوتون مأموریتلرده ارککلر کبی استخدام اولنه‌رق مرفه معاشلر ایله مستقلاً یاشایه بیلملرینی طلب ایدییور ، ارکك کبی بر تحصیل منتظم تعقیبنی، استعداد طبیعیلرینك انکشافنه مخالفت اولنمامسنی درمیان ایلیور ایدی .

واقع ومتوقع اولان اختلال وفسادی دفع ورفع ایدن اسلام ، قادینه فطرته موافق بر صورتده حقوقی بخش ایتمش ، حریت نسائیه

احترامی وظیفه بیلمش اولمغله اسارت نسائیه‌دن تولد ایدن فه‌مینیزمه محتاج دکلدر. عائله اوجاغی قوروده‌رق فطرته مقاوم اولان فه‌مینیزمه، فطرتی مقوم اولان اسلام مساعده دکلدر .

قادین، آوروپاده شرائط اقتصادیه‌نك شدتی، جدال حیات کبی سوائق تأثیری ایله اون طقوزنجی عصردن اعتباراً عالم سعیه، کیت کیده ارکك کبی اعمالاتخانه‌یه آتلمش ، واوته‌دنبری مساعدهٔ دینیه‌یه بناءً رهبان صنفنه داخل اولمقده بولنمش ایدی . فقط بونکله عائله اوجاغی قورییور ایدی .

دین اسلام قادینلری مناستره قپاتمدیغی کبی بلاضرورة اعمالاتخانه‌یه‌ده سوق ایتمز. بلاضرورة اشغال رجال ایله اشتغال ایده‌رك مزیت فطریه‌لرینك ضیاعنه بادی بر شکل مخالف آمالرینه رضا کوسترمز . بویله‌جه عائله اوجاغنی محافظه ایله امتی اضمحلالدن اوزاق قیلار .

دین اسلامك اوته‌دنبری قادینه بخش ایدوب آوروپا قادینلرینك محروم اولدقلری حقوق مساوات وامتیازات بروجه‌آتی بیان اولنور:

١ — قادین ارکك کبی استقلال افکار واستقلال اراده صاحبیدر. دین اسلام، بشریتك اوج کماله اصعادی ایچون ایکی قنادی حکمنده اولان استقلال فکار واراده‌یی ارککه ، قادینه مساوی صورتده بخش ایدییور. ارکك ده، قادین ده مستقل الافکار اولیور، بری برینه متحکم اولمیور؛ آنجق ارکك قوامدر ، رئیس عائله‌در. امر بیوت، ریاست ایله منتظم اولمغله امر ریاست وصحابت وولایت ارککه ویرلمشدر. بوتون انواع ذی حیاتده اولدیغی کبی ارککك تفوقی درکاردر. قادین زوجنك رضاسی اولمقسزین بر یره چیقمز . قادین زوجنك مالنه، منزلنه مقید وملازم اولور . مالندن هیچ کیمسه‌یه برشی ویرمز .

قوامیت، ولینك رعیه‌یی اداره ایتمسی دیمكدر. بوكا سبب، ارككك
متاعب حیاته كوكس كره‌رك، احمال معیشتی دوش تحمله آله‌رق قادینك
انفاقی تعهد ایله‌مسیدر. اركك، بو آغیر وظیفه‌سنه مقابل قادیندن ده
موافق شرع اولان خصوصده اطاعت حقنه مالك اولور. اركك
قادینه احترام ایدر. آنی عائله ایشلرنده شریك قیلار. شان رجاله
موافق بر صورتده حمایه و انفاق ایدر، اركك، بو حقه مقابل ایكی مهم
وظیفه ایله‌ده مكلفدر: حسن معاشرت. محبت وامتزاج حقنه رعایت.
(وعاشروهن بالمعروف فان كرهتموهن فعسی ان تكرهوا شیئاً ویجعل الله
فیه خیراً كثیرا)، (واخذن منكم میثاقاً غلیظاً) نظم جلیللری بو
حقیقتی بیان ایدر. زواجك انعقادندن صوكره الك مهم اساس حسن
معاشرتدر. زوجین آره‌سنده حسن الفت ومعامله بولونمزایسه ارتباط
دوام ایتمز. بونك ایچون هر بری عهده‌لرینه دوشن وظیفه‌لرده قصور،
دیكرینك حقوقنه تجاوز ایتمه‌مكله مكلفدر.

اركك بر دفعه احوال معیشته قاتلانیورده قادین مشترك نفقه‌ده
اركككه شریك اولمیور؛ ولوكه ثروت صاحبی اولسون، اركك
زوجه‌سنك نفقه‌سی ایچون اجبار اولنیور. ولوكه زوجه غیر مسلمه
اولسون، زوجه‌یی انفاقده هیچ بر كیمسه زوجه مشارك اولمیور.
برده زوج حسن معاشرت ایله موظف اولیور. بوكا قارشوده عهد
ومیثاقده بولنیور. بوكبی مهم وظائفه قارشو قادیندن شرعه موافق
اولان خصوصده اطاعت ایستنیور. اسلامده قادین رشد وقدرتدن
محروم بر سعی ماكنه‌سی دكلدر. اركككك سعادت ولذتنه‌ده بر آلت
دكلدر. اركككك النده بر بازیچهٔ شهوت و حقارت‌ده دكلدر. بلكه
حقوق طبیعیه‌یه مالك بر شریك حیاتدر. قمر كبی بر بیك دكل، اركك

كبی بر شمس‌در. اركك كبی حردر، اركك كبی كندینه ضرری
اولمیان یرده سربستدر. اركك كبی حدود شرعی تجاوز، آداب
شرع انوری اخلال ایتمه‌مك اوزره افعالنده ارادتنده، افكارنده
مستقلدر.

هیئت عائله اسیر وامیردن مركب دكلدر، ایكی شریك حیاتدن
مركبدر. اركك قادینك حیاتده اراده‌سنی اولدیره‌مز، دماغنی ازه‌مز،
شرع انورك بخش ایتدیكی حقوقی طلبده، وظائفنی استعمالده حریتنی
تحدید ایده‌مز. مع مافیه قادینك حریتی بوتون اعمال وحقوقده ارككله
مساواتی دیمك دكلدر. اركك كبی حفظ آدابده اعتدال، شردن
تباعد، حرامدن اجتناب شرطیله افعال وحركاتنده سربست اولمسی
دیمكدر.

٢ — قادین اركك كبی عین غایه ایچون یارادلمشدر. [وماخلقت الجن
والانس الا لیعبدون] نظم جلیلی قادینه‌ده، اركككه‌ده عینی غایه‌یی ارائه
ایدیور.

٣ — قادین، اركك كبی طلب علم ایله، احكام اعتقادیه وعملیه
ایله مكلفدر. قادین بالاتفاق عالم اولور، مفتی اولور، ولی اولور،
عارف بالله اولور. تدریسه، اجتهاده صلاحیتی‌ده واردر. نته كیم فاضلات
نسوان اسلامیه ایچنده نیجه عالملر، نیجه عارفلر وسائره یتیشمشدر.
قادین، بعض ائمه‌مزه كوره امكان بعثت زماننده فضل الهی ایله نبی بیله
اولور. نته كیم حضرت عیسانك والده‌سی مریم صدیقه، حضرت موسایه
باقان آسیه بعض ائمه‌مزه كوره پیغمبردر.

٤ — قادین اركك كبی صاحب ولایتدر. مذهب حنفی‌یه كوره
حد وقود مستثنی اولدیغی حالده شرائط قضایی مستجمع اولان قادین

مواد حقوقیه‌ده قاضی اوله‌بیلیر . قادین یالکز خلیفه اوله‌ماز. چونکه خلافتك شرائط اساسیه‌سی رجالده بولنور . آنفاً بیان اولنان امور عارضه دخی مقام امر و نهیده بولنه‌جقلر ایچون بر نقیصه اولمغله قادینك ادارهٔ مملکت و تدبیر مهام امور سیاست و تبلیغ احکام خصوصلرنده عاجز وقاصر اولدیغی شبهه‌دن وارسته‌در .

٥ — قادین عمومیتله اوامر و نواهیده ارکك کبیدر. [انی لا اضیع عمل عامل منکم من ذکر او انثی] و [ان المسلمین والمسلمات الآیه) نظم جلیللری بوکا شاهددر .

٦ — قادین ارکك کبی امر بالمعروف، نهی عن المنکر ایله مأموردر. قادینك بو صلاحیتی پك بیوك بر صلاحیتدر .

٧ — ارکك ایله اولدیغی کبی قادین ایله‌ده حکم الٓهی ظاهر اولور . حکم الٓهی ، افتا ایله، قضا ایله ، روایت ایله ظاهر اولمقله قادین، افتاسیله حکم الٓهی‌یی اخبار خصوصنده عادتا جناب حقك بر ترجمانی، قضاسیله حکم الٓهی‌یی اخبا وانشا خصوصنده عادتا جناب حقك بر نائبی حکمنده اولور . قادین راوی اوله‌بیله‌جکی جهتله آنك لسانیله حکم الٓهی‌نك لفظی ظاهر اولور. قادین شاهد اوله‌بیله‌جکندن آنك لسانیله سبب حکمی اخبار ظاهر اولور . بو حق الك بیوك بر حقدر . بو حقده قادین ارککه مشارکدر .

٨ — قادینك حقوق مدنیه‌سی واردر . بو حقوقه استناداً عمومی حیاته آتیله‌بیلیر . عقودده ، مقاولاتده ، معاملاتده قادینك حقوقی ارکگك حقوقی کبیدر .

قادین زوجنك اذننه باقمقسزین کندی مالنده دیلدیکی کبی تصرف ایدر . صاتار، ترهین ایدر. قادین زوجنك مالنه وارث اولور، کرك

زوجنك وکرك باشقه‌لرینك صغیر چوجقلرینه قبل الوفات وقوع بولان اختیار وتعیینلری ویا بعد الوفات قاضینك نصبی ایله وصی اوله‌بیلیر . سائر وصیلرك بتون حقوقنه نائل اولور .

بیع وشرا ، نکاح ، هبه ، شفعه ، ایداع ، اجاره و اعاره، کفالت وکالت ، انواع شرکت وقسمت ، دعوی واقرار ، صلح ووصیت ، کبی تصرفات شرعیه‌ده قادین ارککك حائز اولدیغی حقوقی تماميله حائز اولور . آنجق غالب احوالده مجالس حکامده حضورلری متعسر اولدیغندن ، امور عارضهٔ آنفه‌دن ناشی ضبط وحفظ خصوصلرنده رجالك دوننده بولندقلرندن طولایی شهادتنده بر فرق کوزه‌دلمشدر. بونکله برابر قادینلرك منفرداً شهادتلری مقبول اولان خصوصاتده واردر . ازجمله ارککلرك مطلع اوله‌میه‌جغی ولادت ، ارتضاع حیض، تحت الثیاب عیب کبی عادتاً نسیان واقع اولمیان یرلرده منفرداً شهادتلری مقبولدر . احکام وراثتده‌کی فرقده احتیاج نسبتندن ناشیدر . دیت ، قدرت سعیه کوره تعین ایتمکله بو خصوصده‌ده بر فرق واردر . باشقه فرقلرك‌ده بر سبب معقولی واردر. امور عارضه‌دن نشأت ایدن فرقلر اعتراضه محل اولاماز .

٩ — حجاب، حقوق نسائی، حریت نسائی قصر ایچون دکل، بلکه دامن عصمتلرینی نظار اسافلدن صیانت ایچوندر. مزایای نسائیه‌یی مصائب اخلاقیه‌دن، شوائبدن وقایه‌یه معطوفدر. طهارت ارحامك ، طهارت انسابك، فجوری قصر وتحدید ایتمه‌نك اك سالم چاره‌سی بودر. قادینك شرفی ارککك شرفی کبی طهارت عرضه باغلیدر. شوقدر که شرف نساء ، نوع انسانی‌یه اولان شدت ارتباطندن ناشی اهمدر. قادین عصمتنی محافظه ایدر . قادینك مستوریتی محافظه‌سی عصمتنی محافظه

حقنده اك بيوك بر شرف وسعادتدر . قادينك عزتى عفتندهدر؛ عفت هم قادين ايچون، هم اركك ايچون بر فضيلتدر . عفتسزلكك جزاسى على السويهدر . عفته تعرض ايتمك اولان « قذف محضه » اك بيوك مجازاتى موجبدر . قادينك عفتى، كورهجكى تجاوزدن تباعدى نسبتندهدر . بو تباعد ايچونده احتجابدن اسلم بر طريق يوقدر .

حجاب . ضمان حريت دكلدر . علامت اسارت دكلدر . بلكه استقلال نسانك ضمان وحيدى ، حريت نسانك تحكم رجاله قارشو بر سد سديديدر . عنصر مهاجم ومتعرض اولان ارككدن، لطيف رقيق بر عنصر مطلوب اولان قادينك شرف وكرامتنى حمايهيه معطوفدر .

حجاب، كماله منافى دكلدر . بلكه كمالى تهيئه واحضار ايدر .

حجاب، قادينك صلاحى ايچون بر امر ضروريدر . اوت ، حجابده بر ضرر وجودى ملحوظدر . عكسى اولان تكشفده ، اختلاطده ، مزاياى انسانيهدن بلاقيد وشرط استفاده ايچون رجالك احتراصرنده بر منفعت اولهبيلير . فقط بو منفعت مضرتنه نسبتله دها آزدر . حجابدهكى خير ومنفعت ايسه ضررندن دها چوقدر . نتهكيم جهادده بويلهدر . بو خير ومنفعتك اك بارز اولانى ، قادينى وظيفهٔ طبيعيهسى خارجنه چيقمقدن صيانت ايتمهسيدر . دين مبين احمدى قادين حقنده بر خير راجح اولان حجابه مقابل بر طاقم منافع تأمين ايلمشدر .

۱ — اسباب كسب قادينيدن ساقط ، اركك اوزرينه واجبدر . دين مبين اسلام، قادين حقنده رفق وملايمتى اوقدر ايلريلهتيور كه آندن احمال مشقتى قالديرمش ، اركك دوش تحملنه يوكلهتمش ، منزل نفقهسنده قادينى ارككه شريك قيلمامشدر . قادينك نفقهسى، آنفاً بيان اولنديغى وجهله ذات الزوج ايسه هر حالده زوجنه عائددر .

ثروتى وزوجى اولميان قادينك نفقهسى ايسه وليسنه ، وليسى يوق ايسه بيت الماله عائددر .

كسب معاش، كه اك آغير وظيفهدر، حجابه مقابل قادينيدن مرتفع اولور . ناموس حياتده تبادل حاكم اولمغله اسلام ايشته او ناموسه رعايت ايتمش ، خارجده ارككه ، داخلده قادينه بر وظيفهٔ مهمه آييرمشدر . مع مافيه ذات الزوج اولميان قادين ضرورت زماننده كسب معاش ايچون مزاحمه آتيلابيلير . معيشتى وجوه شرعيه ايله تدارك ايدر . شوقدر كه بو بابدهكى جوازده ضرورت وحاجت مقدارنجه تقدير اولنور .

۲ — اعظم عبادت اولان جهاد قادينيدن ساقط ، اركككه اوزرينه واجبدر . بونكله برابر قادين جهاد ثوابنه نائل اولور . جهاد اثناسنده قادينك ايكنهسى، غزات موحدينك دشمنك باغرينه طاياديغى سونكوسى كبيدر . مجاهدينك سونكوسنه نصل ثواب ويريلير ايسه ، قادينك مجاهدين ايچون ايشلهديكى چوراب ، البسه كبى لوازمده استعمال ايتديكى ايكنهسنهده اويلهجه ثواب ويريلير . اركك اوأجره دشمن خونخوار قارشوسنده، قادين ايسه اوكا منزلنده نائل اولور .

۳ — أولاده پدردن زياده والدهيه لطف واحسان ايتمهسى توصيه اولنمشدر . اسلامده والدهلك پك مهمدر . [جنت والدهلرك آياقلرى آلتندهدر .] دستورى والدهلكك قيمتنى كوسترر . مع مافيه قادين حقندهكى رحمت وشفقت امهات اولمغله مقيد دكلدر .

والحاصل : دين اسلام حجاب سايهسنده قادينلرى صحابت وصيانت ايديور . باب حجابده قادينلردن اول اركككاره خطاب ايليور .

[قل للمؤمنين يغضوا ...] دييور، قادينه تستر، ارككه كف بصر ايله امر ايتمكله حيا وعفتى قادينه ، حزم واحتياطى ارككه توصيه ايتمش اوليور .

بويله‌جه عدل و انصافى مساواتاً تقسيم ايدييور . بوخصوصده هرايكى جنس مقيد اوليور. حجاب، علوم وتربيهٔ نافعه تحصيلنه هيچ بروقت مانع اولماز . قادين علمى ايله ، عقلى ايله تعالى ايدر ؛ قادينه تربيهٔ نافعه ويرلمك لازمدر .

دين اسلام، قادينه عموميتله بيوته لازم اولان تدبير ونظام، تربيهٔ اطفال ، ال ايشلرى كبى خصوصاتده توسعه وانكشافى ، اصول شريعت اسلاميه و آداب دينيه تعلمنى توصيه ايدر . قادينه شرعاً ممنوع اولميان شيلر تعليم اولنه‌بيلير . قادين، اركك كبى، يالكز ذريعهٔ فسادى سد ايچون، حد ذاتنده ممنوع اولمديغى حالده مفاسده مؤدى اولان شيلردن منع اولنور .

اوت، قادين ايله اركك آره‌سنده افكار، اخلاق ، مقاصد ورغبات اعتباريله تقارب بولنمق ، تربيه خصوصنده عظيم بر تفاوت بولنمامق لازمدر . قادين جاليله دكل ، عقل وادبيله قادينكدر . نور عرفان ايله منور اولان بر قادين، نور عرفاندن محروم اولان قادينكدن البته دها خيرليدر. تربيه و تعليمدن مقصد، سعادت امم اولمغله قادينكده اركك كبى تعليم وتربيه اولنور .

آنجق بوخصوص قلت نسله بادى اولورسه ، بر فساده ، بر فتنه‌يه ذريعه اولور ايسه او مفسدت عظيمه‌دن طولايى بومصلحت قليله ، اركككدن منع اولنديغى كبى ، قادينكدن‌ده منع اولنور .

قلت نسله سببيت ويرمك نوع بنى بشر ايچون بر جنايت كبرى‌در .

بوجنايت كبرى تعليم وتربيه مصلحتندن دها عظيمدر . دين اسلام، وقوعى هولناك اولان نوادرى منع ايچون احتياطات كافيه اتخاذ ايدر. قادينك تعليم وتربيه‌سى وظيفهٔ فطريه‌سى اخلال‌ه قدر وارير ايسه، مثلا قادين اعمال منزلى ترك ايله اعمال خارجيه‌يه كيدر ايسه ، بلاضرورة معيشت وكسبده كنديسنه اعتماد ايدر ايسه ، والده‌لكدن نفرت ايدر ايسه ، زواجه رغبت ايتمز ايسه اوكبى مضرات دفع اولنه‌رق بالطبع تربيه وتعليمى تحديد اولنور .

ايشته على الاطلاق حريت نساء، مواليدك تدنيسنى، لقيطلرك چوغالمه‌سنى ، ازدواجك آزالمه‌سنى، عاطفت حياتك اصلا راضى اوله‌ميه‌جغى حاللرك ظهوره كلمه‌سنى، الى نهايت بر طاقم مسالك مضره‌نك طوغمه‌سنى انتاج ايتمكله ، واقع ويا متوقع اولان اختلالات وفساداتى منع ودفع ايدن شريعت غراى احمديه، حريت نسايى بعض مرتبه تقييد ايله حجابى مشروع قيلمشدر . قادينك مسعوديتى ، حسن معاشرتنه نائليتى اوامر الهيه‌يه امتثال ايتمسى ايله حاصل اولاجغندن هرنه‌زمان حدود الهيه‌يى تجاوز ايدرسه مصيبت و مفسده‌ته معروض قاله‌جغى وبوندن بتون جمعيت بشريه‌نك متضرر اولاجغى محققدر . بومدنيت ماديه‌نك مقتضاسى اوله‌رق على الاطلاق حريت نسادن ، نسايه عائد تربيه و تعليمدن متحصل سوء عاقبتدن اتقا واجب اولمغله تعليم وتربيه خصوصنده دين اسلامك وقوع بولان وصاياى عاليه‌سنه اهتمام لازم اولور .

حجاب اسلامى ايكى نوعدر : برى، تسترله تكشفك ضديدر . ديكرى ، تحجبدر كه تبذلك ضدى اولوب نامحرم ايله عدم مخالطه‌در. قادين تبذلدن ، تكشفدن ممنوعدر .

قادینك زینت باطنه مواقعی مستثنا اولدیغی حالده زینت ظاهره مواقعی یعنی یوزی، الی، آیاغی كبی اعضاسی عورت دكلدر. انسانی اولمق شرطیله یعنی خوف فتنه نظره آلنمقسزین بلاشهوة ارككك قادینك عورت اولمیان محلنه باقابیلیر. قاضی عیاض مرحوم «قادینلره یوزلرینی اورتمك واجب دكلدر. فقط اونلره باقامق ارككلر ایچون لازمدر» دییور. قلبی تفكر ووسواسدن حفظ ایتمك اختیاری اولمامقله آنده مسئولیت جاری دكلدر. قادین، بیع وشرا احتیاجی ایچون یوزینی، اخذواعطا احتیاجی ایچون ألنی، ایاق قابی كیمك مجبوری اولمادیغندن اثنای مشی وحركتنده ایاقلرینی، اتمك یوغورمق، چاماشیر ییقامق كبی احتیاج زماننده قوللرینی اظهار ایده بیلیر. ارككده بلاشهوة بو محللره باقه بیلیر. آنجق غلبهٔ فساددن طولایی یوزینی ستر ایتمك لازم اولور. قادینك البسه سنه، بدنی متبین اولمیه جق درجه ده بدننه ملاصق اولمامق شرطیله دقتلیجه باقه ده ده بر ممنوعیت یوقدر. فقط بدنی متبین اوله جق درجه ده البسه سی بدننه ملاصق اولور ایسه كف بصر كركدر. نظر، مظنهٔ فتنه در كه شهوتی محركدر؛ شهوتله نظر، حرام وقوعنه بادیدر. نظر، قلبه شهوت زرع ایتمكله فساد قلبه سبب اولور. كف بصرك لزومی بوندن ناشیدر. قادین بر عورت مستوره در، آنجق حاجت وضرورت زماننده بعض مواضعنه باقمق مباحدر. چونكه شریعت غرای محمدیه بردین یسر وسهولتدر. ناسه موافق اولانی تمهد ایتمشدر. مكان ضرورتده حرمات ساقطدر. سد ذریعه دن ناشی ممنوع اولان برشی، مصلحت راجحه یه مبنی جائز اولاجغندن طبیب امینك، قادینك محلرینه باقه سی، شهادت رضاع خصوصنده مرضعه نك ممه لرینه باقمق وامثالی جائزدر. شو قدر كه ضرورت وحاجت وقوعنده آنجق

ضرورت وحاجت مقدارنجه عورت اولان بریری اظهار جائز اولور. نظر جائز ومباح اولان بر محلی لمس ده مباح اولور. شوقدر كه كرك كندی وكرك قادین حقنده شهوتدن امین اولمق شرطدر. قادین اوك ایچنده زوجنك ومحارمك غیریسنه كوزوكمز، خارجده ده یبانجیلره كورولمه مك ایچون اندامنی اورتر.

تزینه اركككدن زیاده محتاج اولمغله ارككك ایچون جائز اولمیان لبس حریر قادین ایچون تجویز اولنمشدر. قادینك تزینی زوجی ایچوندر. سوقاقده تصادف ایده جكی اركككك نظر دقتنی جلب ایده جك بر شكلده تزین، عائله ایچون فنا بر نتیجه ویره جكی جهتله بوكاده مساغ ویرلمه مشدر. ذاتاً قادینك خارجه چیقماسی بقدر الامكان زینتنی اخفا ایتمك، خروجه مجبور اولمق، عدم فتنه محقق بولنمق كبی قیدلر ایله مقیددر. حجابك، استعمالده مضطر قالنان اعضایه عدم شمولی، آنك اجراسی اوقدر مشكل بر تدبیر اولمادیغنی ارائه ایدر.

اختلاط، كثرت فواحشه بادی اوله جغی جهتله قادینك مجامع رجالده ارككك ایله اختلاط ایتمسی ممنوعدر. بوندن ماعدا اثنای اختلاطده قالب بشر، نسا ورجال مختلفه ده كوردیكی مزایای متنوعه یه تمایل ایدر، آرتق قلبده محبت انقسامه اوغرار؛ زوجه یه ویا زوجه محبت حصر اولونماز. بویله جه زوجین آره سنده حسن معاشرت وارتباط قوی قالماز، عائله اوجاغی قورور كیدر.

معصیت وقوعی محتمل، تهمت قوی اولمغله غیر محرم ایله خلوتده ممنوعدر. فقط یاننده محرمی بولندیغی حالده بر غیر محرم ایله خلوت بوندن مستثنادر. چونكه بو تقدیرده معصیت واقع، تهمت احتمالی جاری اولماز. (من كان یؤمن بالله والیوم الآخر فلا یخلون بأمرأة

ليس معهاذو محرم منها فان ثالثهما شيطان (رواه احمد) حديث شريفى بوكا دلالت ايدر. نساء ثقاتك محرم يرينه كچوب كچمه‌مسى مختلف فيه‌در. بر مذهبه كوره ، تهمت ضعيف اولمغله نساء ثقات محرم يرينه كچر ، آنك حضورنده نامحرم اولان ديكر بر قادين ايله اختلا جائزدر. ظاهر مذهب اولان ديكر رأيه كوره جائز دكلدر .

قادين غير مشتهات بر اختيار اولورسه آنكله مصافحه جائزدر . چونكه حرمت ، خوف فتنه‌دن ناشى ايدى ، بوحالده ايسه خوف فتنه يوقدر . كذا اختيار بر اركك هم كنديدن ، هم قادينيدن امين اولور ايسه قادين ايله مصافحه ايده‌بيلير . عكسى تقديرده مصافحه ممنوعدر. قادين ايچون حاصل اولان بو تقييد ، ضعف اخلاقك بر نتيجهٔ مولده‌سى اولمقله حجاب بر ضرورت اجتماعيه اولور .

١٠ — نكاح بر معاقدهٔ حقوقيه‌در . بوكا مبنى طرفينك حقوق اصليه‌لرى اوزرنده بر كونا تحولات حصوله كتيرمز. بناءً عليه طرفين قبل النكاح مالك اولدقلرى خصوصيت حقوقيه‌يى محافظه ايدرلر . شوقدركه طرفين عقد نكاح ايله التزام ايتدكلرى حقوق زوجيته رعايته مجبور اولورلر .

دين اسلامده نكاح سببيله قادينك حقوق طبيعيه و مدنيه‌سندن هيچ بر شى تنقيص ايدلمه‌مشدر. زوجينك يكديكرى اوزرنده حقوقى و بو حقوقه مقابل وظيفه‌لرى واردر .

حقوق زوجيت ، زوجك حسن معامله و معاشرتى ، انفاق و حمايه‌سى ، زوجه‌نك شرعه موافق اولان اموردده اطاعتى‌در . آنجق آره‌لرنده آنفاً بيان اولنديغى وجهله قواميت خصوصنده بر فرق واردر .

حيات زوجيتده ركن ركين ، مودت ايله مرحمتدن عبارتدر .

نته كيم قرآن مبينده (ومن آياته ان خلق لكم من انفسكم ازواجا لتسكنوا اليها وجعل بينكم مودةً ورحمة) نظم جليلى واردر. زوجك زوجه اوزرنده‌كى ولايتى خيرى توصيه‌يه عائد بر ولايتدر ، ولايت ارشاددر. سعادت زوجيت بر وجه آتى اموره متوقفدر .

١ — قادين اركككى رئيس عائله ، رئيس منزل اعتقاد ايتمك و بو اعتقادى بر عقيدهٔ دينيه بيلمك

٢ — طبيعتلرده توافق ، افكار و اخلاقده تقارب بولنمق ،

٣ — طرفين حقوق و وظائف زوجيته رعايتكار اولمق ، عفت و نزاهت اخلاقه منافى حالاتدن توقى ايتمكدر .

ايشته شرع جليل احمدينك عائله خصوصنده توصيه ايتديكى بونلردر. زواجك فائده‌سى ايكى شيده ظاهر اولور: تربيهٔ اطفالده ، تدبير منزلده. زوجه‌نك تربيهٔ اطفال حقنده‌كى حسن حركتيله جمعيت بشريه ، تدبير منزلده‌كى درايت و اقتصادى ايله عائله مستفيد اولور.

دين اسلام مجرد زواجى تسهيل ايچون مهرى تحديد ايتمه‌مش ، نفقه جهتنده قدر كفايه‌يه رعايت ايلمشدر . زوج مهرى زوجه‌يه ويرمكه مجبوردر . زوجه عقد صحيح ايله آكا مستحقه اولور .

اسلامده رهبانيت اولماديغندن بالكليه عبادت ايله اشتغال ايچون زواجى ، طيبات ايله تمتعى ترك ايتمك يوقدر . خالق تعالى بقاء انسانى ايچون انسانه شهوت ويرمش ، آندن طبيعى صورتده استمتاعى مشروع قيلمش ، طبيعى اولميان استمتاعى ، انقطاعى ، اختصاىى منع ايلمشدر.

دين اسلام ، تخم تناسلى القا ايچون ارحام طاهره ، مزارع صالحه توصيه ايدر. نكاحك انعقادنده طرفيندن برينك « سنى تزوج ايتدم ، نفسمى سكا تزويج ايتدم ، سنى نكاح ايله آلدم » ديكرينكده « قبول

ایلدم » کبی بر صورتله محضر شهودده ایجاب وقبولده بولنملری کافیدر. وکالت ایله‌ده نکاح منعقد اولور. نکاح، جائز ولایت ووکالت اولمیان کیمسه‌نك فضولاً واقع اولان عقدیله‌ده اجازته موقوفاً منعقد اولور. نکاح ایله انساب محافظه اولنور؛ حفظ انسابده ایسه برچوق فوائد واردر. ضیاع انساب ایله نه اولاد مشروعه قالیر، نه‌ده اصول وفروع محافظه اولونابیلیر. بقاء انساب ایله حقوق ارثیه وسائر معاملات دنیویه محافظه اولنور. نکاحه حفظ انساب ترتب ایتمکله نکاح، علنی عقد ایدیلیر. حین عقدده شهودك بولنماسی وایشتمه‌سی لازمکلیر. مسلم وغیر مسلم اهل کتاب آره‌سنده مجامله ومناسبات حسنه تأسیس ایتمك ایچون شریعتمز غیر مسلمهٔ کتابیه‌یی نکاح ایله آلمغی تجویز ایدر.

غیر مسلمه‌نك نکاحنده غیر مسلم بیله شاهد اولابیلیر. نکاحك دوامی شرعاً مطلوبدر. بناءً علیه نکاح بر مدتله توقیت اولنه‌ماز. اولنورسه باطل اولور. آره‌لرنده قرابت نسبیه، صهریت، رضاع کبی اسباب حرمتدن بریسی بولنان کیمسه‌لر بیننده عقد نکاح جائز اولماز. نکاح ایله، حل استمتاع، حرمت مصاهره، نسب، وراثت ثابت اولور. شویله‌که، هر ایکی طرف شرعاً مأذون اولدیغی وجه اوزره یکدیگرندن استمتاع ایدر. زوجك اصول وفروعی زوجه‌یه، زوجه‌نك اصول وفروعی زوجه حرام اولور. نکاح صحیح ایله زوجین بیننده توارث جریان ایدر ونکاح صحیحدن اعتباراً آلتی آی تمامنده زوجه‌نك تولید ایلدیکی چوجغك نسبی زوجندن ثابت اولور. وبو نسب زوجك نفی مجردی ایله منتفی اولماز.

فقر وضرورت ویا تهمت قورقوسیله سوقاغه چوجوق آتمق معصیت، آتیلمش چوجغی آلمق ثوابدر. بویله چوجغه لقیط دیرلر.

لقیط ایله برابر بولنان مال لقیطکدر. مالی بولنمیان لقیطك نفقه‌سی، دواسی، تزویجنده مهری بیت الماله عائددر.

نکاحك دوامی، زوجین آره‌سنده حسن معاشرت و امتزاجك بحق تجلیسی شرع انورده مطلوب اولمقله زوجین آره‌سنده کفائت آرانیر؛ قادین کندیسندن ادنی اولان بر زوج ایله برلشیر ایسه کندیسنه عار لاحق اولور.

اسلامده امر نکاحده پك زیاده وسعت کوسترلدیکی حالده، امر طلاقده او نسبتده صعوبت کوسترلمشدر.

بیان اولندیغی اوزره زوجین متقابلاً حقوق و وظائفه مالك اولمقله برابر زوج، تحمل ایتدیکی متاعب ومصائبه و بعض اسباب تفوقیه‌سنه بناءً امر طلاقه مستقلاً مالکدر و بو حال مقتضای حکمت ومصلحتدر. برکره طلاق ذاتاً نظر شرعده حاجت اولمدقجه ممنوع، بلاضرورت مبغوضدر، کفران نعمتدن معدوددر. آنجق بر ضرورت قطعیه‌یه مبنی بوکا تشبث اولنه‌بیلیر. بناءً علیه طلاقك تقلیلی شریعت اسلامیه‌جه ملتزمدر. بونك ایچون امر طلاق یالکز ارککه تخصیص اولنمشدر. معلوم اولدیغی اوزره قادینلر بعض امور عارضه‌دن ناشی ارککلره نسبتله ضعیفدرلر، سریع التأثردرلر. جزئی بر انفعال نتیجه‌سنده حسن محاکمه‌لرینی غائب ایده‌بیلیرلر. صفوت قلبیه‌لری ایجاباتندن اوله‌رق انفعالات خارجیه‌دن دها زیاده متأثر اولابیلیرلر. آرتق بو حال ایله برابر طلاقه مالك اولمالری صواب اولاماز. مالك اولدقلری تقدیرده طلاقك وقوعی چوغالیر. امر طلاقك ارکك یدنده اولمسی بقاء زوجیتی دها زیاده متکفل اولور، ارکك عائله رئیسیدر. قادینك مهرینی، نفقه‌سنی ویرمکله مکلفدر. ارتق امر طلاقه مالکیتی چوق

كوروله‌مز . مع‌هذا اركڭك امر طلاقه مالكيتنه مقابل قادين دخى برقسم حقوق وصلاحيته مالكدر :

اولاً — بالغهٔ مكلفه‌نڭ امر نكاحى كندى النده‌در . بالغه اولديغى زمان دوام نكاحى كندى منفعتنه مخالف كورور ايسه بوبابده‌كى مخيرلكنى استعمال ايده‌رك نكاح واقعى فسخ ايده‌بيلير . امر نكاح قادينڭ ، امر طلاق اركڭك النده بولنمغله عادتا برتبادل بولنيور .

ثانياً — تطليق اولنان برقادين ، مدخول بها ايسه ويا آنكله خلوت وقوع بولمش ايسه تطليق ايدن زوجندن تماما مهرينى ، عدت ايچنده نفقه‌سنى آلمغه مستحق اولور . دخول وياخلوت وقوع بولمديغى تقديرده دخى مهر مسماسنڭ نصفنه مالك اولور . بووجهله مهر ونفقه‌نڭ زوج اوزرينه لزومى كنديسنى ايقاع طلاقدن منع وزجره خادمدر .

ثالثاً — برقادين ، امر طلاقڭ يالڭز زوج يدنده بولنماسنى كندى منفعتى ، محاكمه‌سى نقطهٔ نظرندن صواب كوره‌يور ايسه حين عقد نكاحده امر طلاقه مالكيتنى شرط اوله‌رق درميان ايده‌بيلير . كذلك بعدالنكاح زوجى طرفندن كنديسنه تفويض وقوعنده دخى نفسنى تطليقه صلاحيتدار اولمش اولور . زوجڭ رضاسيله مخالعه طريقنه توسل ايده‌بيلير .

رابعاً — قادين ، شرائط شرعيه‌سى دائره‌سنده عدم كفايتدن ناشى ، زوجنده تحدث ايدوب مانع تقرب وانسيت اولان برقسم امراض وعللدن طولايى ويازوجڭ تغيبله نفقه‌سنڭ تعذرينه مبنى بينلرنده‌كى نكاحى فسخ ايتديرمكه مقتدردر .

ديمك‌كه بوكبى خصوصاتده قادين دخى طلاق وفسخه مالك بولنيور . آرتق بوبابده قادينڭ مغدوريتنه ، قادينڭ فقدان صلاحيتنه قائل اولمق طوغرى اولاماز .

خلاصه قادين شريعت احمديه‌نڭ تعيين ايتديكى خصوصاتده حاكم الشرع واسطه‌سيله نكاحى فسخ ايتدرمك حقنى حائزدر .

بوبابده وارد خاطر اولان برجهت قاليوركه اوده ، امر طلاقڭ تقدير محاكمه عائديتيدر . فقط بوجهت نه‌قدر موافق اولابيلير ؟ ذاتاً نظر شرعده ابغض مباحات اولان طلاقه ، توسل ايدلمسى برحاجت وضرورته مستند دكلمى ايدى ؟ عجبا ايش محكمه‌نڭ تقديرينه قالديغى صورتده بوبابده‌كى مقصد تأمين ايديله‌بيليرمى ؟ البته ايديله‌مز . فرض ايديڭزكه زوج زوجه‌سنڭ سوء اخلاقندن ، نعمت عصمتدن محروميتندن بحث ايدرك طلاقه حكم آلمق ايچون محكمهٔ عائده‌سنه مراجعت ايديور . فقط ادعاسنى اثبات ايچون لازم كلن دلائلى احضاره موفق اولاميور . شمدى بويله اتهام ايتديكى برقادينله ادامهٔ زوجيته مجبور ايديله‌جك دكلمى ؟ فقط بوحال ايله برابر ادامهٔ زوجيت ناصل قابل اولابيلير ؟ آرتق بو ايكى رفيق حياتڭ هيئت اجتماعيه آره‌سنده‌كى موقعلرى نه اولور ؟

هايدى ديه‌لم كه ، زوج احضار ايتديكى دلائل وبراهينه بناءً محكمه‌دن طلاق قرارى آلدى . بوحالده زواللى قادينڭ حالى نه اولور ؟ هرنصلسه حسب البشريه جوهر ناموسنى پارچه‌لايه‌جق برفضيحه‌ده بولنمش اولان بوبيچاره قادين ايچون آرتق جمعيت آره‌سنده يشامق نه‌قدر كسب مشكلات ايدر ؟ يابونلردن دنيايه كلمش اولان چوجقلرى ، بونلرڭ ناصيهٔ ناموسلرى اوزرنده ناقابل زوال برصورتده نمايان اولمش اولان لكه‌يى دوشونمك دخى لازم كلمزمى ؟ قاضى حضورنده آنالرينڭ سفاهتى ، ارتكاب فحشى ، سوء اخلاقى ثابت وبوكا بناءً طلاق واقع اولدقدنصكره آرتق بونلر آنالرينه قارشو نه‌كبى برحس ايله متحسس اولاجقلردر ؟ عجبا والده‌لرينڭ بوفضيحه‌سنى بويله تشهيره سبب اولان بابالرى حقنده دخى نه‌كبى برفكرده

بولنه‌جقلردر . ؟ آرتق بونلرك آره‌سنده وفاقدن ، محبت وصميميتدن اثر قاليرمی ؟

بناءً عليه طلاق مسئله‌سنی محكمه‌یه توديع ايدوب‌ده افواه ناسده برحادثهٔ تاريخيه اولماسنه سببيت ويرمكدن ايسه ، بونی يالكز زوجك تقديرينه ، وجدانه ، تربيهٔ دينيه‌سنه حواله ايتمك البته دها زياده موافق حكمت ومصلحتدر ؛ ايشته دين اسلام ، امر طلاقی اركڭك يدينه ويرمكله بوكبی محذوراتی ازاله ايتمش اوليور .

خامساً — اركك ايله قادين آره‌سنده هرنه‌زمان شقاق ويا اختلاف ظهور ايدرايسه قادينك برحق تحكيمی واردر . قاضی‌يه لدی المراجعه قادين بو حقنی استعمال ايده‌بيلير . هرايكی طرف يكديكرينك حقسزلغندن مشتكی اولديغی تقديرده ايكی طرفدن برحكم تعيين اولنور . حكم‌لر اسباب منازعه‌يی تحقيق ايده‌رك زوجينك بينلرينی اصلاحه چاليشيرلر .

§ افتراق ايكی صورتله اولور : طلاق ، فسخ . مجنون ومعتوهك ، نائمك ، بايغينك ، بيهوش اولانك طلاقلری واقع اولماز . اهليت قاصره صاحبلری اولانلرك زوجه‌لرينی ، ولی ويا وصيلری تطليق ايده‌مز . طلاق ، شفاهاً وتحريراً واقع اولديغی كبی وكيل ، رسول واسطه‌سيله‌ده واقع اولور . طلاقك زمانه اضافه‌سی ويا برشيئه تعليقی صحيحدر . بعضی افتراقلرده ، اعادهٔ معاشرته فرصت ويرمك اوزره مدت عدت باقی اولدقجه تجديد نكاحه لزوم كورلمكسزين حال زوجيت كما فی السابق ادامه ايديله‌بيلير .

طلاقدن صوكره ، رحمك برائتی بيلنوب انساب مختلط اولمامق ، ازواجك وقع وحيثيتی كوزه‌دیلمك ، ديكرلريله عقد ازدواجی خصوصنده

اطرافيله دوشونوب احتياطكارانه ، متبصرانه حركت ايتمسنی تأمين ايلمك مقصديله قادين ايچون عدت لازم كلير ، بوعدت نهايت بولمدقجه باشقه‌سيله عقد ازدواجده بولوناماز . عدت بكله‌ين قادينك ، نعمت نكاحك زوالندن طولايی اظهار حزن ايچون ترك زينت ايتمه‌سنه « حداد » دينير .

دين اسلام زواجك دوامنی تأكيداً ايچون آنفاً بيان اولنديغی اوزره بلاسببٍ ، بلاضرورةٍ طلاقی منع ايدييور ، سوء ادب كوريور ، مباح اولمقله برابر مبغوض قيليور . بويله اولمقله برابر طلاقده مكارهٔ دينيه ودنيويه‌دن خلاص واردر . زوجين آره‌لرنده سوء ظن ، ضيق معيشت كبی حالاتدن ناشی تباين ، تنافر ، عدم امتزاج حاصل اولورايسه نكاحدن مقصود اولان سعادت عائله وحسن معاشرت دوام ايده‌مز . حدود الله اقامه اولنه‌ماز . زوجيتك بقاسی ناقابل تحمل برضرورت ومفسدته منجر اولنجه طلاقدن باشقه چارهٔ خلاص قالماز . معهذا آرالرنده شقاق ، نفرت حاصل اولور اولماز همان طلاقه كيدلمز ، عرق معاشرت قطع اولونماز . بلكه اصلاح ذات البين ايچون « فابعثوا حكماً من اهله وحكماً من اهلها » نظم جليلنك منطوق منيفنجه حكم اصولنه مراجعت اولنور . طلاقك عددی اوچدر . بعد الطلاق ندامت ظهورنده تجديد نكاح ايله تدارك وتلافی مافات ايده‌بيلمك ايچون اوچ كره طلاقه مساغ ويرلمشدر . ملعبه اولمامق ايچونده اوچه حصر ايدلمشدر . تلاعبی منع ايچون برطاقم قيودات بيان اولنمشدر .

§ باب نكاحده طلاق كبی تعدد زوجاتده يك چوق مناقشاته سببيت ويرييور . حالبوكه بو ايكی مسئله‌ده يسر وعموم بلوی احكامندندر . هرايكيسنده تيسير واردر . دين اسلام ، غير مشروع احوال ومناسباته

میدان براقامق جهتنی کوزەده‌رك عندالاحتیاج شرائط مشروعه‌سی داخلنده تعدد زوجاته مساعده ویرمشدر .

بناءً علیه تعدد زوجات هرحالده دیناً واجب ومجبوری دکلدر . بلکه سوء استعمالی منع ایچون محدود برطاقم شرائطه تابع اولمق اوزره مأذون فیهدر . بوبابده‌کی شرائطی ایفا ایسه کوچدر .

ارککك ایچون تنوعه میل جبلی اولمغله دین آنی بر دائرهٔ مشروعه‌یه آلمشدر . بو سایه‌ده نسل ضیاعدن مصون قالیر . معلومدرکه تعدد زوجاته قولاً اعتراض ایدنلر فعلاً قوللرینی تکذیب ایدییورلر ، بونکله برابر نسلده ضایع اولیور ، چوجق عائله اسمنیده آله‌میور . احتیاج زماننده محتاج اولدیغی برشیئه مأذون اولمق ، ممنوع اولمقدن اولادر . ارککلرك چوغی محاربه‌ده ، اسباب معیشت اوغورنده ضایع اولیور . تزاید نفوس اهم اولمغله بردن زیاده قادین آلمغه احتیاج کوریلیور ، أولرده قاپانوب قالمامق قادینلر ایچونده‌بر تیسیردر . بوندن باشقه حیض ونفاس ، حمل وولادت ، ارضاع ، ایاس کبی احوال طبیعیه قادینلرك قوتنی ضعیفلشدیرییور ، سن ایاسه‌دخول ایله‌استراحته محتاج اولیور . آرتق زوجك محافظهٔ عفت ، ابقای نسل ، تزیید اولاد ایده‌بیلمسی ایچون بشقه‌سیله ازدواج ایتمسی مشروع اولیور . خلاصه ، دین مبین احمدینك احتیاج زماننده مساغ ویردیکی تعدد زوجات مشروع اولدیغی کبی مطبوع [طبعه اویغون] ده اولیور .

مع‌مافیه منکوحه‌لر آره‌سنده عدل ومساوات اجراسی واجبدر . بوخصوصده طول ، قیز ، کنج ، اختیار ، اسکی ، یکی ، مسلمه ، کتابیه ، زنده ، خسته ، حائض ونفسا مساویدر . آنجق محبت کبی الده اولمایان خصوصده عدل واجب اولماز . شوقدرکه زوجك بوحالده

دخی زوجه‌لرندن برینه‌اولان زیاده محبتی دیکرینه‌احساس ایتدیرمه‌مك لازم کلیر . زوجه‌لر آراسنده عدالت ایفا ایدیله‌مه‌مکدن قورقولدیغی تقدیرده ایسه بر قادین ایله اکتفا اولونمق ایجاب ایدر .

١١ — ولد ابوینه منسوبدر . ابوت اعتباریله بابایه ، اموت اعتباریله آنایه منسوبدر . هرایکیسنه‌ده عین درجه‌ده اطاعت وحرمتله مکلفدر .

١٢ — الحاصل دین اسلام حقوق نسوانی هروجه‌ایله حمایه‌سنه آلمش ، هروجهله مظهر انکشاف ایلمشدر . نه حجاب مسئله‌سی ، نه امر طلاقك زوج یدنده بولنمسی ، نه‌ده شریعت اسلامیه‌ده محدود بر دائره داخلنده بر طاقم شرائطه رعایت ایتمك اوزره تجویز بیوریلان تعدد زوجات اصولی اصلا حقوق نسوانه مانع اولمامشدر . اسلام ، قادینك حقوق طبیعیه‌سنی ، حریت مشروعه‌سنی اخلال ایتمز . دین اسلام ، هنوز فه‌مینیزمك کمنه واره‌مدیغی بر درجه‌ده احترام نسائی وضع ایدییور . عائله اوجاغی قورومامق ، نسلی چوغالتمق غایه‌سیله بو مقاصدی افساد ایدن وسائطی منع ایتمك حق ومعدلته ، عقل وحکمته ، طبیعت وفطرته موافقدر . مدنیت مادیه قادینی کامل برقادین دکلدر . کامل برقادین ، مدنیت حقیقیه‌قادینی ، اسلامك توصیه ایتدیکی برقادیندر . مدنیت مادیه‌نك تعلیمی قادینه صالح ، فطرته موافق برتعلیم دکلدر . آنجق دیانت اسلامیه‌نك تعلیمی تمامیله فطرته اویغوندر . قادینك خصائصی تعلیمات محمدیه اوزره انکشاف ایتسه قادین ، قابلیت وقدرت بدنیه وفکریه‌سی نسبتنده حیاته حاضرلانیر . حدود طبیعیه‌سی دائره‌سنده اوج کماله واصل اولور . تعلیمات محمدیه قادینك بتون خصائص وملکاتنه اویغون برقالب کیبدر .

دين اسلام بر دين فطرى اولمغله احكام مبجلهسنه بحق امتثال ايدنلرى هردرلو كمالاته، ترقيات انسانيهيه مظهر ايدر. اخلاقه فساد طارى اولدقجه قانونه قباحت بولمق برامر معتاد اولمغله اليوم اسلام عالم نسوانندهكى انحطاطك اسبابنى احكام شرعيهنك عدم كفايهسنده آرايانلر بولنهبيلير. فقط بويله بر فكرده بولنمق اسلاميت حقندهيك بيوك بر وقوفسزلق اثريدر.

حالبوكه دين اسلامك احكام نساخصوصنده اتيان ايتديكى اوامر و وصايه اتباع اولنور ايسه قتل نفس، قطع نسل، ارتكاب فحش، ابذال اخلاق فضيحهلرى مرتفع اولور، قادين عالمهغبطه بخش اولهجق بر موقع ممتازه ارتقا ايدر؛ اسلام قادينى دنيانك اك مندين، اك متمدن اك وقور، اك محترم بر قادينى اولمش اولور.

٤ — دين فضيلت

دين اسلام بر دين فضيلتدر. دين اسلام ناشر هدايت، هادم ضلالت اولمغله برابر فضائل علويهيى دها جدى، دها حقيقى اعلا ايتمك خصوصنده حائز اولديغى قدرت وعظمت نفوذى ايله حامئ معظم انسانيتدن نفسى مكارم خصائل ايله تأديب، نفسى ذريعهٔ رذيلتى سد ايدر. پيغمبر ذيشان افندمز حضرتلرى مكارم اخلاقى اتمام ايچون بعث بيورلمشدر. وفى الحديث [بعثت لأتمم مكارم الاخلاق].

دين اسلامده نماز، اوروج بر وظيفهٔ دينيه اولديغى كبى فضائله رعايت، انسانلره طاتلى سوز، كولريوز ايله مقابلهده واجب الرعايه بر وظيفهدر. قمار ناصل حرام ايسه بهتانده اويله حرامدر. دين

اسلام يالكز خالقه قارشى وظيفه ايله اكتفا ايتمز، مخلوقه قارشوده وظائفى امر وتوصيه ايدر. «تعظيم الامر الله، شفقة على خلق الله» اخلاق اسلاميهده بر اصلدر. دين اسلام خالقه، پيغمبره، نفسه، ابوينه، اولاد وعياله، اخوانه، عموم بشره قارشو ايفاسى لازم كلن وظائف اخلاقيهيى اويله بيان ايتمشدركه، بونلرك ماوراسنده بر حقيقت آرامق عادتا محالى تمنى ايتمكدهدر.

نفسى تهذيب وتكميل خصوصنده دين اسلام مختلف طريق تعقيب ايدر. بر قسم طريق تربيه ايله نفوسك ترقيسى، اخلاقك تهذيبى، عقولك كمالى مقصود اولور. عبادات، صدقه، امانت، عهده وفا، وعدى انجاز، صبر، شجاعت، حقى اذعان، حلم، تواضع، مروت كبى فضائل بو مقاصده بناءً مشروعدر. ديكر قسم طريق تربيه ايله هيئت اجتماعيهنك صيانتى، اجتماعياتك حسن انتظامى مقصوددر. منافع عامهيه تعلق ايدن بتون خصوصاتى ايفا هيئت اجتماعيهيه قارشو بر وظيفهدر. عقوبات، زواجر بوكا مبنى مشروع اولمشدر. [١]

فلاح آنجق تزكيهٔ نفس ايله اولهجغندن دين اسلام بو خصوصه زيادهسيله اهتمام ايتمشدر. نته كيم قرآن مبينده [قد افلح من زكيها وقد خاب من دسيها] بيورلمشدر.

وظائف اخلاقيهيه آداب دينيهده دينير؛ فى الحديث: [ادبنى ربى فاحسن تأديبى وامرنى بمكارم الاخلاق]. آداب دينيه متنوع اقسامه آيريلير: خالقه قارشو عبوديت، پيغمبره قارشو اقتدا. نفسه قارشو تهذيب، ابوينه قارشو احسان، اقربايه قارشو مواساة، بالعموم خلقه قارشو شفقت واحسان خصوصلرنده خلاصه اولنهبيلير.

---

[١] دين مصلحت قسمنه مراجعت

بو آداب و وظائفی توضیح ایدەلم :

١ — ادب مع الله ویا خالقه قارشی وظائف : ادب مع الله ، الله تعالی‌یه تقرب ایچون لائق وجه ایله عبادت ایتمکدر . ادب مع الله عمله وقوله کوره مختلف اولور . عمله عائد اولان « ادب مع الله » اصول اربعه‌یه ارجاع اولنه‌بیلیر .

آ — : امر ونهیه اتباع

ب — : عبادات وطاعاتده اخلاص

ج — : تقرب الی اللهك اسباب ووسائلنده تفنن

د — : نفس اماره‌یه قارشو جهاد

بو اصول اربعه‌ده مراقبهٔ اعمال ومحاسبهٔ نفس ایله خلاصه اولنه‌بیلیر . محاسبه ومراقبه‌نك صورتی اخلاق کتابلرنده کوسترلمشدر . [یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله ولتنظر نفس ماقدمت] نظم جلیلی یوم آخرتده محاسبه ومناقشه وقوعندن اول محاسبهٔ نفسی توصیه ایدییور .

قوله عائد اولان ادب مع الله ، ذوق سلیم ، قلب حکیم صاحبنك خالقنه قارشی اولان مخاطباتده حسن تعبیر استعمال ایتمسیدر . یعنی لسانده ادب لازمدر . [الذی خلقنی فهو یهدین والذی هو یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین] نظم جلیلنده حکایه بیورلدیغی وجهله حضرت ابراهیم خلقی ، اطعام واسقایی ، شفایی خالقه ، مرضی ایسه کندیسنه اضافه ایدییور .

٢ — ادب مع رسول الله : رسول اکرمه قارشو تأدب اول واجباتدر ، افضل مزیاتدر . رسول اکرمه اطاعت ، الله تعالی‌یه اطاعته مقروندر .

ادب مع رسول الله شویله خلاصه اولنه‌بیلیر :

ا — : قولده ، فعلده رسول اکرمه تقدمده بولنمامق یعنی رسول اکرمك هر قول وفعلنی باشقه‌لرینك قولنه ، فعلنه ترجیح ایتمکدر .

ب — : حضور پیغمبریده مکالمه اثناسنده رفع اصوات ایتمه‌مك

ج — : مجتمعات عمومیه‌ده رسول اکرمدن استئذان ایتمك

د — : خانهٔ سعادته اذن ایله دخول

ه — : ازواج پیغمبری‌یه عدم نظر ، آنلر ایله عدم ازدواج

(ب — ه : عصر سعادته مخصوصدر)

و — : دعوت پیغمبری‌یه اجابت

ز — : اهل بیتنه وصحابهٔ کرامنه احترام

خ — : جانب اللهدن کتیردیکی شیئه متابعت ایدوب حکمنه راضی اولمق

ط — : افعالنده ، اقوالنده ، احوالنده اکا اقتدا ، آنی کندیسی ایچون نمونهٔ امتثال عد ایتمك

٣ — ادب نفس : اعضایی وقلبی مناهیدن منع ایلمك ، اخلاق فاضله ایله متخلق اولمقدرکه ، کندیسندن ذمی موجب بر فعل صادر ، مروتی اخلال و قدرینی تنزیل ایده‌جك بر حال واقع اولماز . آرتق محمود الخصال ، کریم الشیم اولور . سویلرسه طوغری سویلر ، وعد ایدرسه ایفا ایلر ، کندیسنه امنیت اولنورسه خیانت ایتمز ، بر معصیته مقتدر اولورسه آندن کندیسنی چکر . بر فعل منکری کورور ایسه تغییره قالقیشیر . بویله‌جه خصائل حمیده ایله متصف اولور .

باقیلمسی ممنوع اولان شیئه باقمق ، یالان سویله‌مك ودیکله‌مك کبی مناهی آفات اعضادن ؛ حسد ، حقد ، باطله اصرار ، فنالغی اخفا کبی مناهی آفات قلبیه‌دندر . [من حسن ایمان المرء ترکه مالا یعنیه] حدیث شریفی ادب نفسك ترکه عائد اولان قسمنده بر معیاردر .

ادب نفسك اتصافه عائد اولان قسمی نفسی علم ایله تهذیب ، اعمال صالحه ایله تأدیب ، حسیات عالیهٔ حسنه ایله تألیف (الفت ایتدیرمك) اساسلرنده طوپلانیر. قال الله تعالی [ومن یؤت الحکمة فقداوتی خیراً کثیراً] ، [فمن کان یرجو لقاء ربه فلیعمل عملاً صالحاً] ، [یوم لاینفع مال ولابنون الامن آتی الله بقلب سلیم]

٤ — ادب مع الوالدین: آنا وبابایه قارشو آداب ، بر واحسانده خلاصه اولنور . ابوینه قارشو وظیفه‌مز اولان بر واحسان درت شیئه راجع اولور :

ا — شرعه موافق اولان امر ونهیلرینه ، باخصوص ادبه ، حسن سلوکه ، مکارم اخلاقه ، خلق ایله معاشرته ، نظافت ، عفت وامانت کبی فضائل اخلاقه عائد اولان امرلرینه اتباع ایتمك . آنلره اذیت ویرن ، خاطرلرینی قیران ، غضبلرینی دعوت ایدن شیلردن ، اوف بیله دیمکسزین ، صاقنمق .

ب — ابوین حضورنده ادب و سکون ایله اوطورمق ، ابوینه قارشو ذل وتواضع قنادلرینی آچمق .

ج — اختیارلقلرنده ویا دوچار ضرورت اولدقلری آنده آنلره انعام واحسانده بولونمق .

د — وفاتلرندن صوکره دعا و استغفارده بولونمق . عهدلرینی انفاذ ، دوستلرینه اکرام ایتمك .

٥ — آداب زوجین : زوجینه عائد اولان وظائف اخلاقیه حقوق و وظائف نسا قسمنده بیان اولونمشدر .

٦ — أدب مع الرحم : اقربایه قارشو ادب صله ایله ، مواسات ایله خلاصه اولنور . هر منفعت ، مواسات اقاربه داخل اولور .

آج اولانلری طویورمق ، قورقاق اولانلره امنیت ویرمك ، بورجلیلرك بورجنی اوده‌مك ، خلاصه محتاج اولدقلری شیئی اعطا ایتمك صله‌در.

اقربا زیارتله ، هدیه ایله ، کوزل سوز ایله ، کولر یوز ایله ، محبتی جالب اولان هر فعلی محافظه ایله کندیلرینی یکدیکرینه سودیرملی در. بویله‌جه اقربا آره‌سنده تواصل وتوادد چوغالیر ، غوائل قالقار ؛ تباغض ، تحاسب قالماز ؛ اتحاد حاصل ، مودت مستحکم اولور .

٧ — ادب مع الناس : ناسه قارشو آداب . رفق وملایمتله خلاصه اولنور ، قولاً وفعلا اولمق اوزره ایکی یه آیریلیر .

آداب قولیه : بیلدیکی اولسون اولماسون ، اخوان دینه سلام ویرمك ، هیچ برکیمسه‌یی کوتو سوز ایله ، یالان ایله اضرار ایتمه‌مك کبی خصوصاتدر .

آداب فعلیه : حقوق انسانیه‌یی پایمال ایتمه‌مك ، ایذایی موجب بر حرکتده بولنمامق کبی افعالدر . دین اسلامده هیچ بر فرده غلظت ایله خطاب اولونماز. کبر وعظمت کوسترلمز. مخاطبك سوزی کسیلمز ، جدالده بولنلماز. بلکه مکارم اخلاق ایله ، حسن معامله ایله هرکسك محبتی استجلاب اولنور ؛ بشاشت اظهار ، قصور عفو ، وعد ایفا اولنور . بیوکلره حرمت ، کوچوکلره مرحمت ایدیلیر . خلقه دائما ایلك ایله مقابله اولنور . حتی کوتولکده بولنانلره قارشو بیله ، بر مضرت بولنمادقجه ایلك ایدیلیر . کوتولکه ایلکله ، قباحته عفو ایله ، غضبه حلم ایله ، غیظه کظم ایله مقابله اولنور . [ادفع بالتی هی احسن فاذا الذی بینك وبینه عداوة کأنه ولی حمیم] نظم جلیلی و [اشرف الایمان ان یأمنك الناس واشرف الاسلام ان یسلم الناس من لسانك ویدك واشرف الهجرة ان تهجر السیئات] حدیث شریفی بر شاهددر.

دين اسلام حقوق جيرانه رعايتى توصيه ، احبا آره‌سنده هجرانى منع ، محبتى امر ايدر . غيرمسلملرك دخى حقوقنه رعايتى ، آنلرك حقنده مجامله‌يى توصيه ايدر . اجتماعى معامله‌لرينه مساعده ايلر ، مجلسلرينه حاضر اولمه‌يى ، خسته‌لرينه عياده‌يى مندوب قيلار . محاربه ميدانينده بيله ظلمى منع ، غضب ايله انتقامى نهى ، عدل واحسان ايله معامله‌يى امر ايلر .

دين اسلام بردين وفاق اولمغله تباغض وتخاذلى نهى ايدر . حبل متين الهى‌يه تمسكله عدم تفرقه اصول اسلامك اك بيوكلرندندر . وفاق ، دواعئ محبتك اك قويسى ، اسباب سعادتك اك بيوكيدر . مقاصد متباينه بونكله وحدت كسب ايدر ، شعوب متفرقه بونكله مجتمع اولور . قلوب متباغضه بونكله ايتلاف حاصل ايدر . وفاق ايله بلاد معمور ، عباد مسعود ، تناصر حاصل اولور . مسالك قولايلاشير . غائله‌لر قالقار ، تواصل چوغالير ، ضمائر صفوت پيدا ايدر .

خلاصه ، تعداد اولنه‌ميه‌جق قدر نعم ومصالح حاصل اولور . صلاة جمعه وعيدين ، لزوم جماعات ، فرضيت حج كبى احكام شرعيه بوكبى منافعى جامعدر .

هجرت نبويه‌يى متعاقب حضرت پيغمبرك مدينه‌ده ايلك اجرا بيورديغى شى ، انصار ومهاجرين آره‌سنده مواخات ، غيرمسلملر ايله موادعه عقد ايتمك اولمشدر . وفى الاثر : « يدالله مع الجماعة » بناءً عليه مسلم اولان كيمسه خلق ايله ايى كچينير ، خلق ده آنكله ايى كچينير ؛ هم كنديسى الفت ايدر ، هم ده كنديسيله الفت اولنور . الفت ايتمه‌ين ، كنديسيله الفت اولنميان كيمسه‌ده خير يوقدر . وفى الحديث [المؤمن يألف ويؤلف ولاخير فيمن لايألف ولايؤلف]

ديندن صوكره عقلك باشى كنديسنى سوديرمك ، ايى‌يه ، كوتويه ، هركسه خير ابذال ايتمكدر . وفى الحديث [رأس العقل بعد الدين التودد الى الناس و اصطناع الخير الى كل بر وفاجر]

دين اسلام مسلمانلره متجاوز اولميان غيرمسلملره بر واحسانى منع ايتمز . قال الله تعالى : [لاينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم فى الدين ولم يخرجوكم من دياركم ان تبروهم وتقسطوا اليهم ان الله يحب المقسطين]

اسلام اجتماعياتنك تملى تعاوندر . تعاون بر ضرورت اجتماعيه‌در . امتى حفظ ايچون لازمدر . فرد حوايجنى ، لوازم حياتيه‌سنى تحصيلده مستقل دكلدر . اجتماع ايسه قواى متنازعه‌نك تغالبنه موصل اولان منازعاتدن خالى قالماز . تغالبى منع ايچون اك بيوك وسيله تعاون ، تناصر ، تألفدر . تعاون ، اساس عمراندر . سعادت دنيويه ، افراد آره‌سنده تباغض ، تحاسد ، مجادله قالقوب يرينه توافق ، توادد ، مواخات قائم اولمقله حاصل اولور . دين اسلامده بر دين تعاون واخوت اولوب عداوت وفرقتى نهى ايدر . آنجق ظلم وعداوت خصوصنده اصلا تعاون جائز دكلدر .

انسان يشامق ايچون ابناى جنسى ايله مخالطه‌يه ، آنلره قارشو حسن معامله‌يه مجبور اولمغله دين اسلام ، بو جامعه‌يى تقويه ايچون جامعهٔ دينيه آلتنده اخوت اسلاميه‌يى تأسيس ايديور . نته‌كيم قرآن مبينده [فاصبحتم بنعمته اخواناً] و [انما المؤمنون اخوة] بيورلمشدر .

[لن تدخلوا الجنة حتى تؤمنوا ولن تؤمنوا حتى تحابوا] حديث شريفنده يكديكرينه قارشو مودت ابرازى شرائط اسلاميه‌دن صايلمشدر . مؤمنلرك يكديكرلرينه قارشو نه‌قدر محبت وشفقت ايله ، نه‌قدر حسيات رقيقه ايله متحسس اولمارى لزومنه شو حديث شريفلر ايله نه‌كمل

صورتده اشارت بیوریلیور : [مثل المؤمنین فی توادّدهم وتراحمهم وتواصلهم كمثل الجسد اذا اشتكى عضو منه تداعى له سائر الجسد بالحمى والسهر] ، [احب للناس ماتحب لنفسك] ، [لایؤمن احدكم حتى یحب لاخیه مایحب لنفسه] ، [لاتحاسدوا ولاتباغضوا ولاتدابروا ولایبیع بعضكم على بعض. وكونوا عباد الله اخواناً] . بو احادیث نبویه، وظائف اجتماعیه‌ده بتون مسلمانلر ایچون ، بتون خلق ایچون اك بیوك بر دستوردر. وظائف اجتماعیه‌ده [ان الله یأمر بالعدل والاحسان] نظم جلیلی موجبنجه ایكی كلمه‌ده خلاصه اولنور : عدل واحسان .

ایشته دین اسلام ، آداب وفضائل اخلاقیه‌یی بوكبی دساتیر عالیه ایله نشر ایتمكله جهان انسانیتده اخوت عمومیه اساسلرینی وضع ایدییور، باشقه بر واسطه‌یه احتیاج براقمیور . وفی الحدیث : [ان ربكم واحد وان اباكم واحد كلكم لآدم وآدم من تراب ان اكرمكم عند الله اتقاكم] [الناس سواسیة كاسنان المشط لافضل لعربی على عجمی ولا لعجمی على عربی وانما الفضل بالتقوى].

خلاصه، دین اسلام خیرخواهلق دینیدر . آلداتمه دینی دكلدر . وفی الحدیث: [من غشنا فلیس منا]. رسول اكرم افندمز كندیلرینه اولان بیعتده هر مسلم ایچون خیرخواهلغی شرط ایتمش ایدی. وفی الحدیث: [والنصح لكل مسلم] . مسلم قیدی معلوم اولدیغی اوزره اغلبیته مبنیدر.

محاسن آداب وفضائل اخلاقه عائد وصایای قرآنیه — : قرآن مبین محاسن آداب وفضائل اخلاقه عائد پك چوق اوامر ووصایایی جامعدر. ازجمله قرآن مبین :

١ — اتحاد كلمه‌یی، عدم تفرقه‌یی امر؛ تنازع وتحاسدی نهی ایدییور. [واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولاتفرقوا] [ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحكم]

٢ — عدل واحسانی امر ایدییور :(ان الله یأمر بالعدل والاحسان...)

٣ — ابوینه بر واحسانی ، مجامله ایله معامله‌یی امر ایدییور . (وبالوالدین احسانا . . .)

٤ — یتیم ایله سائله مجامله وحسن معامله‌ده بولونمنی امر ایدییور. (فاما الیتیم فلاتقهر واما السائل فلاتنهر)

٥ — ناسه حسن معامله‌یی ، عفو وصفحی توصیه ایدییور . (ولیعفوا ولیصفحوا) ، (ادفع بالتی هی احسن) ، (خذ العفو وأمر بالعرف)

٦ — سلامی، سلامك یادها كوزل بر صورتده اعاده‌سنی، یاخود مثلیله اكتفا اولونمسنی توصیه ایدیور . [واذا حییتم بتحیةٍ فحیوا باحسن منها اوردوها]

٧ — مودتی جلب وتزیید ایدن صلهٔ رحمی توصیه ایدییور . [واتقوا الله الذی تساءلون به والارحام]

٨ — خیر اوزره تعاونی ، مسلم قرده‌شی ایچون منفعتی جلبی ، آندن ضرری دفعی امر ایدییور : [وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاثم والعدوان]

٩ — فقیره الدن كلدیكی قدر مواسات ، احسان ومساعده‌یی امر ایدییور : [انفقوا من طیبات ما كسبتم]

١٠ — مجازاته اقتدار ایله برابر عفو توصیه ایدییور: [والكاظمین الغیظ والعافین عن الناس]

١١ — انجاز وعدی ، وفای عهدی امر ایدییور : [واوفوا بالعهد]

١٢ — اماتی اهلنه تودیع ایتمکی امر ایدییور: [ان الله یأمركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها]

١٣ — اصلاح بینه سعی، ایکی کشی آرەسنده بغض وعداوتی ازالەیی توصیه ایدیور : [لاخیر فی کثیر من نجواهم الا من امر بصدقة او معروف او اصلاح بین الناس]

١٤ — فعل خیراته مسارعتی، فرصتی فوت ایتمەمەیی امر ایدییور: [فاستبقوا الخیرات] ، [وسارعوا الى مغفرة من ربكم]

١٥ — فقر ، مرض ، کدر ، اشتداد وحرب کبی خصوصاتده صبری توصیه ایدیور : [سلام علیكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار]

١٦ — مجرد دفع اذی ، ازالۀ فتنه ، اعلای کلمة الله ایچون قتالی امر ایدیور : [وقاتلوهم حتى لاتكون فتنة ویكون الدین كله لله] .

١٧ — کفری، شرکی منع ایدییور: [واعبدوا الله ولاتشركوا به شیئاً]

١٨ — فسق ومعصیتی نهی ایدیور [وذروا ظاهر الاثم وباطنه] ، [ولاتقربوا الفواحش]

١٩ — یر یوزنده فساد چیقارمغی نهی ایدییور : [ولاتفسدوا فی الارض بعد اصلاحها]

٢٠ — بغیر حق آدم اولدیرمکی نهی ایدیور : [من قتل نفساً بغیر نفس او فساد فی الارض فكانما قتل الناس جمیعاً ومن احیاها فكانما احیا الناس جمیعاً] .

٢١ — زنایه تقربی منع ایدییور : [ولاتقربوا الزنا]

٢٢ — عقل ومالك بادئ فسادی اولان شرب خمر ایله قمار وربایی حرام قیلیور : [انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه] ، [وحرم الربا] .

٢٣ — میتەیی ، لحم خنزیری تحریم ایدییور : (حرمت علیكم المیتة والدم ولحم الخنزیر)

٢٤ — کبر وغروری منع ایدییور : [ولاتمش فی الارض مرحا]

٢٥ — استهزایی ، استخفافی ، سخریەیی منع ایدیور [لایسخر قوم من قوم عسى ان یكونوا خیراً منهم]

٢٦ — کوتو لقب طاقمغی منع ایدیور : (ولاتلمزوا انفسكم ولا تنابزوا بالالقاب)

٢٧ — تجسسی منع ایدیور : (ولاتجسسوا)

٢٨ — غیبتی منع ایدیور: (ولایغتب بعضكم بعضا) [١]

٢٩ — بلاعلم حکم ایتمکی منع ایدیور: (ولاتقف ما لیس لك به علم)

٣٠ — مالایعنی سوزلری منع ایدیور : (لاتسئلوا عن اشیاء ان تبد لكم تسؤكم)

٣١ — من واذا ایله صدقه ویرمکی منع ایدیور : (لاتبطلوا صدقاتكم بالمن والاذى)

٣٢ — کذبی تقبیح وکاذبی ذم ایدییور : (ان الذین یفترون على الله الكذب لایفلحون)

٣٣ — خیانتی منع ایدیبور: (لاتخونوا الله والرسول وتخونوا اماناتكم)

٣٤ — سوء ظنی منع ایدیور. اجتنبوا كثیراً من الظن ان بعض الظن اثم

وصایای عشره — انبیای عظامك متفق اولدقلری (وصایای عشره) سورۀ انعامك آخرنده بروجه آتی ذکر اولونمشدر :

١ — اللهه شریك ایدنمەمك .

[١] سورۀ حجرات مؤمنلری مکارم اخلاقه ارشاد ایدر .

٢ — آنایه ، بابایه ایلیك ایتمك .

٣ — فقر قورقوسندن ناشی اولادینی اولدیرمه‌مك.

٤ — گیزلی و آشکار فواحشدن صاقینمق .

٥ — بغیر حق، هیچ برکیمسه‌یی اولدیرمه‌مك .

٦ — بلوغ زمانه قدر مال یتیمه یاقلاشمامق ، مگر که مقاصد حسنه ایله اوله .

٧ — اولچولری، طارتیلری حقیله اولچمك وطارتمق .

٨ — ولوکه علیهنه اولسون، سوزی طوغری سویله‌مك .

٩ — عهد باری‌یی ایفا ایتمك .

١٠ — طریق محمدی‌یه اتباع ایدوب طرق سائره‌یه اتباع ایله‌مه‌مك.

§ سور جلیلهٔ قرآنیه‌نك چوغی امور آتیه‌یی ذکر ایدر :

١ — صفات کاملهٔ سبحانیه‌یی اثبات .

٢ — ذات باری‌یی معایب ونقائصدن تبرئه .

٣ — توحید خالقه دعوت ، شرك وتثلیثدن منع .

٤ — انبیایی ذکر [صلوات الله علی نبینا وعلیهم اجمعین]

٥ — انبیایی عبادت اوثاندن ، کفردن ، معاصیدن تنزیه .

٦ — اتباع انبیایی مدح، منکرین انبیا اولان کفاری ذم وقدح.

٧ — عاقبتده مؤمنلرك غلبه ایده‌جکلرینه دائر وعد باری .

٨ — قیامتی، جزاء اعمالی بیان .

٩ — جنت وناری ذکر .

١٠ — دار دنیانك عدم بقاسی .

١١ — دار عقبانك بقاسی .

١٢ — حلال وحرام اولان اشیایی بیان .

١٣ — احکام معاشرتی بیان .

١٤ — محبة الله ، محبة اهل الله اوزرینه تشویق .

١٥ — ذکر الله ، عبادت الله‌ه ترغیب .

١٦ — وصول الی الله‌ه وسیله اولان شیئی بیان .

١٧ — فسّاق وفجّار ایله مصاحبتدن منع .

١٨ — عبادات مالیه وبدنیه‌ده خلوص نیتك تأکیدی .

١٩ — ریا وسمعه‌دن تخویف وتهدید .

٢٠ — تهذیب اخلاق اوزره تأکید .

٢١ — علی الاجمال اخلاق ذمیمه‌دن تخویف وتهدید.

٢٢ — اخلاق حسنه‌یی مدح .

٢٣ — تقوی ایله وعظ ونصیحت .

٢٤ — سکینه ووقار ایله یورومکی توصیه .

٢٥ — لغو وباطلدن اعراض ایدرك گچمکی توصیه .

٢٦ — یالان یره شهادتده بولنمقدن منع .

٢٧ — آیات الٰهیه‌یی بصیرت ایله گورمکی، قلب قولاغیله دیکله‌مکی توصیه.

٢٨ — بخلی ترك ، انفاق واحسانده اعتداله رعایتی بیان .

٣٩ — قلیل المال اولدیغی زمان ، سائله کلام جمیل ایله اعتذار ایدلمسنی توصیه .

٣٠ — قولده وعملده فضولی ترك ایتمکی امر .

٣١ — خلقه کلمهٔ طیبه ایله خطاب ایدلمسنی توصیه .

٨ — آداب معاشرت

دین مبین احمدی ، اسلام معاشرتنه عائد آداب حقنده حقیقة دستور حکمت اوله‌جق وصایاده بولنیور .

معاشرت اسلامیه‌یه عائد احکام جلیله بر کره تتبع و تحلیل اولنسون کورولور که: تعاون، تواصل، تألف، تحابب، وفاق و مسالمت، اتحاد و اتفاق اسلامه مخصوص فضائلدر.

هر شیدن اول یکدیگرینه ملاقی اولان ایکی مسلمدن برینك دیگرینه سلام ویرمسی آداب اسلامیه‌دندر. اسلامده تعارفك سبق ایتمسی‌ده لازم دکلدر. بر مسلم، بیلدیکی اولسون اولماسون، تصادف ایتدیکی مسلم قرداشنه سلام ویرر. کندیسنه سلام ویریلن ذات دخی او سلامی، یا دها کوزل بر سلام ایله اعاده ویا اونك مثلی ایله اکتفا ایدر: «(و اذا حییتم بتحیة ...) تحیهٔ اسلام اولان سلام او قدر مهمدر که، بر مسلم دیگر بر مسلم ایله یولده کیدر ایکن آرالرینه آغاج کبی بر مانع حیلولت ایتسه، هم آیریلیر ایکن، هم تکرار بولوشیر ایکن بری دیگرینه سلام ویرر. بر مسلم اثنای راهده هر کیمه تصادف ایدرسه سلام ویره‌جکی جهتله سلامك کیفیتی خصوصنده آداب واردر. سواری یایا یورویننه، یایا یورویین اوطورانه، عددی آز اولان یولجیلر، عددی چوق اولان یولجیلره سلام ویرر. مصافحه‌ده دخی غل و غشی ازاله‌یه بادی اولمغله اسلامده مسنوندر. اسلامده‌کی بو تألف و تعارف هیچ بر شریعتده وارد اولمامشدر.

دین اسلامك آداب زیارت، آداب مجالسه و محادثه، آداب عیاده، آداب طعام، آداب سفر، آداب اقامت، آداب نوم، آداب تلبس کبی آداب معاشرت حقنده‌کی بعض وصایاسی بر وجه آتی بیان اولنور:

١ — آداب زیارت: انسانلرك یکدیگرلرینی زیارتی اسباب محبتك اك قویسی، روابط مودتك اك متینی، دوام محبتك اك مهم عاملیدر. ترك زیارت، نسیان مودته، قطع محبته بادی اولور. بوکا مبنی دین جلیل محمدی زیارت ایچون بر طاقم آدابی مسنون قیلیور.

بر کیمسه بر اوه ویا بر اوطه‌یه کیرمك ایچون اول باول صاحبینك اذنینی استحصال ایدر، صوکره کولر بر چهره ایله سلام ویرر. اوده صاحبی بولنمازسه ویا صاحب خانه طرفندن دخوله اذن ویرلمزسه اوه کیرمك جائز اولماز. زائر اذن ایله کیردکدن صوکره اوك کوشه‌سندن، بوجاغندن دلیکندن، دشیکندن کوزه تیله‌مز. بالغ اولمیان اطفال ایله خدمه، اوقات ثلاثه‌ده — یعنی صلاة فجردن اول، قیلوله زماننده، یاتسو نمازینی قیلدقدن صوکره — استیذان ایله کیررلر. صلاة فجردن اول اولان وقت اویقو زمانیدر. قیلولت زماننده کیرمك، اطلاعی جائز اولمیان شیئه مطلع اولمق کبی بر فسادی داعیدر. یاتسو نمازندن صوکره اهلیله خلوت، اویقو البیسه‌سنی کیمك زمانیدر. بو اوچ وقتده خبر ویرلمکسزین چوجقلرده، خدمتجیلرده کیره‌مز. بو اوچ وقتك غیریسنده اطفال و خدمه بلا استیذان کیره‌بیلیر. فقط بالغ اولدقلری تقدیرده هر وقت استیذان ایله کیررلر.

٢ — آداب مجالسه‌یه، رعایت ایتمك، جلیسلر بیننده توادده، توافقه، تباغض و تحاسدی ترکه بادی اولور. نفرت ویره‌جك البسه ایله، بد رایحه ایله بولنمامق، صورت اکشیتمه‌مك، کوه‌زه اولمامق، تصدر حقی اولمدقجه تصدر ایتمه‌مك، جلیسه مضایقه ویرمه‌مك، یعنی اوطورانلر طرفندن بر کوستریلیر ایسه اورایه، کوسترلمزسه اك کنیش کوره‌جکی یره اوطورمق، ایکی کیشینك آره‌سنه اوطورمق لازم کلیر ایسه مطلقا او ایکی ذاتك اذنلرینی استحصال ایتمك، مجلسه کیرنه‌یر ویرمك، خانه صاحبی مسافری تشییع ایتمك آداب مجالسه‌دندر. جلیسلر اوچ کشی ایسه ایچلرندن ایکیسنك کیزلی قونوشمه و کورشمه‌لری ممنوعدر. دها زیاده ایسه یینه بو ممنوعیت باقیدر.

جليسك جسدينه، البسه‌سنه طوقونمامق ايچون تخم (تو كورمك) مستور اولور. مجرد جليسلرى ازعاج ايتمه‌مك مقصديله ممكن مرتبه يانلرنده اسنه‌نيلمز، اسنه‌مكه مجبوريت كوريليرسه الى آغزينه قور، اوكسوروك، كه‌كرتى كورولتوسز اولور. جليسه مضايقه ويرمه‌مك مسئله‌سى اوقدر دقيقدر كه آداب اسلاميه‌نك حائز اولديغى موقع بلندى ارائه ايتمكله نظم جليلده «تفسحوا فى المجالس...» وارد اولمشدر.

٣ — آداب محادثه: آداب مذكوره ذوقه راجعدر، شويله خلاصه اولنور.

١ — دنيا وآخرتده منافعى اولميان سوزى سويله‌مه‌مك،

٢ — عاجلاً وآجلاً غوائلندن قورقديغى شيئى سويله‌مه‌مك،

٣ — حقى ايضاح، باطلى ابطال، حكمتى نشر، نعمتى ذكر ايچون حاجت وضرورت اولانى سويله‌مك،

٤ — باشقه‌سنك سوزينى كسمه‌مك،

٥ — هركس ايله لائقنه كوره كوروشمك، عوامه خواص كبى، خواصه عوام كبى خطاب ايتمه‌مك،

٦ — اوچ شيدن يعنى كذبدن، غيبتدن، نميمه‌دن صاقينمق،

٧ — مدحده تجاوز، ذمده اسراف ايتمه‌مك،

٨ — بيوكلر حضورنده يوكسك سس ايله سويله‌مه‌مك،

١٠ — كوه‌زه‌لك ايتمه‌مك،

١١ — آوورد چاتلاتمامق، اوسته‌لق صاتمامق،

١٢ — عقلادن چكينمه‌مك، عوراتى تتبع ايتمه‌مك،

قرآن كريم يدى صنف خلق ايله محادثه‌يى، كوروشمكى منع ايديور.

ا — حَلّاف: چوق يمين ايدن

ب — مَهِينْ: رأى وتدبيرى حقير اولان

ج — هَمّاز: طعان ولعان اولان

د — مَشّاءٍ بِنَمِيم: نقال مجلس اولان

ه — مَنّاعٍ لِلْخَيْر: بخيل وممسك اولان

و — مُعْتَدٍ: حدى تجاوز ايدن.

ز — اَثِيم: اثم ومعصيتى چوق اولان

قال الله تعالى [وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ]

خلاصه: سوز سويلركن مجامله وملاطفه‌ده بولونمق، خشونتى ترك ايتمك، مقتضاى حاله رعايت ايلمك كركدركه، قلبده‌كى حقد وعداوت وبغض برطرف اولسون [وقولوا للناس حسنا]، [واغضض من صوتك] نظم جليللرى آداب محادثه‌نك بردستوريدر.

٤ — آداب عياده: آداب عياده خسته‌ده، خسته‌لغك وخامتنه وهم ايقاع ايتمه‌مكله خلاصه اولنور. بوكا مبنى خسته اوچ كون صوكره زيارت اولنور. خسته‌نك ياننده موجب تسليت سوزلرى سويله‌نير انديشه ويره‌جك سوزلردن اجتناب اولنور.

٥ — آداب طعام: آداب طعام، طعامدن اول وصوكره ال ييقامق، طعامك اولنده «بسم الله»، آخرنده «الحمدلله» ديمك، صاغ ال ايله يمك، لقمه‌يى، آغزه كوره آلوب ايجه چيكنه‌دكدن صوكره يوتمق، لقمه‌يى يوتمادقجه ايكنجى لقمه‌يه ال اوزاتمامق، اوكنده‌كى طعامى صوغوتمق ايچون اوفله‌مه‌مك، صويى ايچمه‌دن اول بارداغه باقمق، صويى بر صولوقده ايچمه‌مك، بارداغك ايچنه نفس آلمامق، باشقه‌سنك

استكراهى موجب بر حركتده بولنمامق ، باشقه‌سنڭ لقمه‌سنه باقمامق ، طعامده اسراف ايتمه‌مك ، حلال ، طيب وطامر يمك يعنى ريا ، غصب ، سرقت ، قمار وسائر وجوه باطله ايله الده ايدلمه‌مك ، شكر ايتمك .

سفره‌ده مجتمعاً ويا منفرداً طعام اولنور . سفره‌ده بولنانلرى محجوب ايتمه‌مك ايچون آنلر فارغ اولمادقجه سفره‌دن ال چكمك وقالقمق جائز كورولمز . اثناى طعامده بر موقع صاحبى بولنمادقجه سفره صاحبى سفره باشنه اوطورير . طعامه سناً ويا موقعاً بيوك اولان ذات باشلار . اسلامده فقرانڭ بولنه‌ميه‌جغى ضيافتلر مذموم عد اولونمش ، قازانج ايله تدارك ايديلن طعام ثنا ايدلمشدر . سوقاقلرده يمك ، مروئتى مخل عد اولنمشدر .

٦ — آداب سفر :

مسافر يول اوزرنده اوطورماز ؛ واره‌جغى يره قدر آداب اسلاميه‌يه رعايت ايدر ؛ بورجلرينى ادا ، وديعه‌لرى اصحابنه اعاده ، مظالمى رد ، نفقه‌سى اوزرينه لازم اولانلرڭ نفقه‌لرينى احضار ايدر ، يول ايچون حلال ، طيب آزيق حاضرلار ؛ رفيق اختيار ايدر . اهلنه ، اصدقاسنه ، رفقاسنه وداع ايلر ؛ سفردن اول استخاره نمازى قيلار . منزلندن ايركنجه چيقار . بينك حيواننه اذا ايتمز .

٧ — آداب اقامت :

محل اقامتڭ كوزل وتميز اولمسى آداب اسلاميه‌دندر . نظافت ايماندندر . زينت واوانى حقنده مصلحت شرعيه كوزه‌دلمشدر . عموميتله نظافت حقنده اقوال نبى پك چوقدر .

٨ — آداب نوم :

اثناء نومده ادب وتربيه‌يه منافى حالاتده بولنمق ، از جمله طام اوزرنده

اورتوسز ياتمق ممنوعدر . اويقودن قالقار قالقماز اللرينى اوچ دفعه ييقامقسزين بر قابه طوقونمامق ، آبدست آلمق آداب اسلاميه‌دندر .

٩ — آداب تلبس :

كوزل وتميز كينمك وقوشانمق آداب اسلاميه‌دندر . لباسدن مقصود ستر وتجمل اولمقله فخر قصد اولنان لباس منهى‌در . اركڭ قادين البسه‌سى ، قادينڭ اركك البسه‌سى كيمه‌لرى قبيحدر .

الحاصل ، دين اسلام بتون فضائل اخلاقيه‌يى ، بوتون آداب انسانيه‌يى كافلدر . عفت ، حقوقه رعايت ، فداكارى ، علوهمت ، جسارت ، قناعت ، مرحمت ، ابوينه واختيارلره اطاعت ، حلم ووقار ، حيا وتواضع ، عهده وفا ، كظم غيظ ، رفق وملايمت ، حسن ظن ، احسان وتعاون ، اخوت عدالت ايله تحلى تكاليف اسلاميه‌دندر .

بالعكس جهل وفسق ، عشرت وقمار ، سفاهت . اسراف وتبذير ، كبر وعظمت بغى وحسد ، سب وشتم ، استهزا ونميمه . ظلم وخيانت كبى مساوئ اخلاقيه ايله اتصاف ممنوعات شرعيه‌دندر .

دين اسلام هر فرده ، استقامت ، امانت ، وفا ، نصيحت ، تواضع ، حسن معامله ، بشاشت ، سخاوت ، رأفت ، شفقت . مسامحه ، عدالت ، الدن كلديكى قدر اعانه ، حقه رضا ، حاله قناعت ، صبر ، تأنى ، احتياط وتوكل ، سعى وغيرت ، احتراف وصنعت ، طلب حقيقت ، اللهه ورسول اللهه واولوالامره انقياد واطاعت ، عزم وحزم ، شهامت ، نزاهت طبع ، علوهمت ، لزوم جد ، شكر نعمت ، خطادن رجوع وصوابه عودت ، معاصى‌يه قارشو توبه وندامت ، اسباب سعادتى اتخاذ ، هر درلو فضائلى تحصيله رغبت كبى فضائل اخلاقيه‌يى امر ايدر .

بالعكس هر فردی: کذب، تلون، ریا، غدر، عجب، سوء معاشرت، عبوست، بخل، حرص، قسوت، شدت، عداوت، افراط و تفریط، حقدن زیاده‌یی طلب، خودسرلك، خودپسندلك، خودبینلك، نانکورلك، خطاده اصرار، اتباع هوا، طول امل، تذلل، تهور، سوء ظن، تشأم، غلظت قلب، قلت حیا، کفران نعمت، فاسقلره محبت، مداهنه، عناد و مکابره، افشاء سر، بلا حاجت تسأل، شفاعت سیئه، امر بالمعروف و نهی عن المنکری ترك، کثرت کلام، یالان یره یمین، الله تعالی‌دن باشقه‌سنه یمین، فتنه، و ناسی اضطرابه القا و نقض عهد کبی مساوی احوالدن تحذیر ایدر.

وصایای شرعیه‌یه رعایتکار اولان برانسان لزوم قوی کورمدکجه حیوانات، نباتات، سائر مخلوقاتك منافعنه تجاوز ایتمز؛ لزومی اولمادقجه آوه بیله کیتمز. بیهوده یره ویا صرف کندی کیفنه حیوانلری تلف ایتمز. اکلی حلال اولان هرهانکی بر حیوانك ذبح و اکللرنده، استعماللرنده افراطده بولونماز. نباتات ارضیه‌یی بیله ناحق یره تلف ایتمز.

اخلاق اسلامیه دین اسلامك بر رکن مهمیدر؛ افعال باطنهٔ بشریه‌یه عائد بر حکم الٓهیدر. مبانیٔ اجتماعیه‌نك اساسی اولان دساتیر اخلاقیه هرکس حقنده سیاندر. هیچ بر کیمسه‌نك سیآتی لاابالیلك، قدسیلك وسائره کبی اوصاف ایله معذور و مقبول اوله‌ماز، بوکا احتمال یوقدر.

دین اسلام بر دین صدق و استقامت اولمغله اعمال و اخلاق، استقامتده خلاصه اولنه‌بیلیر. استقامت، جمیع امورده، اقوال و افعالده اعتدال، نفسك افضل و اکملی اولاجنی هر حالی محافظه‌در که اونفسدن نه قبیح صادر اولور، نه آکا ذم و لوم توجیه ایدر. بو ایسه آنجق

دین احمدی‌یه تمسك، شرع شریفی محافظه، حدود شرعده توقف ایله، اخلاق فاضله و صفات کامله‌یی اکتساب ایله حاصل اولور. (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم ولا یحزنون) نظم جلیلی بوکا شاهددر.

استقامت، افعال و حرکات بشریه قانون شریعته موافق اولمق، ارادات بشریه اویولده استعمال اولنمقدر. فخر المرسلین افندمز استقامتله مأمور اولمشدر، نته‌کیم قرآن مبینده (فاستقم کما امرت) بیورلمشدر.

ایمان و استقامت، دین اسلامك عنوانیدر. دین اسلامی تلخیص ایدن ایکی رکنیدر. مواهب الٓهیه استقامته توجیه ایدر. استقامتك برنجی ضمانی تقوی‌در. تقوی، آخرتده موجب مضرت اولان هر شیدن نفسی صیانت ایتمکدر. صیانت نفسك درجاتی واردر. ادنی درجه‌سی انواع کفر و شرکدن اجتناب، اعلا درجه‌سی قلبی اللهدن مشغول ایدن هر شیدن تبری ایله حقه توجهدر.

(اتقوا الله حق تقاته) و (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) نظم جلیللری تقوا ایله اتصافك اهمیتنی کوسترير. استقامتی ترك، سبب هلاکدر، استقامتك روحی تزکیه‌در. بوده وحدت ایمان ایله، نفرتلری، میللری مخافة للهك، محبت الٓهیه‌نك ترهیب و ترغیب کلیسنه ارجاع ایتمکله قابلدر.

استقامت دوام ایتدکجه نعمت و عافیت تبدل ایتمز. استقامت اخلاص لله، اخلاص للعباددر. یاخود اخلاص لله، رجوع عن الهوی‌در.

اخلاق ایله وجه باری قصد اولنورسه اخروی اولور. قربادن معدود، مثوبانه وسیله اولور. وجه باری قصد اولنمازسه دنیوی اولور. محاسن و فضائلدن معدود بولنور.

قیمت اخلاقیه نیت ایله متناسبدر. اخلاص نیتك مهم بر وظیفه‌در. اعمال حسنه رضای باری‌یی تحصیل ایچون اجرا اولنور.

(الا من امر بصدقة او معروف او اصلاح بین الناس) نظم جلیلنده اوچ نوع خیر [صدقه ، ایلك ، ایکی کشی آره‌سنی بولمق] ذکر اولندقدن صوکره ، (ومن یفعل ذلك ابتغاء مرضاة الله) بیوریلیور که بو اوچ نوع خیر وطاعت هر نه قدر بر شرف ، بر فضیلت ایسه‌ده ، ریا وسمعه ایله ایشلنیر ایسه اعظم مفاسد اولور. بناءً علیه لوجه الله ایشلنیلملیدرکه بو شرف و فضیلت محافظه ایدلمش اولسون. قصد ونیتك تأثیرینه باقکه ، عادات ، عبادات آنجق نیت ایله تمییز اولنور. مثلا مفطراتدن امساك ایتمك ، عبادت‌ده اولور ، حمیه وتداوی ایچون‌ده اولور. پاره ویرمك عبادت‌ده اولور ، هبه‌ده اولور. باشقه بر غرض دنیوی‌یه مقرون‌ده اولور.

طاعات ، تقرب نیتی ایله وسیلهٔ ثواب ، دنیا نیتی ایله معصیتدر ، حتی اکل ، شرب ، نوم کبی مباحات بیله ، قوت بوله‌رق طاعانه وسیله اولمق کبی خیر قصدینه مقارن اولورسه ، عبادت اولور. منهی عنه‌دخی الده قدرت وار ایکن الله قورقوسندن ناشی ترك اولنورسه آکا ثواب ترتب ایدر.

دین اسلامده اخلاقك الڭ مهم مؤیداتی وعد و وعید الهیدر. دین اسلام روز جزایه اعتقادی ، مسئولیت اخرویه اعتقادینی مؤیدات اخلاقیه‌نك باشلیجه‌لرندن عد ایدر. اخلاقك مصداق ومعیاری‌ده حکم شرعیدر.

دین اسلام وظیفه ایله منفعت اساسلرینی جامعدر. دین اسلامده افعال بشریه‌نك سائقی یالکز وظیفه ویا الکز منفعت دکل ، بلکه هر

ایکیسی ایله تألیف اولنمش بر سائقدر. دین اسلامده اساساً ، اعمال وافعال هر درلو اغراض خصوصیه‌دن بری اوله‌رق بالذات جناب حقه انقیاد مقصدیله ایشلنیر. بو اعمال وافعال ایله مجرد ذات باری‌یه عبودیت غایه‌سی تعقیب اولنور.

ایشته بو اعتبار ایله سائق آنجق وظیفه‌در. مع هذا بو اعمال وافعال اوزرینه بر طاقم منافع ترتب ایدر. انسان حسن نیتی ایله شرعه موافق اوله‌رق ایشلدیکی اعمالندن طولایی دنیاده ، اخرده بر طاقم نعم باری‌یه نائل اولور. اوت بو جهتله سائق ، منفعت اولور. فقط اقصی الغایه عبودیتدر ، رضاء باری‌یی تحصیل ایتمکدر. بو حالده وظیفه برنجی درجه‌ده ، منفعت ایکنجی درجه‌ده غایه‌در؛ مقصود بالذات وظیفه‌دن عبارتدر. قال الله تعالی : ورضوان من الله اکبر

٥ — دین فطری وعمومی

دین اسلام بر دین فطریدر : ناسك مجبول اولدیغی بر دیندر. انسان بو دین ایله متدین اولمق قابلیتنده یارادلمشدر. اصلا تربیهٔ دینیه کورمه‌مش ، نشأتك تأثیری بولونمامش اولان عقل سلیم صاحبی ، حیاتنده سوق طبیعی ایله کندیسنی آنجق قواعد دین اسلامه تابع قیلار.

دین اسلام ، انسانی فطرت بشریه‌یه دعوت ایدرك فطرتك تمایلاتنه براقیر. انسان بر طاقم تلقینات مضله ایله وادیٔ ضلاله صاپدیرلمزسه وجداناً باشقه بر عقیده‌یه میل ایتمز ، انسان کائناتده نوامیس منتظمه ایله متصرف ، علم واراده ایله متصف ، بر قوهٔ عالیه‌یه مالك بر ذات

اجلّ واعلانك وارلغنی فطرةً بیلیر. دین اسلام بوذات اجلّ واعلانی بتون عقول سلیمه‌نك، اذهان ذکیه‌نك قبول ایده‌جكی برطرزده [الله] اسم جلیلی ایله بیان ایتمشدر.

معرفت صانع، فطریدر. شوقدر که فطرته فساد عارض اولورسه صاحبنك ارشادینه لزوم کورولور؛ صاحبی، کندیسنه آیات الٓهیه تذکیر اولنمق صورتیله اصل فطرته رجوع ایدر، بویله‌جه نظره احتیاج حاصل اولور. دین اسلامك مبادیسی اولان نوامیس خلقته‌کی وحدت امراض روحیه ایچون شافی، هر علمك و عملك متعارفه‌سی ایچون کافی اولمغله غایت بسیطدر. کرك حادثات محسوسه‌یی مطالعه ایدنلر ایچون، کرك دقائقه واقف اولانلر ایچون غایت واضح و صحیح بر نتیجهٔ فکریه‌در.

امته مسلط و متحکم اولان زعما و رؤسا «نور عقلی سوندورك، عین بصیرتی کورله‌دیك» دیرلر؛ امتی زنجیر تقلیدلری آلتنده ایکنم ایکله‌دیرلر، نفسلرینی هر شیئه مسلط قیلارلر، عقل ایله قلبی یکدیکرندن آییررلر ایدی. بوکا قارشو دین اسلام فطرتی اقامه ایتدی، فطرته مقاومت ایتمدی، نور عقل ایله استناره ایتدی، نور عقلی اطفا ایتمدی، معرفت باری حقنده برهان و دلیلی، عبادت باری حقنده اخلاصی، احکام حلال و حرامی معرفت حقنده جلب منافع و دفع مضراتی عمده قیلدی؛ خلقی مجردن قورتاردی، رشده چیقاردی.

دین اسلام، مجرد جسمانی بردین اولمدیغی کبی مجرد روحانی

بردین‌ده دکلدر. بلکه ایکیسی آره‌سنده مصالح دین و دنیایی جامع انسانی بردیندر. تمامیله فطرت بشریه‌یه ملائمدر. هر ایکیسندن حظ وافی آلمشدر. فطرته مقاوم، دکل فطرتی مقومدر. قبل الاسلام یهودیلر ایله مشرکینك اهتماملری حظوظ جسدیه‌یه، نصاری و صابئه‌نك اهتماملری‌ده دنیا و لذائذ دنیایی ترکه متعلق ایدی.

دین مبین احمدی هرکسی موهبهٔ خلقت اولان قوای مادیه و معنویه‌سندن استفاده ایده‌جك صورتده استقلال فکر و اراده‌یه مالك قیلدی، سلامتی ترك فکرده کورمدی. جسده، روحه عائد اولان حقوقی بخش ایتدی، اعضای بشری خلق اولندیغی شیده براقدی، رهبانیتی منع ایتدی، اعضایی خلق اولندیغی شیده استعمالی، جناب قادر قیومه شکر عد ایلدی. اسلامده حیات دنیایه حصر شغل نه‌قدر قبیح ایسه، آندن تماماً انقطاع‌ده اوقدر قبیحدر. حیات فردیه و اجتماعیه‌نك حظوظ و حوائج فطریه‌سنی تعقیم ایتمك مذمومدر. اسلامده‌کی زهد و ورع، تعدیل نفسدر، تعذیب نفس دکلدر؛ حیات دنیا اسارتندن تخلیص ایله حکمتك باشی اولان مخافةاللهه تودیعدر. اسلامده ایمان اوزرنده اللهدن بشقه هیچ بر مراقب یوقدر. تکفیر بر امر عظیمدر.

دین اسلام فطرت بشریه‌یه آغیرکلن برطاقم بی‌فائده ریاضتلری امر ایتمز. اسلامده عبادات خصوصنده پك چوق رخصتلر، وسعتلر واردر. دین اسلام، انواع زینت ایله تجملی، مشتهیات و طیبات ایله استفاده‌یی، حسن نیت، اعتداله رعایت، حدود شرعیه‌ده وقوف شرطیله مباح قیلار. احتیاجات روحیه و جسیمه‌یی عادلانه بر صورتده توفیق ایله روحی‌ده، عقلی‌ده ادراك حقایق ایله لبریز کمالات ایدر. تمایلات بشریه‌یی تربیه ایلر. نفوس بشریه‌یی ملکوت اعلایه سوق ایدر. جسم انسانی‌یی استحقاقدن محروم ایتمیوب سوء استعمالاتی منع ایدر. نفسه استحقاقدن فضله ویرلمسنی مضر کورور. شهوات

وهوانك غلبه‌سيله ايشلديكی كناهه قارشو توبه ايدن كيمسه‌نك حقنده مغفرت سبحانيه‌نك متجلی اوله‌جغنی تبشير ايدر؛ هيچ بر كيمسه‌يه بشقه‌نك وبالنی تحميل ايتمز.

دين اسلام ـ اوله‌جه بر تفصيل بيان اولنديغی اوزره ـ عدلی اقامه، حقوق بشری محافظه، حياتك هر قسمنه عائد اولان احكامی تبيين، صلح ومسالمت عموميه‌يی تأسيس، مساواتسزلغی رفع، حريتی ادامه، فردی حريت وجدانی تقرير؛ قومشولره، كوله‌لره وبالعموم افراد بشره لطف وتعطف ايله معامله‌يی توصيه ايدر، بتون احكام جليله‌سی عقل بشره متوجه بولنور. اسلام نزدنده داخل اولور ايسه اورايه فضيلت، مدنيت كتيرير. دين اسلام تغالب، تحكم، كبر وغرور، عظمت وجبروت، شهوات ايله تمتع اساسلرينه مبتنی اولان مدنيتی هضم ايده‌مز. اسلام مدنيتی اك يوكسك بر مدنيتدر. فضيلتی هيچ بر ملتك فضيلتی ايله قابل قياس اولميه‌جق درجه‌ده عاليدر.

دين محمدی بر دين خالص وكاملدر. اديان سائره‌دن مقتبس دكلدر. وحی باری‌يه مستندر. دين محمديده كيزلی تعلملر، ابتداعلر، اختراعلر يوقدر. دين محمدی تقليدلر، رمزلر دكلدر.

دين محمدی، حضرت نوح، ابراهيم، موسی وعيسی عليهم الصلاة والسلامك تبليغات اصليه‌لريی احيا وتجديد ايدن، اعتقادات اهل كتابی اصلاح ايلين ديندر. نجاشی، حبشه‌يه هجرت ايدنلردن حضرت پيغمبرك احوالنی خبر آلوب قرآنی دكله‌دكدن صوكره «والله بو قرآن موسی‌نك كتيرديكی مشكات واحده‌دن چيقيور» ديمشدر.

ورقه بن نوفل ده پيغمبرمزی دكله‌دكدن صوكره: «آكا كورونن ذات موسی عليه السلامه كلن ناموسدر» ديمشدر.

سورهٔ انعامك آخرنده سورهٔ اعرافده وسائر سور مكيه‌ده مذكور اولان وصايا‌ده انبيای عظام حضراتی متفقدرلر.

قال عليه الصلاة والسلام (انا معاشر الانبياء ديننا واحد وانا اولی الناس بابن مريم لانه ليس بينی وبينه نبی).

حضرت مسيحدن وسائر پيغمبران عظامدن صحيح وثابت اولان شی بزم دينمزه مخالف دكلدر. دين اسلام، كتب سابقه‌ده‌كی اصول دينی، شرائع سابقه‌يی تقرير ايتمش؛ اخبار صادقه‌يه شهادتده بولنمشدر. شريعت محمديه‌دن «تعظيم لامر الله، شفقة علی خلق الله» اصلنه راجع اولان احكام، نسخ قبول ايتمز؛ فقط بر طاقم احكام نسخ قبول ايتمكله بونلرده بين الشرائع اختلاف موجود اولابيلير. پيغمبرمز افندمز حضرتلرينك شريعتی افضل شرائع، امتی خير الامم در، وحدانيت الٰهيه، مبدأ ومعاد، فضائل اخلاقيه‌يه متدائر بالجمله اصول كليه‌ده شرائع مرسلين اتفاق ايتمكله شريعت محمديه بونی اكمال واتمام ايله احسن وجوه اوزره اثبات ايلمشدر.

دين، دين الٰهيدر، اولده ده، آخرده ده بردر. آنجق صور ومظاهری مختلفدر. روحی، حقيقتی السنهٔ انبيا اوزره مجمع عليه‌در، اصلا تغير ايتمز. بو حال عقول بشرك ارتقاسيله، بشرك كمال هدايته اولان استعدادی ايله دينده ارتقايه منافی دكلدر.

سلسلهٔ انبيا، سلسلهٔ مصدقين ومتصادقين‌در. مثلا: حضرت عيسی عليه السلام حضرت محمد عليه السلامك قدومنی تبشير ايتديكی كبی، حضرت محمد عليه الصلاة والسلام ده حضرت عيسی عليه الصلاة والسلامی تصديق ايتمشدر.

دين اسلام، بتون بشريتی بو اصول اوزره طوپلامق ايچون كلمشدر. وظائفنك اك مهملرندن بری اهل كتاب بيننده واقع اولان خلافی

ائتلافدر . آنلری اتفاقه، مواخاته، ومودت وائتلافه دعوتدر . اسلامده اولان قوت تمسکه کوره قرناً بعد قرن مسلمانلرك ایشلهدکاری شی بودر .

دین اسلام بر دین عمومی اولدیغندن احکام عالیهسی بتون اقوامه عائددر، هر یرده، هر زمانده قابل تطبیقدر .

دین اسلام خاتم الادیان اولدیغندن حفظ الٰهی ایله تبدیلات وتحریفاتدن مصوندر .

اسلامده آیری بر شرع ابتداع اولنمامش ، انبیا وصالحین حقندهده «غلو» ده بولونیلمامش، بونلرك حقوقیده اهمال ایدلمامشدر . نه خالقه صفت مخلوقات ایله متصف اعتقاد ایدلمش ، نه ده مخلوقاته صفت خالق ویرلمشدر ؛ نه عبادتدن استکبار اولنمش ، نه عبادتده شرکه یاقلاشلمشدر .

شارع طرفندن «نسخ شرائع» قبول اولنمش ، فقط اکابر دینك رأیلری ایله نسخ اولنمسی قطعیاً رد ایدلمشدر .

دین اسلام ، بر کتاب مبین ایله خلقدن بتپرستلکی محو ایچون کلدیکی جهتله کتاب مبینك محتوی اولدیغی احکام عالیه عموم ناسه متوجهدر . یالکز بو کتاب مبین لغات عربیه اوزره نازل اولمغله بونك معناسنی آکلامق ، اوضاع لسانی بیلمکه موقوفدر . اوضاع لسان ایسه آنی تشکیل ایدن کلمهلرك وضعی ، صورت استعمالنیده اسالیب مخصوصهسنی بیلمك ایله حاصل اولور ؛ منظوم ومنثور آثاریده آداب وعادات عربی ، اعتقادات واعتیادات عربیهیی بیلمك ایله حفظ اولنور .

بناءً علیه مسلمین اولین بو جهتلری نظر اعتباره آلدیلر ، کلامی

عربی جمع وحفظ خصوصنده، تدوین وتفسیرده برچوق وسائطه مراجعت ایلدیلر . پاره صرف ایتدیلر ، مهالکی کوزه آلدیلر، عمرلر توکتدیلر ، تا که کتاب منزل عربیی آکلایهلر ؛ آنك مضامین عالیهسنه دقائق معنویهسنه ، نکات ومزایاسنه واقف اولهلر. معمافیه بو یولدهکی خدمات مشکورهیی بر نوع عبادات صایارلر ، معبود کریم حضرتلرندن حسن مثوبات اومارلر ایدی .

قرآن مبین مصالح دینی مصالح دنیا ایله مزج ایدر. آیات توحیدده حکمت کونی ، نظام عالمی وبهجت جهانی جمع ایدر . آیات مخلوقه الٰهیهدن اعراضی ذم ایدر .

قرآن مبین ایله احکام اصلیهسی تثبیت بیورلمش اولان دین اسلام علومی النه آلیر ، خرافاتی ، ضلالاتی ، بدع واوهام کی علومه شین ویرن شیلری آتار؛ عباداتی، نظام اجتماعیی ، آداب معاشرتی تعیین ایدر. منتسبلرینه تفکر وتعقل ایله امر ایلر. سنن کونیهدن عبرت آلمغی توصیه ایدر . طبیعتی تتبعی ، حقائق طبیعتی تحرییی امر ایدر .

الله تعالی حضرتلرینك امم واکوان حقنده بر طاقم سنتلری واردر. سنت الٰهیه شؤنك جاری اولدیغی ، آکا کوره آثارك تکون ایتدیکی طرق ثابتهدرکه بوکا ، نوامیس وقوانینده دینور .

ایشته جمعیت بشریه آرهسنده دخی اجرای حکم ایدن بو قوانین ونظامات تبدل ایتمز . نته کیم قرآن مبینده (ولن تجد لسنة الله تبدیلا) بیورلمشدر . سعادت طلب ایدن بونلرك اصولنه نظر ایدر . تا که سیرتنی آکا بنا ایتسون . بناءً علیه دین اسلام سنت الٰهیهدن عبارت اولان بو قانونلره ، بو نظاملره رعایت ایدلمسنی توصیه ایدر .

دین اسلامده عقل ایله نقل متوافقدر . علمه منافی بر اساس

يوقدر . اسلام ، طبيعت ايله مصادم دكلدر . احكام اعتقاديه‌ده عقله منافى هيچ بر عقيده يوقدر . مبناى اسلام اولان توحيدده نظر عقلى ، احكام عمليه‌ده مصلحت و حق و معدلت ، احكام وجدانيه‌ده تهذيب بر مهم اساسدر . دين اسلام ، نظام اجتماعى ايچون اقتضا ايدن قانونى مصالح عامه ميزانى ايله وزن ايدر . امور عامه‌يى وزن ايچون مصالح عامه ميزانندن عادل ، دها صحيح ميزان اولماز .

دين اسلام ، اسباب عمرانى جامعدر . نفوسى معالى‌يه حاضرلار . نفوسه صبر و ثبات توصيه ايدر . ايجابنده شدت ، ايجابنده لينت و مرحمت ايله معامله‌يى توصيه ايلر . احوال دنيويه‌ده ، اعدا ايله معامله‌ده زمانه رعايتى توصيه ايلر . غير مسلملر ايله معامله‌ده عدالتى التزام ايدر . معاملات امه‌ده تدريج طريقنى اساس قيلار . عرف و عادته بيوك بر قيمت ويرر .

دين اسلامك حقيقتنى بيلن كيمسه‌نك نظرى دها واسع ، قلبى تعصب جاهليدن دها برى ، ملل مختلفه ايله الفته دها قريب ، ترقى‌يه ، تزكيهٔ نفسه ، تحسين اخلاقه دها حريص اولور .

دين اسلامده انتظام جمعيتى اخلال ايدن بتون عوامل تشتت و اضمحلال منهى عنه‌در . بالعكس جمعيتك قوت و انتظامنى ، حسن تماديسيله تمام سعادتنى موجب اولان بتون وسائل مأمور به‌در .

دين اسلامك استنادگاهى عدالت ، غايه‌سى سعادتدر . دين اسلامده حريت شخصيه بر حق طبيعى اولوب تعرضدن مصوندر . انسانلر فطرةً حر طوغار . فردك و جماعتك تكاملنه مؤدى اولان اسبابه توسل بر حقدر . حكومت اسلاميه‌نك ركن ركينى وظائفى اهلنه توديع ايتمك ، عدل ايله حكم ايلمكدر . دين اسلام انسانى اشرف مخلوقات عد ايدر ؛

كندى سالكلرينى اشرف امم كورور ؛ بو عالمى‌ده ، دها عالى بر عالمه انتقال ايچون بر مزرعه عد ايلر . شرف نفسى مستلزم اولان حياتى ، معاملاتك روحى اولان امانتى ، الفت و اخوته باعث اولان صدقى ايماندن عد ايدر .

دين اسلام ، يالكز سالكلرينى دكل ، بتون اقوام انسانيه‌يى تربيه ايلمكى تعهد ايلر . پيغمبرمز بتون عالمه رحمتدر . نته‌كيم قرآن مبينده (وما ارسلناك الا رحمة للعالمين) وارد اولمشدر .

الحاصل قانون اقوم ، ناموس اعظم دين اسلامدر . علم و فهمده عقل و فكره ، عمل و حياتده اراده‌يه استقلال بخش ايدن دين اسلامدر.

امور مسلمين ايچون شورايى امر ايدن ، تحكم و استبداده ، سلطه‌يه الك اول اشد مقاومتله مقاومت ايدن ، امتى حقوق عموميه اوزرينه مراقب قيلان دين اسلامدر .

خليفه ايله افراد آره‌سنده بر فرق كوزتميه‌رك ، تفاضلى رفع ايدوب آنجق و انجق شرعى حاكم قيلان دين اسلامدر .

افراد امتى متساوى قيلان ، جمعيت مدنيه‌نك دساتير ثلاثه‌سى اولان علم ، عدالت و اخوتى شدتله التزام ايدن دين اسلامدر .

حقوق و حريت شخصيه‌يى محافظه ايدن ، اجانب و معاهدينك ماللرينى ، عرضلرينى ، حياتلرينى امين قيلان دين اسلامدر .

حيات عاليه‌يى تمثيل ايدن ، وجدان اوزه‌رنده اثر براقان دين اسلامدر .

بتون مضرتلرى محظور ، بتون منفعتلرى مباح قيلان ، حرج و مشقتى قالديران ، ضرورت و احتياجى دائما نظر اعتباره آلان دين اسلامدر .

احساسات دينيه ايله حيات اجتماعيه و سياسيه مطالبى بينى

تأليف ايدن ، هر فردە سعادت حياتيەسنى تأمين ايچون امر بالمعروف ، نهى عن المنكرى فرض قيلان دين اسلامدر .

جمعيت انسانيەيە خدمتى ، سلامت مرورى تسهيل ايچون ، آياغە طولاشەجق بر طاشى بر طرف ايتمكى بيلە خصائل ايماندن صايان دين اسلامدر .

قوانين عموميەسنك نورى دين ، جامعى عقل ، غايەسى عدل اولان دين اسلامدر .

عقلك وحياتك دوستى ، حقيقتك عينى ، سعيك رهبرى ، سعادتك جامعەسى اولان دين اسلامدر .

علو همتى سود برن ، شيم وفضائلە سوق ايدن ، تحرئ حقائق آمر بولنان دين اسلامدر .

اخلاقياتى ، اجتماعياتى ، اك مهم اساسات انسانيەيى كتاب مبينى ايلە تثبيت ايدن ، بونلرك طرز تطبيقنى ، تفرعاتنى دە يكرمى اوچ سنەلك سنت نبويە ايلە كوسترن دين اسلامدر .

اجماع ايلە امتى ، اجتهاد ايلە افرادى تشريعى بر وظيفە ايلە ممتاز قيلان دين اسلامدر .

او دين اسلام كە ، شوكت وقدرت زمانندە تطبيق اولنەجق احكامى محتوى اولديغى كبى ، ضعف وعجز زمانندە مابه التطبيق اولەجق احكامى دە حاويدر . چونكە استهداف ايتديكى غايە ، مجرد عباد الله ايچون مصلحت وسعادت دارين در .

آرتق بوقدر اوصاف قدسيەيى حائز بولنان بر دين مبين ، بر دين عمومى وفطرى اولمازمى ؟ البتە اولور . [ان الدين عند الله الاسلام] و [افغير دين الله يبغون] و ((فاقم وجهك للدين حنيفا فطرة الله التى فطر

الناس عليها لا تبديل لخلق الله ذلك الدين القيم ولكن اكثر الناس لا يعلمون)) نظم جليللريلە برنجى سؤالە ختام ويريورز .

تنبيه :

انسانيت كبرى اولان دين مبين احمدى مسلكلرى آرەسندە بوكون مشهود اولان بعض احوال ناسزا ، يا اصل فطرتدەكى قصورادرا كلن ، يا عنادن ، يا غلودن ويا دين محبتنك قلبە عدم نفوذندن وياخود دينندەكى حكم بالغهٔ سبحانيەنك آكلاشيلمامسندن تولد ايتمشدر .

كوزل ايلە چيركينى ، طوغرى ايلە اكريى فرق ايدن كوز ، نيجە كرە يا اهمال ويا عناد يوزندن كوزلى چيركيندن ، اكريى طوغريدن آييرەماز . بو قصورده كوزە عائد اولور . ايشتە بو احوال غير مرضيە اسلامدە دكل مسلمانلردەدر ؛ اسلامدە هيچ بر وجە ايلە قصور وعيب يوقدر . هر نە قصور وعيب وار ايسە مسلمانلردەدر .

اسلام بذات خود ندارد عيبى — هر عيب كە هست از مسلمانئ ماست

مسلمانلرك احوالنە باقەرق اسلامك ماهيت وقيمتنى تعيين طوغرى دكلدر ، قانون اقوم اولان ، غايهٔ كمالات اولان دين اسلام ، بعض عوارضك تحت تأثيرندە قالەرق بوكون مع التأسف صفوت اصليەسنى كما ينبغى اظهار ايدەمەمكدەدر . نتەكيم اديان سائرە مسلكلريدە بويلەدر . او عوارض باشليجە سياسى ومعنوى اولور ، اوچنجى سؤالك جوابندە بو جهتدە ايضاح اولونمشدر .

ایکنجی سؤالک جوابی

مندرجات : دین مبین احمدینك فکر وحیاته بخش ایتمش اولدیغی شیلر، استقلال فکر، حق وحقیقتك هدف اولمسی، غایهٔ کمال، استقلال اراده، فردده نزاهت، جماعتده صلابت، حیات مادیه وحیات اسلامیه، اسلامك مابه الامتیازی، استقلال شخصی، وحدت اجتماعیه، انتظام جمعیتی تأمین ایدن اسباب ووسائلی تشریع، عوامل تشتتی تحریم .

سؤال : بودین فکر وحیاته نه‌لر بخش ایتمشدر ؟

جواب : بوسؤال، دین مبین احمدینك فکر وحیاته بخش ایتدیکی نعم الهیه‌نك نه‌لردن عبارت بولندیغنه تعلق ایدر . سعادت مدنیه‌نك، مدنیت فاضلهٔ حقیقیه‌نك اساسی، حیاتده یکانه عامل اولان اراده‌یی، اراده‌یه مرشد اولان فکری حجردن تخلیص ایله فکر وحیاتی انتظامه آلمق، افکارده حق، افعالده عدل هدف اتخاذ اولنه‌رق متاعب واضطرابات حیاته مقاومت ایچون استقامت خصوصی اولمغله دین مبینمز فکره استقلال بخش ایده‌رك حق وحقیقتی هدف کوسترمش، غایهٔ کمال تعیین ایتمش، استقامتی قوی براراده‌یه باغلامش، اراده‌یه استقلال بخش ایتمکله فرده نزاهت، جماعته صلابت ویرمش؛ انسانه استقلال شخصیسنی قزاندیرمشدر . شویله که :

اولاً — دین مبین احمدی فکری حجردن قورتاریور . مملکتنه

اعاده ایدییور، فکر، استقلال مشروع صاحبی اولیور . باشقه‌سنك نابجا سلطهٔ افکارندن آزاده قالیور . استقلال فکر قاعده‌سنه مبنی انسان، حقی دلیل وبرهان ایله آرار، بولور .

مستقل الفکر اولان ذات، عقلنی حق وصوابی معرفتده، منافع ومضرات عمومیه‌یی تمییز خصوصنده استعمال ایدر . استقلال فکر طبع بشرده مکنوزدر .

استقلال سایه‌سنده فکر، حقی کمال سربستی ایله تحری ایدر . استقلال فکرك تجلیکاهی حریت فاضله‌در . دین مبینمز نظر وتأملده، استکشاف حقائقده فکره استدلال صلاحیتی ویرر؛ فکر بوصلاحیتنی استعمال ایتمزسه مذموم اولور . بناءً علیه بلاتحقیق دیکرینه تقلید صورتیله ایمان ایدوب نظر واستدلالده بولنمیانلر آثم عد اولنور . آنجق دین اسلام، استدلالات صحیحه ایله استدلالات فاسده‌یی، براهین ایله مغالطاتی یکدیکرندن تمییز ایده‌جك قواعد سالمه واساسات متینه وضع وتثبیت ایتمش اولمغله فکرك استدلالات فاسده ومغالطات کاسده‌سنی رد وعدم قبول ایله محافظهٔ سربستی ایده‌رك فکرك استبداد ظالمانه‌سنه قارشو دین اسلام حریت حقیقیهٔ منصفانه‌سنی حمایه‌دن فراغت ایله‌مز .

ثانیاً — دین مبین احمدی، فکره هدف اوله‌رق حق وحقیقت بخش ایتمکله فکرك هدفی حق وحقیقتدر، هوا وهوس دکلدر . هوا وهوسه اتباع بالاجماع حرامدر . (فلا تتبعوا الهوی) (ومن اضل ممن اتبع هواه) نظم جلیللری ده هوایه اتباعی منع ایدیور .

دین جلیل اسلام : (ان فی خلق السموات والارض . . .) (ویتفکرون فی خلق السموات والارض)، (قل سیروا فی الارض فانظروا . .) کبی آیات جلیله‌لریله فکرلری خلقت کونیه‌یه، طرز جریان حیاته،

بوخصوصده استخراج ایدلمسی لازم اولان حقائقی تحری‌یه سوق ایدییور. صکره سوکائنده تحولات منتظمه، فعلیت منسقه عبث اولامیه‌جغنی، مبدأ ومعادده بر حکمت وعاقبت حمیده بولنه‌جغنی بیان ایدییور ؛ بو عاقبتك حصولی ایچون انسانلره بر وظیفه ویرییور. (ایحسب الانسان ان یترك سدی) (لیبلوکم ایکم احسن عملا) نظم جلیللری الك بویوك شاهددر.

اسلام، محاکمه‌ده تمایلات نفسیه وحسیه‌دن تجرد، حرکات فکریه‌ده انتظام واستقامت کوزه‌دیر.

اسلام : حق پرستلکدر، حق وحقیقته اتباعدر. فکرك الك عالی مآلی (مرجعی) فکر توحید اولمغله دین اسلام فکره حق وحقیقت اولمق اوزره معبودك برلکنی، ضلال وبطلان اولمق اوزره شرکی، اصنام واوثانه طاپمغی بیان ایدییور.

ثالثاً — دین مبین احمدی فکره بر غایهٔ کمال بخش ایدییور. حقه، حقیقته وصولی، نفسك سعادت ابدیه‌یه نائلیتنی غایهٔ کمال قیلیور، بوکوندن زیاده یارینی دوشوندیرییور، هیچ بر زمان فکری یأسه دوشورمیور، کمالانه طوغری مجاهده‌ده بولوندیرییور. فکری خیره توجیه ایدییور، طریق خیر واعتدال ایله خیری طلبه آلشدیرییور، بونی ده صلاح وتقوی ثمره‌سی کورییور.

رابعاً — بوتون فضائل بشریه‌نك منبعی اولان متاعب واضطرابات حیاته مقاومت ایچون بویوك، پك بویوك قدرت دیمك اولان استقامت، قوی بر اراده‌یه، متین بر استطاعته متوقفدر. دین مبین احمدی حیاتده یکانه عامل اولان اراده‌یه استقلال ویرییور، امر بالمعروف، نهی عن المنکر وظیفه‌سنی ایفاده لازم اولان شجاعتی استقلال اراده ایله تحت تأمینه آلیور.

دین اسلام اراده‌یی سلاسل اوهامدن تخلیص ایدییور، سلطان قیلیور. هوا وهوساتی، تمایلات نفسانیه‌یی اراده‌یه تابع بولندیرییور. دین اسلام، اعمال خیریه ایچون مجاهده‌یی اعتیاد ایله اراده‌یی تقویه ایدییور، چونکه انسانده نه‌وقت عزم وهمت کبی عناصر اراده، بوکبی افعال قلبیه قوامنی بولور ایسه بوتون معاملات کسب نظام ایدر. افعال قلبیه‌نك قوامنی بولمسی قلبك صلاح و تصفیه‌سنه منوطدر. قال علیه الصلاة والسلام : (الا ان فی الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد کله واذا فسدت فسد الجسد کله الا وهی القلب)

خامساً — دین اسلام فردی تربیه، جماعتی متصلب قیلیور. اسلام لزومسز کلفتلردن وسفاهتلردن آزاده اولمغله فردی واجتماعی اخلاقی، حقوق بشریه‌یی دساتیر مهمهٔ معقوله ایله استکمال ایدر، قوانین مدنیه‌یی تصفیه ایلر. جریان مدنی‌یی سعادت عامهٔ بشریه‌یه طوغری یوروده‌جك بر طرزده تربیه ایدر، فکر وعملك موازنتنی نظر اعتباره آلیر، تربیهٔ فکریه‌ده مبادئ مهمه ایله حریت فکریه‌یی ترویج ایدر، فکر ایله وظیفه‌یی توفیق ایلر.

اسلام مسلمی عزت نفس صاحبی قیلار. آنجق اللهدن حقیقی استعانه‌یی مشروع عد ایدر، باشقه‌سندن استعانه‌یی مذموم کورور : (ایاك نعبد وایاك نستعین) نظم جلیلی بونی ناطقدر.

سیاست فردیه‌سنده فداکارلق کوزه‌دن اسلام، الحق فردی تربیه قیلار، حیاتده رحم وشفقتی، افعالده عدل وحقانیتی هدف ایدینه‌ن جمعیت برکی کبی متصلب اولور.

جماعت ظالم اولمدقجه مملکتلری خراب اولماز. (وما کان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون) نظم جلیلی بو حقیقتی ناطقدر.

سادساً : اسلام حیات بشریه‌یی بر اصله ربط ایدر . او اصل موجبنجه حیات بو عالمه منحصر دکلدر ، دیکر بر عالمده واردر . بر نشئهٔ اخری‌ده واردر ، آیری بر حیات‌ده واردر . ایشته او حیات ، اونشئهٔ اخری دها مهمدر . حیات دنیویه‌نك قیمتی آخرت معیارینه تابعدر . حیات دنیا بالذات مقصد دکلدر . آنجق مزرعهٔ آخرت اولماسی اعتباریله مقصوددر . حیاتی دنیایه قصر ایتمك منهی‌در . حیات اولی‌ده واردر ، حیات آخری‌ده ؛ نعمت دنیویه‌ده واردر ، نعمت اخرویه‌ده . (ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة) نظم جلیلی بونی ناطقدر . حیات اولی قاصر ، حیات اخری کامل‌در . نعمت دنیویه آز ، نعمت اخرویه چوقدر . نعمت دنیا فانی ، نعمت اخری باقیدر . اوت ، سطور کائنات تأمل اولنور ، کتاب حیات تتبع اولنور . آیات مخلوقهٔ الٰهیه اولان بو عالم کون مطالعه ایدیلیر . فقط بالذات مقصود اولمق اوزره دکل ، بلکه آثار قدرت وحکمت اولمق اوزره مطالعه وتأمل اولنور . سطور کائنات ملاء اعلایی مبین بر طاقم رساله‌لردر .

حیاتی بو دنیایه قصر ایدنلر وارلغك بتون اهمیتی بو مادیات عالمنه حصر ایدرلر . اوقاتی کاملاً مشاغل دنیایه صرف ایدرلر . بشر لذات فانیه‌نك هپسندن مستفید اولمق ایسته‌مکله ، اسباب ترفه یوزندن حیات تضییق اولنور . مدنیت ، انسانی برچوق محن ومشاقه مبتلی ایدر ، حیات بر بار ثقیل اولور . بر طاقم اجتماعی جریانلرك درلو درلو تهاجملری ، شخصی منفعتلرك تزاحملری ، بونلرك تلقین ایده‌جکلری احتساساتك تأثیرلری ، ذکانك سوء استعمالدن منبعث نتایجی حقی اهمال ایتدیریر ، هوایی اراده‌یه غالب قیلار . برچوق کیمسه‌لره

رفاه حال میسر اولمامقله ، احتیاجات بشریه‌نك چوغالمسی یوزندن انسانلر وسائط تسهیلیه آرارلر . نفاق ، کذب ، حیله ، اغفال ، تحکم کبی هر نوع غیر مشروع چاره‌لره تشبث ایدرلر . حرص وطمع صوك درجه منکشف اولور . مواسات کبی بر فضیلت ، موقعنی استئثار کبی بر رذائته ترك ایدر . بر درجه‌ده‌که قرداش قرداشه اییلك ایده‌مز . انسانده‌کی حرص وطمع احتیاجی آرتیریر ؛ احتیاجه زبون اولان کیمسه استقلال ذاتیدن محروم اولور . اخلاق صفوتی غائب ایده‌رك مدنیت فاضلهٔ حقیقیه‌نك استقامت طبیعیه‌سندن انحراف ایله ، باطنی بداوت اولان بر حال مغشوش اوزرینه مؤسس بر مدنیت ، قانون حیاتی تغالب وتظالم اولان علو مطلقك تسخیرنده مادی بر مدنیت تولد ایدر . آرتق بیچاره‌لرك یاشامسنه میدان قالماز . حیاتده نظام یرینه جدل قائم اولور .

بو حال ایسه نظام اجتماعی‌یی خلدار ایده‌جکی جهتله اسلام ، محافظهٔ نظام ایچون استقامتی لازمه‌دن قیلمش واجراسی پك کوچ اولان استقامت خصوصنی ، یوم آخره ایمان فکری ایله تسهیل ایلمشدر . دین اسلامك توصیه ایتدیکی طرز حیاتده بالعکس جدال یرینه نظام قائم اولور . دین اسلامك تلقین ایتدیکی فکر معاد قوانین اخلاقیه‌نك باشلیجه مؤمنی اولمقله بو حیاتده فساد ایقاعنه توجه ایدن ارادهٔ بشری فساددن آلیقور ، قلبلری فساداتدن اجتناب حسلریله لبریز ایدر . ایقاع فساده مستعد اولانلری عادل مطلق اولان الله تعالی‌نك نزد معنویسنده وقوع بولاجق اولان محاکمه ایله ، عقاب آخرت ایله ترهیب ایدر . نظام اجتماعی ایچون وعد ووعید الٰهیه‌دن بیوك بر مؤمن تصور اولنه‌ماز . بو حیات ، بسیط بر حیات اولمغله بو حیاتده مدنیت مادیه تولد ایتمز . بویله اولمقله برابر

معیشت دنیایه دکری نسبتنده اهمیت ویریله‌رك ینه برطاقم آثار عمران حاصل اولور. شوقدرکه او آثار عمران مادی دکل، بلکه رضای باری‌یی استحلایه برنشاندر، معنوی‌در.

بوحیاتده حرص وطمع مغلوب، زهد وقناعت غالبدر. استیثاره بدل، مرؤت، فتوت، سماحت تجلی ایدر. حق قرابته، حق مجاورته بحق رعایت اولنور. بومیانده صفوت اخلاق محافظه اولنه‌رق فطرتده مرکوز اولان کمالات انکشاف ایدر. تمایلات ردیئه، شهوات دنیویه دوچار تعدیل اولور. نعمت دنیادن اعتدال دائره‌سنده استفاده اولنور. هرکس نصیبنه راضی اوله‌رق نعم باقیهٔ آخرویه‌یه اشتیاق ایله باقه‌سنك حیات دنیاده‌کی نعم فانیه‌سنه روی طمع کوسترمز. طبقات ناس آره‌سندن جدال معیشت قالقار.

بوحیات موجبنجه مصدر ثروت اولان، زراعت، صناعت، تجارتدن هرکس مستفید اولور. طرز حیاتده رفاه حال میسر اولور. طبقات اجتماعیه آره‌سنده تفاوت عظیم قالماز.

بوحیات موجبنجه انسانلرده قناعت، شفقت، عدالت، عزت کبی فضائل غالب اولور. نعم دنیا انسانلرك طبقهٔ عالیه‌سنه محصور قالماز؛ متاعب دنیا فقرانك آرقه‌سنه تحمیل اولنماز. ارض میدان مبارزه اولمایوب سلامت عامه، تعاون عمومی میدانی اولور. انسانك افراط درجه‌ده رفاهی، دیکر انسانلرك کوجلری، زحمتلری حسابنه اولمقله دین اسلام، رفاهك افراط درجه‌سندن انسانی تنفیر ایدر. (ان الانسان لیطغی ان رآه استغنی) نظم جلیلی بوحقیقته شاهددر.

بوحیات ایله تعاون وتناصر عمومی، مواسات تأسس ایلر. تفاوت اجتماعیه‌نك حس اولنان آجیلغی خفیفلر. اوت، بوطرز حیات بتون انبیاء

کرامك من قبل الرحمن تبلیغ ایتدکلری برطرز متیندر. دین اسلامك بیان ایتدیکی بواساس، حیات بشریه‌نك تنظیمنده مهم تأثیری حائز براساسدر. (اعلموا انما الحیاة الدنیا لعب ولهو وزینة وتفاخر بینکم وتکاثر فی الاموال والاولاد) نظم جلیلی موجبنجه حیات دنیا، اویون، اکلنجه، دبدبه، انسانلر آره‌سنده‌کی تفاخر، اموال واولادك چوغالمسیله مباهاتدن عبارت اولمغله فکر بشر، اشبو زخارف دنیادن، طولاییسیله مدنیت مادیه‌دن وقایه ایدلمش، حیات دنیاده آنجق عدله، استقامته برموقع معلی ویرلمشدر. عموم بشر ایچون، حیات دنیاده اقتحام ایتدیکی متاعب واضطراباته مقابل برمکافات اولمق اوزره دینمزك وعد ایتدیکی «نعیم جنت» قدر برواسطهٔ ترغیب یوقدر. حیات دنیاده‌کی منافع عامه ایچون اك مؤثر ناظم افعال ایشته بووعد التهیدر.

اسلام، تکامل عقلی ایچون علم ومعرفتی، تکامل اقتصادی ایچون معیشتی، حوایج فردیه واجتماعیه ایچون ازدواجی، واجب قیلمشدر. علم وتجارت ایچون اقطار عالمه سیاحتی، بونلر ایچون هردرلو مشروع فعالیتی ترویج؛ جهالتی، کسل وبطالتی، اسراف وسفاهتی، ذات سؤال ویدسفالتی ذم وتقبیح ایتمشدر. اسلام، حیات علمیه‌ده ضرورت واحتیاج ترتب ایدن علومی تحصیل ایله امر ایتمشدر.

اسلام، حیات علمیه‌یه کشایش ویروب تحصیل یولنده بوفانی حیاتدن چکیلنلری قافلهٔ شهدادن عد ایتمش، علمی اك یوکسك برمرتبه قیلمش، ارباب علمه احترامی عبادت، استخفافی معصیت صایمش؛ علمه، علمایه برموقع ممتاز آییرمش؛ بویله‌جه حیاتده هرعصرده مسلمینك برچوغنی علومك حسبی خادمی، ناشری قیلمشدر.

حیات اجتماعیه‌نك لوازم ضروریه‌سندن اولان خصوصاته ده علمه ویریلان درجه‌ده اهمیت ویرمشدر.

اسلام اوردوسنك تأمین غلبه‌سی ایچون نه‌لر لازم ایسه هپسنی تكالیف دینیه‌دن صایمش، غازیلك، شهیدلك كبی اك بیوك رتبه‌لر ایله حیات عسكریه‌یی تنظیم ایتمش، «واعدوا...» امر جلیلنی بر دستور قیلمشدر.

اسلام حیات بدنیه خصوصنده محافظهٔ صحت وقوته اعتنا ایدر، تداوی‌یی مشروع صایار. بناءً علیه [العلم علمان علم الابدان ثم علم الادیان] اثری، اسلام حیاتنده رهبر حركات اتخاذ اولنمشدر. وفی الحدیث: [اغتنم خمساً قبل خمس حیاتك قبل موتك وصحتك قبل سقمك وفراغك قبل شغلك وشبابك قبل هرمك وغناك قبل فقرك. — تداووا عباد الله فان الله لم یخلق داء الا خلق له دواء الا السام والهرم]

دین اسلام حیاتده ضروری وحاجی اولان بتون صنایعی حمایه ایتدیكی كبی روح شریعته مغایر اولمیان بدیعی صنایعی‌ده حمایه‌سندن محروم براقمامش، مصالح مسلمینی تسهیل مقصدیله مؤسسات خیریه‌یه پك زیاده رواج ویره‌رك بلاد اسلامیه‌ده مسافرخانه‌لر، كتبخانه‌لر، كوپرولر، یوللر، چشمه‌لر، خسته‌خانه‌لر، معابد... الخ كبی متعدد ومختلف وسائط عمران حصوله كلمش، یوللردن بر طاش قالدیرمق قدر خفیف برایشی، اذایی رفع مقصدیله، احادیث شریفه‌نك دلالتی وجهله، ایماندن صایلمشدر.

سابعاً — اسلامك مابه الامتیازی، بخش ایتدیكی حقوقی مقدسات دینیه‌دن عد ایتمسی، منازعهٔ حقوقه بادی اولان اسبابی ابطال ایلمسی، فكر وعملك موازنه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق حق وخیره سوق ایلمسیدر.

دین اسلام حقوق بشرك جریانی مراقبه آلتنده بولندیرر،

حقوق عمومیه‌یی اللهه مضاف قیلوب آكا حقوق الله دیمكله اهمیت مخصوصه وعظمت بخش ایدر.

دین اسلامده اهلیت حقوقیه، دائماً موجودیت انسانیه ایله اولچولور. بوكا مبنی دین اسلام، تكامل بشریه‌نك منافعنی بر فرده، بر عشیره‌یه، بر جماعته حصر ایتمز. فطرتده‌كی تكامله رعایتكار اولان اسلام، فطرتده‌كی مساواتسزلغی ازاله خصوصنده صنوف عالیه‌یی تنزیل وبعض حقوقدن محروم ایتمه‌مش، بلكه صنوف عادیه وضعیفه‌یی اعلایه ووسائط تكامللرینی احضاره وبالجمله بشری مرتبهٔ علیای انسانیته اصعاده اعتنا ایله‌مشدر. تعارض زماننده حقوق عمومیه اوغورنده حقوق خصوصیه‌ده فدا اولنه‌بیلیر. اسلامك بناسی، توحید اوزرینه قورولمش، موفقیات اجتماعیه ایچون وحدت سیاسیه اساس طوتلمشدر. وفی الحدیث [ید الله علی الجماعة]

ایشته، دین اسلام اویله بر دین اجتماعیدر كه، قوتلی بر حكومت اداره‌سنده قوتلی بر جمعیت تأسیس ایدر؛ افراد جمعیتك حقوقنی قوانین عادله آلتنده تأمین ایلر؛ كرك فردلرك كرك جماعتك انكشاف وتعالیسی، مادی ومعنوی ترقیسی اوغورنده هر نوع وسائلی احضار ایدر. آرتق محیط اسلامیده مخافت الهیه، دساتیر دینیه، ارشادات نبویه، اساسات فطریه‌یه مستند، حكمت وعفت، شجاعت وصمیمیت، وفا ومروت وذوق وجدان ایله مملو بر معاشرت فاضله اجرای احكام ایلر.

ثامناً — دین اسلام فكرده، حیاتده انتظام ویریر. انسانلرده قوت عمل، قوت اراده ایله؛ قوت اراده‌ده، قوت فكر ایله متناسبدر. حیاتده اراده ناصل عامل ایسه. اراده‌ده عامل اولان ده فكردر. نفس، حدت ونظام طلب ایتمكله افكار بر حقیقت عامه‌ده توحید ایدلدكجه

نفس، مطمئن اولماز. دین اسلام مبدأ ومعادده نفسك بو احتیاجنی تطمین ایتمشدر. فکر، حقیقی وقدسی بر مبدأ حقائقده توحید ایدیلیورده انتظام کسب ایدییور. انسانلرك تشبثاتنه مانع اولان شی اضطراب فکریدر. اضطراب فکری حضور قلبی اخلال ایدر، مساعینك انتظام جریانی اشکال ایلرکه اك مهم اندیشه بودر. دغدغهٔ خواطر انتظام حرکاته مانعدر. حصول مقاصدك اك بیوك سببی انتظام حرکاندر. فکرنده سکون اولمیان کیمسه‌نك قلبنده سکینت یوقدر. دین اسلام، حرکات بشریه‌نك ناظمی اولان سکون فکری توکل ایله تأمین ایدر. اسبابه توسلدن صوکره حضور قلبی اخلال ایتمه‌مك ایچون اللهه اعتماد ایتمك توکلدر. توکل عزمی، صارصه‌جق، اراده‌یه ضعف ویره‌جك درجه‌ده دوچار فتور اولمادن توقی‌یه مداردر.

بو عالمك خالقی، رزاقی واردر. مشیت باری ایله یاپیلان شیئی تحویل ایده‌جك بر قوت یوقدر. هرکس آنك ارادتنه سرفرو ایدر. قدره یعنی عالم طبیعتده وجوده کلن شیلرك موضوعات الهیه‌دن اولان بر قانون مطرد اوزره جریان ایتدیکنه اینانان ذات، بو عالمده‌کی محن ومشاقك هربرینه تحمل ایدر. قدره ایمان، انسانه عجز یوزینی کوسترمز. انسانی قورقاق قیلماز. بلکه عزم قوی صاحبی قیلار، هر ایشده نشاط، وجد وغیرت ایله حرکته سائق اولور.

حیات، مصالح ضروریه وحاجیه وکمالیه اوغرنده دائمی بر سعی وغیرتدن عبارتدر. دین اسلام انسانه تابع اوله‌جق قواعد اخلاقیه واجتماعیه‌یی تعلیم ایدر. غش، کذب، خیانت کبی مفاسد اجتماعیه‌یی، مقدرات الهیه‌یه قارشو عدم رضایی منع ایدر. سعادت بشریه‌یی پایمال ایدن اوچ بیوك مصیبتی قالدیرر: سکر، قمار، فحش. دین اسلام ام الخبائث

اولان خمری منع ایله آنك فردی واجتماعی مضراتندن، قماری منع ایله وقتك، نقدك خساراتندن بشری وقایه ایتدیکی کبی احکام نکاح ایله‌ده دواعی سفاحی تملندن قالدیرییور.

حیات، تعاون اجتماعی ایله قائمدر. بوده اخوت، عدالت، مساوات اصللریله متجلی اولمغله اسلام سیاست واجتماعیاتی بو اصول ثلثه‌یه باغلامشدر.

دین اسلام، مقارنت حیاتیه‌نك اك مهم عواملنی ازجمله وصایتی، مظلوملره نصرت، ظالمره مخالفت، ولی الامره، مشروع اولان خصوصاتده اطاعت؛ امر بالمعروف، نهی عن المنکره مواظبت، محاوره‌ده صدق، معامله‌ده عدل، ظلم وتجاوزه قارشی مشروع بر صورتده مدافعه، جزایی آنجق مجرمه تخصیص، انجاز وعد الخ.. کبی پك چوق فضائل اجتماعیه‌یی توصیه ایدییور.

دین اسلام تمایلات نفسانیه‌یی حد اعتداله ارجاع ایله، تسکین نفس ایده‌بیله‌جك بر صورتده بشریته تربیه ویرییور. بو طرز تربیه ایسه ضبط نفس ایچون قانون حکمته پك موافقدر. یوقسه محرومیته علی الاطلاق تحمل، تمایلات نفسانیه‌یی بالکلیه ازاله ایتمك، وظائف حیاتیه‌یی تعطیل ایده‌جك درجه‌ده قناعتکار اولمق قانون حکمته توافق ایتمز. بناءً علیه دین اسلام بو کبی حالاتی ترویج ایلمز. نته‌کیم بو حقیقتی، بو قانون حکمتی شو حدیث شریف پك کوزل ایضاح ایدر: [جاء ثلاثة رهط الی بیوت ازواج النبی صلی الله علیه وسلم یسألوهن عن عبادة النبی صلی الله علیه وسلم فلما اخبروا کأنهم تقالوها فقالوا واین نحن من النبی صلی الله علیه وسلم وقد غفر له ماتقدم من ذنبه وماتأخر قال احدهم اما انا فانی اصلی اللیل ابدا وقال آخر انا اصوم الدهر ولا افطر وقال آخر انا اعتزل النساء فلا اتزوج ابدا فجاء رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال انتم الذین قلتم

كذا وكذا اما والله انى لاخشاكم له لكن اصوم وافطر واصلى وارقد واتزوج النساء فمن رغب عن سنتى فليس منى] .

سعادت حياتيه ، طريق مستقيم اوزره سعى وعمل ايله متناسب ، فردك تكملات حياتيه‌سى جماعتك تكملات حياتيه‌سنه متوجه اولمغله دين اسلام عطالت وكسلى منع ايدر . ؛ بشرى طلب رزق ضمننده نشر عدالته ، حقوق غيره رعايت ايله برابر معاملاتده حدود الهيه‌يى محافظه‌يه ، هانكى ملتدن اولورايسه اولسون ، امم مغلوبه‌يه رفق ايله معامله‌يه سوق ايدر . مسلك معيشته پك زياده اهميت ويرر . هوسات نفسانيه يولنده افنايه واره‌جق قدر افراطدن توقى ايتمك شرطيله سعادت حياتيه‌يى استحصال ايچون سعى ايله ، اسبابه تشبث ايله امر ايتديكى كبى وظائف حياتيه‌يى تعطيله اوغراده‌جق درجه‌ده محروميته تحمل ايتمه‌مك شرطيله اقتصادى ، قناعتى ده امر ايدر . [وابتغ فيما آتاك الله الدار الآخرة ولا تنس نصيبك من الدنيا واحسن كما احسن الله اليك ولا تبغ الفساد فى الارض ان الله لا يحب المفسدين] ، [فامشوا فى مناكبها وكلوا من رزقه] نظم جليللرى بر دستور اسلامدر . اقتصادياتده امساك ده ممنوعدر ، اسراف ده . [والذين اذا انفقوا لم يسرفوا ولم يقتروا وكان بين ذلك قواماً] ، [ولا تجعل يدك مغلولة . . .] نظم جليللرى ده بونى ناطقدر .

واجبات ماليه‌يى ايفا ايتمك فرض ، قوت وزاددن فضله‌سنى بذل ايتمك جوددر . واجبات ماليه‌يى منع ايتمك حرام ، قوت وزاددن فضله‌سنى منع ايتمك بخلدر . ناسه حقنى ويرمك جود دكل ، بر وظيفه‌در .

دين اسلام انسانى چاليشديرر ، قومك استقلالنى ، تكامل عمومى آلتنه آليرده هر برى استقلال شخصى‌يى حائز اولور . انسان كنديى

همتيله اسباب نكبتى دفع ورفع ايلر . اراده‌سى ايله هر كس عملندن مسئول طوتيله جغى جهتله دين اسلام افرادك حياتده برى برينه كوكنمه‌سى ، يكديكرينه يوكلنمه‌سنى منع ايدر . هر فرده استقلال شخصيسنى قازاندير . استقلال شخصى ، سعى وعمله قدرتى بولنان هر فردك نفسنه اعتماد ايله اسبابه تشبث ايتمك لازم كله جكى تربيه‌سنى آلمقدر . بر آدمك نيك وبدندن مكتسبات شخصيه‌سندن آنجق كنديسى مسئولدر . (كل امرئ بما كسب رهين) (ولا تزر وازرة وزر اخرى) نظم جليللرى بر دستور حقيقتدر .

دين اسلام شهوات نفسانيه‌يى اماته ايتميور ، طبيعتى هر درلو محروميته آلشديرميور ، بلكه مشروع بر دائره‌ده سعى وعملى ، اعضاى بدنيه‌نك ماخلق لهنده استعمالى امر ايديور . احتياجاتى كافل اولان سعادت انسانده سعى وعملى توليد ايدن ، انسانى چاليشمغه آلشديران تربيه‌در .

دين اسلام حيات اجتماعيه مطالبنى اطرافيله احاطه ايدر . نظام اجتماعى‌يى تأمين ايچون مقتضى اولان قواعدى خللدن محافظه ايلر . سعى اجتهادى اماته ايتمز ، عقولى ضعفه دوچار قيلماز ، بلكه تمايلات نفسانيه‌ده خود پرستلك حسنى طغيان وتعديدن منع ايده‌جك بر حد اعتداله كتيرر . تمايلات نفسانيه ، قوۀ عاقله‌نك النده جلب منفعت ودفع مضرته خادم بر آلت حكمنده تأثيرى حائزدر . بونى اماته ، جسم وعقلك حركاتنى تعطيل ، تفريط ؛ قواء نفسانيه‌يى سوء استعمال ايله انسان دوچار ضعف ايتمك افراطدر . افراط وتفريط ايسه وظائف حياتى تعطيل ايده‌جكندن دين اسلام افراطى ده ، تفريطى ده منع ايديور .

دين اسلام حيات تجردى منع ، حيات عائله‌يى امر ايديور .

عباداتده خالقه عبادت ، مخلوقه شفقت ، مواسات معاونت کبی فضائل اخلاقیه‌دن ماعدا جمعیتك تأمین وحدتنه ، توحید قوتنه ، اعلای شوکتنه معطوف اساسلر واردر . بو وحدت اجتماعیه‌نك برنجی تظاهری ، وحدت کلمه‌در . کلمهٔ توحیدده وحدتدر . قرآن کریم یاشادقجه وحدت کلمه بین الاسلام ابدیدر . اسلام برحیاتدر .

ایکنجی تظاهری ، وحدت ملیه‌در . برمسلم هر هانکی اقومدن اولور ایسه اولسون اولا مسلمدر ، بومقصدده فانیدر . بونك تعارض ایتدیکی نقطه‌ده بر قومیتی اولا بیلیر .

اوچنجی تظاهری ، ریاست اسلامیه‌ده‌کی وحدتدر . مقام خلافت بونی حائزدر . بو ریاستك تعددی تحریم ایدلمشدر ، شدتله منع اولونمشدر . الحاصل دین اسلام فکره استقلال ، هدف حق و حقیقت ، غایهٔ کمال بخش ایتمشدر . فکرده ، حقوقده استقلال اراده ، نزاهت و صلابت بخش ایتمکله ، حیاتده انتظام ویرمکله هر وجهله سعادتك جامعه‌سی ، حقیقتك عینی اولیور . هیئت اجتماعیه‌نك حظوظ و حوایج فطریه‌سنی عقیم براقیور ، فطرته مقاومت ایتمیور ، مقومات حیاتی محافظه‌یی ضروری قیلیور . ملت اسلامیه جمعیت حالنده یاشامغه دیناً مجبور اولمقله ، انتظام جمعیتی اخلال ایدن بتون عوامل تشتت واضمحلالی تحریم ، جمعیتك قوت وانتظامنی ، حسن تمادیسنی ، تمام سعادتنی موجب اولان کافهٔ وسائلی فرض قیلیور . بویله‌جه انتظام حیاتی تأمین ایدییور . غایهٔ حیات ، حقه خدمتدر که حقه عبودیتدر . حیات غایهٔ مطلقه دکلدر ، بناءً علیه حیات ، وظیفه اوغورنده ، حقه خدمت صددنده فدا اولنه بیلیر . قیصه‌سی حیات ینه حیات ایچون فدا اولنور . حیات فانیه حیات باقیه ایچون بذل ایدیلیر . بناءً علیه دینه بیلیرز که حیات عمومیهٔ بشریه‌یه ، یا طوغریدن طوغری‌یه ویا بالواسطه

دین مبین اسلامك فیوضات قدسیه‌سندن مستفید اولمش ، افکار انسانیه‌یی بحق تنویر ایده‌جك اولان انوار معنویهٔ الٓهیه قرآن کریم ایله سنن نبویه‌نك احتوا ایتدکلری اساسات مهمهٔ حیاتیه وسائر مزیات علویه طریقیله تجلی ایتمشدر . نته‌کیم قرآن عظیم الشانك جناب حق طرفندن برموعظه ، قلبلرده بولنان شیلره شفا ومؤمنلره بر هدایت ورحمت ربانیه اولدیغنی (یا ایها الناس قد جاءتکم موعظة من ربکم وشفاء لما فی الصدور وهدی ورحمة للمؤمنین) آیت کریمه‌سی ناطقدر .

اوچنجی سؤالك جوابی

مندرجات :

مدنیت مادیه‌نك تولید ایتدیکی احوال – قاپیتالیزم ، قومونیزم مسلکلری – فطرتده مساوات حقیقیه موجود بولنمادیغی – دین اسلامده تحکم مالی واقتصادی اولمادیغی – حق تملك وتصرف – کنز مسئله‌سی – حق ملکك مشروعیتی – حق ملکك ابتنا ایتدیکی اساسات – اراضی ومعادن خصوصنده‌کی احکام اسلامیه – احکام وراثت ووصایت – دین اسلامده تحکم رهبانی ویا روحانی بولنمدیغی – اسلامده سلطهٔ حکومت مطلق اولمادیغی.

سؤال — دین محمدی زمانمزك مزاحم متنوعه‌سنی ناصل تداوی ایدییور ؟

جواب — آوروپا مدنیتنك اساسی بیوك بر اکثریتك ضرورت وسفالتنه .قابل اقلیتك اکتساب ثروت وسعادتی، قیصه‌سی سلطهٔ ثروت ویا اقتصادی، اسارت ویاربا ومنفعت اولمغله اکثریت عظیمه اقلیت متغلبه‌نك زیر قهرنده أزیلیور ؛ آجلق وضرورت سائقه‌سیله عدداً دها چوق اولان عمله، عدداً پك آز اولان اغنیا وسرمایه‌داران النده زبون اولیور .

سرمایه‌دارله اجیرلر آره‌سنده عادتا حاکمیت ومحکومیت کبی احوال تحدث ایتمکله سیاسةً ، ادارةً ، اسارتدن قورتیلان خلق اقتصاداً وثروةً اسیر بولنیور . راحت یوزی کورمه‌ین عمله طبقه‌سی بالطبع ، رفاه ایله امرار حیات ایدن اغنیا طبقه‌سنه قارشو کلیور .

فی الواقع آثار عمرانك تزاید وتعممی ، دارالصناعه‌لرك تزاید وتعممنه بادی اولمغله بالطبع رقابت ظهور ایتمشدر . رقابت یوزندن عمله‌دن دها اهون اولان آلات وادوات احداث واستعمال اولنمقله عمله‌نك یومیه‌سی آزالمش، بالعکس حوائج ضروریه‌نك قیمتی آرتمش ایدی . بو سببدن عمله صنفی فقر وضرورته دوچار اولیور ایدی . عمله جزئی یومیه مقابلنده قوای عقلیه‌لرینی لاینقطع صرف ایتمکله سرمایه یکونلرینی آرتیردقلری حالده کندیلری رفاهدن محروم بولنورلر ایدی.

سرمایه‌داران ثروتلری سایه‌سنده هر درلو احتیاجلرینی تأمین ایتدکلری حالده ، عمله آنجق یومیه مصرفلرینی تسویه ایده‌بیلیورلر ایدی. خسته‌لق زماننده ویاباشقه بر صورتله فابریقه‌دن چیقارلدقلری زمان ایسه آچ وبی علاج قالیورلر ایدی .

بو حال طبقهٔ سافله‌ده ، حسب البشریه طبیعتلریمزه مخفی اولان حرص و طمعه قارشو مقاومت امکانی براقمیور . وراثت خصوصنده ، اراضی مسئله‌سنده‌کی امتیازلرده اهالی‌یی جداً بیزار ایدییور ایدی .

دیکر طرفدن تدابیر عسکریه‌نك، مهمات حربیه‌یه عائد احداث اولنان آلات وادواتك ایجاب ایتدیکی مصارفی تأدیه‌یه ، یکی یکی

ویرکیلری تسویه‌یه مجبور طوتولمقده ایدی . حربك استلزام ایتدیکی اعظمی فداکارلقلر ، استحصال ایتدکلری منافع جزئیه‌یه مقابل ینه طبقهٔ سافله‌نك دوش تحملنه یوکله‌نیور ایدی .

اوروپا مدنیتنك تولید ایتدیکی احوال مذکوره بك چوق متفکرینك اذهانی اشغال ایتمکله بوندن « سوسیالیزم » دنیلان بر مسلك اجتماعی نشأت ایتمش ایدی . فلاکت مشترکه قارشوسنده عمله آره‌سنده وحدت افکار حاصل اولمغله احوال حاضرهٔ مدنیتی اصلاح امللـه « قومونیزم » دنیلان داها مفرط بر مسلك اجتماعی ظهور ایدرك جمعیتلر تشکیل ایتمشلر ایدی .

سرمایه‌دارلق دنیلان قاپیتالیزم ، « عائله‌جه دوام ایده‌کلن فعالیت دماغیه ومساعئ بدنیه سرمایه‌داره محصول سعیی ویرمشدر » ادعاسنده اولدیغی حالده ، سوسیالیزم ، « عمله بتون عمرینی سعی ایله کچیروب مشقتله امرار حیات ایدییور . سرمایه‌دار عمله‌نك محصول سعیندن ، اعظمی براستفاده تأمین ایدییور . بونکله برابر عمله‌یی اقتصاداً اسیر قیلیور . عمله‌نك نتیجهٔ مساعیسی ایله حصوله کلن ثروت عمومیه سرمایه‌دارك النه کچیور » دعواسیله فردك الندن ثروتی آلوب عمومه مال ایله‌مك ، قازانجی علی السویه تقسیم ایتمك خصوصلرینی مدافعه ایدییور ؛ قاپیتالیزمه قارشو تهدیدکار بر وضعیت اخذ ایدییور .

قومونیزم مسلك اجتماعیسنی تطبیق امللـه ساحهٔ فعالیته کچن عمله ، اول امرده اجتماعی تفاوت عظیمی رفع ایتمك صورتیله بر نتیجهٔ مسعوده‌یه واصل اولمق ایستیور . چونکه بو اغتشاشات ومجادلاتك سببی اجتماعی بر تفاوت عظیمده کوریور . تفاوت عظیمی رفع ایتمك

ایچون سرمایه‌دارلرك اللرندن ثروتلرینی آله‌رق سرمایه‌نك اهمیتنی انکار ایتمك صورتنی التزام ایدییور .

انسانلرك اکثریت عظیمه‌سی بر اقلیت متغلبه‌نك تحت حکمنده قالمغله قومونیزم ، اشخاص منفرده‌نك تحکمنه نهایت ویرمك ، جماعتی بوبدبختلکدن قورتارمق کبی بر غایهٔ امل بسلمکده‌در .

تفاوت اجتماعینك رفعی ایله اشتراك اموال ونساء ، تعبیر آخرله حق تملك وتصرفی ، نوامیس حکومتی الغا ، قید دینی وعائله‌یی رفع کبی غایه‌لر استهداف اولنمقده وبو غایه‌یه وصول ایچون سفك دماء ، حقوق غیره اعتدا کبی وسائطه مراجعت قلنمقده‌در .

قاپیتالیزم اوغورنده آز بر زمانده فدا ایدیلن حیات ، قومونیزم اوغورنده آز زمانده فدا ایدیلن حیاته معادل اولمقده‌در . بو مجادلاتك اوکنه سوسیالیزم وقومونیزم کچه‌مدیکی کبی ، اوروپا مدنیتی ده بو شکایات ومجادلاتی رفع ایده‌میور . طبقهٔ سافله‌نك توالی ایدن شکایاتنه قارشو مدنیت حاضره‌یی التزام ایله ، قوانین حاضرهٔ مدنیه وسیاسیه‌یه اطاعتی اجبار ایتمکله مزاحمك اوکنه کچیله‌بیلیرمی ؟ آرتق هر ایکی صورتده امکانسزلقلر ظاهر اولیور . آنجق بوکا بر چارهٔ حل قالیور . اوده دین مبین احمدینك ارائه ایتدیکی چاره‌در ، توصیه ایلدیکی تداوی‌در .

واقع ومتوقع اولان اغتشاش وفسادی دفع ورفع ایدن دین جلیل احمدی بو مزاحمی اون درت عصر اول وضع ایتدیکی دساتیر الهیه ایله تداوی ایدییور . قاپیتالیزمی الحق مستفید ایده‌جك بر صورتده راضی قیلیور . سوسیالیزم وقومونیزمك امللرینه‌ده احتیاج براقمیور .

اولا : حیاتك احداث ایده‌جکی طبیعی اولان اغتشاشات ، دین اسلامك (ایکنجی سؤالك جوابنده بیان اولدیغی وجهله) تأسیس

وتوصيه ايتديكي طرز حياته رعايت ايلديكي تقديرده كنديلكندن زائل اولمش اولور .

بشريتك احتراصات بهيمانه‌دن تجردی ، سعادت حاله ، استراحت وجدانيه‌يه نائليتی ، صفوت ونزاهت تعاون وتناصر ، اخوت وموالات اوزرينه مؤسس برمدنيت فاضله‌نك تجليسی دين مبين اسلامك بليغ ، اك مكمل برصورتده تلقين وارائه بيورديغی طرز حياتی قبوله وابسته‌در .

سفالت بشريه‌يی دفع ايدن ترقياتك مبناسی فعاليت ، اخوت ، برده اولوالامرك مشروع امرلرينه اطاعت اولمغله اسلام بو اوچ مبنايی امر ايدر .

ثانياً : حكمت بالغهٔ صمدانيه موجبنجه انسانلرك درجات مختلفه‌سی واردر فطرتده مساوات حقيقيه يوقدر ، تفاوت واردر . تفاوتی رفعه قيام ايتمك (اهم يقسمون رحمة ربك نحن قسمنا بينهم معيشتهم فی الحياة الدنيا ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات ليتخذ بعضهم بعضا سخرياً) آيت جليله‌سی موجبنجه نظام اجتماعی ايچون ضروری بولنان برشيئی تغييره قالقيشمق فطرته مقاومت ديمك اولور .

دين اسلام ايسه فطرتی مقوم اولمغله ضروری اولان بو تفاوت اجتماعی‌يی رفع ايتميور ، بلكه طبقات بشرك يكديكرينه قارشو اولان حقوق و وظائفنی تعيين ايدييور .

بو تفاوت اجتماعی ، مراتبجه فائق قوتلر احداث ايتمكله قوای فائقه‌يه زبون قالان بشريت حقوق طبيعيه وموهوبه‌سندن ، قابليت تكامليه‌سندن محروم براقيليور .

بو امل اوغورنده وضع اولنمق ايستنيلن « اشتراك اموال ونسا » مسئله‌سی اصلا وقطعا مشروع اولاماز . چونكه حفظ مال

ونفس ، حفظ نسل وعرض مقاصد ضروريهٔ شرعيه‌دندر ، بونلرك رفعنه احتمال يوقدر ، قال عليه الصلاة والسلام : [فان دماءكم واموالكم واعراضكم بينكم حرام] .

اجتماعی تفاوت ضروريدر . انسانلرك محتاج اولدقلری خصوصاتده تفاوت اجتماعی ايله تناصر وتعاون حصوله كلير . مختلف طبقات اجتماعيه بولنمادقجه انسانلرك حوائج حياتيه‌سنی تأمين قابل اولاماز . نواميس اسلاميه انسانلری شعوب وقبائله آييردرق معاملات احكامنی برقانون عداله ، معيشت خصوصنده « نحن قسمنا بينهم معيشتهم » دستورينه باغلامشدر . اوت انسانده لذائذ باطنه‌دن اولان تغالب فكری واردر . بو فكر نما بولدقجه انسانك برقسمی برقاچ فردك اراده‌سنه اسير اولمش ، او اسير اولان انسان بتون حقوقدن محروم براقلمش ، اموال بشر جبابره‌نك شهواتنه وقف ايدلمشدر .

دين اسلام ايسه نفسه ، عقله ، علمه حريت بخش ايتمش ، مساوات حقوقيه اساسنی وضع ايتمش ، تغالب فكرينی تعديل واصلاح ايده‌جك احكام عاليه‌يی مجتمع بولنمش اولمغله بونك اوكنه كچيور .

انسانلرك قسم اعظمنی سفيل براقان ، عمله‌نك ، بيچاره‌كانك لاينقطع شكاياتنی تزييد ايدن مدنيت ماديه‌يه مبنی اولان تغالب ، اقانيم ثلاثه تحكم ايله ظاهر اولور . بتون انقلابات سياسيه واجتماعيه‌نك روحنی تشكيل ايدن اقانيم ثلاثه تحكم ، تحكم اقتصادی ، تحكم روحانی ، تحكم سياسيدن عبارتدر . بويله اولان مدنيت هرحالده محكوم زوالدر .

دين اسلام خلقی اقانيم ثلاثه تحكمدن ، سياسی ومعنوی قوتلرك سلطه‌سندن ، كيفی تحكملردن تخليص ايدييور . مزاحمی توليد ايدن

اسبابی رفع ایتمکله عمله‌نك شکایاتنه میدان ویرمه‌دیکی کبی سلوك ایتدیکی غیر مشروع طریقه‌ده میدان ویرمیور .

دین اسلام تحکم مالی ایله تحکم روحانی ویا معنوی‌یی رفع ایتمش ، تحکم سیاسی‌یی عادلانه بر صورتده تعدیل ایلمشدر .

١ — دین اسلامده تحکم مالی واقتصادی یوقدر

انسانلری زبون ایدن مزاحمك باشلیجه‌سی فقر وسفالتدر . بتون مصائب بشریه‌نك ، اختلالات اجتماعیه‌نك همان هپسنك سائقی فقر وسفالتدر . دین اسلام ، فردی واجتماعی اصول ایله فقر وسفالتك صولتنه قارشی قویمق ، تأثیرینی تخفیف ایتمك چاره‌لرینه توسل ایدیور . بوبابده تعاون وتناصری بر اساس اولمق اوزره اورته‌یه قویبور ، دین اسلام بو مرض اجتماعی‌یی زکات ایله ، اغنیانك اموالنده فقیرك‌ده حقی اولدیغنی بیان ایله تداوی ایدییور . [والذین فی اموالهم حق معلوم للسائل والمحروم] نظم جلیلی موجبنجه ، اغنیانك ثروتندن ارباب ضرورته بر حصه براقیور . اغنیا بو حصه‌سنی ویرمز ایسه بو حق ، بو حصه کندولرندن جبراً آلنیر . بویله‌جه دین اسلام اهل کسبك اموالندن فقرا ومسا کینه بر حق آیرییور . فقیرلری ، مسکینلری ، یتیملری ، ابن السبیلی کوزه‌دیور . فردی ، طریق حلاله سلوك ایله مکاسب متنوعه‌یه ترغیب ایدییور . فقر وسفالته منجر اولان عطالتی شدتله رد ایدیور ، [الکاسب حبیب الله] دییور . فردك مساعئ ذاتیه‌سیله دفعنده بعض مرتبه مشکلات ملحوظ اولان فقر وسفالتی ، تساند اجتماعی‌یه مستند اولان اوامر ایله تخفیف طریقنی التزام ایدیور . تعاونی قسماً مروته باغلایور ، قسماً فرائض

مکتوبه‌دن صاییور . تعاون وتناصری اسلام قدر ترویج ایدن هیچ بر دین کورولمه‌مشدر .

دین اسلامده هرکس مشروع صورتده قازاندیغی ثروته مستقلاً مالك اولور . شوقدرکه صاحبی بو ثروتدن معین بر قسمنی شرع شریفك تعیین ایتدیکی محله صرف ایتمکه مجبوردر . بو قسم یا افراد جمعیتدن بر طاقم محتاجینه توزیع اولنور ، یاخود منفعت عمومیه نامنه بر جهته ویا بر جماعته حصر وتخصیص ایدیلیر . [ماافاء الله علی رسوله ... الآیة] نظم جلیلی بو حقیقته ناطقدر .

دین اسلام اغنیانك ثروت جمع ایتمه‌سنه مساعده ایلیور ، یالکز فقرایی بی‌نصیب براقمه‌یی منع ایدییور . مع هذا دین اسلام منابع ثروتی عطالته محکوم براقمیور . ثروتك اك بیوك مصدری زراعت اولمغله مساقات ایله ، مزارعه ایله ، احیاء موات ایله مصدر ثروتی ضیاعدن منع ایدییور .

وفی الحدیث [التمسوا الرزق فی خبایا الارض]

احکام اسلامیه‌یی اك ایی بیلدیکندن شبهه اولنمیان حضرت علی کرم الله وجهه ، مصر والیسی مالك ابن الاشترده یازمش اولدیغی عهدنامه‌ده ، کرك عسکر اولسون ، کرك حاکم اولسون ، کرك سائر مأمورندن بولنسون ، بتون صنفلرك بقاسنی تجارت وصنعتك بقاسنه ربط ایدییور . دین اسلامك تجارت وصنعته نه نسبتده اهمیت ویردیکی معلومدر .

دین اسلامده قویلر یاشار . ضعیفلر اورته‌دن قالقار ، دستورینی قبول ایتمز . بلکه هیئت اجتماعیه‌یه [ولاتنسوا الفضل بینکم] دیه امر ایده‌رك عصبیتی ، خود کاملغی قالدیرر . یرینه اخوت

ومودت اقامه ایدر . [مثل المؤمنین فی توادهم ...] حدیث شریفی بوكا شاهددر . بونیده قوته دكل ، حقه باغلار . بونك ایچون تعاون ، عدم تفرقه ، تأمر وتناهی كبی اساسلری قبول ایدر . بونكله ، هیئت اجتماعیه‌ده سعادت عمومیه حصولی ایچون عمومك قوتله چالیشمه‌سنی تكافل عمومی آلتنه آلیر . زكات ویرمك ، سعی مثمر قیلمق ، ربایی تحریم ایتمك ، قانون ملكی عدالت اساسنه مبتنی قیلمق كبی احوال ایله ، قناعت ، شفقت ، عدالت عزت كبی فضائل ایله بتون اقتصادی بحرانلرك اوكنه كچر .

دین اسلام اسارت اقتصادیه‌یی منع ایدر . [كَیْ لَا یَكُونَ دُولَةً بَیْنَ الْاَغْنِیَاءِ مِنْكُمْ] نظم جلیلنه ابتناءً ثروت ، اغنیا آره‌سنده تداوله انحصار ایتدیرلمز دستورینی وضع ایتمشدر . سرمایه‌نك ایادی محدوده‌یه انحصارندن تولد ایده‌جك اولان اسارت اقتصادیه‌یی رفع وامحا ایچون دین اسلام ، فرائض اصلیه‌سی آره‌سنه زكاتی ادخال ایله بو دستوری تتویج ایله‌مش ، اغنیانك سرمایه‌لرندن بر قسمنی محتاجینه مروت اوله‌رق دكل ، واجب الادا بر حق اوله‌رق توزیعی امر ایتمشدر . شو صورتله جمعیت اسلامیه‌ده تعاون ، اصحاب سرمایه‌نك شفقتنه ، مروتنه براقیلمغله اكتفا ایدلمه‌مشدر .

بوندن باشقه ، سفالت بشریه‌نك تخفیفی ضمننده دین اسلام آیروجه صدقه‌لر ، اعانه‌لر ویرلمسی ، خیرات وحسناتی ، عمارتلر رباطلر تأسیسی توصیه ایتمشدر . جود وسخا ، بذل عطا حقنده پك چوق اوامر ونواهی شرعیه واردر . بونلر اسلامك اخلاق عملیه‌سی دستورلرینه راجعدر . هیچ بر فرد دیكرینك مصیبتنه قارشو بیگانه دكلدر .

دین اسلام انسانلرك ، منافعی ایچون یارادیلان ارض وطوپراغه تبعاً انسانلری اسیر ایتمكی جنایت عدایدر . چفتلكلرده ، مالكانه‌لرده دمیر باش اوله‌رق اسیرلر استخدامی اسلامده كوزولمه‌مشدر .

آوروپا مدنیتی هیئت اجتماعیه‌دن بیوك بر اكثریتك ضرورت وسفالتنه مقابل اقلیتك اكتساب ثروت وسعادتنه معطوف اولمغله سعی ایله سرمایه‌نك مجادله‌سندن ظهور ایدن اختلالی دین اسلام وجوب زكات ایله ، حرمت ربا ایله ، قرض حسن ایله دفع ایلمش ، بو مجادله‌نك ظهورینه شدتله قارشو كلمش ، سعی ایله اشتراك ایتمكسزین منافع نقودی مجرد اوله‌رق مال متقوم قبول ایتمه‌مش ، بوسببله ربایی شدتله منع ایلمشدر . بوحالده پاره صاحبلرینك هیئت اجتماعیه‌ده فعالیت اقتصادیه‌یه ارباب سعی وعملك كار وضررینه اشتراك ایتمه‌رك حال عطالتده قالمق صورتیله فائض آلملرینی ویدلرنده متراكم اولان نقود وسیله‌سیله هیئت اجتماعیه‌نك فعالیتندن بلابدل ، بلاشركت مستفید اولملرینی دین اسلام غیر مشروع قیلمشدر .

سرمایه ایله سعی وعمل آره‌سنده‌كی مناسباتی تعیین ایدن احكام بیه‌ده ، سرمایه‌دارلر ایله اجیرلر آره‌سنده حاكمیت ومحكومیت كبی احوالك تحدثنه ، اسارت اقتصادیه‌یه امكان براقامشدر .

ایشته دین اسلام بو عدم مساواتی تخفیفه ؛ قوت ایله ضعف ، ثروت ایله فقر ، سرمایه ایله سعی آره‌سنده حصولی ضروری اولان وتكامل بشریه‌یه انكل بولنان خصومت ونفرتی تعدیله ؛ جمعیت بشریه ایچون مشترك ومسعود بر حیات وسائلنی اعداده خادمدر .

مدنیت مادیه اربابنجه قاپیتالیست زكات اداسیله مكلف اولمیور .

سوسیالیست حدود الهیه‌ده توقف ایله قانع بولنمیور. بتون سرمایه‌یی، مال مغصوب ومسروق ، بتون اختراعات فنیه‌یی بشر ایچون مال موروث ومشترك طوتمقده ، بونلرك حقنده تملك شخصی‌یی، تخصیص ذاتی‌یی رفع ایتمکده‌در . بشرك حرصی یوزندن قاپیتالیست مفرط، سوسیالیست مفرطدر. سوسیالیست، بر مالك زکاتی آلندقدن صوکره مزکی ومصفی اولاجغنی ، بونك‌ده صاحبنه عائد بر نعمت باری اولدیغنی تقدیر ایتمیور .

قاپیتالیزمك تفریطی یوزندن بر مدنیت مادیه واردر. فقط معنوی بداوت‌ده واردر . بو یوزدن عفت واخلاق اهمیتدن دوشیور. بر چوق خلق اجیر ویا اقتصادی اسیر اولیور . آرتق قاپیتالیزم فداکار ، سوسیالیزم قناعتکار اولمایدر . قیصه‌سی هر ایکیسی‌ده دین اسلامك قانون الٓهی دیدیکی حکم شرعیسنه منقاد بولنملیدر . بو خصوصده توازن بولنمدقجه بو مجادلاتك اوکنه کچیله‌مز .

دین مبین احمدی، زکات ایله، تعاون ایله خلقك آشاغی طبقه‌سندن احتیاج بدبختلغنی قالدیریور . ، عمومی بر تساند وتعاضد ایله بشریتی ضرورت وسفالتدن قورتاریور ؛ مع هذا بشریتك استقلال عملنه ، ثمرهٔ مساعیسنده سعی نسبتنده استفاده ایتمه‌سنه خلل ویرمیور. اکر بوکا خلل کلیر ایسه عالم ایله جاهل ، چالیشقان ایله تنبل اشخاصك متساویاً مستفید اولملری لازم کلیر . بو ایسه قوانین طبیعیه‌یه مخالفدر که عطالتی مستلزم اولور ، معیشت مدنیه‌نك افراد وجمعیت بینلرنده‌کی تفاوت مادی ومعنوی آره‌سنده طرح وتوزیع ایتدیکی وظائفك تعطیلنی اقتضا ایدر . حالبوکه مراتب خلق آره‌سنده‌کی قانون تفاضل اساس اجتماع اولمق اوزره تقریر اولنمشدر . قومونیزمك « اراضی انسانلرك

حاجتلرینی استحصال ایچون خلق اولونمغله هیچ بر انسانه ملك اوله‌ماز» دیه سرد ایتدیکی ادعا شریعت اسلامیه‌ده جای قبول کوره‌مز .

حق ملکك مشروعیتی — شریعت اسلامیه مفاسد اجتماعیه‌یی قومونیزم کبی ملکی انکار ویا ابطال ایله دکل ، قانون ملکی عدالت اساسنه بنا ایتمك صورتیله دفع ایدییور .

حق ملکك مشروعیتی حیات انسانیه‌ده مصلحت ضروریه‌در . مصلحتی مفسدتنه نسبتله دها چوقدر . اجتماعی هیئتلر بو مصلحتی عدالت اساسیله تألیف ایده‌مه‌مش ، ملکك مشروعیتی انسانلری فاحش صورتده متفاوت ایکی طبقه‌یه آییرمشدر : بری ثروت عمومیه‌لرینی کندی خزینه‌لرنده صاقلایان ، طیبات حیاتی یالکز کندیلرینه حصر ایدن اغنیا طبقه‌سی؛ دیکری بتون راحتلرینی اغنیانك تطمین هوساتی اوغورنده فدا ایدن عمله طبقه‌سی. بوکون آچلق ، ضرورت سائقه‌سیله عمله طبقه‌سی مع التأسف اغنیا طبقه‌سنه — عددلری آز اولمسنه رغماً — اسیر اولمشلردر . متفکرین اهل اجتماع ، احوال اجتماعیه‌یی اصلاح ایتمك آرزوسیله بوکبی سفالت واسارتك دفعی چاره‌لرینی آرایورلر . قومونیست باشقه بر چاره بولامایوب — آنفاً بیان اولندیغی اوزره — مشروعیت ملکی انکار ایدییور .

بوکا کوره ملك ، غیر مشروع بر تغلبدر ، الغاسی لازمدر . طبیعتدن انسانلرك استفاده‌سی ، یالکز عمله‌نك عملی ایله اولدیغنه کوره اراضی ، معادن کبی اشیای طبیعیه‌یی عمله الٓنه مجاناً ویرمك ضروریدر . بونلری عددی دها آز اولان اغنیا الٓنه ویرمك ، ثروتك حصولنه سبب اولان اسیر مؤبد صورتنده هر بر نصیبدن محروم ایتمك ظلمدر . معلوم اولدیغی اوزره بو مذهبك ، بو طرز تفکرك تأثیری ایله

سیاسی واجتماعی اختلاللر ظهوره کلیور. عمله مسئله‌سی ، فقرا مسئله‌سی هیئت اجتماعیه‌ده مهم بر مسئله حالنی آلیور .

بومسئله‌لری حل ایتمك ، ملك کبی اك ضروری بر حق مشروعی انکار ایله اولماز . انسانلرك درجه‌لری مساوی اولمدیغندن بالضروره نصیبلری‌ده مساوی دکلدر . فطرتده مساوات یوقدر . بوحال مقتضای حکمتدر . اکر انسانلرك درجه‌لری مساوی اولسه ایدی هیئت اجتماعیه‌ده نظام وانتظام ؛ آثار ترقی مشهود اولامازدی. آرتق بویله درجه‌لری طبعاً متفاوت اولان انسانك حظوظ دنیویه‌دن نصیبلرینی مساوی عد ایتمك ظلم اولمازمی ؟ البته بر حکیم ایله بر جاهلی ، بر عامل ایله بر کاسلی حظوظ دنیویه‌ده مساوی طوتمق انتظام عالمی اخلال ایدر ، خلاف عدالت اولور .

اسلامده «ملك» حریت اساسنه مبنیدر. انسان ملکده ، کسبده ، تملکده تمتع وتصرفده ، مقدارده تماميله حردر.

اولاً : انسانك ملکی ، مالی معصومدر . ایستر منقول اولسون ، ایستر غیر منقول اولسون ، هر وجهله محفوظدر . هیچ بر کیمسه بونلره طوقوناماز .

ثانیاً : انسانك کسبی‌ده حردر . هرکس طرق مشروعه‌دن بریله مال کسب ایدر . طرق مشروعه‌دن هیچ بری یالکز بر فرده ویا بر صنفه حصر اولنه‌ماز .

ثالثاً : انسان مالك رقبه‌سنده ، منافعنه‌ده مالك اولور ، ارض فردکده اولور ، جماعتك‌ده اولور .

رابعاً : هرکسك تمتع وتصرفی‌ده حردر ، هرکس طیبات ایله ایستدیکی ایدر ؛ اموالنده دیلدیکی کبی تصرف ایلر .

تمتع وتصرف ایچون بر حد معین یوقدر . بر آدم اموالنی ایسترسه حبس ایدر ، ایستر ایسه صرف ایدر . آنجق تقتیر وتبذیر جائز

دکلدر . بر انسانك صوك درجه خسیسانه حرکت ایده‌رك کرك نفسی ، کرك افراد عائله‌سنی ضیق معیشت ایچنده براقماسی طوغری دکلدر . بالعکس اسرافاتده بولنماسی ، مدار حیاتی اولان اموالنی بی‌لزوم بر صورتده صرف ایلمسی‌ده موافق اولاماز . دین اسلام مال ایله انتفاعه مساعده کوستریور ، الویرر که اقتصاده رعایت اولنسون .

دین اسلام انفاق وحفظ اموال حقنده بر طریق اعتدال کوستریور. ارباب تبذیری لوم ایدییور ، نته‌کیم فرقان مبینده : [اِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا اِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ . . الآية] بیورلمشدر .

امتلرك ماله احتیاجی جسمك غدایه احتیاجی مثابه‌سنده‌در . غدا ، مدار حیاتدر ، قوام جسمدر . مال‌ده حیات امم ، قوام مللدر. غدانك فضله کلمسی بدنك ضررینه ، ضعف واضمحلالنه سببیت ویرر. بوحال امه مخصوص دکلدر . شعوب وقبائل ، عائله‌لر ، افراد حقنده بویله‌در . بوبابده اك بیوك دلیل مشاهده‌در . نیجه مسرفلر واردر که عزیز ایکن ذلیل ، غنی ایکن فقیر ، موقر ایکن محقر ، مهیب ایکن مهان اولمشدر . اسراف و تبذیر ناصل که هلاك و خرابی موجب ایسه ، بخل وخست‌ده هر شری جالب ، هر ضرری داعیدر . نته‌کیم قرآن مبینده : (ولا یحسبن الذین یبخلون بما آتاهم الله من فضله هو خیراً لهم بل هو شر لهم .. الآية) بیورلمشدر . آرتق واجب اولان جهت ، تصرف اموالده افراط وتفریطدن اجتناب ایتمکدر که بوکا اقتصاد دینور . (وفی الحدیث : ماعال من اقتصد) . امساکی واجب اولان یرده مالی امساك ایتمك ، بذلی واجب اولان یرده مالی بذل ایلمك اقتصاددر. بویولده حرکت ایدنلر : (والذین اذا انفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا وکان

بين ذلك قواما) ، (ولاتجعل يدك مغلولة الى عنقك ولاتبسطها كل البسط) آيت جليله‌لريله تقدير اولنمشدر .

خامساً — هركس مالنده مقدار جهتندن‌ده حردر . حدسز ، حسابسز مال جمع ايده‌بيلير . الويركه مشروع بر طريقه توسل ايتمش اولسون .

دين اسلام عمومك منفعتی ايچون ويا فقرانك احتياجی ايچون افرادك اموالندن خمس ، عشر ، ربع كبی بر حصه‌نك افراز ايدلمسنی امر ايديور ايسه‌ده ، هيچ كيمسه‌نك اموال واملاكنه برحد تعيين ايتميور . زكاتی ويرن ، تأديدات ماليه‌سنی ايفا ايدن بر مسلم ديله‌ديكی قدر مال ادخار ايده‌بيلير . بومال ممنوع اولان «كنز» ده داخل اولماز .

ملكك حريتی ، عصمتی ترقيات مدنيه‌نك اك بويوك اسبابندن بريدر . اسلام ملكی ترقيات واقتصاديات بشريه‌يه خادم قيلمشدر .

اولا — حق ملك محترم ومعصوم وانسانك كندی مساعيسيله حاصل اولمغله ملك آنجق آنك اوزرينه مختص اولور . ملكی قازانير ايكن ، ملكدن استفاده ايدر ايكن هر انسان امنيت تحتنده بولور ، حيله ايله ، غصب ايله ملكك زوالندن قورقماز .

ثانياً — حق ملك محدود دكلدر . محدوديت ملكيه برقاچ وجهله هيئت اجتماعيه‌يه مضردر . بركره انسانك عملده نشاطنه ، بركره‌ده بيوك ايشلرك اداره‌سی ايچون بيوك سرمايه‌لرك برالده بولنماسنه مانع اولور . حق تملك وتصرف ، حق توارث ترقيات اقتصاديه‌نك مابه‌الدواميدر . بونلرسز فضله مساعی اولماز ، فضله مساعی ترقيات اقتصاديه‌نك تخميدر .

فضله مساعی اولمازسه حركات اقتصاديه‌يه وهن عارض اولور . حاصلی محدوديت ملكيه اصولی موافق دكلدر . شوقدركه ، فائده‌سی اولميان مصرفلرده مالی اسراف ايتمك . دولتده ، مملكتده محتاج وار ايكن كندی مالنی آنجق كندی رفاهنه حصر ايتمك اسلامده مذمومدر . اسراف ، كنزك ممنوعيتی بوندن ناشيدر .

ثالثاً — حق ملك ، تعاون اساسنه مبنيدر . دين اسلام حوائج اصليه دائره‌سنده اولان شيلری كنديسنه براقمش ، حاجت اصليه‌دن فضله شيلرده هيئت اجتماعيه ايچون بر حصه تعيين ايلمشدر . عشر ، ربع عشر كبی .

اهل اموال ، اهل ثروت ، مالليرنی ثروتلرينی كنديلرينه قصر ايدوب وبو محتاجين ايچون بر حصه چيقارمازلرسه بو محتاجينی ، اللرندن جبر وقهر ايله ويا انواع مكر وحيله ايله ماللرنی آلمغه مجبور ايدرلر . آرتق آنلرده ياشايه‌مازلر ، نظام اجتماعی مختل اولور ، امنيت قالقار ، نفوس واموال مصون قالماز . دعائم عمران ، بنيان رحمان منهدم اولور . بوكا مبنی دين احمدی وجوه بر وخيره بذل وانفاقی پك زياده تشويق ايدر . (مثل الذين ينفقون اموالهم فی سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل فی كل سنبلة مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم) نظم جليلی بوكا شاهددر .

شرعاً افرازی لازم كلان حصه اكر تماميله افراز ايديله‌رك محلنه ادا اولنه‌جق اولسه اووقت انسانلر آراسنده تسويه اولنمامش هيچ بر احتياج قالماز ايدی . شرعی ويركولر بيوك بر مبلغ تشكيل ايدر . آرتق حق طبيعی اولان ملكی الغا لازم دكل ، بلكه حقوق ماليه‌يی عدالت اساسنده اقامه ايتمك كافيدر .

سرمایه‌یی هیچ ایندیرمك فکری اساساً طوغری دکلدر. بلکه سرمایه ایله سعی متناسب بولنملیدر. ملك، انسانك عملنه مترتب اولان اك طبیعی بر ثمره‌در. ثمره‌لر انسانه مختص اولماز ایسه انسان نشاط ایله ایشله‌مز، حیات انسانیه‌ده عطالت تعمم ایدر. عاملك حیاتدن نصیبی، کاسلك ویا مسرفك نصیبی کبی اولور. هیئت اجتماعیه‌ده عدالتسزلك حکمفرما اولور. عامل ایله عاطلی حظوظ مالیه‌ده مساوی طوتمق عدالت دکلدر. مقتضای عدالت، عمل ایله ثمره آره‌سنده مناسبت بولنمقدر. انسانك سعینه، سعینك مثمرلکنه حدود تعیین ایتمك نصل طوغری دکل ایسه، سعینك سایه‌سنه نائل اولاجغی ثمره‌لره، یعنی ملکیتك اتساعنه ده حدود تعیین ایتمك طوغری دکلدر. قال الله تعالی (والله یرزق من یشاء بغیر حساب).

بوکا مبنی دین اسلام، اغنیانك ثمرهٔ مساعیسنی بر حد ایله تحدید ایتمه‌مکله برابر، سرمایه‌دارانك فقرایی هر نه صورتله اولورسه اولسون اضرار ایتمه‌لرینی ده تجویز ایلمه‌مکدر. مثلا نظر اسلامده احتکاره قیام ایدنلر، رشوت آلانلر، اموالنی ربا ایله آرتیرانلر، اموالنك زکاتنی ویرمکسزین کنز ایدینلر آثم اولوب عذاب الیم ایله معذب اولورلر.

احتکار، غلا حاصل اولسون دیه مالی حبس ایتمکدر. حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندیمز «محتکر ملعوندر» بیوریور. احتکار عامه‌یه ضرری اولان هر شیده جاری اولور. شو قدر که احتکارده اضرار ناس شرطدر. کیمسه‌نك متضرر اولمادیغی یرلرده مالی حبس وامساکده بأس یوقدر. انجق بعض احوال فوق العاده ظهوریله حصوله کلان غلای اسعاردن طولایی نرخ وضعی جائزدر.

ولی امر احتکاری منع ایدر، محتکری ناسك احتیاج وضرورتی زماننده قیمت مثلیله [illegible] جبر ایدر. مع مافیه تسعیرك بر قسمی بین الناس ظلمه مؤدی اولدیغندن حرامدر. دیکر بر قسمی مقتضای عدل اولدیغندن جائزدر. قاضی حقوق ناسی صیانتدن عاجز، اشیانك قیمتی ایسه فاحش بر صورتده حددن افزون اولوب حقوق ناس انجق تسعیر ایله محافظه اولنه‌جق ایسه تسعیر واجب اولور؛ اهل رأی وبصیرتك مشورتیله مقداری تعیین اولنور. رشوت ایله الده ایدیلن مال دخی حرامدر. رسالتمآب افندمز حضرتلری راشی ایله مرتشینك وبینلرنده وسیلهٔ ارتشا اولان ذاتك عندالله ملعون اولدیغنی بیان ایتمشدر. بناءً علیه مأمورلرك کرك ارتکاب صورتیله، کرك نفوذلرینه بناءً دیکر بر صورتله الده ایتدکلری اموال تمامیله ضبط اولنه‌رق اصحابنه اعاده اولنور. اصحابنه اعاده‌سی قابل اولماز ایسه بیت المال مسلمینه وضع اولنور ومأمورلر حرکت واقعه‌لرینك درجه‌لرینه کوره تعزیر ایدیلیر. حضرت پیغمبر مأمورلرك — مأموریت قوتیله — کندی نفسلری ایچون آلدقلری هدایایی غنائمدن بغیر حق آلنان مال منزلنده طوتمشدر. حتی سیرده مسطوردر که: رسول اکرم افندیمز هجرتك طقوزنجی سنه‌سی اطرافده بولنان مسلم قبیله‌لرك زکاتلرینی جمع ایتمك ایچون مأمورلر کوندرمشیدی. مأمورلره: «صاقین خلقدنماللرینك اك ایسی‌سنی آلمه‌یکز» دیه تنبیه ایتمش؛ مکلفینه دخی «سزه مأمورلر کلدکلری وقت همان طلب ایتدکلری تکالیف شرعیه‌یی اعطا ایدیکز» دیه امر ایلمشدر. مأمورلردن بری وظیفهٔ مأموریتنی ایفا ایده‌رك زکاتماللرینی حضور نبوی‌یه کتیردی: «یا رسول الله! بو مالك شو قدری سزکدر. یعنی زکات مالیدر. شو

مقداری ده بنم در، بکا هدیه ویردیلر» دیدی. پیغمبر معدلتپناه افندیمز بوندن صوك درجه منفعل اوله‌رق منبره چیقدی، جناب حقه حمد وثنادن صوکره: «الله تعالی حضرتلرینك بکا تفویض بیوردیغی اموردن بر وظیفه‌نك اجراسنه بعض کیمسه‌لری مامور ایتدم. شمدی اونلردن بری کلمش، بو مالك شوقدری سزکدر. بو قدری ده بنم در، بکا هدیه ویردیلر دیيور. او کیمسه آنا وباباسنك خانه‌سنده اوطوره ایدی کندینه هدیه کتیریرلرمی، کتیرمزلرمی ایدی، کوروردی» دیدی وبو یولده برطاقم احضارات وتنبیهات اجرا بیوردی.

حاصلی مأمورده‌کی قوت، جماعت مسلمینك قوتیدر. بو سایه‌ده وقوع بولان هدایاده جماعت مسلمینکدر. بیت المال مسلمینه عائددر. غیر مشروع بر صورتده طوپلانیلان اموال ایسه ضبط اوله‌رق مستحقینه ایصال ایدیلیر.

کنز مسئله‌سنه کلنجه: قرآن مبین کنزی منع ایدیيور. زکاتی ویریلان مال یر آلتنده مدفون اولسه‌ده ینه کنز وادخار دکلدر. بالعکس زکاتی ویرلمه‌ین مال، یر یوزنده اولسه‌ده ینه کنزدر.

قرآن مبینده محضا عبرت آلمق مقصدیله قصصه عائد آیات واردر. قاپیتالیست حقنده قرآن حکمت عنوانك بیان ایتدیکی قارون قصه‌سی پك زیاده عبرت آمیزدر. جناب حقك احسان ایتدیکی ثروتی امر الهی‌یه تبعاً زکات ایله، تعاون ایله، احسان ایله تصفیه ایتمدیکندن کندیسی‌ده، دائرهٔ احتشامی‌ده زیروزبر اولمشدر.

دین اسلام، اغنیایه بتون اموال واملاکنی عمله‌یه، فقرایه توزیع ویا نوع بشره تقسیم ایچون جبر ایتمز، بالعکس تجارتله، حدود الهیه دائره‌سنده قازانمه‌سنی، منابع ارضدن مستفید اولمه‌سنی، تناصر عمومی اساسنجه شرکتلر تشکیل ایتمه‌سنی توصیه ایدر.

دین اسلامده عمل هر فردك سرمایه‌سیدر. هرکسك استفاده‌سی سعی وعمل ایله متناسبدر. طرق معیشت قابلیت صناعیه وعملیه ایله متوافقدر. بونلر قوانین فطرت ایجاباتندندر. طریق حیاتده قواعد فطرته توفیق حرکت ایسه سعادت استحصالنك طریق منفردیدر.

مع مافیه دین اسلام اسباب ایله مکاسب آرقه‌سنده قوشامیه‌جق اولان عاجز صنفنی اقدار ایله برطاقم بیچاره‌کانی ارباب سعیك سعادتنه شریك قیلیور. پاره‌نك، سرمایه‌نك حقنی ویرمه‌ینلره [فتکوی بها جباههم . . . الآیة] نظم جابلی ایله وعیدده بولنیور.

دین اسلام طبقات اجتماعیه آره‌سنده خصومت شدیده القا ایدن اسبابی منع ایدر. آوروپاده‌کی حرکات انقلابیه‌نك عامللری اولان آریستوقراط، دموقراط کبی، سرمایه‌داران، عمله کبی طبقات اجتماعیه آره‌سنده سعی بشر ایله طولدیریله‌میه‌جق حفره‌لر بولندیران قوانین اولدیغی حالده، اسلام ممالکنده بویله قوانین موجود دکلدر.

ممالك اسلامیه‌ده کرك قادین اولسون، کرك ارکك اولسون، ایستر عالی اولسون، ایستر وضیع اولسون، هرکیم اولورسه اولسون، کندی سعینك ثمره‌سنی کورور. چفتلك صاحبی اولور، عمله‌دن ایکن سرمایه‌دار اولور. اك وضیع بر کویلی سعی وغیرتیله اك یوکسك بر موقعه اعتلا ایده‌بیلیر. قارشوسنه چیقاجق هیچ بر مانع، هیچ بر انکل یوقدر.

دین اسلام، هرهانکی طبقهٔ بشریه‌ده، هرهانکی برفرقه‌ده آکا مخصوص اجتماعی، سیاسی، فردی نه‌قدر محاسن وفضائل وارایسه مطلقا او محاسن وفضائلی احسن صورتله جامعدر. هانکی شکل سیاسیده

آکا مخصوص کمالات وارایسه دین اسلام مطلقا او کمالاتی مع زیادة محتویدر .

دین اسلامك نظام عالم ایچون وضع ایتدیکی قواعد شرعیه، قیودات دینیه ، عقل وعرفانك ، فضائل بشریه‌نك مابه القیامی اولان دساتیر تناصر هیچ بروجهله هدم اولنه‌ماز .

الحاصل ، تناصر عمومی قانونی اسلام اقتصادیاتنك اساسیدر . اسلامده اغنیا زکاتی ویرر ، قاعدهٔ تعاونه رعایت ایدر . عمله‌ده ، فقراده ، اغنیانك ثروتی نه‌قدر زیاده اولورسه اولسون آنك قرقده برندن فضله مقدارنده بر حق بکله‌مز . شرعك تعیین ایتدیکی مقداره راضی اولور .

احکام اراضی ومعادن — دین اسلام اراضی ومعادن خصوصنده غایت عادلانه حکم ایدییور . معلوم اولدیغی اوزره برچوق یرلرده اراضیٔ جسیمه اصولی جاریدر . جمعیتك زنکین طبقه‌سنی تشکیل ایدن برقاچ شخص بیوك بیوك چفتلکلره مالك اولوب فقیر افرادی بوچفتلکلره اسیر کبی استخدام ایدوب طورییور . بوجهتله جمعیتك فقیر طبقه‌سی آره‌سنده برحال ناخشنودی یوز کوستریور . اراضینك بویله محدود اللرده قالماسنه رضا کوسترلیه‌رك بواراضینك حکومت طرفندن بالمصادره عموم ملت نامنه اداره ایتدیرلمسی کبی قابلیت تطبیقیه‌سی پك مشکل اولان تدابیره مراجعت ایدلمك ایسته‌نیلیور . حالبوکه اراضی حقنده‌کی احکام شرعیهٔ اسلامیه ممالك اسلامیه‌ده بوکبی حالاتك ظهورینه میدان ویرمه‌مکده‌در .

ممالك اسلامیه‌ده افراد اهالیدن برچوقلری معیشتنی تأمین ایده‌بیله‌جك مقدار اراضی‌یه نائلدر . کندی منفعتنه اوله‌رق بواراضیده

چالیشیر، بواراضی‌یی کمال خواهشله اعمار واحیایه اقدام ایدر حاصل اولان ثمراتندن‌ده بالذات مستفید اولور . مع هذا ممالك اسلامیه‌ده‌کی اراضینك قسم اعظمنك رقبه‌سی حکومت اسلامیه‌یه ، دها طوغریسی حکومتك تمثیل ایتمکده اولدیغی ملتك هیئت عمومیه‌سنك شخصیت معنویه‌سنه عائددر. بوقسم اراضی ملتك برمال مشترکی دیمکدر. بوقسم اراضی اوزرنده افرادك یالکز حق تصرفلری واردر .

اراضی حقنده‌کی احکام شرعیه‌مزك دها کوزلجه آکلاشیلماسی ایچون برآز ایضاحات ویره‌لم : تورکیا ممالکنده‌کی اراضی بش قسمه آیریلیر .

۱ — اراضیٔ مملوکه یعنی بروجه ملکیت تصرف اولنان اراضیدر. اراضیٔ عشریه وخراجیه ایله قری وقصبات درونلرنده بولنان عرصه‌لر وکنارنده بولنوب تمهٔ سکنا اعتبار اولنان نصف دونم مقداری یرلر واراضیٔ امیریه‌دن بالافراز مساغ شرعی‌یه بناءً انواع وجوه ملکیت ایله تصرف اولنمق اوزره تملیك صحیح ایله تملیك اولنان اراضی بوقبیلدندر . بالجمله اراضیٔ مملوکه‌نك رقبه‌سی مالکنه عائد اولمغله اموال سائره کبی حقلرنده بیع ، شفعه ، هبه ، رهن ، وقف ، وراثت ووصیت مثللو احکام جاری اولور .

اراضیٔ عشریه — حین فتحده غانمین آره‌سنده تقسیم اولنان ویا فتحدن اول طوعاً اسلامیتی قبول ایتدکلری جهتله تملیکاً ینه اسکی صاحبلری عهده‌سنده ابقا ایدیلن ویا غانمیندن اولمیان سائر مسلمانلره تملیك اولنان اراضیدر . حکومت اسلامیه بوقسم اراضینك حاصلاتندن «عشر» نامیله اونده برینی استیفا ایدر .

اراضیٔ خراجیه — حین فتحده یرلی اولان غیرمسلملرك

يدنده ابقا اولنان ويا يرلرى كيدوب آنلره بدل ديكر محلدن جلب ايديلن غيرمسلم اهالى‌يه توزيع وتمليك اولنان اراضيدر.

دين اسلام دور فتوحاتنده اراضئ عشريه وخراجيه تأسيس ايدرك ملل مغلوبه‌نك يرلرينى، يوردلرينى على الاكثر اصحابنك تحت تملك وتصرفنده ابقا ايلمش، برطاقم اراضى‌يى‌ده، حكمدارلرك، فاتحلرك شخصلرينه تمليك ايتميه‌رك جماعتك عمومنه مضاف قيلمق، اهالينك استفاده‌لرينه مهيا بولنمق اوزره تخصيص ايتمشدر.

برمملكت صلحاً فتح وتسخير اولنورسه شرائط صلحيه وجهله عمل اولنور. اراضيسى غيرمسلم اولان اصحابى يدنده ابقا ايدلمك شرائط صلحيه اقتضاسندن ايسه يدلرنده ابقا ايديله‌رك اوزرينه «خراج» وضع اولنور. يوق، عنوةً فتح وتسخير اولنورسه اراضى اموال غنيمتدن معدود اولمغله خمسى بيت المال ايچون بالافراز باقيسى، غزاة موحدين وغانمينك حقى اولمغله، آنلره تقسيم وتمليك اولنه‌رق اوزرينه «عشر» وضع ايديلير. معمافيه بوقسم اراضينك غير مسلم بولنان اصحابى يدنده ابقاسى ويا بيت الماله تركى‌ده جائزدر. بوبابده سياست شرعيه موجبنجه حركت ايديلير. اراضئ خراجيه‌دن «خراج» ناميله آلنان ويركى، ياصورت مقطوعه‌ده اراضى اوزرينه تقدير اولنان معين برمقداردر. بونوع خراج حاصلاته عائد اولمديغندن حاصلاتك تكررى ايله تكرر ايتمز؛ ياخود ارضك تحملنه كوره حاصلاتك عشردن نصفنه قدر اولان مقداردر. بونوع خراج حاصلاتك تكررى ايله تكرر ايدر، عادتا عشر كبيدر.

صدر اسلامده فتح وتسخير اولنان ممالكدن هانكيلرينك اراضئ عشريه‌دن وهانكيلرينك اراضئ خراجيه‌دن اولديغى كتب فقهيه‌مزده تصريح اولنمشدر. صوكره‌لرى اراضئ عشريه وخراجيه مالكلرى

بلاوارث وفات ايتمكله اراضئ مذكوره بيت الماله انتقال ايتمش وبو صورتله اراضئ اميريه حكمنى اكتساب ايلمشدر.

۲ — اراضئ موقوفه يعنى بروجه شرعى وقف اولنان اراضيدر. اراضئ موقوفه، يا اراضئ مملوكه‌دن ايكن شرعه توفيقاً وقف اولنان اراضى اولور. بونك رقبه‌سى، بالجمله حقوق تصرفيه‌سى جانب وقفه عائددر. شرط واقف موجبنجه عمل اولنور. بوبابده‌كى معاملات كتب فقهيه‌ده مبيندر. ياخود اراضئ اميريه‌دن بالافراز ولى الامرك ويا بالذات اذن ولى الامر ايله آخرلرينك وقف ايلدكلرى اراضيدر. اولكيسى اوقاف صحيحه‌دندر. فقهاً اراضئ موقوفه بودر. ايكنجيسى تخصيصات قبيلندن اولمغله فقهاً آكا (ارصادات) دينير. معهذا شرائط شرعيه‌يى حائز اولان ارصادات دخى اوقاف صحيحه كبى تبديل وتغييردن مصوندر.

۳ — اراضئ اميريه‌دركه رقبه‌سى بيت الماله عائد اولوب طرف دولتدن اشخاص معينه‌يه حواله وتفويض اولنور. ايشته توركياده‌كى اراضينك قسم اعظمى بوقبيلدندر. بواراضينك محصولاتندن حكومتك تنسيب ايده‌جكى برمقدارده ميرى نامنه حصه آلنير. اراضئ اميريه حقنده‌كى تصرف، كيفيت انتقال واحكام سائره بيت المال ايچون كوريله‌جك مصلحته تابع اولور. اراضى قانونى بونك حقنده‌در.

٤ — اراضئ متروكه‌دركه، اساساً اراضئ اميريه‌دن اولديغى حالده اشخاص معينه‌يه احاله وتفويض اولنمقسزين بر ويا برقاچ قريه ويا قصبه‌يه ترك وتخصيص اولنان يايلاق وقيشلاق، قورو ومرعى كبى عموم ناس ايچون ترك اولنان يرلردن عبارتدر.

٥ — اراضئ مواتدر. اراضئ موات[١] احيا ايله اراضئ مملوکه اولور. احياده تمل بولنمق لازمدر. وفى الحديث: [من احيا ارضاً ميتةً فهى له وليس لعرق ظالم حق]

تخم اکمك، فدان دیکمك، نطس ایتمك، صولامق، صولامق ایچون جدول آچمق، اطرافنه دیوار چکمك، اطرافنی یوکسلتمەرك صو بندی یاپمق هپ احیادر.

عهد اسلامده برکیمسەنك تحت تملك وتصرفنه کچمش اولان اراضینك مالك ومتصرفی معلوم ایسه اول اراضی آکا عائددر. مالك ومتصرفی معلوم دکلسه، برقوله کوره لقطه قبیلندن اولمش اولور. هر ایکی صورتدده اراضئ مذکوره اراضئ مواتدن معدود اولماز. دیکر قوله کوره، مالك ومتصرفی معلوم اولمازسه اراضئ مواتدن اولەبیلیر.

معادنه کلنجه: اراضئ امیریەنك بر یرنده ظهور ایدن آلتون وکموش، نحاس، تیمور، طاش، آلچی، کوکورت، کهرچله، کور، طوز... الخ معدنلری بیت المال جانبنه عائددر. بو اراضی متصرفلرینك معدنی ضبطه ویاخود چیقان معدندن حصه آلمنه حقلری یوقدر. چونکه اراضئ امیریه متصرفلری مستأجر مثابەسنده اولملە راضینك منفعتنه مالك درلر، یوقسه رقبەسنه مالك دکلدرلر. تخصیصات قبیلندن اولان اراضئ موقوفەده ظهور ایدن بالعموم معدنلر دخی بیت الماله عائددر. اراضئ متروکه ایله اراضئ مواتده بولنان معادنك خمسی بیت الماله وباقیسی بولان کیمسەیە عائددر.

اوقاف صحیحەدن اولان اراضیده ظهور ایدن معدنلر ایسه جانب

[١] صحیفه ٨٣

وقفه عائددر. اراضئ عشریه وخراجیەده ظهور ایدن معادنك خمسی جانب بیت الماله، باقیسی صاحبنه؛ ملك خانەلرده، قصبه وقریه دروننده‌کی ملك عرصەلرده ظهور ایدن معادن ایسه تماماً مالکنه عائددر. بالجمله اراضی داخلنده بولنوب مالك وصاحبی معلوم اولمیان آلات واسلحه، آثاث منازل، مسکوکات عتیقه وجدیده کبی دفائن متنوعەنك احکامی کتب فقهیەمزده برتفصیل بیان اولنمشدر.

احکام وراثت ووصایت:

١ — وراثت — دین اسلام وراثت خصوصنده قرابت واحتیاج کوزەدەرك اول وجهله احکام وضع ایتمشدر. شریعت اسلامیەنك عدالت سبحانیەسی وراثت خصوصنده‌ده پك شعشعەدار برصورتده تجلی ایتمشدر. متوفانك اولاد ذکوری نائل میراث اولدیغی کبی زوجەسی، اولاد اناثی‌ده بوندن حصەیاب اولور. ورثەنك حصهٔ ارثیەلری متوفایه اولان یاقینلقلری درجەسنه، احتیاجلرینه کوره برنسبت عدالت وحکمت دائرەسنده تعیین اولنمشدر.

وراثت خصوصنده‌کی احکام جلیلەیی ارائه ایدن و علم فقهك مهم برشعبەسی بولنان «فن فرائض» اسلامه مخصوص بر بدیعهٔ دینیەدر.

میراثده یکدیکرلریله الفت، بری برینه منفعت کبی، رابطهٔ قرابتی، عاطف طبیعەیی تقویه کبی فوائد ومحسنات واردر. احکام میراث ایله هروقت ثروت منقسم اولمغله انحصار ثروتك اوکی آلنمش، انحصار ثروتك نتیجهٔ طبیعەسندن اولان اسارت اقتصادیه کوکندن قلع اولنمشدر.

شریعت اسلامیه‌ده علی‌الاکثر قادین بر ، ارککلر ایکی نسبتنده قائل میراث اولورلر . بو جهت‌ده مقتضای حکمتدر. ارککلر متاعب حیاته دها زیاده کوکس کررلر، اولاد ورفیقه‌لرینی انفاق وآنلرك احتیاجاتنی دفع ایتمك وظیفه‌سیله مکلف بولنورلر ؛ متاعب معیشتی تخفیفه ، اسباب کسبی تدارکه چالیشیرلر. بناءً علیه فضله ماله محتاج اولورلر. قادینلره کلنجه احتیاجلرینی دفع ایتمك زوجلرینه تحمیل ایدلش ، آنلرك ماللرینی اولادوزوجنه صرف ایله مکلف طوتیلمامش اولمغله قادینلر ایچون فضله ماله لزوم کورولمامشدر. قادینك ضرورت زماننده نفقه‌سی تأمین اولنمشدر [١] .

ایشه محیط اسلامده صورت مشروعه‌ده قازانمش اولدیغی اموالدن حال حیاتده کندیسی مستقلاً مستفید اولدیغی کبی وفاتندن صوکره‌ده بو اموالی منحصراً ورثه‌سنه انتقال ایدر. بوکا باشقه‌لری مداخله ایده‌مزلر، آنجق بلاوارث ترك حیات ایدنلرك اموال متروکه‌سی بیت‌الماله وبو واسطه ایله معناً ملتك هیئت عمومیه‌سنه عائد اولور .

٢ — وصیت و وصایت — وصیت برکیمسه حال حیاتنده مابعد موته مضاف قیلمق صورتیله کندی مالنی باشقه‌سنه تملیك ایتمکدر . ورثه‌سی غنی ویا حصهٔ مورثه‌لرندن مستغنی بولنان کیمسه‌نك وصیت یاپمسی ، ورثه غنی ومستغنی اولمادیغی تقدیرده وصیتی ترك ایتمسی مستحبدر. وصیت جمعیت بشریه‌نك منافعه خادم ایسه‌ده ورثه‌سی اولان کیمسه اموالك یالکز ثلث مقدارینی وصیت ایده‌بیلیر. تمامنی وصیت ایده‌رك ورثه‌سنی میراثدن محروم براقه‌ماز. ثلث مالندن زیاده بر مقدارینی

---

[١] حقوق ووظائف نساء صحیفه : ١٢٥

وصیت ایدر ایسه مقدار زائد حقنده وصیتك صحتی ورثه‌نك اجازتنه موقوف اولور. وارثی اولمدیغی تقدیرده هیچ برکیمسه‌نك اجازتنه موقوف اولمقسزین وصیتی نافذ اولور. مع مافیه حال حیاتنده مالنی بر جهت خیره‌ده وصیت ایده‌بیلیر .

وصایته کلنجه برکیمسه‌نك کندی وفاتندن صوکره مالنده تصرفی، اولاد صغارینك امور ومصالحنی رؤیت وتسویه‌یی برکیمسه‌نك تفویض ایتمسندن عبارتدر که او آخر کیمسه‌یه وصی دینیر .

ورثهٔ کبارك طمعنی منع ایچون ورثهٔ صغار حقنده پدرینی تمثیل ایتمك اوزره امین ، شفیق، عفیف، نزیه ، متقی بر ذات ، وصی تعیین اولنور؛ خائن ، صداقت وامنیتدن محروم اولان وصی حقنده وعید سبحانی واردر. نته‌کیم سورهٔ جلیلهٔ نساده [ان الذین یأکلون اموال الیتامی ظلماً انما یأکلون فی بطونهم ناراً وسیصلون سعیرا] نظم جلیلی وارد اولمشدر .

شرع جلیل انورك تجویز ایتدیکی وصیت ووراثت تکثیر ثروته بادی، اهمیتی درکار اولان اقتصاده مؤدی اولور ؛ بالنتیجه ثروت عمومیه توسع ایدر. وصیت ووراثت صورتیله مالك انتقالنه مساعده اولونمسه مال صاحبی کونی کوننه دوشونمك ایله تکثیر ثروته، اقتصاده اعتنا ایتمز.

بیت المال :

[اسلامده خزینهٔ دولته « بیت‌المال مسلمین » دنیر، خزینهٔ دولت بتون مسلمینك بر مال مشترکی حکمنده اولدیغندن هیچ برحکومت اسلامیه بونده کیف مایشاء تصرفه صلاحیتدار اوله‌ماز. امتك، خزینهٔ دولتی مراقبه‌یه حق واردر .

خلفای راشدین حضراتی ایله آنلرك اثرینه تبعیت ایدن خلفا وسلاطین اسلامیه بیت‌المال مسلمین حقنده صوك درجه تقیداتده بولونه‌رق بوبابده اسرافات وقوعندن توقی ایلمشلر ایدی. مملکت اسلامیه‌یی اداره و محافظه‌یه مأمور اولان ذوات ایله افراد امتدن بی کس و کسب معیشتدن عاجز اولان ضعفانك اعاشه و انفاقی بیت‌المال مسلمین طرفندن تأمین ایدیلیر.

بیت‌المال مسلمینی تشکیل ایدن تعبیر آخرله حکومات اسلامیه‌ده خزینهٔ دولتی وجوده کتیرن وارداتك نه‌لردن عبارت اولدیغی کتب فقهیه‌مزده مفصلاً مذکوردر. از جمله مواشی، مزروعات، یمشلر، معدنلر کبی امواله عائد اولان زکات ائمهٔ حنفیه‌یه کوره بیت‌المال حقوقندندر. اغنام واعشار ویرکوسی بوراده داخلدر. مسلمینك مستحق اولوب مالکی متعین اولمیان اموال ایله بلا وارث وفات ایدن تبعهٔ اسلامیه‌نك اموالی دخی بیت‌المالك حقوقندندر. مصالح مسلمین ایچون صرفی واجب اولان خصوصده بیت‌المالك حقیدر. منافع اسلامیه ایچون صرفی لازم کلن هر شیئی تأدیه‌یه بیت‌المال مجبوردر. اسلامك مستحق اولدیغی اموالدن اولوب «فیٔ» نامیله غیرمسلم اولان محاربیندن بلا قهر آلنان اموال دخی بیت‌الماله عائددر.

محاربیندن قهراً آلنان اموال، «غنیمت» غانمینك حقیدر، خمسی آلندقدن صوکره مجاهدین اسلامیه‌یه صرف و توزیع اولنمق لازم کلیر.

غیر مسلم اراضی ویرکوسیله مکلف اولدیغی کبی برده باش ویرکوسی ایله مکلفدر. غیر مسلم کندوسندن آلنان باش ویرکوسی ایله مسلم کبی معصوم اولور. آنجق بوباش ویرکوسنك اهل اسلامك دیننه،

مالنه، عرضنه، دمنه تجاوز ایتمامك، اهل حربه یاردیمده بولونمامق کبی برطاقم شرائط مستحقه‌سی واردر. غیرمسلم اوشرائط مستحقه‌یه رعایت ایتمزسه عهد وذمتی نقض ایتمش اولور، آرتق آنك معصومیتی قالماز. غیر مسلمدن آلنان اراضی ویرکوسیله باش ویرکوسی اسلامك حقیدر. غیر مسلم قادینلردن، چوجقلردن، سقط وعاجز اولانلردن، خلق ایله اختلاطده بولونمیان راهبلردن باش ویرکوسی آلنماز.

مسلمك آیروجه ویردیکی صدقهٔ فطر مسلم حقنده باش ویرکوسیدر.

۲ — دین اسلامده تحکم روحانی یوقدر.

دین اسلامده معبده استناد ایدن بر قدرت وحکومت روحانیه یوقدر. حکمدارلر ایچون دخی بویله بر حق یوقدر. مسلمان آنجق معبودی حضورنده عبد مطلق، اللهدن باشقه‌سنه قارشو حر مطلقدر. زعمانك سلطه‌سندن، رؤسای روحانیه‌نك تحکمندن مسلمانك اراده‌سی، فکری آزاده‌در. الله‌تعالی ایله قول آره‌سنده الله عظیم‌الشانه تقریب ایچون «وسیط، کاهن، زعیم» یوقدر. نته‌کیم یوقاریده بیان اولونمشدر.

نصاری مذهبی اوائلده مظلوم وفقیر اهالی آره‌سنده انتشاره باشلامش ایدی، بالطبع آره‌لرنده خفی اجتماعلر واقع اولور ایدی. نصرانیت دها رسماً میدانه کلمه‌دن اول منتظم بر هیئت روحانیه تشکل ایتمش ایدی که کافهٔ امور رؤسای دینیه طرفندن رؤیت ایدیلیر ایدی.

روما قیصرلری رسماً نصرانیتی قبول ایتدکاری حالده هیئت جسمانیه‌یه قارشو هیئت روحانیه‌نك بولونماسی شرائط اساسیه‌دن ایدی. پاپاس، پسقپوس، مترهپولید، پطریق کبی تشکیلات روحانیه،

تشکیلات اساسیه‌دن ایدی . قرون وسطاده تمامیله حاکم اولان هیئت روحانیه حضرت عیسی علیه‌الصلاة والسلامك مسلك پاکارینه مخالف اوله‌رق جسمانی وروحانی ادامهٔ حاکمیت ایچون خلق اوزرنده تضییقات اجرا ایتمکده ایدی. بو ایسه خلقی دیندن صغودییور ایدی.

رؤسای روحانیه‌نك سلطهٔ روحانیه‌لرنده غلولری، سوءتصرفلری بسبتون رؤسای روحانیه‌نك نفوذلرینی ، حتی ارشادلرینی بیله منع ایتدی ، عقائد فکریه برطرف اولدی کیتدی .

دین مبین احمدی ایسه غلوی قالدیرمش ، علمای دینك تحکمنه میدان ویرمه‌مش ، یالکز ارشادینی ، نهایت، نار آخرت ایله ترهیبنی براقمشدر . علمای دینك آنجق حق ارشاد و تعلیمی واردر . عالم دینی، شرائط لازمه‌سنی حائز اولدیغی صورتده حق تشریعه یعنی حکم الهی‌یی بیان حتده، قانون الهی‌یی کشف حتنه مالك اولسه‌ده ینه مجرد بر رهبردر ، اسلامده معصوم ولایخطی هیچ بر فرد یوقدر .

تدنیاتك اسبابی، تردیاتك عواملی ارادهٔ بشری سلب، خالقدن ماعداسنك سلطهٔ مطلقه‌سنی قبول، عباداتده غلو کبی حالات اولمغله دین مبین اسلام هر اوچنی شدتله ، هم پك شدتله منع ایلمشدر .

اسلامده خالقدن ماعداسنك سلطه‌سی یوقدر ، اسلامده پاپالق یوقدر . اسلامده روحانی تشکیلات یوقدر، اسلامده روحانی مراتب یوقدر . اسلامده « اللهه عائد اولانی اللهه، قیصره عائد اولانی قیصره ویرمك» دستوری یوقدر. بلکه رئیس دینی ده مسئولدر، رئیس حکومت ده. اك بیوك رئیس دینمز بیله واضع دین دکلدر. حاکم روحانی دکلدر. واضع دین آنجق خالق تعالی وتقدس در. اسلامده هیچ بر فرد منحصراً حارس دین دکلدر ، بلکه امت حارس دیندر .

اسلامك قوانین وتعلیمات مقدسه‌سی ، تملی ثروت وروحانیت، دیکر بر تعبیر ایله تملی ربا ومنفعت اولان آوروپا مدنیتی ، کلیسا تعلیماتی تأثیری ایله ظهور ایدوب خلقك متمادی شکایاتنی موجب اولان مزاحم حاضره‌یی تداوی ضمننده اغنیایی ، سرمایه‌دارانی ، علمایی، رؤسای دینی اورته‌دن قالدیرمغه احتیاج براقمامش، خصوصی وعمومی وظیفه‌لرینی کوسترمش ، موهوب ومکسوب حقوقلرینی تأمین ایلمشدر . هیئت اجتماعیه‌ده رؤسای دینك فوائدی غیر منکردر. رؤسای دین مراقب اولورلر، نفسی شرعه، قانونه اطاعته آلشدیررلر، بویله‌جه نفوذ حکومتی استعمال آزالیر. نصیحتلریله، ارشادلریله تربیهٔ عمومیه‌یه سعی ایدرلر، عوام امتی تربیه‌ده اك زیاده حائز تأثیر اولورلر .

آرتق عالم اسلامده تحکم مالی وروحانینك تولید ایتدیکی مزاحم نصل ظهور ایدر ؟

٣ — دین اسلام تحکم سیاسی‌یی عادلانه بر صورتده تعدیل ایتمشدر .

هر فردك حقوقنی وقایه ، عمومك منافعنی حمایه قصدیله انسانلر آره‌سنده بر جمعیت سیاسیه‌نك تشکلی نصل ضروری ایسه هر جمعیت ایچون‌ده بر باش بولنمق اویله‌جه ضروری اولور .

صاحب سنن ابوداودك تخریج ایتدیکی بر حدیث شریفده « اوچ کشی بر سفره چیقارسه ایچلرندن برینی امیر قیلسونلر » بیوریلیور . سفر اثناسنده بیله ، اوفه‌جق بر جمعیتده برینك امیر قیلنمه‌سنی، منطوقی ایله امر ایدن حدیث شریف، مفهومیله سائر انواع اجتماعیاتده‌ده بر امیرك

لزومنه تنبیه ایدیيور . اسلام بو وبو کبی نصوص شرعیه یه استناد ایدرك باشسزلغی ، آنارشیستلکی کوکندن قوباریور. رئیس حکومته احتیاج کوستریور .

بر هیئت اجتماعیه نك تشکلی ایچون نه لر لازم ایسه اسلام اکا اهتمام ایتمشدر . علم اجتماعیٔ اسلام اولان فقه جلیل لساننده آکا « ارتفاقات » دیرلر. مدنیت صالحه ارتفاقاته محتاجدر . ارتفاقات جمعیت بشریه نك قلبی مثابه سنده اولمغله شریعت الٰهیه اول باول ارتفاقاردن بحث ایلیور . محاکم تأسیسی ، آسایش داخلیی محافظه ، تعرض خارجیی مدافعه ، حیات انسانیه ده رفاه وسهولت حصولی ایچون اختراعات .. الخ بتون ارتفاقاتدر . انسانده حصولی طبیعی اولان تغالب ، «هدی» نك مغلوب ، «هوی» نك غالب اولمسنه بادی اولور ، بالنتیجه حقوق عباد ضایع اولور . بر حکومت عدالتی ، آرزوی امتی تمثیل ایتمدکجه حقاً مشروع اولماز. اسلام حکومتی ایسه عدالتی ، آرزوی امتی تمثیل ایدن بر حکومت فاضله در . آنجق آرزوی امتك وعدالتك مؤیدی قوتدر . حکومت قوتی هر نفوذك فوقنده در .

رؤسای حکومت حق ومعدلتدن انحراف ایله ، استبداد واستعبادده بولندیلرمی آنلره قارشو طبیعی عکس العمل وقوع بوله رق سطوت حکومت کلیاً زائل اولور ، فوضویت باش کوستریر . اسلام سطوت حکومتی محافظه ایتمش ، فقط تحکم حکومته قارشو مسئولیتی اساس قیلمش ، کیفی اجراآتی قالدیرمش ، هیچ بر فردی مسئولیتدن استثنا ایتمه مش ، تشهیی کوکندن قازیمش اولمغله رؤسای حکومتك استبداد واستعبادینه هیچ بر وجهله مساغ کوسترمدیکی کبی عکس العملی اولان فوضویته ده میدان ویرمامشدر. فوضویت انجق حکومت ایله ، قانون ایله مندفع

اولور. تحکم حکومت تحکم قانوندر . حکومت بو تحکمی وسائل تجریه ایله ایفا ایدر .

اسلامده رؤسای حکومت تابعدر ، هیئت اجرائیه در ، هیئت تنفیذیه در ، حاکم اولان ، متبوع اولان آنجق شرعدر. رؤسای حکومت شریعته ، امته قارشو مسئولدر . مالك ومتصرف دکلدر ، امیندر ، مستودعدر . امر حکومت اللرنده بر ودیعه در ، امانتدر . امرا وحکام مطلق العنان اوله رق شرع انوری حادثاته تطبیق ایده مزلر ، مقاصد خصوصیه لرنده تطبیقه آلت اوله مازلر. آنجق و آنجق مصلحت عامه ایله مقید اولورلر ، اجراآت حکومت شرع ایله محدود اولور .

مع الأسف اسلامده ملوك ظلمه نك تحکمی ، علماء سوءك مکاسب دنیایه حرص و طمعی اقوام اسلامیه نك ترقیاتنه مانع قوی تشکیل ایتمکده در . امت ملوکك هوا و هوسنه تابع اولمش ، علماء سوءك قولی وبا فعلندن متأثر اولمشدر . ایشته بونلر دینك احکام علویه سنی بوزانلردر . نته کیم « وهل افسد الدین الا الملوك × و احبار سوء ورهبانها» دینمشدر [۱]. قوانین عدالت ونصفت دائره سنده حرکت ایدن حکومتك نفوذ وقوتی ، لائمك لومندن قورقمیان علماء دینك اقوال وافعالی ، قصه سی دین مبین احمدی احکامی جاری اولدقجه اقتصادی ، روحانی ، سیاسی تحکمات بوزندن تولد ایده جك مختلف مزاحم اجتماعیه نك محیط اسلامده وقوعنه امکان ویرلمز .

[تلك الدار الآخرة نجعلها للذین لا یریدون علواً فی الارض ولا فساداً] .

---

[۱] دردنجی سؤالك جوابنده دولت وحکومت اسلامیه حقنده ایضاحات واردر .

٤ — دين اسلام مزاجى يأسه دوشوران عوامليدن دفع ايتمشدر.

دين مبين احمدى اقاليم ثلثه تحكمدن ماعدا مختلف تأثيرات وعوامل نتيجه‌سنده ظهور ايدرك مزاجى يأسه دوشوران آنارشيستلك، دوئللو، انحار كبى فجايع اجتماعيه‌نك ظهورينه بادى اولان حالاتك رونما اولمسنه محل براقامشدر. اك بيوك شدائده قارشو صبر وثبات ايله مقاومت ايتمك، هر درلو آلام حياتيه‌يى مردانه برصورتده اقتحامه چالشمق خصائص اسلاميه‌دندر. نظر اسلامده صبر وثبات جلائل اخلاقيه‌دندر. [١]

« الاحزاب » سورۀ جليله‌سنده وارد اولان [وجعلناهم ائمة يهدون بامرنا لما صبروا و كانوا بآياتنا يوقنون] نظم كريمى موجبنجه انسان صبر قوتيله اك بيوك ايشلرك عهده‌سندن كلير، صبر وثباتى رهبر ايدينان جماعت هر درلو مشكلاتى ازاله‌يه موفق اولور. سورۀ جليلۀ عصرده « حق ايله صبرى يكديكرلرينه توصيه ايدن اهل ايمان ايچون خسران يوقدر » بيوريليور. فى الحقيقه حقى قبول ايدوب يكديكرينه‌ده توصيه‌ده بولنان، صبرى عادت ايدينوب بربرينه‌ده توصيه ايدن جماعت مؤمنين دنياده‌ده، اخرادده‌ده اصلا خسرانه دوشمزمه. حقه انقياد ايتميان، صبرى الده طوتميان فرد ويا جماعت هيچ برآن خسراندن خالى قالماز. بشر ايچون بو سورۀ جليله‌يى تفكر كافيدر. نفسنه نظراً مؤمن صالح اولان، بشقه‌سنه نظراً حق وصبرى توصيه ايدن افراددن

---

[١] صبر متعلق اعتباريله درلو درلو شكللره كيرر : تمايلات شهوانيه‌يه قارشو امساك نفس صورتيله اولور ايسه « عفت » ؛ كظم غيظه، ازالۀ غضبه دائر اولور ايسه « حلم »، آلام ومصائب دهره مقاومتى متضمن اولور ايسه « سعۀ صدر »، اخفاء كلامه راجع اولور ايسه « كتم اسرار »، آزشىء ايله اكتفايه عائد اولور ايسه « قناعت »، فضول تعيشدن توقى ايسه « زهد » نامنى آلير.

مركب بر جماعتده هيچ بر وجهله خسران، مزاحم ظهور ايتمز.

بشرى انحطاطه دوشوران اك مهم عامل يأس ونوميديدر. بشرك كمالات حقيقيه‌يه ارتقاسنى درعهده ايدن دين مبين اسلام « لا تقنطوا من رحمة الله » دستورى ايله بو فلاكت اجتماعيه‌نك اوكنه كچيور. يأس ونوميدى بالعموم مقاصد اجتماعيه‌نك، تحاسد و تنافر و تنازع كبى رذائل اخلاقيه‌نك تمل طاشى اولان شدت حرصك، حطام دنيايه تهالكك بر مولوديدر. دين اسلام بو خصوصده نظر اعتباره آلمش، حرص بشرى تسكين ايتمشدر.

الحاصل دين اسلام كندى فيض سبحانيسندن مستفيض اولانلره پك بليغ بر درس حكمت ويرمكده‌در. بشريتك آسوده بر حياته، نزيه بر وجدانه، مسعود بر استقباله مظهريتنى تأمين ايدن اساسات عاليه‌يى جامعدر؛ سعادت عموميه‌يى كافلدر، هر وجهله محاسن وكمالاتى حائزدر. الويركه آنك احكام علويه‌سنه بحق رعايت اولنسون.

[ان هذا القرآن يهدى للتى هى اقوم]

دین فضیلت بابنده بیان اولندیغی اوزره اسلام اجتماعیاتنك تملی تعاون‌در، بو تعاون ماله مخصوص دکلدر. تعاون بدنی‌ده احتیاج زماننده انسانه واجب اولور. تعاون انسانك، هیئت اجتماعیه‌سنه قارشو بر وظیفه‌سیدر.

اسلام تعاونده، «احب للناس ماتحب لنفسك» دستوری ایله عامل اولوب کندیسی ایچون هرنه‌یی سور ایسه خلق ایچون‌ده آنی سومك، کندیسی ایچون نه‌یی ترك ایتمك لازم ایسه خلق ایچون‌ده آنی ترك ایتمك، بو دستور مقتضاسیدر. تعاونده اسلامیت دکل، انسانیت کوزه‌دلمشدر. اسلام اجتماعیاتندن متولد اولان اسلام سیاستی سیاست عادله‌در. سیاست ظالمه دکلدر. سیاست اسلامیه‌ده اك مهم امور خلقك صلاح دین و مسلکی‌در. اهل فسادی زجر، خلقی ایادی ظالمدن استخلاص‌در.

اسلام سیاستده توسعه‌یی تجویز ایتمش، فقط بوکا مصلحت شرعیه‌یی مبنی قیلمشدر. اسلام سیاستی متعلقی اعتباریله اوچ نوعه آیریله بیلیر: فرده عائد اولان سیاست، داخله عائد اولان سیاست، خارجه عائد اولان سیاست. اسلام فرده عائد اولان سیاستده فداکارلغی، داخله عائد اولان سیاستده خیرخواهلغی، خارجه عائد اولان سیاستده استعلایی تعقیب ایدر.

۱ — اسلامده فداکارلق «شفقة علی خلق الله» [۱] اساسنه مستنددر.

---

[۱] اسلامك ثروتی امت آراسنده متساویاً توزیع ایتمسی، انحصار ثروته مساغ ویرمامسی، فقری جنایت عد ایتمامسی بتون «شفقة علی خلق الله» دستورینه راجعدر.

اسلامك شفقتی حیواناته‌ده شاملدر. نه‌کیم جانلی حیوانی آتشه آتمغی نشان ایدنمکی، حیوان طوقوشدرمغی، حیوانی اذا ایله اولدرمکی ... الخ نهی ایتمشدر. اکلی حلال اولان حیوانلرك ذبحنده بیله حیوانه عدم ایذا، حیوانی رفق ایله استخدام وصایای اسلامیه‌دندر. حتی نباتات ارضی بیله ناحق یره اتلاف ایتمك ممنوعدر.

دردنجی سؤالك جوابی

مندرجات : اسلامده سیاسی و معنوی قوتلر، سیاست اسلامیه، دولت اسلامیه، حکومت اسلامیه، ولایات اسلامیه، اسلامك سیاسی و معنوی قوتلر حقنده‌کی حکمی، اسلامك بو کونکی عالم حقنده‌کی حکمی، صوك سوز.

سؤال : دین اسلام دنیایی کرك دها ایی، کرك دها فنا بر صورتده تقلیب ایدن قوای سیاسیه و معنویه‌یه نه دیيور ؟

جواب : اسلامده سیاسی قوت آنجق حکومت عادله قوتی، معنوی قوت آنجق ارشاد و تبلیغ قوتی‌در. حکومتك قوت و سطوتی دها زیاده زماننده‌در ؛ ارشاد و تبلیغ قوتی یاخود متفکرك قوتی حالدن زیاده استقباله عائددر. سیاسی و معنوی قوتلرده‌ده رأساً اصلا سلطه یوقدر ؛ اسلامده سلطه آنجق امر بالمعروف و نهی عن المنکرده‌در، بوده «مخافة الله» اساسنه مستندر.

سیاست اسلامیه : حکومت دولتك ممثل و وکیلی‌در. دولتده حق و معدلت، منافع عامه‌یی حمایه قصدیله تشکل ایتمش بر جمعیت سیاسیه‌در. هر ملتده احوال سیاسیه‌یی تولید ایدن احوال اجتماعیه‌در. اجتماعیاتك تشکلی نه کبی دستورلره مستند اولور ایسه سیاسیاتده‌ده او دستورلر حاکم اولور.

بواصله مبنى اسلام فداكاردر . فردك حياتنى جماعتك حياتنه، شخصى منفعتى عمومك منفعته باغلار. ايكنجى سؤالك جوابنده بيان اولنديغى اوزره حيات وظيفه اوغورنده افنا اولنور، حقه خدمت ايچون فدا ايديلير .

حضرت عمر رضى الله عنه؛ عراق استيلاسنده اراضى مسئله سنى غزاة موحدين منافعنه دكل ، بلكه اسلامك منافع مستقبله سنى تأمين ايده جك وجهله حل ايلمشدر .

٢ — اسلام خيرخواهلغى عموم بشره تشميل ايدر. خلق ايچون خيرخواهلق معاونت، شفقت ايشلرينه دلالت كبى شيلردر . حكومت ايچون خيرخواهلق شرعه موافق اولان اموردە اوامرينه اطاعت وانقياد، آكا قارشو كلمه دن مجانبت ، برده حق اولان خصوصده معاونت ونصرتدر ؛ يوقسه هيچ برفرده ، هيچ برجماعته غيرمشروع ، باطل اولان خصوصده اطاعت ، نصرت جائزدكلدر. اطاعت ونصرت امتك حكومته قارشو ايكى وظيفه سى اولوب مطلق دكلدر. شرطه معلقدر . امت آنجق امراء حقه، ولاة عدله اطاعت ايدر . اسلام عزت نفس صاحبى اولمغله غير مشروع شيئه اطاعت ايتمز ، نزاهت نفس صاحبى اولمغله باطل اولان شيئه نصرتده بولونماز؛ ويركولر، خدمت عسكريه تربيهٔ اولاد، انتخاب ايچون رأى استعمالى ، وطنه قارشو فداكارلق كبى خصوصات اطاعت ونصرتده داخلدر . شرعه اطاعت اسارت دكل شرط حريتدر. برطاقملرى شرع وقانونه اطاعتى حريته منافى كوريور ايسه ده بوفكر باطلدر. چونكه نظام اجتماعى يى خللدار ايدر .

٣ — استعلاء كلمة اللهك اعلا اولونمسنى ايسته مكدن عبارت اولوب اسلامك

غايهٔ كماليدر. استعلا حاكميت اسلاميه يى تنفيذ صورتنده متجلى اولور. ذلت، اسارته تحمل روح اسلامه مغايردر. بوبابده اسلام هرخصوصده تام براستقلال صاحبيدر. «الاسلام يعلو ولا يعلى عليه» دستورى اسلام ايچون رهبر حركاتدر.

§ اوروپاده، كورلديكى وجهله، ظهور ايدن فرق سياسيه احوال اجتماعيه يى تقليب ايدر. حالبوكه اسلام ساحه سنده بويله برحال وقوع بولماز. اسلام ساحه سنده ظهور ه كلان فرق سياسيه اسلام اصول اجتماعيه سنى، تكملنه مبنى ، محافظه يه مجبور اولور . اسلامده حكومت سياست عادله اوزرينه مبنى اولمغله حكومتى تقليب ايده جك برقوت سياسيه نك ظهورينه حاجت قالماز . آنجق قدرت وقوتى اللرينه آلوب سوء استعمالده بولنان اولياء امورك سوء استعماللرينه خاتمه چكمك ايچون ؛ وحى سبحانيدن متفرع ، اكمل بر قانونى تطبيقه اك زياده اهل و اولى كورديكى ذواته توديع امور ايتمك ايچون انقلاب وقوعه كله بيلير . اصول اجتماعيه نك تكملى فرق سياسيه نك ، اهميتى ايله معكوساً متناسب اولمغله اسلامده فرق سياسيه نك ، اوروپاده اولديغى كبى ، موجود اولمامسى بوندن ناشيدر. اسلامده تحكم، تأمين غلبه قصديله متشكل برفرقه يوقدر ، بلكه حقوقه رعايت ، ضعيفلرى صيانت اساسنه مستند برفرقه بولنور . اسلام تفريق قلوبه بادى اولان برسياست تعقيب ايتمز . بلكه توحيد قلوبه باعث اولان سياستى تعقيب ايدر .

دولت اسلاميه — اسلامك نظام اجتماعى يى محافظه مقصديله ، تأسيس ايتديكى دولت قرآن كريمك تلقين ايتديكى بردولتدر اسلام دولتى : كتاب مبينك سياستنه ، كتاب مبينى تفصيل وايضاح ايدن سنت سنيه نك سياستنه مربوطدر .

اسلام دولتنك اساسی اك متين براساس، شكلی محسن اشكال دولتی جامع برشكلدر. دولت اسلاميه‌نك تمل طاشلری سياست عادله، ولايت صالحه‌در. شكلیده حاكميت عامه‌در.

سياست عادله وولايت صالحه‌يی قرآن مبين سورهٔ نساده [ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات الی اهلها: الآية] نظم كريمی ايله تجلی ايتديريور. اماناتی اهلنه ادا (ولايت صالحه)، عدالتله حكم (سياست عادله) قرآن مبينك تلقين ايلديكی دولت اسلاميه‌نك ايكی اس الاساس اولمش اولور. بو نظم جليل آيت امر اولوب ولاة امور حقنده شرف نازل اولمغله ولاة اموره، مأمورين حكومته اماناتی، اهل اولانلرك النه براقمه‌لرينی؛ بين الناس اجرای احكام ايتدكلری زمان عدل ايله حكم ايلملرينی امر ايديور. ايشته بو ايكی مبدأ، سياست عادله وولايت صالحه‌نك اصليدر، منشئيدر، سياست عادله، ولايت صالحه تماميله بونده طوپلانير. بو ايكی اساس هر عصر ايچون، هر قوم ايچون بر دستوردر. بوتون بو دستورلر دساتير محكمه وقوانين مؤيده‌در. هيچ بر وجهله قانون عقوله معارض، احتياجات عصريه‌يه غير كافی دكلدر. هيچ بر قانون مدنی واجتماعی ايله عدم اوله‌ماز. آنجق ايجاب عصره كوره تطبيق اولنور. تطبيق باشقه، مبناسی اولان قانون مؤبدينه باشقه‌در. بو كون بر دولتك مبدألری حقنده درميان اولنان نظريات جديده قرآن مبينك ارائه ايتديكی نظرياتدن فضله برشی افاده ايتميور.

عدالت: دولت اسلاميه علی السويه توزيع عدالتله مأموردر: [ولا يجرمنكم شنآن قوم علی ان لا تعدلوا] نظم جليلی بغض وعداوت ايتديكمز بر قوم حقنده بيله عدالت ايفا ايتمامكله دوچار

وبال اولمه‌دن بزی تحذير ايديور. عدالت احكام اسلاميه‌نك تمليدر، بوتون احكام شرعيه‌نك مبناسيدر. اسلام عدل ايله قائمدر، سيف ايله دكل؛ دين اسلام عدالتی يالكز منسوبلره، محبلره، همشهريلره حصر ايتميور؛ بلكه بوتون ناسه تشميل ايديور. بناءً عليه دولت اسلاميه عدالت عموميه‌يی تماميله كافلدر. عدالتی ايفا ايتميان، ظلمی اعتياد ايدن دولت، دولت اسلاميه دكلدر. صدر اسلامده‌كی فتوحات جليله‌نك مبناسی عدالتدر.

[وكم قصمنا من قرية كانت ظالمة وانشأنا بعدها قوماً آخرين] نظم جليلی و [ان الله ينصر الدولة العادلة وان كانت كافرة ولا ينصر الدولة الظالمة وان كانت مؤمنة] اثر منيفی موجبنجه جناب حق دولت عادله‌يه نصرت ايدر، دولت ظالمه‌يی نصرت الهيه‌سندن محروم براقير. دولت عدالتله پايدار اولور. يوقسه قوری بر ايمان، دولتی پايدار ايتمز. [اذا ظلم اهل الذمة كانت الدولة دولة العدو] حديث شريفی موجبنجه اهل ذمت ذمتده دائم اولدقجه آنلره، تبعهٔ غير مسلمه‌يه ويا بو حكمده اولان معاهد ومستأمنه ظلم ايدن دولت دولت عدودر. دولت عدوك مدتی ايسه پك آزدر. يا ظلم قالقار ويا ظلم دولتی‌ده، ماتی‌ده محو ايدر، بوتون مملكتی خرابه‌زاره دوندرير. نته‌كيم تاريخ بزه برچوق مثال كوستريور.

عادل، منصور؛ ظالم، مقهوردر. [احب الخلق الی الله الامام العادل وابغضهم اليه الامام الجائر] حديث شريفی منطوقنجه عند باريده اك سوكيلی كيمسه امام عادل، اك مبغوض اولان كيمسه‌ده امام ظالمدر. ظلمه ايله اعوان ظلمه يوم عقباده غايت شديد جزايه چارپيله‌جقدر.

ظلمه‌یه قلم آچان ، ظلمه‌نك دیویتنه‌لیف قویان‌ده اعوان ظلمه‌دندر . اسلام غالبه معین ، ضعیف ومظلومه قوی دكلدر ، [هل یستوی هو ومن یأمر بالعدل و هو علی صراط مستقیم] نظم جلیلی وجهله عدل وحقانیتی امر ایدن كیمسه طوغری یولده بولنور . صدر اسلامده تاریخ عالمده بردها مثلی كورولمیان ، مسلم وغیر مسلمه عدالتی تعمیم ایدن بردولت اسلامیه قورولمش ایدی . بروالینك حقسزلغنه قارشی پیغمبرمزك ـ صلی الله تعالی علیه وسلم ـ حفیدی حضرت حسین رضی الله عنه « والله العظیم عدالتده بولنماز ایسه‌ك المده قلیج اولدیغی حالده مسجد رسول الله‌ده قیام ایده‌رم » سوزینی صرف ایتمش ایدی .

احقاق حق یولنده ، برنجی خلیفه حضرت صدیق اعظمك حفیدی عبدالله بن الزبیر رضی الله عنه نفسنی فدا ایده‌رك « یا انصاف ، یااولوم » نداسنده بولونمش ایدی . عدالت زمان ایله ، مكان ایله ، شخص ایله ، معتبر دكلدر . عدل اولمازسه هلاك وخراب باش كوستره . [فتلك بیوتهم خاویة بما ظلموا] ، [وما كان ربك لیهلك القری بظلم و اهلها مصلحون] نظم جلیللری بو حقیقتی نه كوزل ناطقدر .

عدل ایكی خصم آره‌سنده اجرای احكام ایتمه‌ده اولور . [فاحكم بینهم بالقسط]

عدل صدق قولده اولور : [واذاقلتم فاعدلوا]

عدل صدق شهادتده اولور : [كونوا قوامین لله شهداء بالقسط]

عدل وزنده اولور : [واقیموا الوزن بالقسط]

بونلر عدل ظاهردر . برده عدل باطن واردركه اوده انسانده محاسبهٔ نفس وتصفیهٔ قلب خصوصنده تجلی ایدر . احكام شرعیه‌یه رعایت ، مقدرات الٰهیه‌یه رضا ، محاسن اخلاقیه ایله اتصاف بو جمله‌دندر .

اسلامده اصلا شخصه وجماعته ؛ سوء نیتدن ، سوء مقصددن عاری اولان اعمال مجرده‌یه عداوت یوقدر . اسلام اوقدر رحیم بردیندركه مخطی‌یه ، كوجنمكسزین آكا صوابی ارائه ایدر . ارباب شكوكه ، معاندینه براهین قاطعه ابراز ایلر .

اعاظم ائمهٔ دیندن وكبار تابعیندن « حسن بصری » حضرتلرندن نقل اولندیغنه كوره دین اسلام جناب حق طرفندن ایكی « لا » آره‌سنه وضع اولنمشدر : لا تقنطوا ولا تركنوا .. بو ایكی « لا » دن بری حق ومعدلت حدودینی كچمامك ، دیكری ظلم ایدنلره آز بیلجق اولسون میل كوسترمامكدر . مشارالیهك تلقیلری وجهله دین اسلام دولت اسلامیه‌نك اس الاساسی اولان عدالتدر . افرادینی استحقار ایدن ، برقسم افرادینی مقهور ایدن ، خلقه جبر وعظمت صاتان دولت ، دولت فرعونیه‌در . دولت اسلامیه دكلدر .

٢ — **اداء امانات** — امانات بتون امانات واجبه‌یه ، حقوق الله وحقوق عباده شاملدر . جناب حق ایله اولان معامله‌ده امانته رعایت ایتمك اوامرینه اطاعت ، نواهیسندن مجانبت دیمكدرر . خلق ایله [١] اولان معامله‌ده امانت ایكی‌یه آیریلر : ولایات ، اموال

ولایات — : ولایت ، سنت سنیه‌نك دلالتی وجهله اداسی واجب اولان بر امانتدر . ولایت امر صاحبی اولمق ، بشقه‌سی اوزرینه ، ولوكه موافقت ایتمسون ، سوزینی كچیرمكدر . ولایت ایكیدر : ولایت عامه ، ولایت خاصه . ولایت عامه هر خصوصده ، ولایت خاصه بعض خصوصده خلق

[١] نفسی ایله اولان معامله‌ده امانته رعایت ایلمك دنیا و آخرتده كندیسی ایچون نافع اولان شیلری اختیار ایتمكدر .

اوزرنده تصرف ایتمکدر. مصالح امت آنجق ولایت ایله قائم اولدیغندن ولایت عامه وخاصه‌نك انواعی فرض کفایه‌در .

بتون ولایتلر فی الاصل مناصب شرعیه‌در . غیر مسلمك مسلم اوزرنده ولایتی یوقدر . ولایتده عدل شرطدر ، ظالم مرتبهٔ ولایتدن ساقطدر . ولی الامر آنجق علم وعدل ایله تدویر امور ایدر ؛ وظیفه‌سنی عدل ایله ، علم ورأی ایله ، حسن اداره وایفا ایله مکلف اولور. ولی الامرك بالعموم خصوصاتده تصرفی مصلحت عامه‌یه منوطدر ، عموم جماعتی تضییق ایده‌جك اولان تصرفی یوقدر ، ولی الامر خلق اوزرنده کیف مایشاء تصرف ایده‌مز ؛ ولی الامر ، مشاوره‌دن مستغنی اوله‌ماز ؛ اللهه ، رسول اللهه اطاعت ایدن ولی الامر ابرار عادلیندن ، بالعکس جهل وظلم ایله تدویر اموره قیام ایدوب جناب حقه ، رسول کبریایه عاصی اولان ولی الامر فجار ظالمیندن معدود اولور . ابرار اولانلرك یری دار نعیم ، فجار اولانلرك محلی‌ده دار جحیم‌در .

ولایتك برحدی یوقدر، ولایت الفاظدن، احوالدن، عرفدن تلقی اولنور ؛ بوکا مبنی برنده داخل اولان برشی زمان ومکانه کوره، دیکرنده داخل اولور . مثلا سیاست جیوشه وتدبیر حربه تعلق ایدن ولایت حربده داخل اولان برشی بعض کره ولایت قضاده داخل اولور.

رکن ولایت — : ولایتك [ان خیر من استأجرت القوی الامین] [انك الیوم لدینا مکین امین] نظم جلیللری موجبنجه ایکی رکنی واردر : قوت ، امانت .

هر ولایتده قوت ولایته کوره مختلف اولور. مثلا ولایت حربده قوت شجاعت قلبه، انواع قتاله قدرته، راجع اولور. فقط امانت [فلا تخشوا الناس

واخشون ولا تشتروا بآیاتی ثمناً قلیلا] نظم جلیلی موجبنجه خشیة اللهه وخشیة الناسی ترکه، آیات الٰهیه‌یی ثمن قلیل ایله عدم اشترایه راجع اولور، اسلام عفت وامانت اوزره حرکت ایدر . امین اولان ولی امر وظیفهٔ مودوعه‌سنده اللهدن باشقه هیچ برذاتدن قورقمز، وجدانته تابع اولور، اوته کندن، بریکندن، متنفذاندن اصلا چکنمز ؛ احکام شرعیه‌یی حظوظ دنیا مقابلنده اهمال ایلمز. ولی امر، ولایت قوته محتاج ایسه قوی اولانی، امانته محتاج ایسه امین اولانی تقدیم ایدر. ازجمله اموالی حفظ وامثالنده امین، اموالی استخراج وامثالنده قوی اولان تقدیم اولنور . ولی اموال (مالیه وکیلی) اموالده، قسمت اموالده کندی مال وملکی کبی هواسنه تابع اوله‌ماز . اموالی ایسته‌دیکی کبی صرف ایده‌مز. چونکه ولاة اموال امنادر، نوابدر، وکلادر، یوقسه مالك ومتصرف دکللردر. نته‌کیم رسول اکرم افندمز «وانما انا قاسم اضع حیث امرت » بیورمشلردر . قسمت اموال ولی اموالك کیفنه تابع اوله‌ماز .

فی الواقع قوت وامانتك ایکیسی بردن پك آز کیمسه‌لرده اجتماع ایدر ایسه‌ده ینه هر ولایتده او ولایته کوره اصلح آرامق واجب اولور. بر ولایت حقنده امانتی ، اعظم اولان ذات ایله ، قوتی اعظم اولان ذات بولنسه او ولایته انفع اولان، ضرری اقل اولان ذات تقدیم اولنور . مثلا ولایت حربده — فاجر اولسه‌ده قوی شجیع اولان ذات — امین اولسه‌ده — ضعیف عاجز اولان ذاته تقدیم اولنور. نته‌کیم امام احمد بن حنبله بری قوی فاجر، دیکری ضعیف صالح اولان ایکی قوماندان حقنده « هانکیسیله غزا اولنور ؟» دیه سؤال اولنمش ، حضرت امام « فاجر قوینك قوتی مسلمانلره ، فجوری نفسنه ؛ صالح

ضعيفك ضعفی ایسه مسلمانلره ، صلاحی ده نفسنه عائد اولور. قوینك فاجر معیتنده غزایه کیدیلر» دیمش ایدی .

حضرت پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندمز حضرت خالدبن ولیدی، بعضاً کندوسندن صادر اولان بعض عملی خوش کورمدیکی حالده، شرف اسلام ایله مشرف اولدیغی کوندن بری امیرحرب تعیین ایلمشلر ، حضرت خالددن امانت وصدقده اصلح اولان حضرت ابوذر الغفاری‌یی امارت و ولایتدن نهی بیورمشلر ایدی . چونکه ابوذر ضعیف ، خالد قوی ایدی ؛

صحیح مسلمده‌کی « انها امانة وانها یوم القیامة خزی وندامة الامن اخذها بحقها وادی الذی علیه فیها » حدیث شریفی موجبنجه امارت ، دنیاده امانت ، یوم قیامتده فضاحت وندامتدر . مکرکه اماتی آلان بحقٍ آلمش، ادا ایتمش اوله . کذا صحیح بخاریده‌کی « اذا ضیعت الامانة فانتظر الساعة قال کیف اضاعتها قال اذا وسد الامر الی غیر اهله فانتظر الساعة» حدیث شریفی مقتضاسنجه اموری اهلنه تفویض ایتمك اماناتی تأدیه ایتمکدر ، بالعکس اموری اهلنك غیری‌یه براقمق اماناتی اضاعه قیلمقدر. اماناتی اضاعه ایدن کمسه دولتی اندراسه سوق ایدر. منافع عامه‌یی دخلله دوچار ایلر.

دولت اسلامیه نه منسوب ، نه محب طانیمیور ، هیچ برخاطره ، کوکله باقمیور ، اهلیتدن باشقه برشی آرامیور . تولیهٔ امور حقنده اهلی آرامیان آمری ؛ اقرباسنی ، احباسنی ، همشهریسنی ، هم مذهبی کوزه‌دن ، بینلرنده بغض وعداوتدن ناشی اهل واحق اولان ذاته هرنه سبیله اولورسه اولسون اهل واحق اولمیان ذاتی ترجیح ایدن ولی امری [یا ایها الذین آمنوا لاتخونوا الله والرسول وتخونوا اماناتکم وانتم تعلمون] نظم منیفی مقتضاسنجه خائن عد ایدییور .

دولت اسلامیه ادای امانات ، مصالح عباد ، مصالح دولت ، تعبیر عمومی ایله اعمال مسلمین حقنده « الاصلح فالاصلح ، الاحق فالاحق» قاعده‌سنه رعایت ادییور . یوقسه مجرد «الاسن فالاسن ، الاقدم فالاقدم » قاعده‌سنه التفات ایتمیور ؛ اصلح موجوددن باشقه برجهته باقمیور، موجود ایچنده اوایشه صالح برذات بولنمزسه بالطبع « الامثل فالامثل» قاعده‌سنه باقیور. مسلمانلر آراسنده اهل آرامق کیفیتی اوقدر جایکیر اولمشدرکه « اعط القوس باریها» جمله‌سی ضرب مثل اولمق اوزره ایراد اولنور . برقومك ضرب مثللری اوقومك حکمت عوامیدر .

آرتق برموجب امر قرآنی ولی امر اولان ذاته ، اعمال مسلمینی ، هرهانکی برعملی ایشلیه بیله‌جك اولانلرك اصلحنه تولیه ایتمك واجب اولور .

« من ولی امر المسلمین شیئاً فولی رجلاً و هو یجد من هو اصلح للمسلمین منه فقد خان الله ورسوله » حدیث شریفی موجبنجه ایشی اهلنه ویرمیان کیمسه اللهه‌ده ، رسول اللهه‌ده خیانت ایتمش اولور .

دیکر برروایته کوره برجماعت ایچنده خوشنودیٔ عمومی‌یه اوفقی وار ایکن آنك مادوننه تقلید امور ایدن ولی الامر اللهه ، رسولنه ، مؤمنینه خیانت ایتمش اولور. حدیث شریف تولیهٔ امور حقنده ، امور حکومت حقنده التماسی شدتله منع ایدییور. حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه بونی تأییداً « امور مسلمیندن برامری بینلرنده‌کی محبت ویاقرابتدن طولایی برآدمه تولیه ایدن کیمسه اللهه، رسول اللهه، مسلمینه خیانت ایتمشدر» دییوردی.

« ان الله قد اعطی کل ذی حقٍ حقه» اثر شریفی موجبنجه جناب حق حقی حق صاحبنه ویرییور اثر شریفك حکم عالیدی هم ولاته هم افراده شامل اولمغله هربری اوزرینه دیکرینه اداسی واجب اولان

شیئی ادا ایتمك واجب اولور . افراد مستحق اولمادقلری اموالی ولاتدن ایسته‌یه‌مزلر . بوقسه [ومنهم من یلمزك فی الصدقات فان اعطوا منها رضوا وان لم یعطوا منها اذاهم یسخطون] نظم جلیلنك حكمنده داخل اولورلر .

آنجق ضرورته بناءً اهل اولمیان كیمسه اصلح موجود ایسه بوكا تولیهٔ امور جائز اولور . بونكله برابر اصلاح احواله سعی ایتمك ده واجب اولور . تا كه الزم اولان امور ولایات وامارات وسائره كمال بولسون ؛ نته كیم زوكورت اولان كیمسه‌نك بورجنی ایفایه سعی ایتمه‌سی واجب اولدیغی كبی عجزدن طولایی جهادك سقوطی زماننده ده قوای حربیه تدارك ایدرك جهاده مستعد اولمق واجب اولور . زیرا واجب آنجق واجب ایله تمام اولور . ولی امر، اللهك انزال ایتدیكی شی ایله حكم ایدر . ولی امر، اماناتی تأدیه ایدر ایسه خلقه ، انك دعوتنه اجابت ، اكا اطاعت بر وظیفه اولور .

خلاصه : قرآن مبینك امری وجهله اموری اهلنه تودیع ، قاعدهٔ عدالته رعایت اولندیغی بین الناس اختلاط قولا یلاشیر ، معارف انكشاف ایدر . اعانات عمومیه ؛ دها نه كبی منافع عمومیه وار ایسه هپسی تهیئه اولنور . بالعكس امانات اضاعه ، ظلمه جرأت ایدلدیگی منافع عامه مختل اولور . آرتق دولت قالماز ، بر هرج ومرج حاصل اولورده حدیث شریف موجبنجه قیامته انتظار اولنور . ایشته ولایتده اولا اهلیت ، ثانیا اولویت معتبردر . ولی امر، اهل صدق وعدلدن استعانه ایدر . ولی امرك آنلر ایله استشاره ایتمسی واجب اولور . بوتون احوال، اخبارده صدق ایله ؛ قوال واعمالی انشاده عدل ایله صلاح

كسب ایدر . ولی امرك بعضیسی شاهد مؤتمن حكمنده اولور ، اندن صدق طلب اولنور : مأمورین حكومت كبی . بعضیسی امین مطاع حكمنده اولور ، اندن عدل طلب اولنور : امیر ، حكم ، قاضی كبی .

ب – **اموال** : دیون حقنده شرفنازل اولان [فلیؤد الذی اؤتمن امانته] نظم جلیلی موجبنجه امانت اولان اموالده اعیان ، دیون خاصه وعامه داخلدر . حفظ اموال [١] مصالح خمسهٔ ضروریه‌دن بری اولمغله غصب ، سرقت خیانت وامثالی افعال ایله اله گچوریلان اموالی ، ودیعه‌لری صاحب مشروعلرینه اعاده ایتمك واجبدر .

قوای ثلثه : هر متمدن دولت حق ومعدلت ، عمومك منافعنی تأمین خصوصنده قوهٔ تقنینیه ، قوهٔ تنفیذیه ، قوهٔ قضائیه نامیله اوچ قوت استعمال ایتدیكی كبی اسلام دولتی ده بو بابده بویله اوچ قوت استعمال ایدر .

١ — : حق تقنین اهلیت ایله قائمدر ، اهل اولان بر جماعت حق تقنینه مالك اولور . بر مملكت آنجق قانون ایله اداره اولنور . قانوندن غرض اصلی «معیشت ، رفاه ، امن ، مساوات» دنیلان اركان اربعه‌در . انسان معیشتنی آنجق قانون سایه‌سنده تدارك ایدر ، رفاه وحسن معیشتی ده ینه قانون سایه‌سنده‌در . انسانك سیر وحركتنی تنظیم ایدن امل آنجق امن ایله حصول بولور ، امن انسانك نفسنه ، مالنه ، شرفنه ، حالات مدنیه‌سنه امین اولمقدر ، قانوندن اصل غرض بودر . حریت «امن» ده داخلدر . قانونك تعقیب ایتدیكی سعادت مساواته موقوفدر . چونكه ، بر كیمسه استحقاقی اولمقسزین تلطیف اولنور ایسه دیگری متألم اولور . امن ایله معیشت انسانك حیاتی ، رفاه ایله مساوات انسانك زینتی مقامنده‌در . بناءً علیه دین مبین اسلام امن ومعیشته صوك

[١] دین مصلحت ، «٥٥» صحیفه‌یه مراجعت اولنه .

درجه اهتمام ایتمش ، بشری رفاه یوللرینه سوق ایلمش ، مساواتی وضع ایدرك مملکتی آنجق قانون الهی ایله، شرع ایله اداره ایلمشدر ..

٢ – : حق قضا قاضیلرکدر. قضا بین الناس وقوع بولان دعوی ومخاصمه‌یی احکام شرعیه دائره‌سنده فصل ایتمکدن عبارتدر . بوکا مبنی هر هانکی رئیس حکومت اولور ایسه اولسون آنك طرفندن تقلید اولور . قضا حکم الٰهی‌نك حادثه‌ده امر تطبیقی اولمغله حقوق اللهدندر ،. حق الله اوله‌رق اجرا اولنور ؛ حادثه‌ده حکم الٰهی‌نك تبیین وتطبیقی دیمك اولور . قضا ایماندن باللهدن صوکره اقوای فرائضدن بری‌در ، وظائف شرعیه‌نك اك مهم برغایه‌سی‌در . قاضی‌نك طرفینك سوزلرینی ایوجه آکلامه‌سی ، حقی تنفیذ ایتمه‌سی ، طرفینی مساوی طوتمسی ، علیهنه چیقسه‌ده ، کندیسی ایچون تهلکه ملحوظ اولسه‌ده ینه حق خصوصنده نیتی خالص اولمسی ، مرافعه اثناسنده اکشی صورتله اولمامسی ، اصحاب مراجعتدن متأذی اولمامسی ، غضبدن ، حدتدن رفع صوتدن حذر ایتمسی لازمدر .

قاضی حکمنده مستقلدر ، رئیس حکومتك سلطه نفوذندن آزاده‌در . اسلامده استقلال محاکم قطعی‌در . یالکز رئیس حکومت قضایی تقیید وتعلیق ایده‌بیلیر ، یوقسه هیچ برجهله ؟ حکمنه مداخله ایده‌مز ؛ قاضینك ولایتی خاص اوله‌بیلدیکی کبی عام ده اوله‌بیلیر ؛ ولایتی عام اولدیغی صورتده دائره قضاسنده‌کی یوللره ، ابنیه‌یه عائد مصالحه‌ده ولایتی شامل اولور . اخلاق دینیه، امر قضا حقنده‌کی احکام شرعیه استقلال محاکمك قوه تأییدیه‌سیدر .

اسلامده قاضیلردن وسائره‌دن خلقك شکایاتی استماع ایله تدقیق وفصل صلاحیتنی حائز بر ولایتده ظهور ایتمشدرکه آکا (ولایت

مظالم) دیرلر. ولی مظالمك جلیل القدر ، نافذالامر ، هیبتلی ، عفتلی ، طمعی آز ، زهد وورعی چوق اولمسی شرطدر . امویلر زماننده اعتباراً ظلماً اخذ اولنان اموالی صاحب مشروعلرینه رد واعاده بابنده (دیوان المظالم) تشکل ایتمش ایدی . دیوان مظالم والیلردن ، قاضیلردن ، مأمورلردن ، شهزاده‌لردن امیرزاده‌لردن ، متنفذان بلده‌دن خلاصه بویوك وکوچوك هر کیمدن اولورسه اولسون تظلم ایدن بیچاره‌کانك مرجعی ایدی . دیوان مظالمده خلیفهٔ سابقك غصب ایتمش اولدیغی اراضی صاحب مشروعنه ، تضمینات ایله برابر اعاده اولنمش ایدی . خلیفه ولید بن عبدالملك آل مرواندن بعضیلرینه ویردیکی اراضی‌یی خلیفه عمر بن عبدالعزیز «البلاد بلاد الله والعباد عباد الله... من احیا ارضاً میتةً فهی له » حدیث شریفنی اوقویه‌رق صاحبنه اعاده ایتمش ایدی . بونك کبی ولیدك اوغلی عباسك غصب ایتدیکی اراضی‌یی ده صاحبنه تسلیم ایلمش ایدی. مظالم رعایایی ازاله خصوصنده دولت اسلامیه قدر همت کوسترن بر دولت شمدی‌یه قدر کورولمامشدر . حق تظلم دعائم حریتك اقواسندندر ، حق تظلم حقوق افراددندر . هر بر فردك حقیدر ، فردك صفتی ، اهلیتی نه اولورسه اولسون . یوقسه حق انتخابه مالك اولان حقوق سیاسیه‌دن دکلدر ، نته‌کیم ولیددن شکایت ایدن ذات بر بدوی ایدی.

قاضینك دوننده برده ولایت حسبه واردر [١] ولی حسبه حقوق عباد ده استنصار ایچون منصوبدر . ولی حسبه قاضینك ، قاضی ولی مظالمك دوننده‌در . بوبابده‌کی مناصبك اعلاسی ولایت مظالم منصبیدر

٣ — قوهٔ تنفیذیه ولایت قضادن ماعدا اولان ولایتده ، حکومتده‌در [٢]

[١] ولایت حسبه عباسیلر زماننده مقتضای مصلحت اوزرینه علاوه اولنمشدر .

[٢] (٢٣٣) صحیفه‌یه مراجعت اولنه

توحيد قوى — : آيرى آيرى اختصاص ، اهليتلره محتاج اولان بو قوتلر اسلامده تماميله منفك دكلدر. اسلامده توحيد قوى اصلدر. خلفاء راشدينده حق افتا ايله حق قضا و ولايت بولنديغى كبى عمر بن عبدالعزيز كبى بعض خلفاء امويه‌ده ده بو اوچ قوت اجتماع ايتمش ايدى. فخر عالم افندمز حضرتلرى عنه، مكه‌يه والى تعيين بيوردقلرى معاذ بن جبل ايله عتاب ابن اسيد «رضى الله عنهما»ده بو اوچ قوت طوپلانمش ايدى . مع مافيه دين مصلحت و حكمت اولان دين اسلامده مصالح عامه‌يه كوره توفيق حركت اولنور . حكومت اسلاميه حكومت مصلحه‌در ، راعى ايله رعيه‌نك ، ولى امر ايله خلقك مصالحى ايچون تشكل ايتمش بر حكومتدر.

شكل حكومت — حكومت اسلاميه‌نك شكلى نظم جليلك منطوق عاليسى ايله دكل ، بلكه مفهوم منيفى ايله ثابت ؛ عصر ذهبى اسلام اولان خلفاء راشدين زماننده متجلى‌در .

حكومت حقنده‌كى نظريه‌يه قرآن مبين منطوق عاليسى ايله، عمليه‌سنه ده خلفاء راشدين افعال حسنه‌لريله شاهددر . حكومت اسلاميه‌نك شكلى اشكال حكومتك بالجمله محاسننى جامع بر نمونهٔ بديع‌در . آنجق بو شكلك مثبت و معين بر شكلى يوقدر . مصالح عامه‌يى تأمين ايدن هر هانكى بر شكل مشروع اولور . چونكه شكل مقصود بالذات دكلدر . خلفاء راشدين زماننده معين بر شكله حصر اولونمامسنك، شكله اهميت ويرلمامسنك سببى بودر .

تشكلات اجتماعيه نامحدود بر صورتده تحول ايدر ايسه‌ده، دينلديكنه كوره، باشليجه اوچ شكلده رونما اوليور: مونارشيك، اريستوقراتيك، دموقراتيك.

اسلام حكومتى مونارشيك بر حكومت دكلدر. چونكه افاعيل دولت بر شخصه ويرلمامشدر. عائله حكومت ده يوقدر. عائله حكومت خلفاء راشدين

عصرندن صوكره ظهور ايتمشدر . عائله حكومت حكومت اسلاميه‌نك لوازمندن دكلدر، بلكه عوارضندندر.

اسلام حكومتى اريستوقراتيك بر حكومت ده دكلدر . چونكه افاعيل دولت زادكانه، اغنيايه حصر اولونمامشدر ، اهليت و استحقاقى اولان هر فرده باب حكومت آچيقدر .

اسلام حكومتى بر نوع دموقراتيك حكومتدر. چونكه دموقراسيده اهالى كندى اراده‌لريله رأى ويرملرى اعتباريله حاكم؛ انتخاب ايتدكلرى وكلايه ، مأمورين حكومته اطاعت ايتملريله تابع اولدقلرى كبى اسلام حكومتنده خلق رؤساء حكومتى انتخاب ايدر. رؤساى حكومت عدل، امور حكومتى اهلنه توديع ايتدكلرنده خلق ده مشروع اولان امرلرينه اطاعت ايدر حق اولان خصوصده اونلره نصرت ايدر . دموقراسيده بتون خلق اهليتى اعتباريله وظائف دولته اشتراك ايتديكى كبى حكومت اسلاميه‌ده بتون خلق اهليت و استحقاقيله وظائف دولته اشتراك ايدر. بر كوله ولى الامر اوله‌بيلير. اسلام صلاح دنيايى امتك اختيارينه توديع ايتمشدر.

اسلام مبدأ حقيقت و مبدأ حق جناب حق بيلديكى كبى مبدأ قوتى ده جناب حق طانير، اجتماعى قوتك منشئنى طبيعت ويا نظام اشيا دكل ، بلكه خالق طبيعت ويا ناظم اشيا اولان حق جل و علا بيلير .

دموقراسى شكلى خلق حكومتى‌در؛ حاكميت امت ، حاكميت عامه شكليدر . اسلام حكومتى ده حكومت امتدر ، حكومت فرد دكلدر؛ حاكميت عامه حكومتى‌در. نظريهٔ جديده موجبنجه قواى ثلثه‌نك هيئت مجموعه‌سى حقيقتده ملته راجع‌در؛ حاكميت مليه، قوانين وضعيله بو قانونلرك اجراسنى تعقيب خصوصنك ملته عائد اولمسى كيفيتى‌در. ملت بو حقك ايفاسنى

افراده تفویض ایده‌بیلیر. فقط بو حق غیر قابل فراغ و فسخ اولمق اوزره ملتك عهده‌سنده قالیر.

اسلامده قوای ثلثه‌نك مجموعی امتده‌در. جماعت مؤمنین حق تشریعه مالکدر. اجماع امتك بیوك بر دلیل شرعیدر. آنجق واضع قانون جناب حقدر، امت کاشف قانوندر. امتك، قانونلرك اجراسنی تعقیب ایتمك حقی واردر. امت عهده‌سنده دائمی قاله‌جق اولان حقنك ایفاسنی ده تفویض ایده‌بیلیر.

حاکمیت امت ویا حاکمیت عامه حریت بیانه مقرون اولمزسه قوری بر عنواندن عبارت اوله‌جنی آشکار اولمغله اسلام حاکمیت امتی تام معناسیله تجلی ایتدیرمك ایچون حریت بیانی تمامیله کافل اولمش، امر بالمعروف، نهی عن المنکری فرض قیلمش، نهایت امته مراقبه وانتقاد حقلرینی بخش ایتمشدر.

حاکمیت عامه حکمت اسلامیه جمله‌سندندر. عامهٔ امت جامعهٔ اسلامدر، اسلام عامهٔ امته اوقدر رعایتکاردر که عامه‌نك اعتیادی اولان بر عادتی دفعةً قالدیرمامنی توصیه ایدر «تیسیر، تبشیر، تدریج» قانونلری اسلامك توصیه ایتدیکی «تلقین» قانونلریدر. حریت هم مدنی، هم سیاسی اولور، حریت سیاسیه، خلق تقنین خصوصنده، ادارهٔ بلادده مشترك اولمق، یعنی آره‌لرنده امتیاز بولونمامقدر. حریت مدنیه ایسه، شخصنده، ملکنده، تصرفنده سربست اولمقدر.

اسلام حریت سیاسیه ومدنیه‌یه، حریت کلامه، آنك مقتضاسندن اولان انتقاده غایت مساعده‌کار بولونمشدر. [١] حریتك ایکی دیرکی مساوات ایله مشورتدر. بو ایکیسی اولمینجه حریت یوقدر.

[١] حق حریت صحیفه ١٠١.

مساوات حقوق بشرك منتظماً اجرا اولنمسنی، مطرداً نافذ اولمسنی مؤدی اولور. مساواتی وضع ایدن اسلامدر. نته‌کیم سزك دینکزده «عوام ناس ایله حکمدارك فرقی یوقمیدر» دیان جبلة بن ایهمه قارشو حضرت فاروق اعظم» «ان الاسلام ساوی بین الناس» دیمشلر ایدی. اسلام شریعتی مساوات شریعتی در، عامه شریعتی در. مساواتك درجه‌سنه باقملی که «تنح عن الطریق - یولدن صاوول» سوزی ملت اسلامیه‌ده ابتدا ظهور ایدن بدعت صاییلمشدر. اسلام حکومتی قرداش حکومتی در. قرداشلر آره‌سنده‌ده فرق یوقدر. آنجق شخصی مزیتلر واردر.

اوله‌جه ایضاح اولندیغی اوزره اجتماعی تفاوت، طبیعی در. آنجق هر فردسعی وعملی ایله متناسب صورتده ثمره‌دار اولملیدر. مطلوب اولان حقیقی مساوات عملی ایله متناسب صورتده بدائی ویرمکدر، بوقسه عاطل ایله فاعلی بر طوتمق دکلدر. اسلامده هر فرد ملی حرثی، بوتون وسائط ثروتی تمامیله الده ایده‌بیلیر. سعی وعملی ایله متناسب صورتده ثمره‌دار اولور.

مشورتده حقوقك متمیز ومتعین اولمسنه مجرا اولور. نبی معصوم افندمز اصحابنك قلوبنی تألیف ایتمك، صوکره آنی تشریع ایله‌مك ایچون اصحابیله استشاره‌ده بولنیور ایدی. حضرت عمر الفاروق بر حادثه حقنده، نص بولونمز ایسه اصحاب رسول اللهی جمع ایدوب او حادثه‌یی بینلرنده «شوری» قیلار ایدی. شورانك رأیی جماعتك رأیی ایدی. اسلام سیاستنده حاکم شورای علمیدر رئیس حکومتك، شورای علمیده اصحاب شورادن فضله بر رأیی بیله یوقدر. معاونت، استقامت کبی مشورتده مقتضای شریعتدر. اهل مشورت فطین، صادق، تجربه‌کار، هوا وهوسدن مجتنب، حسد وعداوتدن مبری اولملیدر.

اسلام حاكميت امتك باطنى اولان حريتى ، آنك برديره‌كى اولان مساواتى ، اجتماعياتك تملى اولان تعاونى الك صميمى برشكلده طانيمش، بونلرك اوزرينه اخوتى تأسيس ايتمشدر .

دموقراسيده هر كس قانون نظرنده نصل مساوى، نصل عينى حقوقى حائز ايسه اسلامده‌ده، هر كس شرع انور نظرنده مساويدر ، عينى حقوقى حائزدر. دموقراسينك اساسى اولان اخوت ومساواتى اسلام نصوص جليله‌دن اخذ ايتمش ، فعلى نمونه‌سنى جماعات ايله كوسترمشدر . جماعاتده شاه، كدا آراسنده فرق يوقدر . بويله‌جه اسلام بر عائله اولمشدر .

نصل كه بر موجود اجتماعى ، عينى قانونه اطاعت ايدن افرادك هيئت مجموعه‌سى ملتى تشكيل ايديبور ايسه عينى شريعت الهيه‌يه تابع اولان اسلامده بر موجود اجتماعى تشكيل ايدر . نصل كه موجود اجتماعيده بر شعور اجتماعى حاصل اولور ايسه اسلامده اويله بر شعور اجتماعى حاصل اولمشدر . ايشته ملى طويغو نامنى آلان شعور اجتماعى اسلامده «اسلام طويغوسى» نامنى آلير. ملى طويغوسى اولانلر افراد ملتدن برينك سعادت وفلاكتنه نصل متأثر اولورلر ايسه هر مسلم ده مسلم قرداشنك سعادتندن محظوظ ، فلاكتندن متألم اولور . مسلمان قرداشنك فلاكت ومصيبتنه قارشو مظاهرتى ، مال ودملرينى وقايه حقوقنى مدافعه‌يى الك بيوك بر وظيفه بيلير . هر ملتك بر وطنى اولديغى كبى اسلامك‌ده وطنى واردر . اسلام وطن پروردر . فقط «شووينيزم» دكلدر . اسلام اصلا غير مسلمه نفرت ، حقارت ايتمز. نصل حقارت ونفرت ايدركه عموملك سعادتنى كافل اولور، صلح ومسالمت عموميه غايه‌سنى

تعقيب ايدر ، بوغايه‌يه مبنى غير مسلمه اولان اهل كتابى نكاح ايله آله‌رق مناسبات حسنه‌نك تأسسنه بادى اولور . اسلام حكومتى بر حكومت فكريه‌در .

ايشته حكومت اسلاميه‌نك باطنى « مساوات ، مشورت » دركاريله قائم اولان حريت، ظاهريده حاكميت امتدر . بويله اولان حكومت حكومت شوراييه وانتخابيه اولور. انتخاب اصولى ائمه هدى اولان خلفاى راشدينك طريقت مسلوكه‌لريدر . شكل حكومت، مصلحته كوره، حقوقاً وادارةً توسيع مأذونيته مساعددر .

امر بالمعروف ، نهى عن المنكره كلنجه : سعادت بشريه بو ايكى شى ايله حاصلدر . چونكه انسان طبيعتى ايله شره ، شروره، آرزوى فجوره ميالدر . انسان هواسنه قالسه آره‌لرنده مفاسد، قبايح شايع اولور. بوكا مبنى دين اسلام امر بالمعروف ، نهى عن المنكرى هر مسلم قادره ، فرض كفايه ايله فرض قيلمشدر .

آنجق امر بالمعروف، نهى عن المنكر وظيفه‌سيله جانب حكومتدن توظيف اولنان ولى حسبه‌يه ؛ امر بالمعروف ايله نهى عن المنكرك بشقه‌سى ايله قائم اولمديغى ذاته فرض عيندر . امر بالمعروف ، نهى عن المنكرك فرضيتى حجك فرضيتندن دها مؤكددر. بو بابده مناط وجوب قدرت اولمغله امر بالمعروف ، نهى عن المنكر هر كسه، قدرتنه كوره فرض اولور. شوقدركه امر بالمعروف، نهى عن المنكر ، فتنه‌يى مؤدى اولور ايسه، فتنه‌دن احتراز ايچون جائز اولماز ، امتك اجماع ايله حق تشريعه نائل اولمه‌سنك سببى امر بالمعروف، نهى عن المنكر ايله مأمور اولمسيدر.

امر بالمعروف ، نهى عن المنكره اتباع ايتميان جماعت رحمت باريدن مطروددر . نته كيم سورهٔ مائده‌ده « لعن الذين كفروا من بنى اسرائيل على لسان داود وعيسى بن مريم » نظم جليلى بونى ناطقدر. اسلامك

خاصه‌سی امر بالمعروف نهی عن المنکرده دیکر امتدن حالاً اقوی اولمقدر. امر بالمعروف، نهی عن المنکر علم، رفق، صبر، نظر صاحبی اولان ذات طرفندن ایفا اولنور.

[والمؤمنون والمؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر] نظم جلیلی موجبنجه امت تآمر وتناهی ایله عمومك قوتیله سعادت عمومیه حصولنی تکافل عمومی آلتنه آلیر. [کانوا لایتناهون عن منکر فعلوه لبئس ما کانوا یفعلون » نظم جلیلی یکدیکرینی ایشله‌مش اولدقلری منکراتدن نهی ایتمیان جماعت حقنده « نه کونو ایشله‌مشلردر » حکمنی ویرییور.

منکراتك شیوعی امتك تهلکه‌سنه بادی اولور : « واتقوا فتنة لاتصیبن الذین ظلموا منکم خاصة - سورهٔ انفال.

فعلاً منکراتی ازاله ایده‌جك اولان شی آنجق قوتدر، آنجق حکومتدر. حکومتدن، امارتدن، ولایتدن مقصد امر بالمعروف، نهی عن المنکردر. امر بالمعروف، نهی عن المنکرده، حقوق ووظائف نسابابنده ذکر اولندیغی اوزره قادین، ارکك مشترکدر. امر بالمعروف، نهی عن المنکر حریت اهالی‌یه تمامیله خادمدر. حریتی شوائب رذیله‌دن وقایه‌یه معطوفدر. حریتی تقیید دکل، تحقیق وتأیید ایدر، حکومتك کیفی معاملاتنه مانع اولور. امر بالمعروف، نهی عن المنکر وظیفه‌لرینی بحق ایفا آنجق امتك مراقبه‌سیله قائمدر. ایشته امر بالمعروف، نهی عن المنکر، مراقبه امتك هم حقی، هم وظیفه‌سیدر. امت اجراآت حکومته قارشو بر مراقب، ظلم وجوره قارشو بر مجاهددر. امتك حاکمیته انقیادی ایشته بو حق مراقبه‌سنه مقابلدر. هر فرد شرعك

تحمیل ایتدیکی وظائفی ایفا ایله عوام طرفندن مطاع اولمسنی مراقبه ایدر. مراقبه‌ده مصلحته کوره اجرا اولنور.

ولایت صالحه، سیاست عادله حقنده شرفوارد اولان نظم قرآنی عقبنده « جناب حق عدل ایله حکملری، تأدیهٔ امانت ایله عمللری ایشیدیر و کورور » مآل منیفنده « ان الله کان سمیعاً بصیراً » نظم جلیلی ایله ولایت صالحه وسیاست عادله‌نك هر آن مراقبهٔ الهیه‌ده بولندیغنی بیلدیرییور. افرادك حقوقنی تأمین، عمومك منافعنی حمایه مقصدیله تشکل ایدن دولت اسلامیه‌نك عمللری مراقبهٔ الهیه‌ده بولنیور. بنابرین رؤسای حکومت اللهه قارشو مسئول، امته قارشو حساب ویرمکه مجبوردر.

الحاصل مقصود بالذات نه شکل حکومتك کندیسیدر، نه حکومتدر، آنجق و آنجق اولاً وبالذات مقصود اولان خلقك مصالح عامه‌سیدر. حکومت ثانیاً وبالتبع مصالح عامه ایچون مقصوددر. یالکز هر خصوصده قانون اسلام حاکمدر.

دین اسلامك سیاسی ومعنوی قوتلر حقنده‌کی حکمی [۱]

دین اسلامك سیاسی، ومعنوی قوتلر حقنده‌کی حکمنه کلنجه بو حکم مقصد ونیته، شرائط ووسائطك مشروعیتیله مصلحته کوره، دوران ایدر. [انما الاعمال بالنیات] - [ولکل امرئ مانوی] حدیث شریفلری موجبنجه حکم مقصده کوره اولور. خیر ایسه تحسین، شر ایسه تقبیح اولنور.

دین اسلام مصالحی تحصیل ویا تکمیل، مفاسدی تعطیل ویا تقلیل غایه‌سنی استهداف ایدر. « دفع مضرت جلب منفعتدن اولادر » دستورینه بناءً مقصد خیر اولسه‌ده دها بیوك بر مفسده‌یه منجر اولدیغی

[۱] اصل جواب بورادن باشلایور.

صورنده آنی نهی ایدر ، قبیح کورور . احتما تداوی یه راجح اولمغله دین اسلام دفع فسادی رفع فساددن اولی کورر ، آتیا ظهور ایده جك محذوری نظر اعتباره آله رق ذریعهٔ فسادی سد ایدر .

دین اسلام بر سیاست عادله و نافعه تأسیس ایتمش اولمغله بو سیاستی تأمین ایدن ؛ نظام اجتماعی یی ضامن ، جمعیت بشریه نك رفاه وسعادتنه خادم اولان قوای سیاسیه یی تحسین ایدر ؛ شهوت واحتراصات قویه اربابنك اراده لرینی قوانین اصلیه تلقی ایدن ، اساسات اجتماعیه یی داعیٔ شقاق اوله جق مبادی یه باغلایان اقویایی ضعفایه تسلیط ایلیان ، طبقات ناس آره سنه تخم غیظا کین ، حیاتی بحرانه معروض براقان قوای سیاسیه یی ده تقبیح ایلر .

دین اسلام انتظام اجتماعی یی ، مجامله ومسامحه یی توصیه ایتمکله نظام اجتماعی یی افساد ایدن ، وحدت جمعیتی تفرقه یه دوشورن ، ناس آره سنه بغض وعداوت القا ایلین اغراض سیاسیه منفذلرینی ، احکام عالیه سیله سد ایتمشدر . دین اسلام حقوق بشره عظمت بخش ایتمکله احتراصات قویه اربابنك بو بابده کی ارادهٔ تجاوزکارانه سنی دفع ایدر . هیچ بر کیمسه نك ایمانه ، عبادتنه ، طریق نظرینه ، اجتهاد مشروعنه ، باشقه لرینك مسلط اولمالرینی تجویز ایتمز . حقوق مشروعهٔ انسانیه یی اخلال ایدن هر درلو معنوی قوتلری غیرمشروع عد ایلر .

دین مبین احمدی فکره حق واستقامت ویرمکله ، فعلده استقامت وعدالتی هدف ایتمکله علوم وصنایع نافعه یی ، مصالح عامهٔ بشریه یی تحصیل ویا تکمیله بادی اولان قوتلری آلقیشلار . بونلره منجر اولمیان مساعی یی مالایعنی ایدر ، ترکنی محاسن اسلامدن کورور ، نته کیم

[من حسن اسلام المرء ترکه مالایعنیه] حدیث شریفی ایله بو حقیقتی اعلام ایدییور . دین اسلام عزت نفسی توصیه ایتمکله ، سیاسی قوت مجرد عدالتك مؤیدی اولدقجه ؛ تعذیب وتذلیل مقصدیله دکل ، تأدیب مقصدیله بولندقجه خیردر . بوقسه اسلام تعذیب وتذلیله اصلا متحمل دکلدر . بویله اولان سیاسی قوت شردر ؛ آنك دفعی امر متحتم در . شوقدر که بو شری دفع خصوصی دها بیوك بر مفسدته منجر اولورایسه بالضروره بو قوت دفع اولوناماز ؛ وقت مرهوننه قدر حالیله قالماسی مصلحت اولور . خاتم الانبیا صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری زوجهٔ مطهره لری عایشهٔ صدیقه یه « اکر قومکك اسلام ایله مشرف اولمسی دها یکی اولماسایدی کعبه یی ییقار ، قواعد ابراهیم اوزره بنا ایدر ایدم » بیورمشلردی .

و کلام نبویده نه بیوك بر حکمت مندمجدر . قواعد قریش اوزرینه بنا اولنان کعبهٔ مکرمه یی قواعد ابراهیم اوزره بنا ایتمك لازم ایکن دها عظیم بر مفسدت واقع اولمامق ایچون آندن وازکچیورلر . بوکا مبنی انقلابات سیاسیه احواله ، مصالحه کوره یا خیر ویا شر اولور .

کذلك « لست علیهم بمسیطر » نظم جلیلی ایله خالقدن ماعداسنك سلطه سنی قالدیرن ، کناهك ارثاً انتقالنی قبول ایتمیان ، کناهك مغفرت وعفوینی آنجق وانجق جناب رب عزته حصر ایدن ، شفاعتی اذن باری ایله مشروط قیلان دین اسلام بشریتك علماً ، عرفاناً ترقیسنی ؛ سلامت عقیده یه ، نزاهت وجدانه ، نورانیت فکره نائلیتنی آرزو ایتدیکندن بو مصالح عالیه یی تأمین وتقویه یه خادم اولان قوای معنویه یی خیر عد ایدر . بالعکس شخصی منافع وتحکماتی ترویج ایدن ؛ ناس جهالته سوق ایلین ، ناسك احوال خصوصیه سنه مسلط اولان ، قلوب عبادك اك درین کوشه لرینه ، اك حساس محللرینه حاکم بولنمق ایسته ین قوای معنویه یی شر تلقی ایلر .

— دین اسلامك بوكونكی عالم حقنده‌كی حكمی —

دین اسلام بوكونكی عالم حقنده بروجه آتی حكمنی بیان ایدر :

١ — ملیتپرورلك داعیٔ شقاق اولمادقجه، تعصبات خسیسه وتفاخرات جاهلیه‌یه كیتمدكجه، مزایای شخصیه ومكتسبات ذاتیه‌دن باشقه مناط تمایز بولنمادقجه، بسبتون قومیته باغلانمادقجه، اخوت اسلامیه ومساوات بشریه‌یی اخلال ایله‌مدكجه، خلاصه برمفسدتی مشتمل اولمادقجه تحسین اولنور .

٢ — طبقهٔ عادیه آره‌سنده‌كی تساند، خیرخواهلق دینی اولان، خیرخواهلغی غیر مسلملره تشمیل ایدن بردین طرفندن تقدیره لایق اولور. الویرركه برمفسدته، دیكر طبقه ایله آرالرنده شقاق ونفاقه مؤدی اولماسون؛ بوشكل جدید تسانده برنجی بنده ملحوظ اولان مفسدته سببیت ویرمسون. قواعد اسلامیه موجبنجه طبقهٔ عالیه، رؤسای حكومت طبقهٔ عادیه‌نك، خلقك ترقیهنی، منافعنی تأمین خصوصنه دیناً مجبوردرلر .

٣ — بین‌المال تساند، تعاون وتناصر دینی اولان، هركسه خیر واحسان ابذال ایدن دین‌مبین اسلام طرفندن خیر ایله یاد اولنور . شوقدركه بوده برمفسدتی موجب اولمیه .

٤ — انتظار اولنان انتظـام امور، حق تملك وتصرفی الغا، قید عائله‌یی رفع، قیددینی‌یی ازاله ایله حصوله كله‌جك برشكل اجتماعی ایسه شدتله مردوددر . تحكم اقتصادی وروحانی‌یی رفع، تحكم سیاسی‌یی عادلانه برصورتده تعدیل ایله حصوله كله‌جك برشكل اجتماعی ایسه مقبولدر.

٥ — هدف وغایه‌یی، ولوكه مشروع اولسون، استحصال اوغورنده طبقات ناسدن برینك سفك دماسنه میدان ویرمك، غیرك

مالنه، عرضنه تجاوز ایتمك، سالك اولدیغی مذهب اجتماعی‌یه، استقلال افكار واراداتی ایله ممتاز اولان عباداللهی جبراً وكرهاً دعوت ایتمك، سورهٔ جلیلهٔ اسراده شرفوارد اولان [ولقد كرمنا ..] نص كریمی ایله مكرم اولان، سورهٔ جلیلهٔ «تین»ده شرفوارد اولان [لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم » نظم كریمی ایله احسن تقویم اوزره یارادیلان انسانی بهائم منزلنه تنزیله چالشمق، نهایت بوخصوصده كذب، خیانت، ظلم، اعتدا كبی حركاتده بولونمق صوك درجه مقدوحدر، مذمومدر، مردوددر.

یازیق كه قومونیست دین مبین اسلامك اصلاح ایده‌جكنه، كافل بر تدبیر اولدیغنه قائل اولمیور . چونكه دین اسلامك حقیقتنی بیلمیور .

صوك سوز

سعادت دنیا وآخرتی كافل اولان، ناس آره‌سنده مساوات اعلان ایدن دین مبینمزك بروجه آتی وصایای جلیله‌سنه توفیق حركتدن باشقه برچاره یوقدر:

١ — خلقی قوته دكل، حقه محكوم ایدك

٢ — خلقی ذلیل دكل، عزیز قیلك

٣ — خلق آره‌سنده تحكمات ظهورینه، محاسده ومنافرتك تجلیسنه بادی اولان اصالت وروحانیت امتیازلرینی قالدیریك .

٤ — خلقی غش وخدعه، كذب وخیانت كبی مفاسد اجتماعیه‌یه دكل، وفا، صدق، حفظ عهود كبی فضائل قلبیه‌یه تشویق ایله‌یك .

٥ — خلقی تناهبه دكل، تواهبه آلشدیریك .

٦ — خلق آره‌سنده قولاً وفعلاً مساوات حقیقیه تأسیس ایدك.

٧ — خلقی عصای وحدتی شق ایتمه‌دن ترهیب، امت واحده قیلنمسه سعی ایدك .

٨ — خلقی قلوب متباغضه‌یی جمع وتألیف ایتمكه ترغیب ایله‌یك .

٩ — عصبيت ايله تفاضلی ، انساب ايله تفاخری قالديرك .

١٠ — جمعيت آره‌سنده تعاون فكرينك تجليسنی ترويج ايله آنك تأمیننه چاليشمك .

١١ — اهليت حقوقيه‌يی موجوديت بشريه ايله اولچوك

١٢ — مخافةالله فكرينی قلبلره نفوذ ايتديرك .

يوقسه بو سياسی ، اجتماعی ، صناعی اغتشاشاتی قالديرمق ، تظالم وتغالبی ازاله ايتمك بشقه صورتله قابل دكلدر . عواقبی كورەميان بشرك كوستره‌جكی چاره‌لر عكس العمل ويرمكدن بشقه برنتيجه ويرمز .

ارادهٔ مخلوق ايله ارادهٔ خالق آره‌سنده آهنك تأسيس ايتمك ايچون برطاقم افكار واحتساسات واعمالك هيئت مجموعه‌سی ديمك اولوب فلاسفهٔ جديده طرفندن وضع اولنان دين طبيعی ، اسلام دينندن باشقه برشی دكلدر . اسلامك ظاهری ، باطنی مخلوقك ، اللهك اراده ايتديكی شيئی اراده ايتمسی‌در . بشر اير كيج اسماً اولمازايسه ده ، عملاً اسلام اوله جقدر ، بوده شمديدن تخمين اولنه بيلير .

آرتق سنن اجتماعيه‌سنی نصوص الهيه‌دن آلان ، افرادينك منافع عموميه‌لرينی برنهج شرعی تأمين ايله افرادينی امت واحده قيلان ، حاكميت امت اصولنی تأسيس ايدن دين مبين اسلامك دساتير علويه‌سنه تطبيق حركت اولندقچه محيط اسلامده بوكبی حالات مؤسفه‌نك ، طاقه‌فرسا اولان حادثات اجتماعيه وسياسيه‌نك وجود بوله‌میه‌جغنه شبهه قالیرمی ؟ اصلا .

[ولو اتبع الحق اهوائهم لفسدت السموات والارض ومن فيهن]

[اتبعوا ماانزل اليكم من ربكم ولا تتبعوا من دونه اولياء]

[فمن اتبع هدای فلا يضل ولا يشقى]

الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله

فهرست

صحيفه

افادهٔ مخصوصه ٣

انغيلقان كليساسی مطبعهٔ دينيه‌سی باش محرری ميستر «ارتوربوت وود» ك دين اسلام حقنده براثر طلبی ، يازيلان اثرلرك تدقيقی ضمننده قوميسيون تشكلی ، تدقيقات وتأليفات اسلاميه ايله شورای افتا هيئتلرينك يكی باشدن تدقيقاتی ، قبول اولان اثرك محتوياتی .

برنجی سؤالك جوابی

دين اسلامك ماهيت عاليه‌سی ٨

دين اسلام بردين حقيقت ، بردين عقل وفكردر ؛ دين اسلام بردين حكمت ومصلحت ، بردين حق ومعدلتدر ؛ دين اسلام بردين فضيلتدر ؛ دين اسلام بردين فطری ، بردين عموميدر .

احكام عموميهٔ اسلاميه ١٠

احكام اعتقاديه ، اصول عبادات ، اصول معاملات ، اصول عقوبات ، احكام قلبيه .

[دين توحيد] ١١

ايمان بالله ١١

حقيقت ايمان ، الوهيت ، صفات واجبه ، صفات جائزه ؛ خير وشر ،

هدایت وضلالت .

صحیفه

ایمان بالملائکه ٢٥

کتب منزله‌یه ایمان ٢٦

پیغمبرلره ایمان ٢٧

انبیاء کرامك اوصاف جلیله‌سی ، عقلك عدم کفایتی ، وحیه احتیاج.

انبیای عظامك حقوق و وظائفی ٣٤

دین اسلام رسل کرامه اتباعمدر ٣٦

معجزات محمدیه ٣٧

معجزات حسیه ، قرآن کریم ، حیات پیغمبری ، اخلاق مطهرهٔ محمدیه ؛ خصائص جلیلهٔ احمدیه .

ایمان بالیوم الآخر ٤٦

قضا و قدره ایمان ٥٠

[دین مصلحت] ٥٥

شریعت احمدیه یا مصالحی تحصیل ویا تکمیل . یاخود مفاسدی تعطیل ویا تقلیل اساسنه مبتنی‌در ، هر (امر) ده مصلحت ، هر (نهی) ده مفسدت واردر . طبیعتك مقتضاسی ، عقلك مشتاق الیهی اولان مطلوبات شرعیه‌ده طلب مؤکد دکلدر ؛ طبیعتك باعث اوله‌جنی مفاسد شدتله منع اولنمشدر . مراتب مصالح ، ضروری اولان مصالح ، احتیاجاته عائد اولان مصالح ، کمالی اولان مصالح .

صحیفه

حفظ نفس ٥٨

بوتون حقوق بشریه‌نك اساسی حق حیاتدر ، حیات ینه حیات ایچون فدا اولنور ؛ قصاص ، زجر وتأمین عدالت ایچون مشروعدر .

حفظ عقل ٦٠

اسلامك ظهورندن اولکی حال ؛ دین اسلام عقله خطاب ایدر ، دین اسلام امتلرك مصدر حیاتی کتیردی ، دین اسلام الله ایله قول اره‌سنده‌کی وسائطی قالدیردی ، دین اسلام دعوت ایتدیکی شیئه برهان کتیردی ؛ دین اسلام جابردیه ، اهل شرکه ، اهل کتابه ، اهل هوایه ، اهل عناده آیری آیری خطابلر ایراد ایتدی ؛ دین اسلامك عقل وفکر ایله مشرف ، حریت اراده ایله مکرم اولان انسانی دعوت ایتدیکی احکام عمومیه ؛ اسلامك مهم اساسلری «قلم» ایله «علم» در . دین اسلام عقول وافکاری تقلید زنجیرلرندن قورتاردی ؛ فکره مشروع بر دائره‌ده استقلال بخش ایتدی. احکام اسلامیه‌ده عقلی دوچار اسارت ایده‌جك بر انکل یوقدر . دین اسلام عقلك خللدار اولماسی ایچون خمری نهی ایتدی .

حفظ دین ٦٩

دین حیات انسانیه‌ده اك مهم بر رکندر ، بوتون معاملات بشریه‌نك استقامتی قلبه عائددر ، اعتقاد آنجق برهان ، اقناع قوتیله محافظه اولنور ، دینده جبر واکراه یوقدر. عبادت تعظیم واجلال باری‌در ، درجات عبادت ، محاسن عبادات ، محاسن صلات ، محاسن زکات ، محاسن صوم ، محاسن حج » محاسن جهاد .

صحيفه

حفظ نسل وعرض ٧٧

بشرك بقاسی ، صلاحی ، ارتقاسی زواج قانونی ایله تأمین اولنور ، محاسن ازدواج ، مفاسد زنا ، حد قذف ،

حفظ اموال ٨٠

مال مقومات حیاتك اك مهملرندن بریدر ، محاسن بیع واجاره ، محاسن شفعه ، محاسن شرکت ، محاسن وقف ، محاسن قرض ورهن ، محاسن عاریت وهبه ؛ حجرده‌کی حکمت ، ربانك حرمتنده‌کی حکمت ، قومارك حرام اولماسنده‌کی حکمت ،

احکام جزا ٩١

قصاص ، حد ، عقوبت سرقت ، عقوبت قطع طریق ، تعزیرات ، کفارات .

[دین حق ومعدلت] ٩٥

هر کس حقوقده مساویدر ، حق وظیفه‌دن متقدمدر . حقوق بشر حق اللهه مستنددر ، اخلاقك حقوقده تأثیری واردر . حقوق الله وحقوق عباد . حقوق عباده اباحه جاری ، حقوق اللهده اباحه غیر جاریدر .

حق حیات ٩٩

حق حیاتك اك مهم رکنی عصمت دمدر ، عصمت دمده اسلامیت دکل ، انسانیت شرطدر ؛ انسانك سعادتی تحری ایتمسی بر حقدر .

صحیفه

حق حریت ٩٩

حریت وجدانیه ودینیه ، قتل مرتد مسئله‌سنده‌کی حکمت ، رقیت مسئله‌سی ، کوله‌یه اساءت وحقارت ممنوعدر ، کوله‌لر مناصب عالیه‌یه نائل اولمشلردر . اسلامده عرق ، لون ، قوم فرقی یوقدر ؛ حل وعقد ، عزل ونصب امتك الندهدر .

حق تملك وتصرف ١٠٦

ملك . سبب تملك سعی وعملدر . دیکر سببلر سبب فرعیدر .

حق مدنیه ١٠٨

اسلام حقوق مدنیه واجتماعیه‌یی تحت ضمانه آلمشدر . مصونیت مساکن .

حق سعی ١٠٩

اسلام بر دین نظام وعمراندر . انسانك معیار ماهیتی عملیدر ، اعمالك ظفر قانونی ثبات ، عزم ، همتدر ؛ توکل کسب وعملی ترك ایتمك دکلدر . بشرك اك مهلك قوهٔ تخریبیه‌سی یأسدر ، نفسی دیکلندرمك لازمدر .

حق اهلیت ١١٠

قانون اهلیتی تحدید ایده‌مز ، قانون اهلیته تابعدر ، هر انسان عینی درجه‌ده حق اهلیتی حائز دکلدر ؛ اهلیت وجوبیه واداٸیه ؛ اهلیت قاصره وکامله ؛ قدرت تمییز وقدرت عمل ؛ عوارض اضطراریه واختیاریه .

حق مرافعه ومدافعه ١١٨

قضا خصوماتی فصل ایچون مشروعدر ، حقی اضاعه ایچون یاپیلان تدبیرلر ممنوعدر . انسان ، تجاوز وقوعنده حکومته مراجعته وقت بوله‌ماز ایسه قوهٔ جسمانیه‌سی ایله مدافعه ایدر ، مدافعه ایله تجاوز آره‌

سنده تناسب بولونملیدر . اسباب ثبوتیه

صحیفه

وظائف ویا واجبات ١٢١

واجبات شخصیه، واجبات عائلیه، واجبات اجتماعیه، غیر مسلملره عائد معامله

حقوق و وظائف نساء ١٢٥

ترقیاتك عنصر مقومی ارككدر ، عنصر متممی قادیندر ، قادین ارکك ایله، ارکك قادین ایله کمال بولور، تشکلات عضویه وانکله متناسب اولان احوال روحیه دن انشأت ایدن خصوصاتدن ماعداده قادین ایله ارکك ارهسنده مساوات واردر . قادینك حیاسی ارککك حیاسندن، ارککك ارادهسی قادینك ارادهسندن دها زیادهدر، قادینك حیاتی ارککك حیاتندن زیاده استراحتی مستلزمدر . تحسسات ، رقت، خیر بولنده فداء حیات کبی مواهب الهیه قادینده زیادهدر ، قادین تربیهٔ اولاده ارککدن زیاده اهلدر . قادینك وظائف عائلهسی . قادینك حق سعیی، حق ولایتی؛ قادینك استقلال افکار واراده یه مالکیتی . ریاست عائله ، ارککك ایکی مهم وظیفهسی، بوکا متقابل حقی، قادینك ارکك کبی طلب علم ایله مکلف اولمسی ، قادینك مفتی ، مجتهد ، قاضی اولمسی ؛ قادینك حقوق مدنیهسی ؛ حجاب حقوق نسائی ، حریت نسائی قصر ایچون دکلدر ، حجاب ضمان حریتدکلدر ، یالکز استقلال نسانك ضمان وحیدیدر ، حجاب کمالی تهیئه ایدر ، حجابه مقابل نسایه عائد اولان منافع؛ قادینه ارکك کبی شرعاً ممنوع اولمیان شیلر تعلیم اولنور؛ قادین ایله ارکك ارهسنده افکار، اخلاق مقاصد ورغبات اعتباریله تقارب؛ تربیه خصوصنده عدم تفاوت بولنمق لازمدر . تستر وتحجب ؛ قادینك زینت ظاهرهسی مواقعی عورت دکلدر ، قادین تزینه ارککدن زیاده محتاجدر . اختلاط ، خلوت؛ حیات زوجیتده، رکن رکین «مودت» ایله «مرحمت»در . حقوق زوجیت ، زوجك زوجه اوزرندهکی ولایتی ولایت ارشاددر ، خیری توصیهیه عائد بر ولایتدر . عائله تشکیلی خصوصنده وصایا ؛ نکاحده سهولت ، طلاقده صعوبت کوزهدلمشدر ، طلاقك تقلیلی شرعاً ملتزمدر . امر طلاقك ارککك الندهاولمسندهکی محاسن ، امر طلاقك محکمهنك تقدیرینه عائد اولمسندهکی محاذیر ، افتراق، عدت ؛ تعدد زوجاته احتیاج زمانندهاذن ویرلمشدر . مدنیت حقیقیه قادینی اسلام قادینیدر . تعلیمات محمدیه قادینك بوتون خصائص وملکاتنه اویقون بر قالب کبیدر .

صحیفه

[دین فضیلت] ١٥٠

انسانلره طاقتلی سوز ، کولر یوز ایله مقابله واجب الرعایه بر وظیفهدر ، اخلاق اسلامیه « تعظیم لامر الله ، شفقة علی خلق الله » اساسنه مستنددر . تهذیب وتکمیل نفس خصوصنده اسلام مختلف تربیه تعقیب ایدر . ادب مع الله ، آداب مع رسول الله، ادب نفس ، ادب مع الابوین ، ادب مع الرحم، ادب مع الناس . اداب قولیه وفعلیه . اسلام اجتماعیاتنك تملی تعاوندر . وظائف اجتماعیهنك اساسی عدل واحساندر . دین اسلام خیرخواهلق دینیدر .

محاسن آداب وفضائل اخلاقه عائد وصایای قرآنیه ١٥٨

وصایای عشره ١٦١

سور قرآنیهنك محتوی اولدیغی امور ١٦٢

آداب معاشرت ١٦٣

آداب زیارت، آداب مجالسه، آداب محادثه، آداب عیادة، آداب طعام

آداب سفر، آداب اقامت، آداب نوم ، آداب تلبس ،

صحیفه

استقامت ۱۷۰

مؤیدات اخلاقیه وسوائق افعال بشریه ۱۷۲

[دین فطری وعمومی] ۱۷۳

دین اسلام ناسك مجبول اولدیغی بر دیندر ، دین اسلام بشری فطرتك تمایلاتنه براقیر، دین اسلام، محضا روحانی ویا محضا جسمانی بر دین دکلدر، بلکه انسانی بر دیندر. زهد تعدیل نفس در، تعذیب نفس دکلدر. عبادات خصوصنده پك چوق رخصتلر، وسعتلر واردر. انتظام جمعیتی اخلال ایدن بوتون عوامل تشتت حرامدر . دین اسلام مصالح دین ایله مصالح دنیایی مزج ایدر، اسلامده عقل ایله نقل متوافقدر ، اسلام طبیعت ایله مصادم دکلدر ، اسلام اسباب عمرانی جامعدر ، اسلامك استنادگاهی عدالت ، غایه‌سی سعادتدر .

اسلامك بخش ایتدیکی محاسن ومنافع ۱۸۱

— ایکنجی سوالك جوابی — ۱۸٤

دین مبین احمدینك فکر وحیاته بخش ایتدیکی شیلر . دین مبین احمدی فکری حجردن قورتاریور، دین اسلام فکره هدف اوله‌رق حق وحقیقت بخش ایدیور ، دین اسلام فکره بر غایهٔ کمال بخش ایدیور، دین محمدی اراده‌یه استقلال ویریور . دین محمدی فردی تزیه ، جماعتی

متصلب قیلیور . اسلام حیات بشریه‌یی بر اصله باغلایور ، اسلامك توصیه ایتدیکی حیات ، اسلام بخش ایتدیکی حقوق مقدسات دینیه‌دن عد ایدر. اسلام اهلیت حقوقیه‌یی موجودیت بشریه ایله اولچر . اسلام فکره‌ده، حیاته‌ده انتظام ویریور، اسلام مفاسد اجتماعیه‌یی منع ایدیور، اسلام مقارنت حیاتیه‌نك الك مهم عواملنی توصیه ایدیور. اسلام تمایلات نفسانیه‌یی حد اعتداله ارجاع ایدیور، اسلام عطالت وکسلی منع ایدیور ، اسلام مسلك معیشته اهمیت ویریور، هر فرده استقلال شخصیسنی قازاندیریور، اسلام طبیعتی محرومیته آلشدرمیور، حیات اجتماعیه مطالبی اطرافیله احاطه ایدیور ، حیات تجردی منع ایدیور . وحدت اجتماعیه.

صحیفه

— اوچنجی سؤالك جوابی — ۲۰۰

اوروپا مدنیتنك اساسی ، مدنیت مادیه‌نك تولید ایتدیکی احوال ، سوسیالیزم وقومونیزم ، فطرتده مساوات حقیقیه یوقدر .

دین اسلامده تحکم مالی واقتصادی یوقدر. ۲۰۶

زکات فقیرك حقیدر، دین اسلام هر کسی مشروع صورتده قازاندیغی ثروته مستقلاً مالك قیلار ، اسلامده « قوی‌لر یشار ، ضعیفلر اورته‌دن قالقار » دستوری یوقدر، اسلامده اسارت اقتصادیه ممنوعدر، سرمایه‌دارلر ایله اجیرلر آره‌سنده حاکمیت یوقدر. قاپیتالیست مفرط ، سوسیالیست مفرطدر . حق ملکك مشروعیتی حیات انسانیه‌ده بر مصلحت ضروریه‌در، اسلامده ملك حریت اساسنه مبنیدر . انسان ملکده ، کسبده ، تمتع

وتصرفده ، مقدارده تمـامیله حردر . عصمت مال ترقیات مدنیه‌نك ال‌كبویوك اسبابندن بریدر ، حق‌ملك محترمدر ، محـدود دكلدر ، تعاونه باغلیدر . محتكر لسان حقبیان نبی‌ایله ملعوندر. كنز ممنوعدر ، عمل هرفردك سرمایه‌سیدر ، هركسك اسـتفاده‌‌ی سعی وعمل ایله متناسبدر . اسلام طبقات اجتماعیه ارەسنده خصومت شدیده القاایدن اسبابی منع ایدر، تناصر عمومی اسـلام اقتصادیاتنك تملیدر .

صحیفه

احكام اراضی ومعادنه ٢٢٠

احكام وراثت ووصایت ٢٢٥

بیت المال مسلمین ٢٢٧

امتك خزینهٔ دولتی مراقبه‌یه حقی واردر .

دین اسلامده تحكم روحانی یوقدر ٢٢٩

دین اسلامده معبده استناد ایدن برقدرت ، حكومت روحانیه یوقدر؛ مسلمانك فكری‌ده، اراده‌سی‌ده زعمانك سلطه‌سندن، رؤسای روحانیه‌نك تحكمندن آزاده‌در. اسـلامده پاپالق، تشـكیلات روحانیه یوقدر ، عبـادتده غلو ده یوقدر ، علماء دینك یالكز ارشـادی، نار آخرت ایله ترهیبی واردر . اسـلامده هیچ برفرد معصوم ولایخطی دكلدر. واضع دین انجق اللهدر . رئیس حكومتده ، رئیس دینده مسؤلدر؛ حارس دین امتدر.

دین اسلام تحكم سیاسی‌یی عادلانه برصورتده تعدیل ایتمشدر ٢٣١

هرجمعیت ایچون برباش لازمدر ، اسلام هیئت اجتماعیه‌نك تشكلی ایچون نه‌لازم ایسه اكا اهتمام ایتمشـدر. انسانده حصولی طبیعی اولان

تغالب حقوق عبادك ضیـاعنه بادی اولور. حكومت عدالت وارزوی ملتی تمثیل ایتمدكجه حقاً مشروع اولماز . اسـلام سـطوت حكومتی محافظه ایتمش ، تحكم حكومته‌قارشو مسؤلیتی اساس قیلمش، فوضویتی قالدیرمشدر. تحكم حكومت تحكم قانوندر ، رؤسای حكومت تابعدر ، حاكم شرعدر. رؤسای حكومت امیندر، مستودعدر، مالك ومتصرف دكلدر، امته قارشو مسؤلدر. اسلامك ترقیاتنه مانع اولانلر ملوك ظالمه ایله علماء سوءدر .

صحیفه

دین اسلام مزاجی یأسـ دوشورانه عواملی‌ده دفع ایتمشدر ٢٣٤

صبر و ثبات جلائل اخلاقیه‌دندر. حق ایله‌صـبری ، یكدیكرینه توصیه ایدن اهل ایمان ایچون اصلا خسران یوقدر. بشری انحطـاطه دوشوره‌ن الك مهم عوامل یأس ونومیدی‌در. اسلام فیض سبحانیسندن مستفیض اولانلره پك بلیغ بردرس حكمت ویرمكده‌در.

— دردنجی سؤالك جوابی — ٢٣٦

اسلامده سیـاسی قوت آنجق حكومت عادله قوتی ، معنوی قوت آنجق ارشاد وتبلیغ قوتی‌در ، اسلام تعاونده «احب للنـاس ما تحب لنفسك» دستوری ایله عاملدر ، تعاونده اسـلامیت دكل، انسـانیت كوزه‌دلمشدر ، اسلام سیاستی سیاست عادله‌در، اسلام سیاستده توسعه‌یی تجویز ایتمشدر. فرده عائد اولان سیاستده فداكارلق ، داخله عائد اولان سیاستده خیرخواهلق، خارجه عائد اولان سیاستده استعلا تعقیب اولنور؛

اطاعت ونصرت امتك حكومته قارشـو ایكی وظیفه‌سی اولوب مطلق
دكلدر ؛ امت آنجق امراء حقه ، ولاة عدله اطاعت ؛ حقه نصرت
ایدر . اسلام عزت ونزاهت نفس صاحبی‌در . اسـلامده ظهور ایدن
سیـاسی فرقه‌لر احوال اجتماعیهٔ اسـلامیه‌یی محـافظه‌یه مجبور اولور.
اسلامده حكومتی تقلیب ایده‌جك برقوت سیـاسیه‌نك ظهورینه حاجت
یوقدر . یالكز سوء استعمالده بولنان اولیاء امورك سوء استعماللرینـه
خاتمه چكمك ، قانونی دها اهل ، اولی كوردیكی ذاته تودیع ایتمك ایچون
انقلاب وقوعه كله بیلیر؛ اسلامده تحكم، تأمین غلبه قصدیله متشكل برفرقه
یوقدر . اسلام تفریق قلوبه بادی برسیاست تعقیب ایتمز ، بلكه توحید
قلوبه باعث اولان سیاستی تعقیب ایدر.

صحیفه

۲۳۹ — دولت اسلامیه

اسلام دولتی كتاب وسنتك سیاستنه‌مربوطدر، اسلام دولتنك اساسی
سیاست عادله ، ولایت صالحه‌در . عدالت احكام اسلامیه‌نك تمليدر.
عدالت بوتون ناسه شـاملدر ، دولت عادله نصرت الهیه‌یه نائل ،
دولت ظالمه نصرت الهیه‌دن محروم اولور. احقاق حق یولنده ابن الزبیر
« یاالنصف! ویاالوم!» نداسنده بولونمش ایدی. اسلامده شخصه، جماعته،
سوء مقصددن عاری اولان اعمال مجرده‌یه عداوت یوقدر . دین ایكی
« لا » آره‌سنه قونمشدر: ولاتطغواـ ولا تركنوا.

۲۴۳ — اداء امانات

ولایت عامه وولایت خاصه ولایات فی الاصل مناصب شرعیه‌در،
غیرمسلمك مسلم اوزرنده ولایتی یوقدر. ظـالم مرتبهٔ ولایتدن ساقطدر،

ولی الامرك تصرفی مصلحته منوطدر. ولی الامر مشاوره‌دن مستغنی اوله‌ماز،
ركن ولایت «قوت» ایله «امانت»در، قوت ولایته كوره مختلف اولور،
امانت خشیة اللهه راجعدر؛ اهل واحق اولان ذاته اهل واحق اولمیانی
ترجیح ایدن ولی امر خائندر. ولایتده اولا اهلیت، ثانیا اولویت معتبردر،
ولی امر اهل صدق وعدلدن استعانه ، آنلر ایله استشـاره ایدر ، ولی
امر اماناتی تأدیه ایدرایسه خلقه، انك دعوتنه اجابت بروظیفه اولور.

صحیفه

۲۴۹ — قوای ثلثه

حق تقنین اهلیت ایله قائمدر ، مملكت انجـق قانون ایله اداره
اولنور ، قانوندن غرض اصلی « معیشت ، رفاه، امن، مساوات »در.
قضا مسـتقلدر ، رئیس حكومتك سـلطهٔ نفوذندن آزاده‌در ،
استقلال محاكم قطعی‌در ، اخلاق دینیه ، احكام شرعیه استقلال محاكمك
قوهٔ تأییدیه‌سـیدر . حق تظلم حقـوق افراددندر ، دعائم حریتك
اقواسندندر . ولایت مظالم ولایت قضانك فوقنده، ولایت حسبه ایسه
ولایت قضانك دوننده‌در. قوهٔ تنفیذیه حكومتده‌در.

۲۵۲ — توحید قوی

توحید قوی اصـلدر ، خلفاء راشـدینده افتا وقضـا وامارت
وار ایدی ، حكومت اسلامیه حكومت مصلحیه‌در .

۲۵۲ — شكل حكومت

شـكل حكومت اشـكال حكومتك بالجمله محاسنی جامع برنمونهٔ
بدیع‌در . اسـلام حكومتی مونارشیك برحكومت دكلدر ، اریستوقراتیك
برحكومت ده دكلدر ، بلكه برنوع دموقراتیك حكـومتدر: حاكمیت

عامه حكومتى در، حكومت امتدر. قواى ثلثه‌نك مجموعى امتده‌در، حاكميت امت حريت بيانه مقرون اولمزسه قورى برعنواندن عبارت اولور. امتده مراقبه، انتقاد حقلرى واردر. حريتك ايكى ديركى مساوات ايله مشورتدر، اسلام برعائله‌در. اسلام دويغوسى ؛ اسلام سياستنده حاكم شوراى عليدر. امر بالمعروف، نهى عن المنكر، امت اجراآت حكومته قارشو برمراقب، ظلم وجوره قارشو برمجاهددر. مقصود بالذات خلقك مصالح عامه‌سى‌در.

صحيفه

دين اسلامك سياسى ومعنوى قوتلر حقنده‌كى حكمى ٢٥٩

دين اسلامك بوكونكى عالم حقنده‌كى حكمى ٢٦٢

وصايا ٢٦٣

خطا وصواب جدولى

خطا	صواب	سطر	صحيفه
نات	امانات	٢٣	١٠
نخلفونه ام نخن	تخلقونه ام نحن	٧	١٥
جاليليدر	جاليدر	١٣	١٦
الوان انواره	الوان وانواره	٩	٢٠
ذات عزتيله	كلام، ذات عزتيله	١٧	٢١
كاسب	كاسبز	٧	٢٣
عقله	اوذات عقله	٢	٢٣
معجزات حسيه ودعواى نبوت	معجزات حسيه، دعواى نبوت	٢٠	٣٧
تدبير	تدبر	١٧	٣٨
طبيعى	طبعى	٥	٣٩
فاصله	فاضله	١٥	٣٩
تنفيد	تنفير	١٨	٤٤
تاسه	ناسه	٢	٤٥
ثواب وعقابنده	جناب حق، ثواب وعقابنده	١٠	٥٢
من يعمر	من معمر	٨	٥٤
انسانه	انسابه	١٩	٥٦
عداوتى	عدوانى	١١	٥٩
وضع اصليسندن	شرايع، وضع اصليسندن	١١	٦٢
تدبيره	تدبره	٤	٨٨
تشديد	تسديد	٨	٦٨
عدونه	عدوانه	١	٧٧

خطا	صواب	سطر	صحیفه
جاهدوا	وجاهدوا	٥	٧٧
اکال	اکمل	١	٧٨
تعمیین	تقنین	٢	٧٨
جریحه	جریمه	٨	٨٤
جلیلی	جمیلی	١٦	٨٤
مکاسبه	مکاسب	٦	٨٨
محرردن	محرزدن	٣	٩٢
مقدسدر	مقدمدر	١٣	٩٧
سندنا	سیدنا	١٠	١٠٣
رأسه	کان رأسه	١٢	١٠٣
الغرم بالغنم	الغرم بالغنم دستوری	١٤	١٠٧
اولان	اولا	١٤	١١٠
تمست	تمت	٢١	١١٩
یاعبادالله	عبادالله	٨	١٢٢
الازل	الانزل له	٩	١٢٢
ارککدن	ارککك حیاسندن	٢١	١٢٦
بدنیهٔ	بدنیهٔ جسیمه	٢	١٢٧
تدریسه	قادینك، تدریسه	١٧	١٣١
بعث	بعشت	١٩	١٣١
لاضیع	لاضع	٦	١٣٢
احنا وانشا	اخبار وانشا	١٤	١٣٢

خطا	صواب	سطر	صحیفه
محصه	محصنه	٣	١٣٤
ذیعهٔ	زریعهٔ	١١	١٣٦
قادینده	قادین‌ده	١٨	١٣٦
حیانك	حیاتك	٩	١٣٧
تزینه	قادین ، تزینه	٦	١٣٩
کفایتدن	کفائتدن	١٨	١٤٤
اموت	امومت	٤	١٤٩
ابذال	ابتذال	٩	١٥٠
یاایهاالذین	یاایها الذین	١٢	١٥٢
ماقدمت	ماقدمت لغد	١٢	١٥٣
ادب نفسك اتصافه عائد اولان قسمی	ادب نفس	١	١٥٤
تحاسب	تحاسد	٦	١٥٥
مع الجماعة	علی الجماعة	١٩	١٥٦
وانقوالله	واتقوا الله	١٣	١٥٩
آداب محاسبه‌یه	آداب مجالسه - آداب مجالسه‌یه	١٤	١٦٥
معتد	معتدی	٦	١٦٧
بردستوری	بر دستوری	١٣	١٦٧
ولایحزنون	ولاهم یحزنون	٣	١٧١
انقوالله	اتقوا الله	١٥	١٧١
قرباندن	قرباندن	٢١	١٧٠
استجلایه	استجلابه	٣	١٩٠
نفس حدت	نفس وحدت	٢٣	١٩٣

خطا	صواب	سطر	صحیفه
امری	امرئ	٧	١٩٧
وتزروا	ولاتزر	٧	١٩٧
قوهٔ غافله	قوهٔ عاقله	١٨	١٩٧
سین	سین	٣	١٩٩
طبیعتلریمزه	طبیعتلریمزده	١٨	٢٠١
ابن الاشنده	ابن الاشتره	١٦	٢٠٧
ریاطلر	رباطلر	٢٠	٢٠٨
ایستدیکی ایدر	ایستدیکی کبی تمتع ایدر	٢٠	٢١٢
تعاون اساسنه مبنی در	تعاونه باغلیدر	٦	٢١٥
عن یشاء	لمن یشاء	١٧	٢١٥
ایلمه‌مك در	ایلمه‌مکده در	١٤	٢١٦
احضارات	اخطارات	٨	٢١٨
طبیعه‌بی	طبیعیه‌بی	١٩	٢٢٥
ازلك مالاریی	مالاریی	٧	٢٢٦
مقاصد	مفاسد	٦	٢٣٥
ممنوعدر	ممنوعدر صحیفه: ١٧٠	٢٣	٢٣٧
لاتقنطوا ولاترکنوا	ولاتطغوا.. ولاترکنوا	٧	٢٤٣
امر المسلمین	من امر المسلمین	١١	٢٤٧

بونلره بکزر دها برچوق خطالر وار ایسه‌ده قرینه ایله قولایجه آکلاشیله‌جغندن ارائه‌سنه لزوم کورولمه‌مشدر. اثری تحریر خصوصنده مختلف نقطه‌لره دوزه‌دلمکله بالضروره بعضی تکرارلر وقوع بولمشدر.